

Національна академія наук України
Інститут історії України

ОУН
в 1942 році
Документи

Київ-2006

ОУН в 1942 році: Документи.

Упорядники: *О.Веселова, О.Лисенко, І.Патриляк, В.Сергійчук.*
Відпов. ред. *С.Кульчицький.* – Київ: Інститут історії України НАН
України, 2006. – 243 с.

У книзі подаються архівні документи, що відображають діяльність
Організації українських націоналістів (ОУН). Книга підготовлена й
видана на кошти, виділені для робочих груп при Урядовій комісії
Кабінету міністрів України

У разі передруку документів узгодження з Інститутом історії
України НАН України обов'язкове.

ISBN 966-02-2536-9

© *І.Патриляк* – вступна стаття, 2006.

© *О.Веселова, М.Дубик, Є.Шаталіна* –
археографічна обробка, 2006.

© *О.Веселова, О.Лисенко,
І.Патриляк, В.Сергійчук* –
упорядкування, 2006.

ВСТУП

Переломний рік в історії Організації українських націоналістів

1942 рік став багато в чому вирішальним як для ходу Другої світової війни загалом, так і для долі українського визвольного руху зокрема. Події на фронтах на зламі 1941–1942 рр. продемонстрували, що війна набуває затяжного характеру, а офіційне приєднання до антигітлерівської коаліції США остаточно поховало сподівання держав Осі на можливість досягнення переможного результату у протистоянні з Альянсами. Що менше залишалося шансів на загальну перемогу, то більше зусиль гітлерівська Німеччина намагалася сконцентрувати для досягнення перемоги на своєму Східному фронті, розглядаючи такий успіх як добру нагоду створити надійну сировинну базу, яка б дозволила успішно продовжити і почесно завершити війну з англо-американцями.

Напруження всіх зусиль гітлерівського райху та його союзників у останній переможний для вермахту 1942 рік привели до стрибкоподібного, вибухового посилення експлуатації окупованих територій Європи й особливої бруталізації окупаційного режиму в центральній і східній частинах європейського континенту.

Упродовж 1942 року господарській окупаційний апарат зумів викачати з України левову частку сільськогосподарської продукції, яка забезпечила Німеччині 80% хліба, 83% м'яса та 74% жирів¹ та, як наслідок, призвела до голоду у всіх великих українських містах і багатьох селах не лише райхскомісаріату України, але й у гірських районах дистрикту Галичини².

Протягом 1942 року нацисти ліквідували майже всі єврейські гетто на території України, відверто продемонструвавши цим місцевому населенню, яка доля в майбутньому очікує не тільки на єврейських, але й на слов'янських мешканців краю.

У 1942 році небаченого розмаху набула кампанія з насильницького вивезення українського населення на роботу до райху. Якщо попереднього року на виїзд до Німеччини намагалися заагітувати добровольців, то з 1942 навіть про видиму добровільність не йшлося. Нарешті, зима 1941-1942 років стала черговим психологічним шоком для українського населення, яке побачило нелюдськість гітлерівців у ставленні до полонених червоноармійців, коли з 3,9 млн військових бранців першу зиму пережили 1,1 млн чоловік³, а всі гігантські простори окупованої Європи вкрилися сотнями тисяч безіменних братських могил людей, зраджених Сталіним і вбитих Гітлером.

Настрої населення в окупованій німцями Україні починають швидко змінюватися. Зникає загальна атмосфера початкової стриманості чи навіть лояльності значної частини українців до нових господарів регіону. Нацисти остаточно скидають маску “визволителів” від більшовицької тиранії. Продовжуючи демонструвати впевненість у своїй перемозі на Сході, вони відверто цинічні. “Коричневий цар” України Е. Кох очікує від своїх підлеглих “найсуворішого ставлення до місцевого населення”⁴, а райхсмаршал Г. Герінг, виступаючи перед німецькими комісарами України, нагадує їм, що вони призначені не для того, “аби працювати на користь цих людей, а щоб випомпувати те, що тільки можливе. Наша мета – змусити українців до праці для Німеччини”⁵.

За таких умов навіть найбільш лояльні кола української еліти перестали сподіватися на якісь позитивні зміни в нацистській політиці. Надзвичайно промовисто й вичерпно охарактеризував гітлерівський окупаційний режим митрополит Андрей Шептицький у своєму листі до папи Пія XII, написаному 29-31 серпня 1942 року: “Німецький режим є на рівні, може, й вищим, як режим большевицький, лихий, майже диявольський”⁶.

За умов існування режиму, котрий навіть про людське око перестав маскувати свою злочинність і демонстрував відверте презирство до українських національних інтересів, перед українським суспільством, а особливо перед його провідними колами, з усією гостротою постала проблема вибору нової моделі поведінки, яка могла б хоч найменшою мірою гарантувати досягнення їхніх власних політичних прагнень і сподівань.

Вироблення нової політичної лінії в умовах тотальної війни та жорстокої окупації було завданням колосальної ваги та складності, яке вимагало прораховувати всі можливі наслідки, зважувати всі найдрібніші аргументи.

Серед українських самостійницьких сил, які продовжували виявляти політичну активність у житті окупованої України впродовж 1942 року, були обидві ОУН, група отамана Тараса Бульби-Боровця, яка часто демонструвала свою прихильність до уенерівського державного центру, гетьманці й окремі незначні новостворені політичні угруповання на кшталт Революційного українського національного об’єднання, Національної партії тощо. Поряд з цими чисто політичними групами свою роль в політичному житті окупованої України, безумовно, намагалися відігравати легально діючі українські організації, такі як Український центральний комітет і численні дрібні емігрантські об’єднання, котрі прагнули вплинути на гітлерівську політику стосовно України, діючи за кордоном.

Однак, об’єктивно розглядаючи ситуацію, слід підкреслити, що лєвова частка активності саме на території окупованої гітлерівцями та їхніми союзниками України припадала на долю структур обох ОУН і на діяльність отамана Тараса Бульби-Боровця.

Найпершою дилемою при виборі моделі поведінки українських національних сил у 1942 році став пошук формули можливого оптимального поєднання протистояння брутальній окупаційній політиці Німеччини та її сателітів з намаганням не надто зашкодити боротьбі вермахту на протирадянському фронті. Лідери всіх українських рухів абсолютно чітко розуміли, що закривати очі на німецькі злочини стосовно українського народу вони не мають права, але з іншого боку – свободу їхніх антинімецьких дій паралізувала одна-єдина думка про можливість реставрації в Україні сталінсько-більшовицького режиму.

Власне ця, на перший погляд, “патова” ситуація змусила активних українських політичних гравців намагатися застосовувати таку модель протидії німецьким окупаційним властям, яка б не шкодила безпосередньо інтересам фронту. Однак тактика реалізації означеної схеми у різних політичних сил була різною.

Найактивніша та найрадикальніша у своїх діях ОУН, яка своїм керівником визнавала С. Бандеру (далі – ОУН(Б)), опинилася в 1942 році в де-що легшій з психологічної точки зору ситуації, порівняно з прихильниками А. Мельника чи іншими групами. Бандерівці свідомо пішли на конфлікт з нацистами ще в липні 1941 року, відтак попри колосальні фізичні втрати і першочергову розгубленість, на початку 1942 року вони уже зуміли перегрупуватися, відновити підпільну роботу в нових умовах, не витрачаючи час на дискусії та писання до вищих керівників райху “меморандумів” (цей період бомбардування райхсканцелярії паперами бандерівська ОУН пройшла ще влітку-восени 1941 року). Натомість керівництво ОУН, очолюваної А. Мельником (далі – ОУН(М)), ще й упродовж 1942 року марно намагалося своїми зверненнями змінити основні засади гітлерівської політики стосовно України.

Від самого початку 1942 року Провід ОУН(Б) намагався нелегально закріпити своїх людей у органах окупаційної адміністрації та мілітарних чи парамілітарних формуваннях, вивести у підпілля всіх відомих німцям діячів Організації, скеровуючи членів і прихильників українського націоналістичного руху до максимально інтенсивної роботи, спрямованої на підготовку антинімецького виступу, однак, в жодному разі, не провокуючи такий виступ передчасно. Нову тактику бандерівської Організації зафіксували відповідні нацистські спецслужби у своїх секретних документах. Зокрема, в донесенні поліції безпеки та СД за січень 1942 року відзначається: “ОУН була змушена якомога докладніше дізнатися про німецькі наміри, щоб до цього визначити власний метод роботи і тактику. Вона використала і використовує ще і сьогодні перекладачів-українців, які працюють у німецьких установах. Завдяки цьому ОУН має уявлення не лише про частину німецьких намірів, але також про практичні можливості

їх реалізації. Відповідно до цього вона перебудувала свої методи. На місці початкової офіційної діяльності тепер прийшла нелегальна таємна діяльність із застосуванням псевдонімів і паролів. Довірені особи й активісти улаштувались на непомітних взовні постах української цивільної адміністрації. Основою української військової влади, до якої змагає Бандера, служить міліція. Вже в липні 1941 р. у заклику українського лейтенанта Легенди містилася вимога створення українського війська. Знайдена російська зброя мала приховуватися для озброєння передбачуваного війська, а не здаватися. За такими інструкціями ОУН діяла до сьогоднішнього дня” (док. № 8). У донесеннях айнзацгрупи Ц від 4 лютого 1942 року, гітлерівські спецслужби звертають увагу на те, що “серед прихильників Бандери приходять до розуміння того, що теперішній момент не надається для відкритої боротьби. В одній з виявлених інструкцій для прихильників цього напрямку говориться, що члени ОУН повинні б насамперед утримуватися від усяких провокацій, актів терору і саботажу щодо німецького уряду і його спорядження. У даний момент наголос слід робити на прискореній розбудові внутрішньої організації, причому треба форсувати, передовсім, створення й озброєння українського національного війська. Лише тоді, коли ці приготування достатньо визріють, і ОУН одержить засоби, необхідні для чинення прямого тиску, можна буде вступити у переговори з німецьким урядом і згідно з результатами переговорів, у сенсі Бандери визнати німців як союзників або знищити їх. Ця інструкція, як виходить, не потрапила до всіх призначених місць, або її не виконують, бо і надалі появляються нахабні підбурливі матеріали” (док. № 10).

Ці та інші документи німецьких каральних органів дозволяють скласти більш-менш повне уявлення про те, яку тактику обрала бандерівська ОУН у протистоянні з нацистами на початку 1942 року. Гаслом року мала стати “підготовка та накопичення сил, проникнення у всі сфери суспільного життя, розбудова організаційної мережі на всій території України та формування умов для створення підпільної армії”.

Однак є підстави вважати, що в середовищі провідних кіл ОУН(Б) не існувало однастайності з приводу того, чи слід здійснювати політику вибіркового та підготовки паралельно зі стриманою усною пропагандою, чи проводити різку критику всіх заходів окупаційних властей, незважаючи на втрати і невдачі саботувати їхні заходи, тероризувати окупаційний апарат, не боячись цим зіграти на руку більшовикам. Очевидно, що поряд із поміркованішою групою в керівництві ОУН(Б) існувала також група радикалів, які готові були діяти негайно, незважаючи на можливі контрзаходи німецької влади.

ОУН під керівництвом А. Мельника на початку 1942 року також змушена була коригувати свою тактику, хоча діяла при цьому обережніше й

повільніше, ніж бандерівці. Всіляко критикуючи, як нерозважливий та авантюрний хід, Акт 30 червня 1941 року, мельниківці восени 1941-го, в уже зайнятому вермахтом Києві, прагнули сформувати (подібно до бандерівців у Львові) прототип українського уряду, який вони, щоправда, обережно назвали Національною Радою. Члени похідних груп ОУН(М) на Східній і Центральній Україні при формуванні власних структур намагалися не дратувати гітлерівців деклараціями про незалежність. Натомість вони залучали до роботи якнайбільше авторитетних місцевих громадян і загалом старалися виглядати більш “поважно й солідно”, прагнучи справити на німців враження серйозного партнера (на відміну від “гарячкуватих” і “недосвідчених юнаків” з бандерівської групи).

Незважаючи на подібні “хитрощі” керівництва ОУН(М), нацисти доволі швидко усвідомили, що кінцева мета обох націоналістичних Організацій однаково загрозлива для їхнього панування в Україні, а тому на зламі 1941-1942 рр. розпочали переслідування мельниківського активу на території райхскомісаріату. Заборона діяльності Української Національної Ради, арешти провідних мельниківців у Києві та їхні розстріли в лютому 1942 року в Бабиному Яру призвели до того, що ОУН(М), згідно з даними гітлерівської СД, значно активізувала свою антинімецьку роботу (док. № 12). У лавах ОУН(М) виникла певна колізія – з одного боку ПУН на чолі з полковником А. Мельником віддавав перевагу боротьбі з Німеччиною шляхом досить відвертих вимог і декларацій до берлінських правителів (що в тогочасних умовах було особисто відважним але малоефективним засобом впливу), а з іншого – керівництво ОУН(М) в Україні, очолюване О. Ольжичем-Кандибою, протягом 1942 року намагалося розробити нову тактику власної боротьби.

Протягом весни-літа 1942 року мельниківський актив провів у різних містах України свої регіональні підпільні конференції, на яких вироблялася нова формула діяльності Організації в умовах загострення нацистського терору. 14–15 серпня 1942 року мельниківці провели в Києві свій нелегальний з’їзд⁷. Його делегати, доносячи настрої регіональних конференцій, наполягали на полагожденні конфлікту з бандерівцями, розбудові організаційної мережі, посиленні антигітлерівської агітації та створенні збройних формувань. Фактично ці вимоги лягли в основу резолюції з’їзду⁸. Мельниківці налагодили доволі тісні стосунки з отаманом Т. Бульбою-Боровцем, намагаючись взяти під свій контроль очолювані ним бойові структури. Влітку 1942 року мельниківська ОУН провела на південній Волині (райони Дубно, Кременець, Луцьк, Рівне) 15 бойових вишколів для членів Організації, які очолював В. Білий (“Арієць”). Уже на початку осені 1942 року ОУН(М) почала формувати перші власні боївки (загальна кількість учасників мельниківських загонів на той період складала 450

осіб)⁹, які, щоправда, протягом наступного року в більшості були поглинені сильнішими конкурентами з бандерівської Організації.

У середовищі ОУН(Б), орієнтовно з кінця зими й на початку весни 1942 року, (очевидно під впливом успіхів Червоної армії на фронті) почало широко розповсюджуватися переконання в тому, що Німеччина вже не зуміє довести до переможного завершення навіть війну проти СРСР. Але, припускалося, що й Радянському Союзові бракуватиме сил для відновлення довоєнного “статус-кво”. У квітні 1942 року в своїх доносеннях до Берліна співробітники нацистських спецслужб констатували, що: “Ці націоналістичні кола в жодному випадку не бажають перемоги більшовиків, але, однак, розраховують на те, що могло б наступити повне взаємне виснаження обох сил, і для України стане можливим визволення з обох сторін” (док. № 18).

Окреслені вище сподівання бандерівського керівництва були, значною мірою, намаганням перенести на події німецько-радянської війни наявний досвід часів Першої світової війни, наприкінці якої виснаження Російської, Німецької та Австро-Угорської імперій призвело до революційних подій, їхнього краху та появи незалежних українських республік. Закидати оунівцям недалекоглядність у цьому випадку не варто, оскільки вони навіть приблизно не могли оцінити потенціалу воюючих сторін і, як будь-які політичні прогнозисти, базували свої припущення, значною мірою, на наявному історичному досвіді та спираючись на доступну для себе інформацію.

Тут слід підкреслити, що бандерівці не були самотніми у своїх помилкових прогнозах. На початку 1942 року Сталін був переконаний у тому, що Німеччина є достатньо ослабленою і може бути розгромлена вже того ж року (заради чого й було почато масштабні наступальні операції весною 1942). Гітлер взагалі впродовж усієї війни сподівався, що наступальний потенціал Червоної армії ось-ось вичерпається, а британські експерти в перші роки війни пророкували, скільки тижнів чи місяців протримається СРСР, а в останні – здійснювали аналогічні підрахунки можливостей Німеччини.

Намагаючись бути максимально готовою до моменту дезінтеграції обох воюючих потуг, ОУН(Б) особливо активно прагнула наростити свій бойовий потенціал, а також посилити пропаганду. Така поведінка спричинює до того, що вже з 20 березня 1942 року в усіх німецьких повідомленнях про події з окупованих територій СРСР запроваджується окрема рубрика “Український рух опору”¹⁰.

Паралельно з територіями, окупованими вермахтом, бандерівська ОУН прагне охопити своєю організаційною мережею також Закарпаття та землі, зайняті румунськими військами. Нарощування на цих територіях оунівської активності призвело до масових арештів, здійснених

органами безпеки Угорщини й Румунії. Протягом березня 1942 року перша хвиля арештів оунівських підпільників прокотилася Закарпатським краєм. Хапали інтелігенцію та селян, яких підозрювали у зв'язках з націоналістами. Через місяць репресії посилювалися, і до угорських тюрем потрапило понад 1300 оунівців та їхніх симпатиків, шістьох керівників закарпатської ОУН розстріляли¹¹. Тобто вже протягом весни 1942 року хортристській контррозвідці вдалося майже повністю знищити оунівську мережу в Закарпатті. Відновити її вдалося лише в 1944. Не відставали від своїх угорських колег у боротьбі з українським націоналістичним підпіллям і румунські спецслужби. На зламі 1941–1942 рр. сигуранца провела масштабні арешти в середовищі бандерівської ОУН. 31 березня 1942 року в Яссах над арештованими націоналістами було проведено показовий процес¹². Чергові масштабні арешти бандерівців у Чернівцях провела румунська поліція в квітні 1942 року, коли вона встановила, що ОУН(Б) на Буковині готує замах на чернівецького ортскоменданта капітана Еріха Райцентштейна¹³. У середині 1942 року румунські спецслужби зуміли арештувати керівництво ОУН(Б) на Буковині – місцевого провідника Колотила (“Кобзар”) і організаційного референта Проводу “Боевара” (?). Однак, незважаючи на тимчасові успіхи, румунські органи безпеки не зуміли остаточно вирішити “проблему ОУН” на підвладній території. До осені 1942 року мережа бандерівської Організації на Буковині, очолювана новим керівником Гирюком (“Тарас”) була відновлена та розбудована до рівня районів і підрайонів¹⁴.

У квітні 1942 року керівники бандерівської Організації провели надзвичайно важливе зібрання, яке увійшло в історію під назвою Друга Конференція ОУН. У постановах Конференції було сформульоване офіційне бачення лідерами ОУН(Б) тогочасної ситуації в Україні й світі (док. № 20). Зі змісту документа видно, що лідери ОУН(Б) продовжували дотримуватися концепції, згідно з якою війна між гітлерівською і сталінською імперіями повинна призвести до “загального виснаження, великих революційних потрясінь і перемін”. Однак, можна припустити, що як в ОУН загалом, так і в середовищі організаційного керівництва не існувало одностайності стосовно прогнозів щодо ймовірного переможця у війні. Ця роздвоєність надзвичайно рельєфно проявилася в конференційних постановах. Наприклад, з одного боку наголошувалося на тому, що ОУН “передбачає різні можливості закінчення війни”, а з іншого – вказувалося на можливість проведення збройної боротьби за українську державність після “розбиття Москви”. Також у постановах підкреслювалося, що головним ворогом українських самостійницьких устремлінь все-таки є “московський імперіалізм”. Паралельно з цим, у документі різко критикувалися гітлерівські окупаційні концепції і давалося завдання членам

Організації намагалися поставити під свій контроль господарське життя регіону, що автоматично означало б конфлікт із нацистською окупаційною адміністрацією. Хоча водночас, постанови забороняють членам Організації займатися “партизанщиною”, працювати і накопичувати сили для майбутньої вирішальної боротьби й загальнонаціонального повстання.

Певна “розмитість” постанов Конференції та різнобій думок у керівництві ОУН(Б) щодо майбутнього переможця у війні на Сході, скоріш за все, були зумовлені невизначеною ситуацією на фронтах, де шальки терезів у будь-який момент могли схилитися на бік одного з противників. Очевидно, знаючи про масштабний наступ радянських військ, який весною 1942 року розгорнувся на українській ділянці фронту, бандерівці боялися, що негайне включення їхньої Організації у партизанську боротьбу може серйозно послабити німецький тил і призведе якщо не до швидкого тріумфу більшовиків, то принаймні до того, що основні бої великої війни точитимуться на українських землях, руйнуючи і виснажуючи природні сили українського народу. Останнього оунівці намагалися не допустити, прагнучи, щоб уперта боротьба двох гігантських армій якнайдовше точилася на просторах Росії. Партизанщини боялися ще й тому, що Організація на початку 1942 року не була достатньо готовою до підпільної збройної боротьби, їй потрібно було виграти час, щоб у відносному спокої підготувати кадри й матеріально-технічну базу для повстання, натомість нескоординовані партизанські виступи лише б тягли за собою великі втрати, посилення терору й можливість очолення цього партизанського руху політичними конкурентами ОУН(Б), які мали підготованих військових фахівців – середовище уенерівського уряду або більшовики. З іншого боку, німецький терор, який набирав усе більших обертів в Україні й стосовно українського населення найдошкульніше виявлявся в економічному пограбуванні та вивезенні на роботи до райху, змушував лідерів ОУН(Б) подбати про самозахист українських селян.

Власне з травня 1942 року німецькі донесення відзначають особливу активізацію “руху Бандери” (док. № 21, 24), вказуючи на розбудову оунівських організаційних структур, намагання взяти під свій контроль формування української поліції, підготовку військових кадрів і накопичення зброї на підпільних складах (лише на одному з викритих гітлерівськими спецслужбами таємних складів у районі Костполя Рівненської області було вилучено 600 рушниць, 12 автоматів, 120 протигазів, 254 тис. рушничних набоїв, 20 тис. артилерійських набоїв, 4 тис. ручних гранат, 2 тис. мін, 500 автоматних магазинів тощо) (док. № 21).

Відслідковуючи процеси створення бандерівцями сільської самооборони, нацистські спецслужби відзначали, що з кінця весни 1942 року прихильники ОУН(Б) починають формувати власні збройні загони:

“Вже в травні вдалося встановити, що бандерівський рух серйозно займається організацією власних бандитських груп у західній частині України (...) рух Бандери переходить до того, щоб здійснювати військовий вишкіл своїх членів і збирати їх час від часу на польові навчання, які проводяться в рамках націоналістичних банд” (док. № 49).

Паралельно з посиленням військової складової у діяльності бандерівців, гітлерівські спецслужби відзначали зростання з їхнього боку випадків антинімецької пропаганди й спроб саботування набору остарбайтерів (док. № 23).

Спробою розтлумачити позицію Проводу ОУН(Б) щодо подій, які розгорталися в Україні та світі широким колам населення, стало звернення керівництва Організації до співвітчизників з нагоди річниці проголошення Акта 30 червня 1941 року (док. № 27). Документ відверто декларував рішучість Організації у питанні відстоювання прав і свобод українського народу: “Ми не дали і не дамо себе на поталу ворогам! Ніколи не змінємо волі й свободи народу за ласкавий шматок хліба від чужинців, наїзників, за “нову вищу культуру”, за “вселюдські” ідеї”. У притаманному ОУН стилі у зверненні перераховувалися всі “стандартні” звинувачення в бік окупантів, у глорифікованому світлі зображувалися головні етапи боротьби українського народу за незалежність тощо. Однак це все була лише велика “преамбула” до основної частини документа, що популярно намагався пояснити, чому, власне, ОУН(Б) не розганяє активного опору нацистам: “Ми, українці, знайшлися в тяжкому положенні. З одної сторони московсько-жидівська навала ще дихає своїм чадом, з другої – нова Німеччина з своєю колоніальною політикою вже дається нам добре взнаки. Честь наша каже нам боротися. Тим часом ще йде бій з московсько-жидівським большевизмом, і політичний розум наказує нам виждати” (док. № 27). Тактику, яку ОУН(Б) застосовувала від квітневої Конференції до серпня 1942 року, доволі точно визначили німецькі службовці СД у черговому донесенні до Берліна від 3 липня 1942 року – колосальна пропагандистська робота, саботаж, військова підготовка, розбудова нелегальної мережі (док. № 29). В іншому секретному повідомленні гітлерівські спецслужби (док. № 30) влучно охарактеризували тогочасну тактику бандерівської ОУН як “крокування на місці” з метою “берегти сили, жодних непотрібних і нерозумних акцій. Але внутрішня й організаційна підготовка та розширення мережі ОУН, щоб у кінцевому результаті в слушний момент змогли сказати “останнє слово” (док. № 30).

Виходячи з теорії поступового накопичення власних сил, протягом весни-літа 1942 року ОУН(Б) формує на Волині та Поліссі українську сільську самооборону. Боївки самооборони часто відбивали у німців відібране у селян продовольство, рятували людей, яких збиралися вивозити на

роботи, вбивали керівників німецьких промислових і сільськогосподарських підприємств, (якими на Волині та Поліссі, як правило, були поляки). Часто свої акції бойовики намагалися законспірувати під дії радянських партизанів, щоб відвернути від власних сіл гнів німецьких каральних загонів.

Особливо складне становище в Північно-західному регіоні України значно радикалізувало місцевий актив ОУН(Б), який щоразу наполегливіше вимагав від центрального керівництва Організації розгорнути масову партизанську війну проти німців. У донесеннях від 14 серпня 1942 року (док. № 36) спеціалісти з німецьких спецслужб цитували одне з бандерівських видань у якому наголошувалося, що: “партизанська війна для поневоленого народу, як правило, є початковою стадією або частиною “великої війни”, народного повстання, поки озброєний народ не зможе сформувати регулярну армію”. А у вересні 1942 року гітлерівські служби порядку вилучають у арештованих оунівців інструкції про тактику “партизанської війни” (док. № 42). Відтак у серпні-жовтні 1942 року формуються перші крупні бойові групи ОУН(Б), очолювані військовим референтом ОУН(Б) в Рівненській області С. Качинським (“Остап”) і Г. Перегійняком (“Коробка”). Координатором військової діяльності в регіоні став військовий референт ОУН(Б) на Північно-Західних українських землях В. Івахів (“Сом”, “Сонар”), а загальне керівництво здійснював регіональний лідер Організації Д. Клячківський (“Охрім”, “Кошіль”, “Старий”, “Клим Савур”)¹⁵.

Можливо, на рішення волинських бандерівців перейти до антинімецької партизанської війни, (що суперечило наказам Центрального Проводу) значною мірою вплинув також і той факт, що в серпні-жовтні 1942 року відбувався доволі успішний (а в німецькій пресі та пропаганді ще й надзвичайно героїзований та перебільшений) наступ на Кавказ і Сталінград. На перший погляд здавалося, що вермахт ось-ось зуміє пробитися до бакинської нафти й перетнути водну артерію Волги, поставивши переможну для Німеччини крапку у війні на Сході.

Відтак, перед оунівцями ставало питання: якщо не починати партизанську війну проти німців зараз, то коли? Тоді, як вони вивільнять з фронту свої дивізії і розчавлять переважаючими силами будь-який спротив? Можна припустити, що саме під впливом обставин, які на переконання багатьох вичували ситуацію, за якої українські націоналісти могли б опинитися один на один у боротьбі з нацистами, у вересні 1942 року один з лідерів ОУН(Б) на Волині С. Качинський заявив: “Українські націоналісти мусять тепер знову більше орієнтуватися на Радянську Росію і всіма засобами їй допомагати, бо від німців українському народу очікувати нема чого. Після закінчення війни з українцями все одно будуть поводитися як із рабами, оскільки кожен німецький солдат

має отримати у власність в Україні 40-50 гектарів землі, які потім муситиме обробляти місцеве населення” (док. № 43). Тож немає нічого дивного в тому, що саме відділи С. Качинського й Г. Перегійняка завдали перших дошкульних ударів по німецьких військових і цивільно-господарських об’єктах. Згодом про першого організатора бандерівських збройних загонів командир УПА-Захід В. Сидор (“Шелест”, “Конрад”, “Кравс”) писав: “Тож усі знають Остапа (Качинський), як він перший збирав і гуртував поліщуків в рої й чоти, витягав з-поміж них енергійніших, вроджених ватажків, бо [ні] старшин ні підстаршин не було”¹⁶.

Таким чином, не зважаючи на певний спротив з боку тодішнього керівника ОУН(Б) М. Лебеда (“Максим Рубан”), який боявся перетворення партизанського руху на отаманщину й остерігався швидкої його ліквідації з боку нацистів, оунівці Північно-західного регіону України розпочали поступовий перехід до створення партизанської армії. Оцінюючи ті події, їхній учасник, референт Служби безпеки ОУН(Б) на Північно-західних українських землях В. Макар (“Сіроманець”, “Безрідний”) у листі до брата відзначав: “Повстанчу акцію на Північно-західних і частково Східних теренах ми мусили почати, і це не було зарано, як дехто каже, але вже і запізно. Мусили ми це зробити з двох причин. Перша: терен виривався нам з рук. З одної сторони почали множитися отаманчики, як Бульба-Боровець, а з другої сторони – червона партизанка почала заливати терен. Отже, коли б ми були не почали повстанчої акції, то не мали б що робити. Друге: ще тоді, коли ми не починали повстанчої акції, німота почала масово винищувати села. Хотіли приневолити населення до здавання контингентів (продподатки) і контингентів робочої сили в Німеччину. Отже, в тій цілі вибирали одно село в окрузі чи районі, яке нищили дощенту. Всіх людей вистрілювали, а забудування палили. У зв’язку з тим маса людей почала втікати в ліси і блукати самопас. Почались грабежі, інші пішли в комуністичну партизанку, до Бульби і т. п. Отже, ми мусили організаційно охопити тих людей в лісі. – Оце дві засадничі причини нашої повстанчої акції. Є ще і третя, морального характеру. Почулись голоси: “Де ж той провід? Чому не дає зарядження бити німців?” і т. п. Тепер ми тим балакунам заткнули роти, а революцію усупільнили”¹⁷. Як бачимо, історичні обставини “виштовхали” бандерівську ОУН на дорогу партизанської боротьби, змусивши її перейти до ведення масштабних збройних антинімецьких акцій.

Протягом цього ж періоду значно активізувалися прихильники отамана Боровця, який контактував як з представниками уенерівського табору, так і з мельниківцями. На березень 1942 року навколо отамана зібралося близько 700 колишніх бійців його “Поліської Січі”, які склали ядро першої Української Повстанської Армії¹⁸. Фактично, попри заборону з

боку керівництва УНР “шкодити” німцям, поки вони ведуть боротьбу на Сході¹⁹, отаман Т. Бульба-Боровець взявся до проведення антинімецьких акцій на Волині й Поліссі, скерувавши їх винятково проти окупаційної адміністрації, але в жодному випадку не проти вермахту. Така ситуація тривала до серпня місяця 1942 року. 15 серпня Т. Боровець звернувся з листом-попередженням до райхскомісара України Е. Коха, вимагаючи припинити жакливу практику знущання з українського населення, однак, не дочекавшись позитивної відповіді, його загони 19 серпня 1942 року зробили показовий напад на залізничну станцію в Шепетівці, що мав продемонструвати силу підпілля і його серйозні наміри у справі протистояння з гітлерівцями²⁰.

Важливо підкреслити, що весна-літо 1942 року стали також моментом оформлення організаційних структур радянських партизанів на території України (у травні створено Центральний, а в червні Український штаб партизанського руху, 20 червня 1942 року на Волині десантовано диверсійно-партизанську групу НКВС полковника Д. Медведєва)²¹ й активізації польського підпілля²², яке з 14 лютого 1942 року починає реорганізовуватися в партизанську Армію Крайову. Таким чином, на початку осені 1942 року лісисті території Волині й Полісся стали місцем конкурентної боротьби чотирьох підпільницько-партизанських рухів: бульбівського, бандерівського, радянського та польського.

Успіхи вермахту в наступі на Схід влітку 1942 року, спонукали керівників різних партизанських угруповань намагатися знайти тимчасове порозуміння для підвищення ефективності протистояння спільному могутньому противникові. Якщо позиція одного з лідерів бандерівських збройних загонів С. Качинського згадувалася вище, то, очевидно, слід було б відзначити й спроби переговорів отамана Тараса Бульби-Боровця з представником радянських партизанів підполковником О. Лукіним, які з перервами тривали від 16 вересня до 28 жовтня 1942 року й завершилися домовленістю про взаємний нейтралітет²³.

Переговори між червоними партизанами й бульбівцями не могли не насторожити окупаційну адміністрацію. Намагаючись переманити амбітного отамана на свій бік, керівництво Німецької поліції безпеки та СД на Волині й Поділлі у листопаді 1942 року запропонувало йому перейти на німецьку службу, однак ці перемовини завершилися в грудні 1942 року відмовою Т. Боровця від співпраці²⁴.

Активізація протягом літа й осені 1942 року радянських і польських партизанів особливо насторожила оунівців. Намагання поляків та більшовиків розгорнути партизанську війну на території України розглядалася оунівцями як спроба підірвати життєві сили українського народу. Зокрема, у своїй листівці за вересень 1942 року “Партизанська

боротьба і наша точка зору на неї”, бандерівський провід наголошував: “Партизанська боротьба поляків чи більшовиків не мала би нас цікавити, і вони могли б вести її відповідно до власних сил, якщо б її вістря не було скероване проти нас. Сталін і Сікорський бажали б одним пострілом вбити двох зайців: зашкодити німцям і німецькими руками бити українців.

Українці ж не брали і не беруть жодної участі у партизанській боротьбі. (...) Німці знають фактичне становище, однак вони використовують більшовицьку партизанську боротьбу, щоб при цій нагоді знищити також і нас. (...) Ми мусимо берегти свої сили, бо віримо, що на кінцевій стадії війна принесе нам можливість боротьби і побудови власної Української держави. Не партизанська боротьба сотень чи тисяч, а національна визвольна революція мільйонної української маси є нашим шляхом” (док. № 44). Листівки з аналогічним змістом поширювалися ОУН(Б) навіть у жовтні 1942 року (док. № 52, № 53), коли на Волині та Поліссі формувалися перші крупні партизанські з’єднання бандерівців. Однак летючки не могли змінити загального настрою в Організації, не могли вплинути на ситуацію, що стрімко розвивалася й, очевидно, частково вийшла з-під контролю провідників. Курс на накопичення сил і підготовку загального повстання в умовах гітлерівського терору виявився малоефективним. Обставини вимагали швидкого реагування на події, а вичікування та зволікання в очах рядових націоналістів і більшості співгромадян перетворювалися на нерішучість. На свій страх і ризик, керівники структур ОУН(Б) на Волині й Поліссі взяли відвертий курс на повноцінну розбудову партизанських загонів і антинімецьку збройну боротьбу.

Уже з другої половини жовтня 1942 року німецькі органи державної безпеки у своїх донесеннях з окупованих територій наголошували на тому, що в бандерівській пропаганді “все більше й більше помітною стає відмова від боротьби проти більшовизму, пропаганда майже виключно спрямована проти німецької влади, або так званих німецьких окупантів (...) бандерівський рух зайняв різку позицію проти Німеччини, прагнучи до того, щоб всіма засобами, навіть шляхом збройної боротьби добитися незалежності для України” (док. № 49). 29 жовтня 1942 року до гауптквартири німецької армії надійшло повідомлення, в якому серед іншого зазначалося, що “16.10.1942 р. вперше українські націоналісти зібралися в районі Сарн у більшу банду та постійно отримують поповнення” (док. № 50).

Щоб не втратити свого авторитету в рядах Організації та очолити стихійні процеси формування націоналістичних партизанських загонів, лідери ОУН(Б) пішли шляхом “узаконення” наявної ситуації. У листопаді 1942 року відбулося дві важливі зустрічі керівників бандерівської ОУН – на початку місяця у Львові пройшло засідання Проводу

Організації, а наприкінці листопада було скликано військову конференцію ОУН(Б). Фактично останнє зібрання було наслідком першого. На засіданні Проводу з інформацією про ситуацію на території Центральної та Східної України виступили керівники націоналістичного підпілля з тих регіонів, які вимагали розгортання активних антинімецьких дій у зв'язку з надзвичайним нацистським терором і ненавистю населення до гітлерівців²⁵. На військовій конференції, за спогадами її організатора – військового референта ОУН(Б) Західних українських земель Л. Павлишина, були присутні “урядуючий провідник” ОУН(Б) М. Лебедь, військовий референт Проводу Організації Д. Грицай, військовий референт ОУН(Б) Північно-західних українських земель В. Івахів, військовий референт ОУН(Б) Осередніх і Східних українських земель М. Медвідь та офіцер для спеціальних доручень Проводу бандерівської Організації І. Климів²⁶. Найбільш настійливо обстоював ідею негайного створення антинімецької повстанської армії В. Івахів, який між іншим заявив: “Вже давно назріла потреба для захисту. Давайте створимо повстанчу армію. Волиняни й поліщуки створюють відділи самооборони, власну Січ. Невже ми не можемо її взяти під власну опіку?!”²⁷. Конференція прийняла рішення розпочати формування “збройних сил ОУН”²⁸.

З метою максимального посилення своїх загонів і поширення території їхньої діяльності, бандерівська ОУН намагалася об'єднати під своїми прапорами не лише українські партизанські групи, але й залучити до своїх лав радянських партизанів. Про ці наміри, на нашу думку, свідчить листівка, яку в листопаді 1942 року розповсюджували на Житомирщині (док. № 58). Автори звернення до радянських партизанів у доступній формі пояснювали членам більшовицьких партизанських груп рівнозначність гітлерівського й сталінського тоталітарних режимів і наголошували на необхідності боротися як проти одних, так і проти інших за створення незалежних держав поневолених народів, під гаслом “Геть Гітлера і Сталіна!” (док. № 58).

Активізація ОУН(Б) викликала гостру реакцію з боку гітлерівських спецслужб. На території Німеччини 20 листопада 1942 року пройшли масові арешти серед оунівських підпільників, зокрема серед керівництва Організації. За одну добу в Лейпцизі, Ганновері, Берліні, Гамбурзі, Гільдесгаймі та Потсдамі було схоплено 210 осіб, у Дрездені – 10, а в Брауншвейгу – 48. (док. № 56). 21 листопада того ж року арешти бандерівського активу пройшли у Львові (док. № 58). Через арешт керівника кур'єрської служби ОУН(Б) В. Лобая, гестапівцям вдалося розкрити декілька бандерівських конспіративних квартир. У помешканні на вулиці Жулинського нацисти арештували 5 жінок-кур'єрок ОУН, але шостий візитер, запідозривши небезпеку, встиг витягти револьвер і влучними пострілами

застрелити штурман-фюрера СС і криміналь-секретаря Гергарда Шарффа із берлінського гестапо та двома кулями поранити службовця німецької кримінальної поліції (док. № 58). Чоловіком, який застрелив Шарффа і зумів втекти від переслідувачів, був Д. Маївський (“Тарас”, “Косар”), один з лідерів бандерівської ОУН. Розлючені смертю функціонера своїх спецслужб, гітлерівці 27 листопада 1942 року розстріляли 27 оунівців – в’язнів львівських тюрем і 52 оунівців – в’язнів тюрми Ягольниці поблизу Чорткова²⁹.

Гітлерівські репресії проти бандерівської Організації не послабшали й із початком зими. Першого грудня 1942 року нацисти майже повністю знищили підпільну мережу ОУН на території Рейху³⁰, а вже четвертого грудня в Галичині було арештовано трьох провідників ОУН(Б) – Я. Старуха (“Стяг”), І. Климів (“Легенда”), Д. Грицяя (“Перебийніс”) (док. № 62). Під час допитів у гестапо особливо стійко та з викликом тримався І. Климів, якого гітлерівці замордували до смерті³¹. Паралельно з арештами оунівських підпільників гестапівці провели у Львові чистку лав української поліції, де було “багато прихильників Бандери”, а також продовжили арешти оунівців у Німеччині (док. № 62). Наприкінці грудня гестапо арештувало ще 25 бандерівців у Ватештетті, Готі й Брауншвейгу, 5 – у Франкфурті-на-Майні та 5 – у Празі³². З донесень гітлерівських спецслужб також випливає, що протягом листопада-грудня 1942 року арешти керівників бандерівського підпілля були здійснені також у Києві та Рівному (док. № 62).

Дошкульні удари, завдані бандерівському підпіллю нацистськими органами безпеки наприкінці листопада і в грудні 1942 року, остаточно переконали лідерів Організації в тому, що тактика накопичування сил для загального, всенародного повстання є хибною і в умовах гітлерівського терору не може бути здійсненою. Гестапо просто-напросто фізично не дозволить накопичити критичної маси кадрів і матеріально-технічних засобів для масштабного повстання. Відтак, теорія всенародного виступу зазнала коригування. Керівники ОУН(Б) звернулися до ідеї партизанської війни (котру ще в жовтні вважали шкідливою), як до початкової стадії, своєрідної увертюри, майбутнього великого повстання. Можливо, бандерівці почали проводити аналогії між німецькою окупацією 1942 і 1918 років. Знаючи про масовий антинімецький партизанський рух у 1918-му, який “розхитав” ситуацію і зрештою призвів до повстання та встановлення у Києві влади Директорії УНР, керівники ОУН(Б), можливо, вирішили повторити цей шлях. Однак, боячись поширення хаосу отаманщини, вони одразу виступили за чітку централізацію партизансько-повстанського руху та контроль над ним з боку своєї Організації. Справді, ситуація кінця 1942 року деякою

мірою нагадувала становище року 1918-го. Бойові дії регулярних армій на території України вже не проводилися, німецькі війська застрягли над Волгою і на Кавказі. Червона армія ще не продемонструвала свого потужного наступального потенціалу, й здавалося, що противники можуть перейти у стадію позиційної війни, аж доки баланс сил не зміниться на користь однієї зі сторін. Звісно, що оунівці не могли знати про підготовку могутнього радянського контрнаступу й оточення німецького угруповання в Сталінграді, яке відбулося на початку 1943 року*, відтак сподівалися, що фронт ще не скоро повернеться на територію України. Максимально тривале протистояння на Сході дозволило б бандерівцям розгорнути масштабну партизанську війну на всій території України, придатній для ведення партизанських операцій. Нацисти не мали б змоги придушити партизанський рух, бо всі їхні резерви кидалися б на фронт. Таким чином перед ОУН(Б) відкривалася непогана перспектива для розгортання тилової війни, яка мала гарне підґрунтя через загальну ненависть до нацистів і за сприятливих умов могла отримати шанс на позитивний результат.

Цей перехід оунівців до нової тактики боротьби у своїх донесеннях відзначили й нацистські спецслужби. Зокрема, у повідомленні з окупованих територій на Сході гітлерівці відмічали, що оунівська періодика вміщає щораз більше ворожих щодо німців матеріалів. Службовці СД, гестапо та поліція безпеки відзначали значне поширення впливу ОУН(Б) на Волинь і Центральну Україну, зокрема, кількість членів Організації на Київщині оцінювалася в тисячу осіб. Гітлерівці відверто остерігалися того, щоб подібних успіхів бандерівці не досягли й в інших регіонах, де вони розгорнули активну агітаційно-пропагандистську та підпільну антинімецьку діяльність (док. № 64).

Наприкінці 1942 року отаман Тарас Бульба-Боровець запропонував керівництву обох ОУН створити спільну політичну раду головних політичних сил регіону, яка мала б стати "політичною надбудовою" для його УПА. Обов'язковою умовою співпраці амбітний отаман виставляв необхідність збереження за собою посади командувача армії. Бандерівці, які мали власні масштабні плани, розгалужену організаційну мережу та повну недовіру до недисциплінованого й непередбачуваного Т. Боровця, проігнорували його пропозиції. Натомість мельниківська ОУН, якою в Україні, як зазначалось, керував О. Кандиба-Ольжич, побачила у співпраці з отаманом Т. Бульбою-Боровцем шанс посилити свої впливи в регіоні. Однак до реального об'єднання

* На оточення такого великого німецького угруповання не сподівалися навіть у Генеральному штабі Червоної армії, де під час підготовки контрнаступу розраховували оточити 7-8 німецьких дивізій, а несподівано для себе замкнули в котлі 22 з'єднання.

збройних загонів мельниківської Організації і поліського отамана справа не дійшла. Остаточний край спробам домовитися поклала насильна “об’єднавча акція”, яку збройні загони ОУН(Б) провели весною 1943 року. Це дозволило бандерівцям посилити власні мілітарні структури. У квітні 1943 року на Волині та Поліссі вже активно діяли “збройні відділи ОУН(Б)” під командуванням С. Качинського (“Остап”), І. Литвинчука (“Дубовий”), Г. Перегійняка (“Коробка”), Н. Семенюка (“Ярема”), І. Климишина (“Крук”), О. Брися (“Аркас”), Я. Ждана (“Острий”), П. Кухарчука (“Дорош”) та інших комендантів, які з травня 1943 року об’єднуються в перші групи УПА³³. Однак ці події вже виходять за часові рамки 1942 року, а тому будуть проаналізовані у вступній частині до наступного збірника.

Таким був у історії ОУН 1942 рік. Рік складних процесів переосмислення існуючих політичних реалій, підготовки до боротьби в нових умовах, пошуках оптимальних шляхів цієї боротьби. На жаль, обидві частини ОУН залишили після себе не надто багато документів, які хронологічно стосуються 1942 року, кількісно цих документів менше, ніж у попередні чи в подальші роки, інформацію про діяльність Організації дуже часто доводиться черпати з документів, залишених, головним чином, гітлерівськими спецслужбами, котрі в цей період стали основним противником українського націоналістичного підпілля. Відтак кожен документальний збірник, у якому систематично подано матеріали з історії ОУН за 1942 рік, набуває особливого значення, адже він наближає до науковців документи, на базі яких можна здійснювати неупереджені історичні дослідження.

¹ Мюллер Н. Вермахт и оккупация: о роли вермахта и его руководящих органов в осуществлении оккупационного режима на советской территории / Пер. с нем. – М., 1974. – С. 130.

² Кучер В.І. Німецька та румунська окупаційні влади в Україні. – Політична історія України. XX століття. У шести томах. Том 4. Україна у Другій світовій війні (1939-1945). К., 2003. – С. 351.

³ Король В.Ю. Трагедія радянських військовополонених на окупованій території України в 1941-1944 рр. // Сторінки воєнної історії України. Збірник наукових статей. Вип. 8. Частина I. – К., 2004. – С. 239.

⁴ Брицький П. Україна у Другій світовій війні (1939-1945). – Чернівці: – 1995. – С. 56.

⁵ Киричук Ю. Український національний рух 40-50-х років XX століття: ідеологія та практика. – Львів: – 2003. – С. 90.

- ⁶ Музичка Г. Митрополит Андрей в часі німецької окупації. (Його лист 29-31 серпня 1942 р.). – Богослов'я. – Рим: 1987. – Т. LIVOL. – С. 98.
- ⁷ Русначенко А. Народ збурений. Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії. – К.: Пульсари, 2002. – С. 78.
- ⁸ Гайвас Я. Переламовий рік // Організація українських націоналістів 1929-1954. – Б.м.: На чужині, 1954. – С. 297-298.
- ⁹ Русначенко А. Цитована праця. – С. 74.
- ¹⁰ Косик В. УПА в німецьких документах // Український визвольний рух. – Збірник № 1. – Львів, 2003. – С. 63.
- ¹¹ Вегеш М. Сторінки історії ОУН-УПА в Закарпатті (1939-1956 рр.) // Сучасність. – 2001. – № 3. – С. 86.
- ¹² Киричук Ю. Цитована праця. – С. 103.
- ¹³ Сергійчук В. Український здвиг: Прикарпаття. 1939-1955. – Київ: 2005. – С. 139.
- ¹⁴ Русначенко А. Цитована праця. – С. 71.
- ¹⁵ Патрляк І.К. До питання про внесок ОУН та УПА у боротьбу проти нацистських окупантів на території України. // Український історичний журнал. – 2004. – № 5. – С. 87.
- ¹⁶ Цитується за: Вовк О. До питання про першого командира Української Повстанської Армії // Український визвольний рух. – Зошит № 1. – Львів: 2003. – С. 154.
- ¹⁷ Макар В. До початків УПА – лист з Волині // Літопис УПА. – Т. 2. – Торонто: 1977. – С. 43-44.
- ¹⁸ Дзьобак В.В. Бульбівці (“перша УПА”) // Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Історичні нариси. – К.: 2005. – С. 125.
- ¹⁹ Киричук Ю. Цитована праця. – С. 96.
- ²⁰ Дзьобак В.В. Цитована праця. – С. 127-128.
- ²¹ Лукин А. Разведчики. – М., 1965. – С. 6.
- ²² Filar W. Wojs 1939-1944. Eksterminacja czy walki polsko-ukraïskie. – Toruń, 2003. – S. 129-130.
- ²³ Киричук Ю. Український національний рух 40-50- років ХХ століття: ідеологія та практика. – С. 101.
- ²⁴ Там само. – С. 101-102.
- ²⁵ Прокоп М. Роман Шухевич-Чупринка й ОУН-УПА в 1943-1944 роках // Сучасність. – 1976. – Ч.1. – С. 67.
- ²⁶ Вовк О. Цитована праця. – С. 155.
- ²⁷ Вовк О. До питання про першого командира Української Повстанської Армії // Український визвольний рух. – Зошит № 1. – Львів: 2003. – С. 155.
- ²⁸ Вовк О. Цитована праця. – С. 155.
- ²⁹ Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж, 1986. – Репринт. вид. – Львів, 1992. – С.283.
- ³⁰ Киричук Ю. Цитована праця. – С. 103.
- ³¹ Там само.
- ³² Сергійчук В. Український здвиг: Прикарпаття. 1939-1955. – С. 141.
- ³³ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 22. – Спр. 77. – Арк. 45, 51–53.
- ³⁴ Вовк О. Вступ // Літопис УПА. Нова серія. – Т. 2. – К.: – Торонто, 1999. – С. 10,13.

№ 1

**Подання Українського національного об'єднання (УНО) А.Гітлеру
про необхідність співробітництва у побудові самостійної соборної
Української держави**

1 січня 1942 р.

Берлін

Українське Національне Об'єднання (УНО)

Берлін SW 11, 1 січня 1942

Заарляндштрассе 54

Постчекkonto Берлін № 5814

Телефон: 192674

№ 33552/41

Його Ексцеленції

Панові райхсканцлерові Фюреру німецького народу

Адольфу Гітлерові.

Берлін

Ваша Ексцеленціє!

Від імені проводу і 40 000 членів Українського Національного Об'єднання*, яке практично представляє українські національні інтереси у Німецькому Райху та інтереси сотні тисяч українців, які тут знаходяться, бажаю Вам і німецькому народові щасливого Нового року і багато успіхів у боротьбі за Нову Європу, яка побудована на засадах національних прав, соціальної справедливості й економічної рівності.

Так як Нова Європа, у зв'язку з політичними, економічними та геостратегічними обставинами, ніколи не стане здійсненим фактом без активної участі української нації, обов'язково необхідно залучити українську націю до такої участі. З українського боку до цього є повна готовність, яка лише тоді може перетворитися в дію, коли буде гарантовано відновлення самостійної соборної Української держави.

За це відновлення бореться пробуджена українська нація мужньо і

* УНО – одна з двох дозволених гітлерівським урядом українських організацій, що легально діяли на території Райху (друга – “Українська Громада”). До 1937 р. УНО, яка виникла у 1933 р., діяла тільки в Німеччині, а з 1937 р. розпочала свою діяльність також на території Австрії й Чехії. В 1972 р. УНО налічувало 42 тис. членів і складалося з 1268 філій. Голови УНО: 1933-1937 – Ф.Королів та І.Драбатий; 1938-1945 – Т.Омельченко. Друкований орган УНО – тижневик “Український вісник”. УНО займалося духовною та матеріальною опікою українців з Райху, надавало допомогу українським робітникам, студентам, військовополоненим і втікачам.

самовіддано ще з 1917 року, сповнена рішучості назавжди звільнити Україну від чужоземного колоніального рабства і за всяку ціну добитися відновлення незалежної соборної Української держави. У цій запеклій українській національній боротьбі віддали своє життя вже понад 10 мільйонів українців, щоб надати через своє мучеництво, кров і смерть українській визвольній боротьбі незламної динаміки та сили, забезпечуючи тим самим у будь-якому випадку кінцеву перемогу у цій боротьбі.

Тому українська нація змогла непохитно протистояти усім спробам чужоземного поневолення України і навіть спричинилася у великій мірі до краху польського і московського імперіалізмів. Таким чином, українці взяли активну участь у створенні успішних передумов сучасної великої боротьби за Нову Європу, внаслідок чого ще більше зміцнилося право вимог українців на національну свободу і державну самостійність.

Я сподіваюся знайти визнання цього факту у Вас, Ваша Ексцеленціє, як поборника Нової Європи. Тим більше, що відновлення самостійної соборної Української держави відповідало б також і німецьким національним інтересам, особливо в той час, коли результат цієї боротьби за Нову Європу вирішується тепер в Україні.

Необхідно уникнути повторення помилок 1918 року, коли німецька сторона обійшлася з Україною із застосуванням колоніальних методів, тому що українська нація має занадто високу силу, значущу історію і занадто високу культуру, щоб терпіти долю колоніального народу. Тому колоніальні зазіхання до України з боку старої і нової польської держави зазнали поразки, й те ж саме станеться і з московською імперією.

Ці факти, а також помилки 1918 року в Україні, не слід недооцінювати, в іншому випадку противникам Німеччини буде легко здійснювати їхню стару політику.

Отже, німецько-українське взаєморозуміння і співробітництво є даним фактом для обох націй, які по своїй природі, постійно удосконалюючись, залежні одна від одної. Цей факт змушує мене постійно звертатися до керівних осіб та установ Німецького Райху щодо німецько-українського взаєморозуміння та співпраці, ризикуючи навіть з німецького боку бути невірною зрозумілим або й засудженим.

Я вважаю своїм обов'язком перед нашими обома націями тепер, в переддень Нового року, звернути увагу Вашої Ексцеленції на цей факт і на небезпеку. Новий рік, що наступає, стане далеконосним для Європи і європейських народів на довгі часи, якщо теперішня війна розтягнеться ще на декілька років. Тому Всемогутній Господь повинен бути милостивим до нас і допомогти у Новому році спільними

зусиллями завоювати та побудувати Нову Європу.

З українським вітанням!

[Підпис]: Тиміш Омельченко -
підполковник у в[ідставці], Голова проводу УНО.

ВАР 43II /1504b; Косик Володимир. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.80-82.

№ 2

Лист проводу ОУН (А.Мельника) до А.Розенберга про напруженість в німецько-українських відносинах у зв'язку із забороною самостійної політики ОУН у всіх сферах життя України

м.Берлін.

6 січня 1942 р.

До пана райхсміністра для зайнятих
Східних теренів Альфреда Розенберга в Берліні

Події останніх днів в Україні спонукують Провід українських націоналістів наново заторкнути питання, згадані у письмі в “Про меморія” з 9.12.1942* відносно співпраці між німецькими властями й українцями.

Ростуть побоювання, що незважання на згадані проблеми могло би мати неочікувані наслідки не лише для української сторони, але також для німецьких інтересів в Україні. В залучнику до цього письма подані факти, [що] є схопленням вражіння українського народу про неясне ставлення супроти цього [українського народу], або навіть запереченням ідеї німецько-української співпраці.

Отсим звертаємось до Вашої Ексцеленції з проханням усунути через відповідні зарядження напруження між українцями та німцями, що повстали в наслідок непорозуміння та незрозуміння, що уможливило би пропоновану нами українську співпрацю з німецькою владою в Україні при обостороннім інтересі.

Ми переконані про те, що допущення української ініціативи при

* У документі помилка в даті. Йдеться “Про меморія” (меморандум) ОУН (С.Бандери) до А.Розенберга від 9 грудня 1941 р.

оформлюванні організованого українського суспільно-громадського життя, буде лише позитивно ділати на поглиблення німецько-українських відносин та рівночасно унеможливить діяльність протинімецьких та пробольшевицьких елементів в Україні.

Провід українських націоналістів.

В.З.

[підпис]

Берлін, 6.1.1942.
Залучник

З українських теренів приходять вістки, що змушують нас поробити відповідні заходи при центральних властях в Берліні, не лише в українському інтересі, а набагато більше в цілі поглиблення започаткованої німецько-української співпраці .

Слід взагалі ствердити, що мимо всіх старань українського населення брати участь в творенні нового порядку в Україні, не вдалось дотепер вдержати існуючі форми співпраці між німецькою й українською стороною при розбудові суспільно-громадського життя в нашому краю та дальше розбудовувати. Протинно, мається вражіння, що з часом вигляди на таку співпрацю замість зростати, стало зменшуються.

2. Уважні дослідники німецько-українських відносин стверджують, що такі вражіння повстали до певного ступня в наслідок притягнення до співпраці з німецькими станицями чужонаціональних, або ворожо до українців успосіблених елементів (поляків в західно-українських та москалів на східньо-українських землях, або навіть жидів, як це був, приміром випадок на Волині в господарськiм уряді м. Верби, повіт Дубно)*. Діяльність та впливи тих елементів утруднюють формування німецько-українських взаємин в напрямі позитивнім та витворюють напруження між німцями та українцями, замість працювати над відпруженням.

3. В теренах, що підлягають райхскомісаріатові України, не дозволено відновити діяльність шкіл, як рівно ж і тих шкіл, що саме розпочали були свою діяльність, помимо того, що їх існуванню не стоять на перепоні жодні труднощі. Тож заборонено відчинити високі школи в Києві, а професорам та членам Всеукраїнської Академії наук пораджено опустити Київ та опустити завідувані цими інститути разом з технічним вивінуванням** попросту непевній судьбі. Це ставить під знаком запити ціле культурне життя України.

* Для налагодження діяльності важливих господарчих об'єктів німецькі окупанти інколи вдавалися до залучення фахівців-євреїв, якщо поблизу не було спеціалістів інших національностей.

** забезпеченням

4. Не дозволено теж творити культурні товариства того рода, як культурно-освітнє товариство “Просвіта” або спортові товариства для молоді того рода, як “Січ”. Згадані роди товариств є тісно зв’язані з українськими традиціями. Товариства, які саме тепер є діяльні, попросту замикаються. Такі зарядження утруднюють перевишкіл народніх мас, визовних на спосіб большевицький, і їх переорієнтація зглядно переміну їхнього способу думання.

5. Проголошено розпорядок, згідно а яким вінчання церковне може відбуватися щойно по переведенні цивільного вінчання перед урядом стану. Подібна практика не мала ніколи місця в Україні, й навіть безбожному режимові большевицькому не вдалося знизити релігійних підстав життя в Україні. Тому нема що дивуватися, що український народ приймає незважання на їх традиції ворожо.

6. Організація поліції та служби безпеки з місцевого населення поступає лише дуже пиняво та натрапляє на великі труднощі. Виставлені формації не є ані достаточо вивінувані, ані їхнє заосмотрення та умундування не є запевнені.

7. Супроти української преси заряджено обмеження та репресії, яких частинно навіть не можна вияснити подаваними мотивами. Дня 12.12.1941 арештовано в Києві начального редактора газети “Українське Слово”, як рівно ж кількох його співробітників*. В місце зоставленої газети видано нову газету під заголовком “Нове Українське Слово”**.

В своїм закликун до читачів пише нова редакція: “...Радикальні націоналісти спільно з пробольшевицько наставленими елементами намагалися національну українську газету перемінити в орган для їх зрадницьких цілей.” Далше пише газета: “...Намагалися розбити довір’я, що існує між нашим німецьким визволителем і українським народом.” Правдоподібно тому “переведено чистку редакції з зрадницьких елементів”.

Як далеко ті тяжкі брехливі закиди були ні при чому, свідчить факт, що згідно з одержаними відомостями, арештованих випущено на волю.

Зрівняння українських націоналістів, що довгі роки працювали над

* “Українське Слово” – щоденна газета, що виходила у вересні-листопаді 1941 р. в Житомирі, а згодом у Києві. Головні редактори І.Рогач, П.Олійник, О.Чемеринський (всі трое члени похідних груп ОУН (А.Мельника). Наклад газети 50 тис. примірників. За поширення самостійницьких ідей нацисти арештували і згодом розстріляли всіх трьох редакторів, а газету заборонили.

** “Нове Українське Слово” – щоденна газета, що виходила в Києві з грудня 1941 р. до жовтня 1943 р. Почала видаватися замість забороненого “Українського Слова”. Носила винятково пронімецький характер, інколи містила окремі історичні чи культурологічні українські матеріали. Головний редактор К.Штепа.

поглибленням німецько-української приязни, з більшовіками є так неприродне, що ображує українські національні почування. Намагання дескредитувати конструктивні елементи, що найбільше віддані ідеї духового наближення України до Німеччини, приносять лише дуже велику шкоду для німецько-української співпраці.

8. Протегування московського репертуару при радіопередачах в Україні викликає серед українців ворожі настрої. Видвигнений при обґрунтуванні цієї зміни аргумент, мовляв, усі українці розуміють помосковськи, не видержує критики та хибує своєї цілі. Цей факт викликає серед українців припущення, що німці змінили своє так донедавна пропагандоване проукраїнське наставлення. Це стоїть у тісній зв'язку з протегуванням московських елементів та притяганням їх до співпраці в Україні, як про це сказано вже в точці 2.

9. Припинення діяльності і через те практично існування Української Національної Ради в Києві, що слідувало в дні 28.11.1941*, означає один великий удар в українство. Завдання цієї інституції було - репрезентувати український народ перед німцями, спільно з відповідними німецькими властями працювати над розбудовою нового ладу в Україні та зарозумінні з німецькими властями організувати суспільно-громадянське життя українського народу.

Безпосередньо по занятті столиці України Києва німецькими військами** оснували українці в Києві Українську Національну Раду, в якій заступлені були всі українські адміністративні округи, як рівно ж осередки культурного й господарського життя України. Президент Української Національної Ради професор Микола Величківський налаштував зв'язок з німецьким "вермахтом", вніс відповідну декларацію та вислав телеграму з подякою до Фюрера і райхсканцлера Адольфа Гітлера***.

* Українська Національна Рада – політично-громадський центр, створений з ініціативи ОУН (А.Мельника) в Києві 5 жовтня 1941 р. Рада мала виконувати роль репрезентанта українських сил перед німецькою окупаційною владою, а за сприятливих умов перетворитися на прототип українського парламенту. Очолив Раду професор Політехнічного інституту М.Величківський, секретарями Ради обрали І.Дубину та О.Бойдуника. 28 листопада 1941 р. райхскомісар України заборонив діяльність УНРади. До 1943 р. УНРада діяла в Києві нелегально. 29 квітня 1944р. разом з Українською Національною Радою Львова Українська Національна Рада Києва і депутати Сейму Карпатської України створили Всеукраїнську Національну Раду, яка проіснувала до 1946 р.

** Німецькі війська зайняли Київ 19 вересня 1941 р. після більш як двомісячних боїв.

*** У всіх крупних українських містах представники української інтелігенції, опозиційно налаштовані до радянської влади, які бачили у приході вермахту завершення більшовицького терору, висилали до Берліна на ім'я А.Гітлера вітальні телеграми з подякою за звільнення від комуністів.

Українська Національна Рада поробила приготування для внутрішньої організації та наладала відповідні зв'язки з українськими інституціями на провінції, які спільно підпорядковувалися Українській Національній Раді. Для переведення плянованих завдань покликано всюди до життя потрібні до цього інстанції Національної Ради.

Дня 5.11.1941[r.] наладали представники Української Національної Ради зв'язок в німецьким цивільним управлінням в Києві. З розмов з представниками генерального комісара та служби безпеки виходило, що існування Української Національної Ради не натрапляє на ніякі труднощі, але противно з німецької сторони висловлено признання для української ініціативи наладати контакт. Ідеї та плани праці Національної Ради з'ясовано представникам генерального комісара. Під час конференції в днях 17 і 19.XI.1941[r.]* проделено заступникові генерального комісара, панові др. Акманові проект відозви Національної Ради до українського народу як рівно ж відпис меморандуму до пана райхскомісара для України з просьбою виєднати аудієнцію для делегатів Національної Ради. Обіцяну цю просьбу передати дальше райхскомісарові.

Дня 28.11.1941 заявив уповноважений представник райхскомісаріату представникам Української Національної Ради по довшій виміні думок відносно ідеї та діяльності Української Національної Ради, що він припинює її діяльність**.

Це рішення заскочило всі українські суспільно-громадські чинники.

10. Проти загального бажання українського населення завсіди не відкладається проголошення закону про приватну земельну власність. Бачаться зовсім наглядно тенденції надалше вдержати большевицьку колективну господарку, як форму сільськогосподарську на неозначено довгий протяг часу. Це занепокоює українське населення та зменшує його заінтересування над піднесенням сільськогосподарської продукції в Україні. Цей стан використовують большевики в цей спосіб, що пропонують серед селянства пасивний спротив, або навіть селянські повстання, щоби викликати німецькі репресії проти українців та тим самим унеможливити німецько-українську співпрацю. Це було би помилкою, уважати це опісля як пробольшевицьке поставлення українців.

Але попри задержання надалше форми колективної господарки в рільництві, зовсім ще ані разу не проголошено по півроку по звільненні взагалі принцип привернення приватної власности. Це все має, як

* Йдеться про переговори між УНРадою та німецькими окупаційними структурами про можливу роль і місце УНРади в житті Києва та України.

** Після консультацій з Е.Кохом уповноважений чиновник окупаційної адміністрації в Києві передав діячам УНРади ухвалу про заборону рейхскомісаром їхньої структури.

наслідок, що приватна ініціатива зовсім не ділає, та вже до сьогодні до того довело, що урожаї, а тамтого року лише в частині зібрано, і збіжжя лежить ще на полі зовсім немолочене. Це саме відноситься до цукрових буряків та інших земних плодів. Тож і рільничі ржавіють на вільнім повітрі.

ЦДАВО України. – Ф.3833. – Оп.1. – Спр.22. – Арк.18 – 20. Копія. Переклад з німецької. Машинопис.

№ 3

Новорічні вітання й побажання патріота України родичці

13 січня 1942 р.

*Добрідень Вам в хаті,
Дозвольте мені щось сказати,
Хоч так невміло і простенько
Подиктує щось серденько.*

*Сьогодні у нас Новий рік,
А старий од нас утік.
Повинно бути нове щастя
Для бідного українця.*

*Щоб наші вільнії лани –
Рідної неньки України
Побідну пісеньку співали,
З буйним вітром розмовляли.*

*А ми всі тішились, раділи,
Мир і спокій гляділи,
Щиро Богу щоб молились
І всі як один єднались.*

*Під рідним прапором
Над великим простором [щоб]
Вільна пісенька лунала
І братів всіх звеселяла.*

*А поки що, тітонько,
Я від щирого серденька
Вас нині поздоровляю,
Всього найкращого бажаю:*

*Щоб Ви довго проживали,
Христа-Бога вихваляли.
І неправда і всяке зло
До Вас ніколи [щоб] не дійшло.*

*У нашій вільній Україні
Ви так дуже заслужили
Почотне місце [щоб] займали,
І щоб Вас люди шанували.*

*Вас і Ваших діточок –
Так[их] прекрасних дівчаток
Щоб люди завше шанували
І добрим словом згадували.*

*А поки що Ви прощавайте,
Немовби в раю проживайте.
А колись-колись в будучині
Згадайте щиро о мені.*

*До побачення!
Романів, дня 13/1 1942 р.
Зістаюсь з пошаною*

[підпис]*

*Державний архів Волинської області. – Ф.Р. – 1021. – Оп.1. – Спр.1.
– Арк.73-73 зв. Оригінал. Рукопис.*

* Підпис нерозбірливий.

№ 4

**Звернення А. Шептицького, М. Величківського, А. Ливицького,
М. Омеляновича-Павленка і А. Мельника до А.Гітлера про
подолання антиукраїнської політики окупаційних властей
Німеччини щодо економічного і національно-культурного
розвитку України**

14 січня 1942 р.

Його Ексцеленції
Фюрерові і Райхсканцлеру Німецького Райху
Адольфу Гітлеру
в Берліні.

Ваша Ексцеленціє!

Українська нація пов'язувала з розвитком ситуації у Східній Європі, яка привела у середині минулого року до війни між Німеччиною і Радянським Союзом, великі надії. Провідні кола українського народу були завжди свідомі того, що зіткнення націонал-соціалістської Німеччини з більшовицькою Москвою було неминучим, і тільки Німецький Райх під керівництвом Вашої Ексцеленції міг бути в стані завдати більшовизмові смертельного удару. Поразка Росії повинна дати Україні можливість приєднатися до політичної системи Європи.

Під впливом керівних кіл ставлення українських мас до Райху було цілком дружнім, і тому українці вітали німецьку армію із захопленням та допомагали німецьким солдатам всюди і як тільки могли. Українці у Червоній армії масово переходили на німецький бік, тому що вони вважали, що тут існують українські військові формування, і тому що вони очікували, що їм не буде відмовлено у боротьбі за звільнення своєї батьківщини та у відбудові Української держави.

А розчарування цих полонених було великим, коли їхні сподівання не справдилися. Українське населення знову охопила тривога, коли на територіях, звільнених від більшовиків, почали відбуватися події, свідками яких ми сьогодні є.

Усвідомлення нашого обов'язку перед нашим народом і почуття нашої відповідальності перед історією змушують нас звернутись до Вашої Ексцеленції, у руках якого є доля цілої Європи, щоб звернути увагу на сьогоднішній стан речей в Україні і на небезпеку, яка в цьому криється. Ми сподіваємося, що наші наміри знайдуть у Вас розуміння, і наше слово здобуде Вашу довіру.

Недопущення українців до участі у збройній боротьбі проти їхнього споконвічного ворога пліч-о-пліч з німецькою та союзницькими їй арміями позбавило антибільшовицький табір важливого морально-політичного фактора, який би, без сумніву, полегшив виконання військових завдань на українських територіях і, перш за все, допоміг переможним арміям зміцнити їхні позиції у цій країні. Великодушне звільнення українців з таборів для військовополонених ні в якій мірі не змогло відшкодувати цієї втрати, тим більше що їхнє повернення додому здійснювалося в таких умовах, що багатьом тисячам воно коштувало власних життів. Їхні могили лише збільшили сум українського народу над втраченою цією людською силою і невикористанням військово-політичних можливостей, які були наявними.

Включення західноукраїнської території Галичини до Генерального Губернаторства і передача Одеси разом з іншою областю під управління Румунії, не давши українському народові надії на пізніше возз'єднання їх з матірною територією, створило не менш тяжке враження. Обставини, за яких це сталося, і режим, який був введений на цих українських територіях, дають підстави вважати, що йдеться про приєднання Галичини до Польщі, а Одеси до Румунії. Рішення такого роду зводять нанівець широко задумані наміри щодо нового ладу Європи.

В українських центральних областях знову українцям відбирається можливість культурно-національного розвитку, в той час як створюються труднощі патріотичній пресі, забороняються традиційні культурні і просвітницькі об'єднання, закриваються школи, відбирається дозвіл на діяльність наукових інституцій і залишаються професорські кадри, мозок нації, без можливості наукової діяльності, навіть без засобів до життя. Такий стан речей викликає в української громадськості велику тривогу про майбутнє національної культури.

Незалежна більшовицька система в Україні ліквідована, проте, з іншого боку, право на приватну власність, за яке вперто і ціною великих жертв боровся український народ, не відновлено. Колективні господарства, більшовицький засіб зробити українського селянина рабом, збереглися. Такий стан викликає серед населення упереджене ставлення, яке ні в якій мірі не є корисним для організації роботи та її ефективності.

Провідні українські кола відразу після взяття столиці України німецькими військами зробили необхідні кроки до співпраці з німецькими установами у цій країні. Вони спонукали до утворення Української Національної Ради у Києві і до заходів щодо отримання дозволу від німецької адміністрації на її діяльність. Таким чином, всі творчі сили країни були мобілізовані на відновлення громадського та економічного

життя в Україні. Проте німецька адміністрація припинила діяльність Української Національної Ради.

У тій мірі, в якій окуповуються українські території німецькими військами, у тій же мірі зменшуються можливості співпраці українського населення з німецькими установами. Замість того набирають значення антиукраїнські, а навіть антинімецькі фактори, які втратили були свої позиції у цій країні внаслідок поразки Польщі і Росії, проте зараз знову відновлюють свій вплив. Ця обставина є причиною напруження взаємних відносин в Україні.

Ми добре свідомі того, що умови військового стану, безсумнівно, тягнуть за собою певні труднощі. Проте ми мусимо вказати на те, що Україна занадто видана більшовицькій пропаганді і через те потребує особливої уваги. Український народ був би здатним чинити опір розкладаючому впливові Москви і був би готовим сам нести великий тягар, коли б мав певність того, що буде визнаватися і шануватися його право на життя та національний розвиток у його власних культурних, економічних і політичних формах.

На жаль, сьогоднішня дійсність не дає українцям цієї впевненості. Тому серед народних мас та в керівних колах в Україні панує велика стурбованість і страх за майбутнє нації. Сьогоднішній стан протирічить історичним завданням України, які випливають з її географічного положення.

І коли у минулому версальська Європа зробила ризиковану помилку, підтримуючи ворогів України, Польщу і Росію, і тим самим перешкодила українському народові у здійсненні його історичного завдання, то тепер у розсуді Нової Європи, яка під керівництвом Вашої Ексцеленції після знищення Польщі веде гігантську битву на просторах України, годиться признати право України на самостійне існування.

Інформуючи Вашу Ексцеленцію про справжній стан речей в Україні, просимо Вас усунути негативні сторони і прийняти до уваги позитивні моменти, на яких ми наголошуємо, бо коли б вони знайшли своє застосування у сьогоднішній дійсності, то це і означало б значне покращення ситуації у нашій країні. Ми запевняємо Вашу Ексцеленцію, що провідні кола в Україні готові до якомога тіснішої співпраці з Німеччиною, щоб об'єднаними силами німецького та українського народів вести боротьбу проти спільного ворога і втілити в життя новий лад в Україні та в усій Східній Європі.

(Власноручні підписи:)
Митрополит Андрей Шептицький
Президент Української Національної Ради у Львові
Професор М. Величківський

*Президент Української Національної Ради у Києві
Андрій Лівіцький
Заступник Симона Петлюри, Головного Отамана Української На-
родної Республіки тепер у Варшаві*
Ген. у від. М.Омелянович-Павленко
Голова Генеральної Ради Українських комбатантів і
колишній командир Української Армії тепер у Празі
Андрій Мельник
Вождь Українських Націоналістів тепер у Берліні*

14 січня 1942 року

*Косик Володимир. Україна в Другій світовій війні у документах. Збір-
ник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. –
С.85-88.*

№ 5

**З повідомленнц Поліції безпеки та Служби безпеки (СД)
Німеччини про діяльність ОУН(С.Бандери) у Херсоні та
на інших окупованих територіях України**

14 січня 1942 р.

Берлін

Начальник Поліції безпеки і Служби безпеки (СД)
-I/VAI - В.№1 В/41 g.Rs.
Секретна справа Райху!

Донесення про події в СРСР № 155

(...)

Айнзацгрупа D

Місце дислокації – Сімферополь

ОУН у Херсоні і околиці

Секретно проведені розслідування виявили, що коло прибічників Бан-
дери концентрувалося навколо першого командира самооборони Конра-
да**. Наскільки значним було це коло осіб, спочатку не можна було

* Андрій Лівіцький у цей час не вживав титулу “Президент УНР” в екзилі, бо ним він тоді не був.

** Конрад, правдиве прізвище Цица, розстріляний німцями, інша інформація про нього невідома.

однозначно встановити. Виникло, однак, припущення, що це коло перебувало у зв'язку з іншим колом осіб у херсонській міській управі, а його центром вважався заступник бургомістра Грице*. При проведенні акції проти прибічників Бандери через це були заарештовані обидві групи осіб**.

Арешти були проведені раптово. У численних затяжних допитах було встановлено, що коло прибічників Бандери обмежувалося кількома особами, які зуміли через спритне використання своїх постів в українській самообороні проводити активну агітацію за ОУН серед населення. При цьому керівник групи, командир самооборони Конрад діяв дуже вміло, виступаючи не особисто, а майже завжди через своїх помічників. Під приводом організації підрозділів самооборони в селах проводились зібрання, на яких були присутні до 2 000 чоловік. При цьому велась агітація за ОУН і Бандеру, пропагувались цілі ОУН, роздавались листівки і здійснювались заклики до активної співпраці.

Те, що діяльність прибічників Бандери не мала більших успіхів, пов'язано з тим, що серед сільського населення були повністю відсутні знання про взаємозв'язки, а у широких колах заснування організації відкидалося взагалі. Прибічники Бандери були визнані "східними галичанами", як впливає з показань, і через це їх розглядали як чужинців; ця поведінка зумовлена мовними відмінностями. Незважаючи на це, проводилась широкомасштабна пропаганда з використанням друкованих матеріалів.

Українська самооборона у Херсоні і ОУН

На основі ряду доносів було встановлено, що бандерівські підривні дії в українській самообороні вже здобули підґрунтя, так що виникла необхідність здійснити перевірку керівних членів самооборони. При цьому, однак, виявилось, що коло оточуючих осіб навколо Конрада діяло надзвичайно обережно і спочатку робило лише натяки про різні українські організації, такі, що навіть керівники підрозділів самооборони лише частково були поінформовані про ОУН. Їх мали, ймовірно, без їхнього відома залучити в інтересах досягнення мети групи осіб навколо Конрада. У ході допитів виявилось, що майже всі інші керівні члени самооборони були переконані у нездійсненності і незаконності планів Бандери і ОУН та мали намір активно протидіяти цим підривним діям.

Діяльність ОУН на окупованих українських територіях

З допитів виявились цікаві констатації щодо методики ОУН по здійсненню своїх цілей у Великій Україні. У випадку виявлених прибічників

* Мабуть, Гриць. Іншої інформації про нього немає.

** Кількість арештованих невідома; між арештованими більшість місцевих українців, членів ОУН-Бандери.

Бандери йдеться лише про східних галичан, які з очевидними конкретними дорученнями були вислані у нові окуповані райони. Численні члени українського легіону, який раніше перебував у Львові, були виділені як перекладачі до складу німецького вермахту. Так як згідно з подальшими інформаціями більшість керівників бандерівського руху походила з Львівської області, можна зробити висновок, що направлені особи під прикриттям своєї перекладацької діяльності, і використовуючи своє становище при наступі німецького вермахту, здійснювали пропаганду в інтересах ОУН на всіх окупованих українських територіях. З численних показань свідків виходить, що прибічникам Бандери вдалося лише завдяки посвідченням ОУН перетинати мости і прикордонні переходи та використовувати транспортні засоби вермахту, щоб потрапити у намічені райони. Як впливає з подальших свідчень, був поширений політичний лозунг, згідно з яким в Яссах, а пізніше в районі Миколаєва створена Українська армія, яка складається переважно з українських націоналістів напрямку Бандери. Під приводом зголоситися добровольцями для вступу у цю армію на окуповані території прибули численні прибічники Бандери і пропагували там свої ідеї. Заклики і “пам’ятки” розвішувались публічно, частково в управліннях бургомістрів (магістратах) і в казармах підрозділів самооборони. Командири самооборони і бургомістри призначались, а якщо вони не були надійними в сенсі ОУН, то їх заміняли прибічниками Бандери або з їх допомогою намагались усунути. Такими методами ОУН поступово мала поширюватись і займати якомога більше постів. Так, наприклад, командир Херсонської самооборони хотів припинити там свою діяльність, щоб очолити самооборону у Сімферополі. Його помічник Костю* мав намір діяти у Севастополі.

Із свідчень і згідно з бесідами з секретарем архієпископа Антонія у Кам’янці-Подільському**, майбутнього єпископа Херсонського і Одеського, впливає, що можна зробити висновки взаємовідносин української національної Церкви і ОУН. Нова українська національна Церква спирається переважно на “українських патріотів” і своєю принциповою позицією демонструє суттєвий збіг з програмою ОУН.

ВА R 58/220/136-142; Косик Володимир. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.93-95.

* Мабуть, Леонід Костюк, член ОУН-Бандери, розстріляний німцями у жовтні 1943 р.

** Секретар належав до кола підозрюваних осіб.

№ 6

З донесення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про діяльність ОУН (С.Бандери) у Херсоні та інших містах України

16 січня 1942 р.

Берлін

Начальник Поліції безпеки і Служби безпеки (СД)
- IVAI - В.№1 В/41 g.Rs.
Секретна справа Райху!

Донесення про події в СРСР № 156

(...)

Діяльність ОУН

Айнзацкоманда 5 звернула особливу увагу на нелегальну діяльність прибічників Бандери. Допит багатьох українців, звільнених із школи міліції у Клевані, дав нові матеріали стосовно революційних планів ОУН і підтвердив правильність висновків, які були зроблені раніше.

У Києві в даний час знаходяться щонайменше два важливі члени ОУН, один з них має псевдо Запорожець або Косар*, і нібито мав би передбачитись на пост міністра у державі Бандери. Зв'язки ОУН у Києві сягають аж до міліції, якою керують люди Мельника. Вони були до такої міри сильними, що їм [бандерівцям] вдалося багаторазово звільнити членів їх партії, заарештованих міліцією. Вдалося захопити частину посередників, відповідальних за такий стан.

Бандерівці, які прибули з Клевані і, мабуть, також з дальших опорних пунктів ОУН, користуються різними псевдами. Так, наприклад, провідник одної групи, яку вдалося ліквідувати, мав три різних псевдо. Прибічники Бандери пересуваються дуже обережно і, лише знаючи їхні таємні паролі, є можливим вийти на зв'язкових. Частково вони використовують молодших осіб, які нічого не знають, з якою метою їх використовують.

Стосовно школи міліції у Клевані вдалося одержати наступні відомості:

Керівником школи є певний Остап**, або працюючий в школі інструктор на ім'я Славко. Остап знає зв'язкових у Києві і найдокладніше

* Правдиве прізвище — Дмитро Маївський, заступник провідника ОУН-Бандери на східних українських землях; від 1942р. член Проводу цієї організації. Загинув у Чехії під кінець 1945р.

** Ймовірно, що це був Сергій Качинський.

поінформований про паролі. Він повинен знати, де захована **зброя, призначена для повстання**, а також в яких місцях у Клевані або Рівному переховуються друкарські шрифти ОУН. Заарештований у Києві інструктор Клеванської школи міліції Василь Щербак назвав прізвище 13 прибічників Бандери, у володінні яких мала перебувати зброя.

Згідно зі збіжними даними заарештованих тут бандерівців, конкретний термін початку запланованої революції не названий. Сигнал до повстання має дати Бандера, на звільнення якого розраховують в ОУН. Запаси зброї походять з віднайдених складів, або з підбраного біля вбитих червоноармійців спорядження. У передбаченні прийдешньої акції, ОУН присвячувала однаково багато уваги як залишеним советами складам зброї, так і банкам. Гроші банків призначались не лише на фінансування ОУН, але, передусім, для утримання осіб, які повинні працювати із закордоном або за кордоном. Цим пояснюється те явище, що люди Бандери постійно намагаються пробиватися на територію країни разом з фронтовими військами або відразу – за ними.

Заарештовані тут бандерівці підтверджують, що з початком повстання планувалось провести підриви мостів.

ВАР 58/220/193-194; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.103-105.

№ 7

Лист до А.Гітлера представників українських провідних кіл з приводу заборони їх самостійної діяльності та з проханням сприяння відбудові української державності

28 січня 1942 р.

До його Ексцеленції вождя і райхсканцлера
Німецького райху Адольфа Гітлера, в Берліні

Ексцеленціє!

Великі надії зв'язувала українська нація а розвоєм подій на сході Європи, які в половині минулого року набрали форм світової війни

Німеччини з совітами. Провідні кола українського народу були свідомі, що удар націонал-соціалістичної Німеччини з большевицькою Москвою є неминучий, і що лиш Німеччина під проводом В[ашої] Ексселенції є в стані завдати смертельного удару большевизмові. Поразка Росії мала уможливити включення України в європейську політичну систему.

Під впливом своїх провідних кіл українські маси були цілком приязно наставлені супроти Райху, а тому вони зустріли німецькі війська із захопленням і помагали німецькому воякові чим і як могли. Українці з Червоної армії масово переходили на німецьку сторону, думаючи, що там існують українські військові формації та сподіваючись, що їм буде дана можливість взяти чинну участь в боротьбі за визволення їх батьківщини та за відбудову Української держави.

І велике було розчарування сих полонених, коли їх надії не справдилися. А серед українського населення постала велика тривога, коли на звільнених від большевиків теренах зайшли події, яких ми є свідками.

Свідомість нашого обов'язку перед власним народом та почуття нашої відповідальності перед історією примушують нас звернутись сею дорогою до Вашої Ексселенції, що тримає в своїх руках долю цілої Європи, щоби звернути увагу на сучасний стан речей в Україні та на ті небезпеки, які він в собі криє. Хочемо вірити, що наші інтенції* знайдуть у Вас признання, і наше слово здобуде Ваше довір'я.

Недопущення українців до участі в збройній боротьбі проти їх вічного ворога попліч з німецькою та союзними арміями, позбавило протибольшевицьвий табір важного морально-політичного чинника, який без сумніву улегшив би військові завдання на українських теренах, а головню поміг би переможним військам закріпитись на здобутих землях. Великодушне звільнення українців з полону ні в якій мірі не могло надолужити сеї втрати і то тим більше, що їх поворот до дому відбувається в умовах, через які вони тисячами гинуть в дорозі. Їх могили лиш збільшують жаль українського народу з приводу змарнованої сили та неузгляднення політично-військових можливостей.

Включенням західноукраїнських земель в Генерал-губернаторство і віддання Одеси з її округою під адміністрацію Румунії, без залишення українському народові надії на злуку сих областей з матірним пнем, справило на українців не менш тяжке вражіння. Обставини, серед яких се сталося, і режим, запроваджений на сих українських територіях, дає до думання, що ходить о прилучення Галичини до Польщі, і що Одеса має залишитися при Румунії. Подібна розв'язка знівечила би високий плян нового ладу в Європі.

На східноукраїнських землях місцевому населенню відбирається

* наміри

можливості культурно-національного розвитку, роблячи труднощі патріотичній пресі, забороняючи традиційні культурно-освітні товариства, замикаючи школи, не дозволяючи урухомлення наукових установ та залишаючи професуру, сей мозок нації, без можливості наукової праці, ба навіть без засобів на життя. Такий стан речей викликав в українській суспільності велику тривогу за майбутнє національної культури.

Зненавиджений в Україні комуністичний режим знесено, і дотепер не привернено право приватної власності, за яке український нарід боровся уперто і з великим накладом жертв. Колективні господарства, що служили большевикам засобом закріпощення українського хлібороба, залишено. Таке положення збуджує у місцевого населення велику настороженість, яка в ніякій мірі не сприяє організації праці та її видатності.

Українські провідні кола зараз же по заняттю німецькими військами столиці України поробили належні заходи в цілі налагодження співпраці з німецькими властями в сім краю. Вони подбали про заложення в Києві Української Національної Ради і про видання дозволу на її діяльність. В той спосіб мало би ся zorganizувати всі творчі сили краю для відбудови суспільного та господарського життя в Україні. Однак німецькі власті діяльність Української Національної Ради заборонили.

В цілій Україні в міру занімання її теренів німецькими військами можливості співпраці з німецькими властями меншають. Натомість до голосу приходять протиукраїнські, ба навіть протинімецькі чинники, які були втратили свої позиції в сім краю внаслідок розгрому Польщі та Росії, але зараз відзискують впливи. Ся обставина причиняв певне напруження у взаємовідносинах на Україні.

Ми добре знаємо собі справу, що умовини воєнного часу неминуче потягають за собою певні труднощі. Однак мусимо піднести, що український терен є надто наставленим на большевицьку пропаганду, а тому вимагає спеціального підходу до себе. Український нарід був би дуже відпорний на розкладові впливи Москви і готов перенести великий тягар, коли би він мав певність, що його право на життя та на національний розвій в питомих йому культурних, господарських і політичних формах є признане і буде пошановане.

На жаль, сучасна дійсність тої певности йому не дає. Для того в масах і в провідних колах в Україні велике занепокоєння й обава за майбутнє нації. Наявна ситуація стоїть в гострій суперечності до історичних завдань України, які випливають з її географічного положення.

І наколи в минулому версальська Європа допустилася великої помилки, перешкодивши через потертя ворогів України, Польщі та Росії, сповнювання її історичного завдання, то нова Європа, яка під проводом Вашої Ексцеленції провадить на полях України велетенську боротьбу

проти агресивної Росії, мала би признати за Україною право на самостійне існування.

Предкладаючи під розгляд В[ашої] Ексцеленції наявний стан речей в Україні, просимо ласкаво усунути його негативні сторони та взяти під увагу ті позитивні моменти, які ми піднесли, і які, буди застосовані до сучасної дійсності, значно поліпшили би ситуацію в нашій країні. Запевняємо В[ашу] Ексцеленцію, що провідні кола в Україні готові до найтіснішої співпраці з Німеччиною, щоби з'єднаними силами німецького й українського народу боротись проти спільного ворога і здійснювати новий лад на Україні та в цілій Східній Європі.

28.1.1942 р.

[Підписи]

ЦДАВО України. – Ф.3833. – Оп.1. – Спр.22. – Арк.12-13. Копія. Машинопис.

№ 8

З донесення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини з аналізом діяльності ОУН (С.Бандери) та причин її протиріч з ОУН (А. Мельника)

Не раніше 31 січня 1942 р.

Донесення про діяльність і ситуацію № 9 айнзацгруп поліції безпеки і СД в СРСР (За період з 1.1. по 31.1.1942)

(...)

V. ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ (ОУН)

Коли полковника Коновальця убив агент НКВС тому, що совети вбачали небезпеку у зростаючому русі ОУН, на чолі якої був убитий, ця небезпека мала видаватись їм особливо серйозною, бо українці здавна являли собою в Радянському Союзі постійно упертий елемент, ОУН розпалась на два напрями, бо Коновалець не залишив по собі жодного політичного заповіту.

Вожді обох новопосталих напрямів ОУН Степан Бандера і Андрій Мельник дуже скоро розійшлися у думках. Кінцева мета в обох, однак, єдина, а саме – створення незалежної суверенної України. В той час,

коли Мельник спочатку вів себе пасивно і намагався розбудувати рух за межами України і його переорганізувати, Бандера взявся негайно розбудувати його групу підпільно у зайнятих частинах України. Особливо він розбудовував організацію у колишній Польщі, але не забував також енергійно розгорнути свою пропаганду в районах українських поселень, які належать до Румунії та Угорщини.

Коли ж українська мольдь переважно підтримала Бандеру, а німецькі інстанції musiли використовувати фізично працездатних людей, Бандера здобув над Мельником постільки відчутну перевагу, коли саме його прибічники як перекладачі або вдавані організатори проникли в країну і поряд зі своїми офіційними завданнями відразу і без огляду на досягнуті домовлення між Бандерою і компетентними німецькими урядовими інстанціями розгорнули свою пропагандистську діяльність. Наскільки сильним почував себе тоді Бандера, доводить проголошення українського уряду на чолі з Ярославом Стецьком у Львові відразу після падіння міста. Поліція безпеки і СД відразу після цієї урядової заяви провели необхідні дії по обмеженню діяльності Бандери.

ОУН була змушена якомога докладніше дізнатися про німецькі наміри, щоб відповідно до цього визначити власний метод роботи і тактику. Вона використала і використовує ще і сьогодні перекладачів-українців, які працюють у німецьких установах. Завдяки цьому ОУН має уявлення не лише про частину німецьких намірів, але також про практичні можливості їх реалізації. Відповідно до цього вона перебудувала свої методи. На місце початкової офіційної діяльності тепер прийшла нелегальна таємна діяльність із застосуванням псевдонімів і паролів. Довірені особи і активісти улаштувалися на непомітних назовні постах української цивільної адміністрації.

Основою української військової влади, до якої змагає Бандера, служить міліція. Вже в липні 1941 р. у заклику українського лейтенанта Легенди* містилась вимога створення українського війська. Знайдена російська зброя мала приховуватись для озброєння передбачуваного війська, а не здаватись. За такими інструкціями ОУН діяла до сьогоднішнього дня.

Дана німецьким органам обіцянка щодо організації господарського життя в Україні і надана в зв'язку з цим німецькою стороною свобода дій і пересування для людей Бандери була інтерпретована прихильниками ОУН лише в такому сенсі, який відповідав їхнім власним планам і намірам. В інших випадках вони не звертали уваги на будь-які обіцянки.

* Лейтенант Легенда – Іван Климів – провідник ОУН (С.Бандери) на українських землях на початку німецько-радянської війни – намагався створити Українську національну революційну армію влітку 1941 р.

Навіть і призначення німецькими органами начальників міліції, бургомістрів та інших службовців визнавались лише тоді, коли ці особи бажали і могли надати перевагу планам ОУН.

За таким розвитком подій уважно стежили айнзацгрупи поліції безпеки і СД. До відкритого протистояння з ОУН дійшло лише після того, як група Бандери почала усувати своїх конкурентів, прибічників Мельника, з допомогою багатьох вбивств*.

Ця боротьба вступила в нову фазу, коли одним колишнім співробітником НКВС були виявлені стосунки НКВС з ОУН. НКВС сприймав ОУН як серйозну небезпеку для подальшого існування Радянської України. Через це НКВС був змушений вжити заходів для знищення ОУН. План такого знищення передбачав проникнення в ОУН агентів НКВС. Серед них знаходились Турчманович**, один з найближчих співробітників Степана Бандери, і Богдан Бандера***, брат провідника ОУН.

НКВС цілком враховував можливості окупації України німецькими військами і на цей випадок передбачав повстання населення в тилу німецької армії. Крім спеціальних агентів НКВС, які мали завдання по розгортанні такого повстання, НКВС бажав використати для цього також і агентів, спеціально направлених в ОУН. Повстання мало спочатку маскуватись під національну визвольну боротьбу, а після виникнення заворушень агенти НКВС мали б захопити керівництво і за підтримки партизанів перетворити масову революцію у більшовицьку справу.

Найсерйознішими противниками бандерівського руху серед його земляків на Заході є Лівичкий****, а на Сході – Мельник. В той час, як Лівичкий прагне об'єднання всіх трьох груп, в тому числі і групи Бандери, антагонізм між Мельником і Бандерою стає нездоланим внаслідок політичних вбивств у Житомирі та Вінниці*****. Останні жорсткі заходи проти Бандери мали свій вплив також і на Мельника, а саме настільки, що він нещодавно почав переходити до заснування конспіративних осередків*****, щоб, можливо, протистояти з успіхом німецьким ударам.

* Цю неправдиву інформацію німці отримали з оточення ОУН-Мельника.

** Михайло Турчманович, член ОУН, учасник Другого Великого Збору ОУН (Рим, 1939), член Північної Похідної групи ОУН-Бандери, яка у серпні 1941 р. дійшла до Василькова, під Києвом, і була частково розгромлена німцями. Подальша доля невідома.

*** Богдан Бандера, учасник Середньої Похідної Групи ОУН-Бандери, пропав безвісти у 1941 р. у Центральній Україні.

**** Йдеться про Андрія Лівичького.

***** Йдеться про вбивство невідомими у Житомирі 30 серпня 1941 р. двох провідних діячів ОУН (А.Мельника) О.Сеника та М.Сціборського. В колах ОУН (А.Мельника) це вбивство приписували членам ОУН (С.Бандери). Останні заперечували свою причетність до атентату.

***** Зокрема, у Києві, починаючи від січня 1942 р.

У деякій мірі Мельник зайшов настільки ж далеко, як і Бандера. Бандерівському проголошенню уряду у Львові він протиставив створення Української Національної Ради у Києві. Національна Рада, яка намарно добивалася визнання з боку німецьких інстанцій, є офіційно неполітичним органом для відстоювання українських інтересів і життєвих потреб. Фактично вона являє собою певну форму українського уряду, рушійною силою якої у Києві є д-р Кандиба. Населення Східної України майже нічого не знає про існування цієї Національної Ради, а обізнана київська інтелігенція ставиться до неї з певною недовірою.

ВА R 70/SU/31; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.110-113.

№ 9

Повідомлення Крайової езекутиви ОУН (А.Мельника) антибандерівського спрямування про шляхи державного будівництва самостійної України

2 лютого 1942 р.

Постій

КОМУНІКАТ

Треба мати на увазі, що Україна і ОУН переживає дуже тяжкі часи. Сьогодні – як ніколи давніше – нам треба якнайбільшої організованості, пляновості, праці і підпорядкованості. Україну веде ОУН і її вождь полковник Андрій Мельник. Ми співпрацюємо з усіма ідейними українцями, коли вони ведуть корисну для України роботу. Всі ворожі ОУН сили ми мусимо поборювати всіма засобами. Найкраще поборемо їх ставленням нашої організації на здорових моральних і матеріальних підставах. Ворожі нам на ЗУЗ сили - це недобитки старих політичних партій, недобитки бунтарів Яриго-Ярого-Бандери, поляки і жиди...* Перші є мало активні (але треба все слідкувати за їхньою роботою в громадянському житті) і тому не загрожують ОУН; кириню** поляків і жидів-більшевиків як зовнішній чинник, ми мусимо “пришпилити” і з

*Тут і далі крапки у тексті документа.

** розкол

ними відповідно розправлятися, також мусимо звернути увагу на руїну для України роботу внутрішнього ворога — бунтарів-братовбивників, що пошилися в “революціонерів” — “націоналістів” та ще до того підшиваються під назву ОУН.

Бунтарі знані є зі своєї активності в брехливій і безрозборній агітації, в доносах і грабіжах, безконтрольному здиранні гроша і майна на рідну кишеню під всякими покривками: “на національний фонд”, “відбудову краю”, “на фонд студента” чи “бідного боевика”. Бунтарі використовували навіть імена героїв Біласа і Данилишина* для того, щоб зібрати собі дещо грошей. Про ці всі випадки по різних місцевостях відомо й керівним органам ОУН, і ОУН використає це у відповідний час і на своєму місці: безкарно це не пройде нікому.

За всякі грабіжи, морди і намовлювання до цих, за дефравдації** і тим подібні кримінальні вчинки сидять їх вожаки по тюрмах разом з їх шефами — півжидом Ярим та “гоєм” Бандерою. Бунтарська агітка каже, що вони “терплять за ідею...”***.

Між арештованими разом з бунтарями було багато невинних, ідейних людей, що зпершу попали в бунтарські ряди руїни. Лише завдяки активності вождя і оборонних органів ОУН вдалося нам багатьох із них видістати з в’язниць.

Бунтарі пускають між народом всякого рода брехні. Але кожна брехня короткі ноги має: не втече, її зловлять... Приміром: бунтарі кажуть, що ОУН розв’язана, що полковник Андрій Мельник сидить в тюрмі, а Бандеру німці випустили, що Вождь — це 72 (акурат)-літній старець, що “вождь продав Україну німцям — (рівночасно знова одна чужа телеграфічна агенція подала кризь радіо відомість про переговори полковника Мельника з німецьким урядом, які через поставу вождя у справі Західної України досі не закінчилися успішно...). Далше беруть [і] брешуть, що вождь погодився з Бандерою, що Вождь — це син буржуя-попа, а Бандера — син бідняка-селянина (в дійсності є зовсім противно, але це не перешкоджує бунтарям по-більшовицьки агітувати), що генерал Капустянській втік літаком з Києва кудись за кордон (а наш генерал преспокійно веде свою роботу, як досі), що начальник-редактор київського “Укр[аїнського] Слова” Рогач розстріляний, а всі “мельниківці” поарештовані, і так далі, і тим подібно. Вся агітка бунтівників — це брехня від початку до кінця.

* Данилишин Дмитро й Білас Василь — бойовики УВО та ОУН — відомі вдалим замахом на депутата польського сейму Т.Голувка (1931 р.) та за участю у невдалому нападі на пошту в м.Городок (1932р.). Повішені поляками 23 грудня 1932 р.

** шахрайство

*** На території Бережанщини члени ОУН (С.Бандери) розповсюджували листівки, в яких йшлося про замах на Я.Стецька у Львові.

Недавно пустили бунтарі чергову сплетню (Бережанщина), що “мельниківці” організують замах на Стецька (не того із “Сватання на Гончарівці”, лише... “премієра”.., що за намовлювання до злочинців сидить в тюрмі). Тут треба пригадати події із літа 1940 року: коли членські кадри ОУН довідалися про явний бунт Яриго-Бандери і кампанії проти проводу і вождя — десятками голосилися оунівці в краю і за кордоном до своїх провідників з пропозицією постріляти всіх провідників бунту проти ОУН. Вождь, якого про це поінформовано, сказав тоді: “Ні. Революційний націоналізм — це не вистрілювання українців, навіть коли вони помилились”. Такі промахи караються відповідно у своїй державі. Ми без держави. Ми мусимо навчити інших, як їм треба жити і діяти, ми мусимо коригувати їхні промахи. Найкраще навчимо українців, коли самі будемо взором праці на всіх ділянках народнього життя, коли кадри ОУН стануть взором дисципліни, порядку і обов’язковості. В тому дусі ГРТ (Головний революційний трибунал) видає вирок на ініціаторів бунту: позбавлення всіх прав і обов’язків члена, виключення з ОУН, при тому Рихарда Ярого засуджено без права реабілітації. Ця засада панує в ОУН досьгодні.

Ми все голосили, що наша сила в нас самих! Німецькі націонал-соціалісти роблять так, щоб їхня справа мала з того користь. Кожна нація так робить. Ми теж так робимо! Тепер триває грізна війна зо всіма страхіттями: смертю, голодом і бідю. Частинне переживаємо це на власній шкурі. Німці разом зі своїми союзниками ведуть війну з Англією, Америкою та большевицькою Москвою. Червона Москва — це наш найлютіший і найбільший ворог. Поки вона не буде повалена — доти ми не можемо думати про яке-небудь наше життя на Україні. Це мусимо все тямити. З вибухом протибольшевицької війни створили бунтарі “легіон” (ось біля 200 людей*, самі проголосили державність Західної України, поназначували старостів і тим подібне, створили бунтарську міліцію з людей з кримінальною минувиною — всі вони разом на купу грабували і мордували при помочі своєї міліції (тоді згинуло біля два десятки найкращих націоналістів з двома членами проводу на чолі), словом, “будували Україну”.

Які наслідки того: Західні землі прилучено до Губернаторства, всі “міністри і генерали” опинилися в тюрмі за злочини, “легіон” інтерновано, а тепер ходять чутки, що мають з нього зробити помічну поліцію на Білорусі чи в Московщині, край зруйновано, народ попав в апатію і безділля... Ми не творили легіонів і не проголошували державности, бо знали, що це передчасні речі. А профанувати і знеславлювати ідею

* Йдеться про батальйон “Нахтігаль”, який налічував 330 осіб.

державности ми, зрозуміла річ, не хотіли. Ми знали, що для таких важких справ потрібно відповідної підготовки в народі, і, що найважливіше, відповідної політичної ситуації. Не вистарчить мати бунтарську активність, треба мати політичний розум. Не вистарчить робити короткотриваючі імпрези-забавки, треба думати про будучність народу – його життя, розвій і добробут. Натомість ОУН вислала сотні людей, як перекладчиків до війська, щоб вони перші помагали українському населенню, зокрема на Східних землях, наново організувати своє життя, щоб боронити інтереси того населення. Також вислала ОУН сотні різного рода фахівців, щоб вони помагали і організували різні ділянки українського життя на СУЗ. Коли ж сьогодні бунтарі голосять протинімецькі кличі, то роблять в інтересі поляків і жидо-більшевиків, а не в українському інтересі. Повторюємо: голошення сьогодні протинімецьких кличів – коли їхні армії ведуть завзятий бій з большевицькою Москвою – це відповідальність супроти сучасности історії, це брак хоч би найменшого політичного розуму. Так, в Україні сьогодні тяжко жити, Україна – як хвора людина, що не може свобідно дихати. Але не можна лікувати тої хворої людини, затискаючи її мотузок навколо горла.

Багато говорять бунтарі про відсиджену тюрму і роботу, яку мають за собою їхні вожаки, а зокрема Бандера. Ми самі сиділи по тюрмах всяких. Сидів наш вождь біля п'яти років. Його катували поляки так, як нікого іншого перед і по нім. Ми шануємо і ставимо за взір тих, що за часів польської, большевицької і іншої окупації вели революційну роботу і по тюрмах сиділи. Але відсидження кількох місяців чи років в тюрмі не дає ще нам усім права бути членами проводу, ані тим більше посягати на пост вождя, а вже зовсім не дає це нам права робити бунт проти проводу і вождя, зраджувати їх. Маємо багато примірів із революційної діяльности фашистів чи гітлерівців. Були в них добрі шевці, інженери чи хлібороби – робили роботу, сиділи по тюрмах. Але ми не бачимо їх всіх на міністеріяльних постах, і ніхто із них не поривається на подібне. Вони дальше є добрими фашистами чи гітлерівцями, дальше остали[ся] добрими шевцями, інженерами, хліборобами і т.д. Знову ж знаємо добре, що стрінуло сотника Рема і його компанію за бунт проти Гітлера: їх постріляно всіх**. Це стара і мудра засада: кожний працюючий на своїому місці. Бо жадний порядний господар-хлібороб не дозволить, щоби йому приказував недосвідчений син-помічник, а вже

* Йдеться про придушення Гітлером свавілля СА (штурмовиків) на чолі з Е.Ремом. 30 червня 1934 р. під час т.зв. “ночі довгих ножів” було арештоване все керівництво СА, яке Гітлер запідозрив у змові: 2 липня 1934 р. всі бунтівники на чолі з Ремом були розстріляні.

викине його з хати, коли б той помічник хотів обняти його господарку сам. Чому? Бо не може вести господарства людина, що має брак науки, досвіду і довголітньої життєвої практики. Чи може бути інакше із господаркою – проводом народу? Бунтарі не мали ані науки, ані досвіду, ані добрих років практики у політичній роботі. Тому робити вони не вміли, ані не хотіли, вони хотіли відразу приказувати. А приказувати може той, хто вміє слухати. Вони і слухати не хотіли, і тому їх виключено поза ряди організації,

Постій,
2.II.1942 р.

Красва ексекютива ОУН

ЦДАВО України. – Ф. 3833. – Оп.1. – Стр.42. – Арк. 12. Копія. Друк. примірник.

№ 10

З донесення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про діяльність груп ОУН (С.Бандери) і ОУН (А.Мельника)

4 лютого 1942 р.

Берлін

Начальник поліції безпеки і служби безпеки (СД)
- IVAI - B.N°1 B/41 g.Rs.
Секретна справа Райху!

Донесення про події в СРСР № 164

(...)

Від айнзацгрупи Б нема жодних донесень.

Айнзацгрупа Ц:
Місце дислокації – Київ.

У Київській області оборонна боротьба проти комуністів дедалі більше перетворюється на боротьбу з національними українськими угрупованнями. Встановлені раніше зв'язки між НКВС і ОУН виявляються до-

* У цей час поширювано чутки про те, що тільки агенти НКВС можуть намовляти ОУН (С.Бандери) на боротьбу проти німців.

сити тісними і складними*.

Різдвяні дні пройшли скрізь, всупереч очікуванням, спокійно. Була виявлена лише посилена комуністична пропаганда з використанням листівок. В ході цього розслідування 11.12.41 у передмісті Краматорська проведена облава. З допомогою 230 чоловік вермахту частина міста була ізольована, і власними силами затримано близько 350 осіб. З них було заарештовано 60 осіб. Інші 60 чоловік були розстріляні як активні члени або функціонери КП, партизани і т.д. Решта після ґрунтового попередження була звільнена.

Ця акція справила на населення сильне враження. У подальшому можна було констатувати, що ставлення населення не лише до комуністів, але й до націонал-українських угруповань відчутно погіршилось. Східноукраїнське населення явно виявляє спротив емігрантам-західноукраїнцям, яких можна розглядати основними носіями націоналістичних ідей.

Подібно до комуністів члени національного українського руху користуються різноманітними сфальсифікованими документами, псевдонімами, таємними паролями і т.д.

Серед українських національних угруповань, без сумніву, сьогодні найбільший вплив посідає група Мельника. У цьому нічого не змінює навіть надзвичайно активна і посилена пропаганда Бандери. Ця пропаганда, здається, йде йому на шкоду. Оскільки Бандера цілком відкрито виступає проти Німеччини та її збройних сил, він не зацікавлює у своїх цілях населення, принаймні, в Східній Україні. Вже також серед прихильників Бандери приходять до розуміння того, що теперішній момент не надається для відкритої боротьби. В одній з виявлених інструкцій для прихильників цього напрямку говориться, що члени ОУН повинні б насамперед утримуватись від усяких провокацій, актів терору і саботажу щодо німецького уряду і його спорядження.

У даний момент наголос слід би робити на прискореній розбудові внутрішньої організації, причому треба форсувати, передусім, створення і озброєння українського національного війська. Лише тоді, коли ці приготування достатньо визріють, і ОУН одержить засоби, необхідні для чинення прямого тиску, можна буде вступити у переговори з німецьким урядом і згідно з результатами цих переговорів у сенсі Бандери визнати німців як союзників або знищити їх. Ця інструкція, як виходить, не потрапила до всіх призначених місць, або її не виконують, бо і надалі появляються нахабні підбурливі матеріали.

Захоплені друковані матеріали і свідчення різних бандерівців, заарештованих останнім часом, знову доводять, що прихильників бандерівського

* У цей час поширювано чутки про те, що тільки агенти НКВС можуть намовляти ОУН (С, Бандери) на боротьбу проти німців.

руху неможливо залучити до якоїсь позитивної співпраці. Залишається лише обраний шлях цілковитого знищення цього руху.

Стосунки між Бандерою і Мельником зазнали подальшого загострення. Обидва рухи намагаються взаємно дискредитувати їх прихильників у різноманітних німецьких інстанціях. При цьому рух Мельника має в цьому перевагу, бо з німецького боку він ще не розглядається як цілком ворожа течія і через це може застосовувати згадану діяльність з більшим успіхом.

В одному погляді обидві течії згодні, а саме – у крайній націоналістично-шовіністичній позиції, яка виявляється і стосовно до німців. Якщо сьогодні намагаються усунути службовців неукраїнської національності з допомогою бойкоту, доносів, а в деяких випадках і погрозами та примусом, то це не слід розглядати як вияв ставлення всього українства. Саме східний українець є у питаннях національностей надзвичайно терплячим. Носіями екстремістських намагань, за незначними винятками, є лише західні українці.

За донесеннями надійних довірених осіб, а також на основі власних спостережень рух Мельника, здається, не лише переслідує таку ж саму мету, як і рух Бандери, але і підтримує також певні зв'язки з Англією. До такого висновку доходить неминуче при розгляді агітаційних методів. Взагалі поширюється твердження, що Мельник є вождем українців і, як такий, користується повною підтримкою німецького райху. У випадках, коли виникають сумніви у цих твердженнях, і на це посиляються, мовляв, це не може відповідати дійсності, бо Мельник врешті-решт переслідує антинімецькі цілі, вказується на те, що доля війни поки що таки не вирішена, і з тактичних міркувань не бажано було б дратувати англійців. Цікавим у зв'язку з цим є той факт, що пропаганда проти євреїв і поза цим безпосередня участь українців в єврейських акціях, якщо таке було, припинені. Існують навіть друковані матеріали, які, правда, належать рухові Бандери, в яких заголовки і речення антисемітського змісту були закреслені.

Центр руху Мельника у Східній Україні зараз знаходиться у Києві. Його керівником є такий собі д-р Кандиба*, навколо якого гуртується деяка кількість почасти відомих, почасти невідомих західноукраїнців. Поряд з цим штабом ОУН стоїть організована також д-ром Кандибою Національна Рада під керівництвом професора Величківського** і його заступника Чудінова.

Величківський не є ніяким професором, а лише присвоїв собі звання

* Олег Кандиба-Ольжич (1909-1944), визначний член і крайовий провідник ОУН(А.Мельника). Заарештований гестапо у 1944 р., загинув у концтаборі Саксенгаузен.

** Микола Величківський (1882-1976), професор КПІ, президент УНРади, помер на еміграції.

задля більшої привабливості. Він є абсолютною підставною фігурою і керований Кандибою, який і є, власне, душею Національної Ради. Заступник Величківського, Чудінов, є політичним авантюристом, який, крім того, пов'язаний з різними темними фінансовими махінаціями. Національна Рада, не визнана жодною німецькою інстанцією, є немовби неофіційним українським урядом*. Він у даний час зайнятий підбором і формуванням відповідного штабу працівників, усуненням всіх людей, які не належать до ОУН, без огляду на фактичні здібності, а також політизацією всіх існуючих українських громадських організацій з метою поступового перетворення їх у міністерства. Далі зусилля Національної Ради скеровані на те, щоб "врятувати якомога більше цінностей від підступів німців". Одним з типових представників цього напрямку є д-р [М.] Андрусяк, що живе тут.

Інтереси більшовиків і мельниківців є далекосяжно однакові. У першу чергу йдеться саме про те, щоб посіяти, по можливості, незадоволення серед українців, що і вдається.

Там, де відсутня фактична основа, вона притягується штучно, в основному, через твердження, ніби німці давали українцям різні обіцянки, які тепер не виконуються.

Залучення молоді до українських національних прагнень здійснюється через спортивну організацію Січ.

У цьому спортивному об'єднанні, яке має дуже багато відгалужень, менше займаються спортом, а більше політичним вишколом з виразною шовіністичною тенденцією.

Також і в пресі рух Мельника поступово став провідним. Хоча через енергійні втручання і розстріли відповідальних редакторів київська українська газета в даний час очищена від шкідливих елементів, однак у редакціях українських провінційних газет сидять переважно націоналістичні елементи, які надають своїм газетам не лише бажану для руху Мельника спрямованість, але, очевидно, постачають для ОУН нелегальні друковані матеріали. Як і раніше, основну частину цих матеріалів постачає централь у Львові, яка одержує їх почасти з Берліна і Праги.

Існуюча у Києві Українська спілка письменників під головуванням поетеси Ядвіги Теліги** є також суто націоналістичним явищем.

Сильним центром націонал-українських сил є Київська Академія наук, чий перший секретар є згаданий вже Чудінов. Президія Акаде-

* На думку кіл ОУН (А.Мельника.),

** Олена Теліга (1907-1942), визначний член ОУН (А.Мельника), розстріляна у Києві в лютому 1942 р.

мії складається лише виключно з членів Національної Ради, так що після офіційного розпуску Національної Ради* залишається відкритою можливість подальшої діяльності цієї установи в рамках Академії наук. Також Академія намагається зібрати і організувати націонал-українські елементи. Важливі для німецької економіки інститути Академії виводяться з її складу і підпорядковуються німецькій структурі управління.

Подальшим інструментом націонал-української політики є Українська автокефальна церква, за якою стоїть, по суті, організація Лівичького. Найвидатнішим представником цієї церкви є єпископ Холмський Іларіон, який більше політик, ніж глава церкви, зараз претендує на пост Київської метрополії, а в даний час у Києві його представляє Коровицький. Наскільки сильними є зв'язки автокефальної церкви з рухом Мельника, в даний момент не дається повністю встановити. Але вони існують. Твердження різних довірених осіб, що між єпископом Іларіоном і НКВС існують певні стосунки, не доведене, але видається ймовірним з огляду на характер єпископа. Гетьман Скоропадський все ще сподівається стати вождем українців в недалекому майбутньому. За повідомленням київського адвоката Майковського, який на запрошення Міністерства закордонних справ мав поїздку по Німеччині і вступив у контакт з провідниками різних українських національних течій, деякі прибічники Скоропадського заявили, що вони розглядають не лише Німеччину, але і Англію як покровителя української національної держави, якщо б Німеччина програла війну.

ВА R 58/220/292-298; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.119-123.

* У листопаді 1941 р.

№ 11

Довідка міністерства закордонних справ Німеччини на
меморандум* Директорії УНР**

6 лютого 1942 р.

Берлін

Референти: посол Гроскопф,
радник посольства Баум
D IX 84

Стосовно: Пам'ятна записка української групи УНР (група Петлюри або Андрія Лівіцького).

За дорученням Андрія Лівіцького його берлінський зв'язковий Микола Лівіцький (Берлін W 50, Ансбахер Штр. 15/11, тел. 24-20-43) направив до Міністерства закордонних справ пам'ятну записку, яка міститься у додатку і адресована панові райхсміністру закордонних справ. У колі його прибічників Андрія Лівіцького називають "президентом",

* Меморандум – документ для пам'яті, пам'ятка. Текст меморандуму у збірнику не друкується.

** Середовище УНР передало міністерству закордонних справ Райху довгий меморандум про УНР, її історію та можливості в сучасності. У деяких пунктах меморандум зближається до меморандуму ОУН-М (кордони, станова структура суспільства, президент УНР є головою держави і провідником української нації, національна солідарність). Меморандум зупиняється на ставленні УНР (якщо вона була б визнана) до великонімецького Райху та його союзників (Італія, Японія). У ньому сказано, що УНР готова негайно після визнання її незалежності (Німеччиною) приступити до потрібного союзу і пакту проти Комінтерну та перебрати на себе всі зобов'язання, які випливають з цих договорів. Далі говориться, що "українська нація матиме завжди щирі почування приязні і вдячності до сьогоднішньої Німеччини та її великого фюрера".

Меморандум не підписаний і без дати. Можна припускати, що він написаний не у Варшаві, де жив А. Лівіцький, а у Берліні. У меморандумі прізвище А. Лівіцького не згадується. Як відомо, А. Лівіцький не виконував функції президента УНР від моменту окупації Варшави гітлерівською Німеччиною до кінця війни. Згідно з опублікованим у паризькому журналі "Тризуб" (ч.40-41/690-691 від 31 грудня 1939 р.) повідомленням "на підставі спеціальної повновасти, одержаної ним од пана президента Андрія Лівіцького" обов'язки голови Держави (УНР) перебрав з 16 грудня 1939 р. на час війни В'ячеслав Прокопович – політичний і громадський діяч, педагог, публіцист, історик (1881-1942 рр.). Активний учасник українського політичного руху в Російській імперії. Член Центральної Ради і Малої Ради, член багатьох урядів УНР. На еміграції жив у Парижі, був заступником Голови Директорії та Головного Отамана УНР, редагував тижневик "Тризуб".

а саме з часу смерті Петлюри. Петлюра також вважав себе на еміграції керівником і “президентом Директорії” оголошеної у 1918 році “Української Народної Республіки” – УНР*. Андрій Лівіцький за життя Петлюри вважався його головою уряду і прем’єр-міністром.

Група Петлюри або група Лівіцького провадила в останні роки не особливо помітне існування. Її місцем перебування, після того як Петлюра змушений був остаточно залишити Східну Україну, була спочатку Варшава, пізніше Париж, де у 1926 році Петлюра став жертвою замаху. Незадовго до нинішньої війни Андрій Лівіцький з деякими послідовниками переїхав до Варшави, де він, наскільки відомо, проживає і сьогодні.

У той час як інші керівники еміграції поза деякими колами інтелігенції є цілком невідомими в Східній Україні, то навіть східноукраїнський селянин тут і там знає хоч щось про Петлюру, як про борця проти більшовизму і представника селянських інтересів. Частково радянський режим сам зберігає цей спогад, бо в ході публічних процесів проти українських діячів були посилення на їхні колишні зв’язки з Петлюрою. Імена теперішніх керівників групи УНР вже більше нічого не значать для Східної України.

У таборі українських емігрантів люди з УНР складають групу серед інших, причому, як відомо, гаряче ведеться суперечка за право керівництва. Відповідно до її змінливої долі, партія УНР у своїх зовнішніх стосунках здійснювала багатоманітне лавірування, а у своїй внутрішньополітичній програмі намагається в кожному випадку достосуватися духові часу, про що свідчить запропонована пам’ятна записка. З допомогою викладених там державно-правових обґрунтувань для своїх “претензій на безперервність” вона постійно намагається оперувати.

Як ці юридичні формулювання, так і інші міркування пам’ятної записки Лівіцького цікаві лише, по суті, тільки як стаття про характеристику української еміграції і різноманітних відтінків політичних ідей, представлених у ній.

Цим подається панові раднику посольства Гільгеру для ознайомлення, інформування колегій і для принагідного службового рапорту для пана райхсміністра закордонних справ.

Берлін, 6 лютого 1942 р.

[Підпис] Баум

AA ALL. Akten Pol. XIII, 17; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.131-133.

* Українська Народна Республіка була проголошена Третім Універсалом у листопаді 1917 р.

№ 12

**З донесення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини
про репресії проти комуністів, партизанів та
ОУН (С.Бандери) і ОУН (А.Мельника) в Україні**

Не раніше 28 лютого 1942 р.

**Донесення про діяльність і ситуацію № 10 айнзацгруп
Поліції безпеки і СД в СРСР
(За період з 1.2. по 28.2.1942)**

УКРАЇНА

В Україні оборонна боротьба айнзацгрупи поліції безпеки і СД скеровується проти двох головних противників – комуністів і їх активістів та Організації Українських Націоналістів, які виявляють дуже велику активність. Особливої ваги надається при цьому виявленню членів ОУН, яким вдалося проникнути на пости в органах управління, перевіряючи їх діяльність і в слушний час їх викриття та знешкодженню.

Боротьба проти комуністів охоплює особливо широке поле діяльності поліції безпеки у Києві та в інших великих промислових містах.

В ході проведеної у Краматорську облави вдалося заарештувати 350 осіб, з яких 60 осіб розстріляли як комуністичних функціонерів або членів [партії].

В подібній акції, яка одночасно присвячувалась боротьбі з посиленими виявами саботажу, у Дніпропетровську вдалося розстріляти 105 комуністичних функціонерів і 17 професійних злочинців.

У Києві продовжується акція по ліквідації 3 груп саботажників і підричників, що перебувають під єдиним командуванням капітана Смірнова, який був направлений сюди Червоною Армією.

КРИМ

У Криму успішно продовжується пошук комуністів та інших ненадійних елементів в районах Сімферополя, Каразубазару, Алушти і Євпаторії. Лише у Сімферополі були виявлені і розстріляні понад 100 комуністичних агентів НКВС та саботажників. При цьому слід констатувати, що великі акції для затримання цих елементів були безуспішними, тоді як акції, докладно підготовлені розвідувальною діяльністю, постійно приводили до цілковитого успіху.

Більшовицькі наступальні дії на фронті в районах Керчі та Севастополя, повітряні атаки авіації, особливо на Сімферополь, обстріли

прибережних міст підрозділами Червоного флоту і посилена діяльність партизанів тримали населення у постійному неспокої. Страх перед поверненням червоних внаслідок близькості фронту і досвіду більшовицької повторної окупації є настільки сильним, що більша частина населення пасивно ставиться до німецьких заходів. Важке становище з харчуванням також визначає поведінку населення.

Для розвантаження проблеми харчування у Сімферополі і в інших найбільших містах було активізоване переселення мешканців у більш північні райони.

(...)

УКРАЇНА

В Україні особлива увага поліції безпеки і СД продовжувала надаватись боротьбі з групою [ОУН] Бандери і групою ОУН Мельника, яка останнім часом стає все більш активною.

У Житомирі, Кременчуці і Сталіно вдалося заарештувати певну кількість прибічників Бандери, які намагались приєднати населення до ідеї політичної незалежності України. При цьому було виявлено, що група Бандери своїм членам і працюючим на їх рух євреям постачала фальшиві паспорти.

Поліції безпеки і СД стали відомі наміри, спрямовані на об'єднання української молоді в особливих гуртках. Молодіжне об'єднання має назву "Січ", яка давно мала означати укріплене місце перебування гетьмана на одному з дніпровських островів і Раду козацької спільноти. Назва стала пізніше освяченим ідеалом об'єднання борців за свободу.

У Києві була захоплена нелегальна листівка групи ОУН-Мельника, яка мала заголовок:

“Хай живе самостійна Українська держава!
Хай живе Організація Українських Націоналістів!”
Хай живе капітан Андрій Мельник!

За розвитком обох груп ОУН та "Січ" уважно стежить поліція безпеки і СД, щоб і тут у слушний момент мати змогу нанести удар.

ВА R 70/SU/ 31; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.135-136.

№ 13

**З донесення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД)
Німеччини про арешти комуністів і учасників
українського руху опору ОУН (С.Бандери)**

20 березня 1942 р.

Берлін

Начальник поліції безпеки і служби безпеки (СД)
- IVAI - В.N°1 В/41 g.Rs.
Секретна справа Райху!

Донесення про події в СРСР № 183

(...)

В районі міста Житомира були захоплені 15 листівок, які закликають до опору і створення партизанських загонів. Заклик “витримати до кінця” вийшов з указанням, що повернення більшовиків навесні є неминучим.

Миколаїв доносить про посилення комуністичної усної пропаганди. Розслідування не привели поки що до жодних важливих констатацій.

У тиловому районі армії, як доповідає команда з Кременчука, між 5 і 8.3.42 було захоплено багато місць в рамках заходів поліції безпеки. При цьому констатовалося, що багато комуністичних функціонерів відійшли у сільську місцевість. Ведеться їх розшук з метою арешту.

У Харкові в період з 11 по 13.3.42 р. було заарештовано 6 агентів НКВС і 24 активних комуністів за ведення комуністичної пропаганди.

Як доповідає зондеркоманда безпеки 46 з Горлівки, у Краматорську і Слов'янську близькість фронту використана як нагода для активізації дій по ігноруванню розпоряджень вермахту і, частково, для відкритого виступу проти них. Підтримані більшовицькою листівковою пропагандою, планомірно поширюються невірогідні чутки про успіхи совітів і втрати німців.

Айнзацкоманда-6 у Сталіно 10.3.42 заарештувала одинадцять активних комуністів. В одного була виявлена вогнепальна зброя і цілі проєкційні апарати з навчальними та пропагандистськими фільмами.

Український рух опору

25.2.42 в Києві були заарештовані 3 українських шофери, які через невиконання існуючих наказів і недбалу поведінку перешкоджали безпечному руху міських автомобільних колон і точному здійсненню

підвозу продуктів харчування для міста Києва.

Далі в Києві був заарештований за політичні інтриги адвокат і український емігрант Микола Багряновський.

У Смоліно під Луцьком, зона оперативної відповідальності Рівне, був убитий, припускається, що прибічниками Бандери, священник і його син, розслідування ще продовжується.

В кінці лютого 1942 р. в Житомирі була викрита значна організація Бандери. В рамках акції між 10 і 13.3.42 були заарештовані 12 бандерівців.

8.3.42 в Кременчуці була заарештована група прихильників Бандери. Подобиці ще не надійшли. В Сталіно був заарештований, як повідомляє АК-6, 10.3.42 активіст-бандерівець. Саботажі. Відмова від роботи.

11.3.42 командиром поліції безпеки і СД у Києві був заарештований українець з Козятина, який брав участь у зруйнуванні Київського вокзалу після відступу Червоної Армії.

У Печанівці під Чуднівим (зона командира [СД] Житомира) за останній час повторно українські робітники на будівництві залізниці не з'явилися на робочих місцях. Через це 12.3.42 були повішені 2 призвідники. Міра подіяла на будівництві дуже сприятливо.

На цукровому заводі у Коровинцях у тій же зоні на заводському подвір'ї був повішаний директор, бо він умисно віддавав невірні вказівки, щоб цукор став не до вжитку. Крім того, він займався підпільною торгівлею мелісою і був відомий як такий, що ненавидить німців...*

ВА R 58/221/116-117; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.144-145.

* Документ обірвано.

№14

**З донесення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини
про арешти комуністів та
антинімецьку пропагандистську діяльність
ОУН (С.Бандери) і ОУН (А.Мельника)**

25 березня 1942 р.

Берлін

Начальник поліції безпеки і служби безпеки (СД)
- IVAI - В.N°1 В/41 g.Rs.
Секретна справа Райху!

Донесення про події в СРСР № 185

(...)

Як доносить командир поліції безпеки і СД з Чернігова, там був схоплений агент, який мав завдання вербувати партизанів у селах. У зв'язку з цим вдалося виявити сховок штабу партизанської групи в селі Шари, район Чорнобиля. Були заарештовані три члени компартії, які належали до винищувального батальйону. Згідно з донесенням командира поліції безпеки і СД у Чернігові тамтешня охорона кордону заарештувала 69 осіб, які, головним чином, без жодних документів бродяжили по тій місцевості. Перевірка поліцією безпеки показала, що серед цих людей знаходились 30 політруків.

АК-6 у Сталіно заарештувала 46 активних комуністів, серед яких знаходилась ціла група шпигунів НКВС. При цьому було відзначено, що велика частина цих людей у своїх військових квитках втерла запис про партійну приналежність.

Укр[аїнський] рух опору

У Києві виявлена нова нелегальна листівка групи ОУН-Мельника, яка знову у кількості 300 примірників надійшла для виготовлення і поширення. Ця листівка, як і попередня, містила заголовок: "Хай живе самостійна Українська держава! Хай живе Організація Українських Націоналістів! Хай живе капітан Андрій Мельник!" Подальший зміст був присвячений до дня смерті Шевченка і широко висвітлював його боротьбу за самостійну Україну, життєвий і страдницький шлях, а також його революційні свободолюбні вірші. Листівка завершувалась: "Шевченко бачив, що лише люди з живою кров'ю, сміливі і горді, можуть перемагати у своїй боротьбі. Тому він карає тих, хто згинається перед окупантами... Сьогодні ми прагнемо туди, до святої могили на

дніпровському березі. Там ми бажаємо присягнути безсмертному духові, захиснику укр[аїнських] революціонерів, що ми не спочинемо раніше, ніж виконаємо його накази, поки Україна не стане вільною самостійною державою”.

Командир поліції безпеки і СД в Рівному повідомляє про арешт деяких прихильників Бандери, які в околицях Кам'янця-Подільського поширювали пропагандистські матеріали. У Луцьку був ліквідований польський осередок руху опору. Відбувся арешт 14 осіб, які спільно здійснювали підготовку повстання, проводили зібрання, військовий вишкіл і володіли забороненою зброєю.

Зовнішній службовий пост у Вінниці (кдр. Житомир) повідомляє про зростання бандерівського руху і посилене формування осередків у місті і на селі. Слід розраховувати найближчим часом на заходи поліції безпеки. Команда у Кременчуці схопила 2 кур'єрів ОУН, які повинні були з Полтави через Кременчук проїхати на Львів і Краків.

Інше:

У колишньому кварталі відпочинку НКВС у Києві виявлений бункер, який у часи більшовиків був споруджений особливо надійними членами НКВС і партії. У відгалуженні бункера, про дійсне призначення якого поки що не досягнуто ясності, знаходилася шахта типу колодязя глибиною біля 100 м з різноманітними кабелями та ін. (...)

ВА R 58/221/136-137; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.148-149.

№15

З інформації Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про боротьбу проти антинімецької діяльності ОУН (С.Бандери) і ОУН (А.Мельника) та радянських активістів

30 березня 1942 р.

Берлін

Начальник поліції безпеки і служби безпеки (СД)
- IVAI - В.N°1 В/41 g.Rs.
Секретна справа Райху!

Донесення про події в СРСР № 187

(...)

РУХ БАНДЕРИ*

У зоні оперативної відповідальності командира поліції безпеки і СД у Житомирі вдалося заарештувати найважливіших функціонерів ОУН у цьому районі. Обласний провідник Роман Марчак** був застрелений при спробі втекти. Були виявлені приблизно 2 000 брошур і листівок. Під ліжком Марчака знайдений пістолет системи “наган” з набоями дум-дум. Завдяки свідченням одного із заарештованих бандерівців, у підвалі повністю зруйнованого вогнем будинку були виявлені заховані валізи і рюкзаки з великою кількістю пропагандистських матеріалів, організаційних планів та списки членів для районів Житомир, Київ, Харків і Полтава, а також укомплектована майстерня для виготовлення підробних паспортів. У подальшому в ході розслідування були виявлені 2 друкарських машинки, на яких виготовлялись пропагандистські матеріали.

Сьогодні беззаперечно встановлено, що рух Бандери постачав фальшивими паспортами не лише всіх своїх функціонерів, але і євреїв.

Як можна побачити з віднайдених наказів, робота руху в зимові місяці поширювалась лише як пропагандистська розвідувальна діяльність серед найширших верств населення включно до найменших сіл.

Добре функціонуюча служба розвідки забезпечувала інформування обласного провідника про найменші події в повітах і районах. Інформації доставлялись обласному провіднику часто за сотні кілометрів на велосипеді, пішки або німецькими армійськими автомобілями. У більшості випадків ці донесення були зашифровані.

* Треба підкреслити, що німці в однаковий спосіб і з такою ж завзятістю поборювали як ОУН-Бандери, так і комуністів. Це підтверджують німецькі документи.

** Роман Марчак — обласний провідник ОУН-Бандери.

Вартим, щоб згадати, є те, що ці донесення часто доставлялись згорнутими у трубочку, написаними на найтоншому папері і схованими у авторучці. Акції по захопленню підготовлені і здійснюються, по можливості, в найкоротші строки.

В одному з таких донесень вказується на поляків, які мають намір створити власну організацію.

У подальшому в рамках розслідувань наштовхнулись на організацію "Вільні козаки", яка також бажає вибороти самостійну вільну Україну і частково працює вже рука в руку з рухом Бандери. Провідні члени руху Бандери належать переважно до інтелігенції. Як особливо можна спостерігати на прикладі списку київських членів, йдеться про професорів, вчителів, студентів, поетів і т.д. Внаслідок пропагандистської діяльності функціонерів, які майже винятково прибули з Західної України, рух охопив вже широкі верстви населення на селі. Організації в Житомирській області вдалося проникнути у всі гілки управління.

18.3.42 відбувся арешт активного комуніста, щодо якого були доведені тісні стосунки з єврейськими колами. Як радянський сільський староста і голова колгоспу, він змушував селян до риття окопів і перед приходом німецьких військ наказав вигнати худобу з села. Пізніше він погодився на перебування військовополонених, про яких не сповіщалося, і спробував організувати партизанську групу. 16.3.42 командир поліції безпеки і СД у Києві заарештував колишнього майора НКВС з Кіровограда, якого звинуватили у змушуванні своїх підлеглих до знешкодження осіб фольксдойчів та дружніх до німців українців. Він визнав, що направив 56 осіб до концтабору Комсомольська, начальником якого він був з 1937 по 1938 рік.

У Старокостянтинові (командир поліції безпеки і СД у Рівному) заарештовано колишнього комсомольського секретаря і голову радянської сільської ради.

В Зоні спеціальної команди 46 (Горлівка) в останній час особлива активність компартії не була виявлена. Мали місце лише випадки усної пропаганди у ворожому до німців сенсі у Краматорську. В Артемівську загрозу відродження компартійної діяльності можна вважати відвернутою. Перевірка всіх важливих підприємств в цій місцевості була завершена.

Як повідомляє командир поліції безпеки і СД в Києві, нелегальна група ОУН-Мельника поширила нову листівку, яка у зброшурованому вигляді передає на 12 сторінках дослівно меморандум президента (розпущеної) Української Національної Ради в Києві Миколи Величківського до райхскомісара України. Листівка мала наклад у 180 штук. У меморандумі Величківський критикував різні заходи німецького управління.

В Рівному командир поліції безпеки і СД конфіскував тираж газети “Волинь” (№32/51 від 22.3.42) через появу передової статті ворожого до німців змісту прибічника Мельника Самчука*. 21 000 примірників цього видання були знищені.

В Острозі (командир поліції безпеки і СД Рівне) були заарештовані бургомістр, його заступник і 5 інших осіб, бо вони погодились з нелегальним виготовленням листівки “10 заповідей руху Бандери” у міській друкарні.

АК-6 у Сталіно схопила чоловіка, який поблизу Сталіно вистрибнув з парашутом і мав, серед іншого, завдання встановити зв’язок з російсько-радянськими довіреними особами з метою шпигунської діяльності. Одного з цих зв’язкових вдалося розшукати в ході розслідувань. В його розпорядженні знаходилось багато особистих посвідчень, виготовлених на різні прізвища.

ВА R 58/221/118-191; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.152-154.

№ 16

З інструкції міністерства окупованих територій Німеччини на сході про підпорядкованість преси України політичним інтересам Рейху

Березень 1942 р.

Інструкція міністерства окупованих територій на Сході про те, як має писати преса в Україні

(березень 1942)

б) Місцеву пресу можна вважати (в технічному сенсі) як існуючу.

Наявними є українські газети у містах Кам’янець-Подільський, Рівне, Бердичів, Вінниця, Житомир, Умань, Кіровоград, Ново-Українка, Кривий Ріг, Херсон, Миколаїв і Київ (можливо, ще в нечисленних інших містах); газети виходять 1 – 6 разів на тиждень і в більшості є досить чистими виданнями газетних новин; наявні в них статті (зрозуміло, цензуровані) розглядають антибільшовицьку тематику і сферу німецько-української

* Улас Самчук, письменник (1905-1987), помер в Торонто, Канада.

співпраці (вдячність за визволення, історичні паралелі і т.д.). Для техніки зовнішньої пропаганди діють такі принципи: поняття “Україна” дозволяється застосовувати лише в територіальному (а не в державному) сенсі; Райх є не “союзником”, а “захисником” України; німецькі збройні сили є не “окупацією” (або як формулюють деякі бандерівці “окупаційною владою”), а “спасителями”; про Адольфа Гітлера треба постійно говорити з додаванням “фюрер-визволитель” і т.д. Як тільки ці вказівки були технічно поширені, вони повсюду розглядались як очевидні і використовувались без жодного сліду заперечення.

ВА R 6/11; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.159.

№ 17

З циркуляра ОУН (А.Мельника) про агітаційно-фінансову акцію в дні великодних свят на підтримку проводу*

Березень 1942 р.

Постій
Відпис (М)

ОБІЖНИК ч.П\42

Дальший розвій та більша скомплікованість організаційної акції ставить все більші вимоги всім ділянкам організації і її членам. Перед особливо важке завдання поставлена ділянка фінансова, яка мусить те завдання вповні і точно сповнити мимо на правду скрутного матеріального положення краю. Перед ексективами новий наказ і обов'язок: перевести енергійно, безоглядно і точно цьогорічну великодну фінансову акцію, або “Писанку” на всіх теренах краю. Плян акції такий:

1) Кожна ОЕ одержує до розпродажі призначену кількість означених квотою листівок, які мають характер посвідки-датку на Організацію. В с і л и с т і в к и м у с я т ь б у т и р о з п р о д а н і.

* Витяг із обіжника подано в архівній справі як вид документа. Редакційно-авторських скорочень не зроблено, тому не зазначається, що опущено.

2) Треба поробити всі заходи, щоб всі доходи з імпрез, які в час акції будуть відбуватися, призначено на ОУН в цілості, або хоч частинно.

3) Акція триватиме від Великої п'ятниці до 20 квітня. Як бачимо, час акції короткий, але рішучість і свідомість націоналістичної відповідальності та обов'язку виконавців мусить принести організації повний успіх.

Звіт фінансовий з акції враз із заввагами про її перехід мусять бути відіслані до КЕ до кінця квітня. Однак гроші треба відсилати партиями в міру їх впливу.

Листівки до розпродажі треба давати членам серйозним та точним. В розпродажі треба звернути добру увагу на наших промисловців, купців, ремісників, службовців установ, вільних професійників, як священиків, лікарів, адвокатів і т.д. Хоч листівки будуть мати вартість лише 1, 5, 10 зл[отих], та на бажання когось дати більшу жертву треба давати стільки листівок, скільки виноситиме зложений даток. Листівки треба уважно зберігати, бо за них кожний одержуючий відповідає як за готівку. Тому передаючи їх в другі руки, треба, жадати окремого квотування.

Ждемо від Вас добрих вислідів, бо ручить нам за те Ваша націоналістична солідарність та членська дисципліна!

Заздалегідь наладнати в терені із членів апаратуру, яка перепродовжуватиме саму збірку. Звернути увагу на добір людей.

СЛАВА УКРАЇНІ!

Постій, березень 1942 р.

ЦДАВО України. – Ф.3833. – Оп.1. – Спр.42. – Арк.46. Копія. Машинопис.

№ 18

**З донесення Поліції безпеки і Служби Безпеки (СД) Німеччини
про антинімецький рух ОУН (С.Бандери) і ОУН (А.Мельника)**

10 квітня 1942 р.

Берлін

Начальник Поліції безпеки і Служби безпеки (СД)
- IVAI - В.N°1 В/41 g.Rs.
Секретна справа Райху!

Донесення про події в СРСР № 191

(...)

Айнзацгрупа Ц:

Місце дислокації – Київ.

Ситуація і настрої в Україні

Ситуація і настрої в Західній Україні

Західна Україна (генеральна округа Волинь/Поділля) має певні типові ознаки, які відрізняють її від решти України. Густина населення більша, співіснування різних етнічних груп проявляється більш різко: українці, поляки і євреї співіснують тут майже рівнозначно і також у кількісному відношенні приблизно однаково поряд одні з одними і, в той час, одні проти інших. Росіяни відіграють лише незначну роль. Різні етнічні групи демонструють різне ставлення щодо німців, а між собою є недовірливими і ворогуючими. Ці антагонізми і роздрібленість дають відправні точки для політичної та розвідувальної боротьби з різними ворожими до Райху групами.

Серед етнічних груп найсильнішим слід вважати політичний рух **українського націоналізму**. Найактивніший і найвизначніший серед груп цього скерування – рух Бандери – перетворився у переважаючо ворожу до Німеччини нелегальну організацію. Поряд з цим, особливо на Волині/Поділлі, залишається важливим розвиток питання української церкви, яка з дочасних зусиль демонструє можливість націоналістичного єднання на основі державної церкви.

Суттєва відмінність існує між північною частиною генеральної області, Волинню, і південною частиною, Поділлям. Волинь 20 років знаходилась під польським і лише 2 роки під російсько-радянським пануванням. А Поділля завжди належало до Радянського Союзу. Наслідок цього для населення є очевидним. Населення на Поділлі більш вимогливе, ніж на Волині. Воно відвикло віддаватись політичним сподіванням, але вміє сховати свої почуття під зовнішньою тупістю. Зате на

Волині відповідно до більшої густоти там інтелігенції проявляються більш виразно політичні та економічні прагнення, скарги і турботи.

Настрій населення є неоднорідним. Головні причини частково негативних проявів полягають у розвитку політичних і економічних обставин країни. Так, крайні націоналісти очікують якнайскорішого українського самоуправління і швидкого проведення аграрної реформи. Основна маса населення в меншій мірі зачіплена цією проблемою. Всі скаржаться лише стосовно недостатку предметів широкого вжитку, що сильно відчувається, а в містах – через нестачу продуктів харчування.

Незважаючи на однорідну загальну тенденцію, проявляються значні відмінності у картині настроїв окремих етнічних груп внаслідок расово-етнічних контрастів і впливів.

Українці виявляють в цій окрузі згуртування інтелігенції, особливо таких українців, які емігрували після світової війни в 1939 році, а зараз, у більшості, повернулись з Генерал-губернаторства.

Для спрямування цієї групи українського населення є характерною **націоналістична тенденція**. Після того, як українська інтелігенція, особливо студентська молодь, з нетерплячим очікуванням спостерігала за воєнним протиборством Райху з Радянським Союзом, вона повірила, внаслідок різноманітних обставин, що вона вправі на сподівання щодо майбутньої самостійності України. Позиція цих кіл частково є ще вичікувальною, а частково **зростаючо ворожою до Німеччини**.

Гідна уваги відмінність виявляється, однак, у позиції українських інтелігентських кіл старшої генерації, з одного боку, і молодшої генерації, з другого боку. Старші схиляються згідно з демократично-паралельними зразками до певного компромісу і бажають у будь-якій формі свого залучення до співпраці у складі німецьких органів. Зате молодші активні кола перебувають в ОУН і настроєні більш революційно-опозиційно. У той час, як старші інтелігенти намагаються здобути відсутній сьогодні контакт з широкою масою населення на основі участі в німецькому цивільному управлінні, молодші революційні кола звертаються безпосередньо до сільського населення, щоб активізувати його. При цьому в багатьох випадках перестерігають перед старими інтелігентами, бо вони готові “до зради української справи”.

Для оцінки українського руху за самостійність є характерним те, що при наступі німецьких військ можна було виявити, що **думка про самостійність України** в областях, які раніше не належали до Польщі, майже не була поширена, а принесена сюди західноукраїнцями, які прибули з Галичини. Розважливі українці визнають, що українська правляча верства є занадто тонкою, щоб бути спроможною побудувати державний і адміністративний апарат. Молодші шовіністичні кола відкидають такі міркування.

Заходи, як закриття шкіл, недопущення “Просвіти” і т.д. висвітлюються таким чином, що українці і у культурній сфері позбавлені самостійності. Також сильно нарікають на те, що не робиться різниці між українцями і поляками (на відміну від початкового ставлення в Генерал-губернаторстві).

В українських колах знову і знову наголошується, що було б помилкою переносити беззастережно на Україну методи і міркування, які, можливо, застосовуються щодо поляків у Вартегау*.

Характерними для настрою українських шовіністів є також погляди і припущення щодо воєнної ситуації. У декотрих бракує віри в кінцеву перемогу Райху над Радянською Росією. Ці націоналістичні кола в жодному випадку не бажають перемоги більшовиків, але, однак, розраховують на те, що могло б наступити повне взаємне виснаження обох сил, і для України стане можливим визволення з обох сторін.

Зважаючи на наступальне рішення приймати українських добровольців до німецького вермахту, на перший план виходять 2 запитання: по-перше, чи з цією участю українського народу в боротьбі проти більшовизму з німецького боку не були б пов’язані певні поступки (автономія, земельні наділи активним учасникам війни); по-друге, чи це мали б бути чисто українські військові об’єднання під українським командуванням, чи ні.

У сільського населення на першому плані стоять економічні питання. У першу чергу, питання **розформування колгоспів**. На відміну від цього, політична зацікавленість сільського населення є дуже незначною.

Не лише волинські селяни, які не більше одного року входили до колективних господарств, але і селяни на Поділлі, які вже 8-10 років були в колгоспі, вважають себе ще і сьогодні власниками своєї землі, яка, як вони заявляють, не була в них експропрійована, але лише об’єднана з метою колективного господарювання. Відповідно до цього, аграрна реформа з кінцевою метою розформування колгоспів знайшла саме на Волині особливо сильний резонанс.

(...)

Ситуація і настрої в Східній Україні

Ситуація в генеральній окрузі Київ визначається, по суті, наступними елементами: населення міста Києва знаходиться під враженням, зумовленим нестачею продуктів харчування, кінця якої не видно. Хоча в округах на півдні генеральної округи зерно і стручкові, а також худоба в деяких місцях ще є в наявності, але транспортна ситуація, а особливо стан доріг, нестача пального і подібні труднощі роблять неможливим доставку продуктів. Так, населення в зростаючій мірі перейшло до

* Прилучена до Райху польська територія Познанщини.

того, щоб здобувати необхідні продукти харчування торгівлею з-під поли і обміном. Це привело до того, що останні предмети одягу і обстановки збуваються або набуваються незаконним шляхом. У значній мірі з цим пов'язана досить велика **злочинність**. Поряд з багатьма злочинами проти власності, крадіжками з владуванням і бандитськими нападами звертає на себе увагу, передусім, зростання вбивств. Лише у межах міста Києва щоденно повідомляється щонайменше про одне вбивство.

Загальну непевність використовують в своїх цілях, зокрема, **комуністичні активісти**, які все більше знову проявляються. Головним аргументом їхньої пропаганди і поширюваних чуток є ситуація з постачанням продуктів харчування, яка фактично, в порівнянні з середнім постачанням для населення у радянський час, є суттєво гіршою. З іншого боку, через присутність прибулих у країну численних емігрантів і західних українців українському населенню вміло зображується ситуація так, ніби з німецького боку існує намір свідомо придушувати якраз національні сподівання і прагнення, ба, навіть, взагалі фізично знищити всі народні поривання.

На цьому рівні агітація більшовиків стикається також з агітацією з боку крайніх націоналістів. Мають місце численні висловлювання поміркованих у своїх політичних і народницьких вимогах українських особистостей, які мислять ясно і розсудливо, свідомі своєї народності, але згідно з якими совети вже перед наступом німецьких військ намітили собі план: з допомогою підбурення національних почуттів, надмірних націоналістичних вимог і саботажу німецьких адміністративних заходів так підігріти політичну атмосферу між німецькими окупаційними владами і місцевим населенням, щоб дійшло до локальних заворушень, керівництво якими мало б перейти у руки більшовицьких агентів.

Значній масі населення в місті і селі йдеться винятково про задоволення найпростіших бажань і потреб щоденного життя: міське населення бажає роботи і хліба, сільське сподівається одержати розсудливі умови праці і обумовлене метою управління землею. Однак скрізь, де виявляються суттєві порушення у будівництві, в економіці, управлінні і суспільному житті, мають місце наслідки комуністичної та здійснюваної емігрантами й західними українцями занадто загостреної націонал-української пропаганди, які, правда, в останньому цілепокладанні відрізняються, але деколи у своїй антинімецькій орієнтації стикаються. Обидві сторони сподіваються, що їм вдасться в тилу німецької окупаційної влади у всіх галузях суспільного життя, особливо в економіці і в управлінні, створити труднощі і викликати кризу. Від цієї кризи більшовики сподіваються повернення радянського панування, а українські шовіністи — більших національних поступок.

Про ситуацію у решті Східної України слід сказати так:

Загальна ситуація в Харкові, як і раніше, продовжує визначатися близькістю фронту і, особливо, викликаними порою року труднощами різного роду. Настрій серед населення є негативним, бо **харчування**, яке в кожному випадку є тут визначальним, приймає з часом катастрофічних наслідків. До цього додається ще вплив на населення диких чуток про повторне відвоювання Харкова більшовиками, які поширюються членами КП, що залишились у місті. Ця ворожа пропаганда розпочалася вже з початком підготовки супротивника до наступу і прийняла однозначні форми при прориві під Ізюмом. Ситуація в зоні дії зондеркоманди 46 в значній мірі знаходилась під впливом наступу росіян на відтинку ріки Донець. Численні щоденні бомбардування росіянами Краматорська і Слов'янська, які заподіяли значної шкоди, евакуація німецьких військ на південь і частково неконтрольована поведінка військовослужбовців вермахту посилювали існуючий вже кілька тижнів страх перед поверненням червоних до панічного настрою. Дійшло до надто поквалівної втечі, припинення роботи, окремих пограбувань і т.д. У великій частини населення можна було встановити прояв тенденції захистити себе, з допомогою свідомої **пасивної чи навіть ворожої поведінки щодо німців**, перед можливими мірами покарання з боку росіян при їх поверненні до міста. Лише в одиничних випадках окремі особи з числа населення за переконанням пропонували себе до дії для можливої боротьби за місто. Заслугує на увагу все знову і знову **надзвичайно сильний процес виникнення чуток**, який проявляється в усіх випадках загострення ситуації. Часто можна було констатувати, що з німецької сторони через легковажну балаканину виявлялось сприяння утворенню чуток. Окремі активісти чи групи, які не перебували між собою у зв'язку, здійснювали незначні акти саботажу, поширювали написані власноруч або скинуті з більшовистських літаків ворожі до німців листівки, займалися усною пропагандою і підбурюванням різного виду.

(...)

Українські шовіністичні групи

Група Бандери, ядро якої з самого початку творила молода інтелігенція Західної України (львівські студенти!), вкорінилася в середовищі молоді, зокрема в районах Волині-Поділля. Організаційна згуртованість для нелегальної діяльності особливо покладалася на таємні курси в школі міліції в Клевані. Молоді українці отримували тут таємне навчання політичного та військового характеру стосовно завдань націоналістичної "революційної армії". Пропаганду треба було нести безпосередньо в селянське населення. Під час ширшої операції арештовано ще 10 прихильників Бандери. Це молоді, частково неповнолітні хлопці, які

не мають регулярної роботи і займаються конспіративністю із звички або схильності до пригодництва та, не маючи постійного місця проживання, нишпорять навкруги і конспірують. В заарештованих були виявлені релігійні медальйони, а також українські шовіністичні молитовні тексти.

В ході Житомирської акції вилучено цікаві матеріали про цю організацію. Виявлення їхньої ваги ще відбувається. У зв'язку з цим може цікавити присяга руху Бандери, яка в перекладі звучить так:

“Честь і слава полеглим борцям за їх священну кров, яку вони пролили за мою рідну українську землю. За величність моєї Батьківщини України я складаю цю присягу, що я всіма своїми силами та пожертвою свого життя буду боротися за самостійність та величність Української держави. Своїм серцем та зі всієї сили я вірю, що лише Українська національна революція може принести моему народові силу, честь і славу. Я вірю, що залишуся до смерті на шляху боротьби за створення потужної Української національної держави. І з цього шляху до української національної революції мене не може ніхто відволікти, жодні труднощі, жодні удари долі, а також і смерть. Я буду виконувати всі накази, які отримаю від свого провідника, без застережень та дисципліновано”.

В генеральній окрузі Волинь-Поділля головою **руху Мельника**, здається, є головний редактор української газети “Волинь” у Рівному Улас Самчук. Незважаючи на цензуру, він часто у своїх передовицях робив приховані натяки на нібито німецьких гнобителів. Прихильники рекрутуються з кіл інтелігенції, особливо “кращих кіл”.

Незважаючи на часті протилежні твердження, не може бути нині жодного сумніву в тому, що в СРСР не існували українські націоналістичні організації в радянський час, принаймні в останні роки.

Відомі особистості українського походження висловили своє здивування стосовно того, з якими далекосяжними, фантастичними планами повернулися в Україну емігранти після окупації. Їх характеризують як людей, що не хотіли визнати цю зміну в поведінці і характері, яку пройшов український народ за 23 роки радянського панування.

У Києві на початку лютого виявлена нелегальна організація ОУН[Мельника], яка поставила собі за мету створити чітко структуровану партійну організацію, яка, побудована на системі п'ятирок, поширюється до верхів аж до обласних організацій. Взаємозв'язок між провідом і членами насамперед підтримуватиметься через нелегально друковані листівки, у яких будуть задані чіткі лінії пропаганди, методи роботи і вербування, об'єднання членів, обов'язок таємниці і наслідки зради.

Характерною є форма присяги:

“За власною волею, згідно з моїм твердим переконанням, я присвячую

себе і моє життя жертівній службі українській нації і націоналістичній ідеї. Перед Богом і світлою пам'яттю борців я клянусь у вічній вірності ОУН. Я клянуся у відданості моєму провідникові Андрію Мельнику та у підпорядкуванні створеному ним проводові. Я віддаю всю мою працю і жертвую, якщо необхідно, своїм життям у боротьбі за Українську державу. Я знаю, що я відповідаю честю і своїм життям за зламання присяги. Слава Україні!”

Організаційна робота ОУН [Мельника] поширюється з Києва вже на значні частини райхскомісаріату України. За дотеперішніми ствердженнями, доведено, що центр нелегальної діяльності знаходиться в управі міста Києва, а саме в одній з її районних управлінь, та що автори нелегальних листівок, з яких деякі відомі поіменно, були прийняті в міську управу службовцями бургомістром Києва Багазієм, якого тим часом заарештували*.

ОУН [Мельника] намагається тепер здобути вплив на так звані щуцманшафти (колишню міліцію), які за той час були поставлені під керівництво щуцполіції (охоронної поліції). Доведено, що ОУН[Мельника] намагалася з Києва висувати з щуцманшафту в галузь цивільного управління своїх прихильників. Існує думка, що треба на селі створити якнайсильніші відділи міліції тому, що там німецькі сили дуже слабо заступлені. Характерним є вислів: “Коли 5 німцям будуть протистояти 50 міліціонерів, то хто тоді буде мати владу?”

Паралельно до цих прагнень йдуть намагання ОУН[Мельника] відновити **організацію “Січ”** на широкій базі. Назовні вона повинна мати невинний вигляд об'єднання для фізкультурних вправ. Крім того, в окремих місцевостях вже робилися спроби покликати до життя **місцеві групи “Просвіти”**, організації, яка відзначалася ще в царський період як бойова спілка для української культури. Вже розпочато заходи протидії.

Центром активних загальноукраїнських намагань була міська управа в Києві. Вже після приходу німецьких військ бургомістр Багазій зумів зібрати коло однодумців, з допомогою яких він дуже швидко створив міську управу, яка складалася з багатьох відділів. Через підставну особу він створив “Організацію взаємодопомоги”, яка була розформована заходами поліції безпеки. Вона називала себе також Червоним Хрестом і, керована таки з Києва, здійснювала через спеціальних агентів неконтрольовану інформаційну службу на всій українській території. Ці агенти відвідували, між іншим, табори військовополонених в Україні, а також звільнених українських військовополонених, яким задавалось питання, чи під час полону їх катували німці і чи з ними погано обходились. Всі подібні донесення збирались у Києві, де центр в кінцевому

* Професор Володимир Багазій розстріляний німцями у 1942 р.

результаті володів картотекою на приблизно 60 000 військовополонених. В якій формі зібраний таким чином матеріал знайшов фактичне застосування — невідомо.

Якщо цю систематизовану збірку матеріалів пов'язати з висловлюванням об'єктивно думаючої особи з оточення Мельника, згідно з яким ОУН[Мельника] систематично збирає матеріал про негосподарність Німеччини в Україні, щоб мати можливість використати його у відповідний час у зовнішньополітичному плані, то збирання матеріалу через Червоний Хрест набуває особливого значення. Багазій і його оточення не приховують того, щоб перед вступом німецької адміністрації перекинути торгівлю і економіку в Україні в приватні руки, бо “німці так, як скрізь, і в Україні все взяли б на себе”. Багазій нелегально продав або передав вартісну сировину, наприклад, готові чоботи і значні запаси шкіри, свічок і мила, а також готової продукції вартістю мільйони особам з кола близьких друзів або приватним фірмам, ревізія яких виявила тяжкі економічні зловживання. Ще на початку 1942 року з допомогою жорстких втручань в справи міліції він спробував у Києві підпорядкувати собі міліцію і не допустити розслідування неприємних для себе кримінальних правопорушень. В одному випадку активного і пасивного підкупу, в якому він сам був замішаний, він перешкоджав уповноваженому українського “слідчого відділу” в подальших розслідуваннях через погрози звільнення з посади.

Бензин, переданий йому вермахтом і адміністрацією для транспортування продуктів харчування, він використав частково в приватних цілях або для виконання завдань націонал-української пропаганди. У той час, коли він заявив, що для доставляння продовольства немає бензину, і шофери повинні були постаратись якось інакше його здобути, у його власному підвалі після арешту були виявлені значні запаси бензину. Він, крім того, завдяки передачі бензину сприяв існуванню так званого українського Червоного Хреста, здійснював щонайменше три поїздки автомобілем Червоного Хреста аж у віддалені райони Генерал-губернаторства, щоб проводити переговори з митрополитом Діонісієм у Варшаві і архієпископом Іларіоном у Холмі про призначення митрополита для створеної в короткому часі автокефальної української національної церкви. Він навіть видав уповноваженим у цьому особам перепустки.

Створене ним у міській управі Києва відділення з питань віросповідань було органом керівництва створеної зразу після розформування Національної ради української Церковної ради, яка фактично, за свідченням багатьох членів, мала лише те завдання, щоб під іншими назвами продовжувати переслідувати політичні цілі розформованої Національної ради.

За дорученням Багазія референт “відділу з питань віросповідання” у міській управі Києва Іван Коровицький і якийсь Багряновський, який, як припускається, належить до ближчого кола Мельника, двоє емігрантів, відвідали в кінці грудня 1941 року єпископа Пантелеймона, який в той час служив у Києві, і заявили йому, “що все українське населення очікує від нового єпископа сильної української руки, в інакшому випадку він міг би потрапити у неприємні конфлікти”.

Багазієв оточив себе на важливих постах міської управи особами, котрі, відчуваючи себе здійснювачами загальноукраїнських вимог, зайняли виразно **шовіністичний курс** та все більше і більше здійснювали ворожу і переповнену ненавистю політику проти всіх німецьких заходів. Питання, як йому вдалося, не будучи в радянський час в організаційному зв'язку з націоналістичними українцями, вже безпосередньо з приходом німців зібрати навколо себе групу довірених осіб, з якими він поступово намагався витіснити німецький вплив, а українські вимоги довів до меж конфлікту, слід було б зараз визначити.

Однак безсумнівно, що він і його довірені особи своїми діями і прагненнями створили сприятливий ґрунт, на якому могли визріти також більшовицькі наміри і мати перспективу на успіх. З огляду на притаманну йому розсудливість не можна сумніватися в тому, що він не усвідомлював наслідків своєї політики. Для завершення опису його особистості не можна залишити незгаданим, що в радянський час він спочатку був вчителем, а потім директором єврейської школи в Києві і, як приватний вчитель, давав уроки дітям першого секретаря обласного виконкому комуністичної партії Хрєвчува.

Група гетьмана. Гетьман Скоропадський у 1918 році став з німецькою допомогою правителем України. Поряд з деякими малочисельними інтелігентами його прихильники (у більшості пасивні) рекрутувалися переважно з сільського населення, яке у своєму примітивізмі розглядає монархію як Богом бажану інституцію. Друковані твори партії Гетьмана свідомо вказують на те, що не тонкий прошарок інтелігенції, а здоровий клас селянства повинен стати опорою професійно-станових основ гетьманської держави, яку слід збудувати.

Гетьман Скоропадський з кінця світової війни перебував в Берліні і, як видається, надає значення тісній співпраці з Райхом. Його син, як кажуть, знаходиться в Лондоні. Скоропадський інформується з допомогою біжучих донесень довірених осіб в Україні про загальну ситуацію. З одного випадково перехопленого листа випливає, що він збирає матеріали про можливі помилки німецької адміністрації. Його метою при цьому мало б бути здобуття політичних впливів в Україні через відповідне використання цього матеріалу перед центральними інстанціями Райху.

(...)

З українського руху опору

У Києві 26.3.42 ОУН[Мельника] знову виготовила листівки накладом 165 штук. Вони містять виклад меморандуму, направлено 14.2.42 фюреру, підписаного архієпископом Шептицьким, Дичковським * (Київ), Мельником і Омеляновичем (Прага).

В Полтаві був заарештований бургомістр з трьома особами. У своїх службових приміщеннях вони проводили зібрання прихильників Бандери, на яких вели пропаганду стосовно формування української армії для боротьби з німецьким вермахтом. При перевезенні до Кременчука був скоєний напад на охоронця, якого з пораненнями змушені були доставити до лазарету в Полтаві.

У Звірці був заарештований бандерівець за дуже сильною підозрою у скоєнні трьох вбивств. У 1937 році він був заарештований поляками за політичну діяльність і засуджений на 12 років тюремного ув'язнення, але був звільнений з приходом німецьких військ.

У Миколаєві з боку членів ОУН здійснюється активна усна пропаганда.

У Вінниці була вилучена пропагандистська прокламація ОУН, на першій сторінці якої містилась радянська зірка.

ВА R 58/221/288-292, 294-297, 304-312, 315-316; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.161-172.

* Має бути Величківським. Див. док. № 4.

№ 19

Звернення Проводу ОУН (А.Мельника) до міністерства закордонних справ Німеччини з протестом проти переслідування українського населення румунськими властями на території Північної Буковини, Бессарабії та Трансністрії

16 квітня 1942 р.

До Уряду закордонних справ в Берліні

Як уповноважений від Проводу Організації українських націоналістів дозволю собі звернути Вашу увагу на тяжке положення українців в Північній Буковині, Бессарабії і на т.зв. Трансністрії, які після вибуху німецько-більшевицької війни попали під румунський заряд.

На тім терені живе приблизно 3 млн українців. Населення Північної Буковини є по більшій частині національно свідоме. Внаслідок давньої приналежності Буковини до Австро-Угорщини є вона дуже тісно зв'язана з німецькою культурою й духовністю, майже кожний освічений українець Північної Буковини володіє німецькою мовою. Декілька тисяч українців з Північної Буковини живе сьогодні в Німеччині як переселенці. Багато з них служить добровільцями в німецькій армії.

Коротко по вибуху нім[ецько]-російської війни, підняли українці з Північної Буковини повстання проти москалів* і помагали своєю боротьбою німецькій збройній силі вигнати з тих земель большевиків.

Зараз по окупації української землі румунськими військами в липні-серпні 1941 р. переведено серед українців масові арештування та переслідування. Вони були звернені в першу чергу проти тих українців, які боролися проти большевиків. Німецькі станиці уможливили приблизно 2000 молодих українців уникнути румунських переслідувань та перейти на східньоукраїнські землі.

Це однак, не розв'язало проблеми, тому що румуни заперечують навіть українцям право на **екзистенцію****. Зараз по зайнятті краю заборонили вони українському населенню означувати себе українцями, говорити українською мовою та носити українську національну ношу. В Трансністрії заборонено вживати українську мову в урядах, зате, однак, допущено побіч румунської, російську мову.

Засадниче наставлення румунів супроти німців не треба лише

* Йдеться про виступи збройних загонів ОУН (А.Мельника) на Буковині в червні-липні 1941 р. Згодом ці загоны, об'єднані П.Войновським, відійшли до Києва, де на їхній базі було створено Буковинський курінь.

** існування

приписувати державним і національним інтересам румунів, але теж і польським впливам. Польська меншина в Румунії, особливо її провідні круги в Чернівцях, тішаться великими симпатіями румунів та сильно впливають на румунські міродатні чинники.

В останніх двох місяцях румуни загостили переслідування українців. В Північній Буковині арештовано понад 1000 українських інтелектуалістів і понад 2000 українських селян - разом понад 3000 українців - та запроторили їх по тюрмах в Яссах і Чернівцях. Ця акція ударила в першу чергу по українцях, що служили в німецькій збройній силі, або тих, що активно були заангажовані в німецько-українській співпраці.

Між багатьма іншими арештовані: 1) Орест Масікевич, 2) Ярослав Зубаницький, 3) пані Ольга Гузар, 4) Ростислав Гузар, 5) Юрій Фурман, 6) Михайло Колотило, 7) пані Ліда Щербанович і т.д.

З імені Організації українських націоналістів прошу Уряд закордонних справ підприємляти відповідні заходи в напрямі злагіднення біли* й у напрямі охорони українського населення, яке проти своєї волі попало під румунську адміністрацію, яких за їхню службу в німецькій збройній силі будто за активну співпрацю з німцями румуни переслідували та замкнули по в'язницях.

Як невиносимий є румунський режим в Північній Буковині, ілюструє нам слідуючий факт: в Північній Буковині повстав рух, який змiряє до включення Північної Буковини до Г[енерал]-г[убернаторства]. Кілька тисяч молодих українців зголосилося до переселення до Генерал-губернаторства. До цього, однак, не дійшло, бо уряд Г[енерал-губернаторства] спротивився тому (зайняв негативне становище).

В надії, що Уряд закордонних справ узгляднить наше прохання.

Остаюсь з глибоким поважанням. [підпис]

в.з. Проводу Організації українських націоналістів

Берлін. 16.04.1942 р.

ЦДАВО України. – Ф.3833. – Оп.1. – Спр.22. – Арк.11. Копія. Машинопис. Переклад з німецької.

* зброї

№ 20

Постанови II конференції ОУН (С.Бандери) про основні засади боротьби за українську державність*

Квітень 1942 р.

Постій

**НЕПОВНИЙ ТЕКСТ ПОСТАНОВ II-ї КОНФЕРЕНЦІЇ
ВСТУП**

Свою революційну боротьбу за Українську державність ми тісно пов'язуємо з визвольною боротьбою, яку вели в Україні БУД, СВУ, хвилювисти, УВО. У своїй сучасній боротьбі стоїмо на засадах, на яких був оснований акт 30 червня 1942 р.**, вважаючи його історично правним, революційним та політичною маніфестацією волі всього українського народу жити власним державним життям.

Політичні постанови

1. Сучасна імперіялістична війна, яка веде до загального виснаження, великих революційних потрясень і перемін, ставить український народ і нас, як організатора й керівника його визвольних змагань, перед завданням остаточної вирішальної боротьби за Українську державність.

2. В сучасній складній і мінливій міжнародній ситуації ми, як і завжди, провадимо далекоюсяжну боротьбу, яка передбачає різні можливості закінчення війни. Однак ОУН враховує близьку можливість збройної боротьби за українську державність у слушний час (розбиття Москви).

Тому, щоб енергія знову не вилілась на партизанщину, але уформилась на широкий всенародній рух, який забезпечить повну перемогу, ми вже тепер організуємо, мобілізуємо планово сили на всіх ділянках.

3. Свою міжнародну політику ми будуємо:

а) на створенні і розбудові власних революційно-політичних і військових сил;

б) на самостійницькій, ні від кого не залежній всеукраїнській політиці революційної боротьби;

в) на використанні всіх можливостей і сил, що сприятимуть повстанню Української держави. Зокрема, на створенні широкого фронту боротьби поневолених народів Сходу й Заходу Європи;

г) на політиці вилучення другорядних фронтів і на розгортанні боротьби тільки на головних вирішальних фронтах. Причому ми в теперішній

* У документі зазначено, що це неповний текст постанови.

** У документі помилка у даті. Йдеться про Акт проголошення Української держави у Львові 30 червня 1941 р.

момент вважаємо нашим головним фронтом фронт боротьби з московським імперіялізмом, під якою маскою він не виступав би (білогвардійщини, керенщини, большевизму, слов'янофільства чи їм подібних).

д) московсько-большевицькій міжнародній концепції – інтернаціоналу й німецькій концепції т. зв. «Нової Європи» ми протиставляємо міжнародню концепцію справедливої національно-політично-господарської перебудови Європи на засаді вільних національних держав під гаслом – «Свобода народам і людині»;

е) ми наголошуємо на ідеї Самостійної Соборної Української Держави, яка є життєвою необхідністю й вічним стремлінням української нації, вважаючи, що тільки справедлива розв'язка українського питання може зрівноважити сили Сходу Європи й зумовити вільне життя [народів], поневолених Москвою.

4. У своїй визвольно-революційній боротьбі ми беремо в основу цілокупність українських земель.

5. Формуючи українську політичну думку та борючись за національний зміст суспільного життя, ми беремо на увагу істотні потреби українського народу та географічне й політичне положення України в світі, особливості історії України, а, головне – особливості розвитку українського життя за останні десятиріччя. Ми вважаємо рішуче непридатним для нового українського життя системи: капіталістичну і комуністичну та тоталітарну, націонал-соціалістичну, бо Українська держава, яка має вирости з питомо українських прагнень у формі української націократії (панування нації на своїй землі), є прогресивнішою за всі інші системи. Свою історичну місію на Сході Європи Україна виконає, взявши до уваги конкретні особливості її минулого й сучасного, зсинтезувавши все природньо-прогресивне, на що спромоглися українці в минулому.

6. ОУН визнає національно-революційний шлях єдино правильним. Вважає, що перемога залежатиме від мобілізації й розбудови власних революційних сил всього народу, об'єднаних під одним революційно-політичним проводом ОУН. Тому ми рішучо поборюємо орієнтацію лише на міжнародню кон'юнктуру, на пасивне вичікування й творення фахових кадрів у чужих державних системах – як демобілізуючу й шкідливу для укр[аїнської] революції [та] боротьби.

7. В процесі боротьби за Українську державу ми вважаємо найближчим і найважливішим завданням творити з нашої організації міцну всеохоплюючу організацію провідного активу з усіх верств, оперту на всіх шарах народу, яка охоплювала б всі українські землі.

8. На Осередніх і Східніх українських землях ми свою революційно-політичну роботу скеруємо на:

а) організування провідного активу, як керівної всеукраїнської

політично-творчої сили;

б) творення організаційної сітки, що провадитиме політичну боротьбу на всіх ділянках;

в) політичне вироблення керівних кадрів;

г) політичне активізування всіх здорових сил міста й села;

д) опанування виховання молоді;

е) організацію й активізацію жіноцтва;

є) прищеплення в народові віри у власні сили і перемогу;

ж) поширення націоналістичної ідеї відповідно до теперішнього розвитку даних теренів, на поглиблення соборницького поєднання творчих сил Осередніх і Східньо-Українських земель та Західньо-Українських земель;

з) опанування міст промислових центрів, особливо робітничого елементу своєю пропагандою й агітацією, політичною боротьбою, суспільними акціями й організаційною працею;

и) опанування зверху й знизу осередків суспільного, господарського, адміністративного, професійного, транспортного, культурно-освітнього та релігійного життя, звертаючи головну увагу на найбільш важливі осередки з погляду стратегічно-політичного, або загрожені наступом чужинців, зокрема москалів.

9. На Західньо-Українських землях ми головну увагу звертаємо:

а) на розбудову революційно-політичних сил і політичне вироблення кадрів;

б) на піднесення політичної активізації мас шляхом розгортання боротьби за українську державність та зацікавлення справами Осередніх і Східньо – українських земель, зокрема боротьбою там з внутрішнім і агентурним фронтами.

10. На терені Закарпаття ми ведемо політичну революційну боротьбу проти безпосереднього займанця, проти всяких вислужників (угорусів, москвофілів і т.д.) та проти германофільства. Ми виробляємо там зрозуміння, що доля Закарпаття залежатиме від долі Києва, прагнемо вкорінити в народі ідею соборництва і виховати серед мас почуття цілості українських земель та зокрема ваги Осередніх та Східньо – українських земель. Ми змагаємо до піднесення політичної активності народу та вироблення відпорності чужим впливам на всіх ділянках життя Закарпаття.

11. На підрумунських українських теренах ми боремося проти безпосереднього окупанта та проти всяких його прислужників. Також тут, як і на Закарпатті, ми прищеплюємо український світогляд та виховуємо стремління до соборности та власної державності.

12. Притягуємо до праці всі здорові, державнотворчі кола української

еміграції, використовуючи її пропагандивну діяльність, зв'язки серед чужинців, можливості виховання фахових кадрів і культурних сил. Роботу з еміграцією ми тісно пов'язуємо з єднанням з рідними землями та з політичною боротьбою за українську державність.

13. Ми стоїмо за використання всіх легальних можливостей з метою організації й суспільно-політичної активізації народу, творення власних сил і пропаганди своєї ідеї. У всій громадській діяльності ми звертаємо головну увагу на боротьбу за маси, за опанування головних ділянок, за вироблення фахових кадрів, за національну солідарність, соціальну справедливість, громадську зорганізованість і самодіяльність.

14. Одним з найголовніших завдань, зокрема на Осередніх і Східньо – українських землях, є виховання молоді в націоналістичному дусі, бо молодь - свіжі кадри революційного активу.

15. Ми стоїмо на становищі, що українське жіноцтво є рівноправним і рівновартісним чинником української нації й у національно-революційній боротьбі. Тому ми звертаємо увагу на організацію і суспільно-політичної, революційно-виховної, громадянської й пропагандивної праці, щоб виховати новий тип української жінки громадянки-революціонерки й матері борців за Україну.

16. У соціальній ділянці ведемо боротьбу за інтереси широких працюючих мас села, міста, нерозривно пов'язуючи розв'язання всіх наболілих суспільних, матеріальних, культурних і т. п. потреб народу з розв'язкою національного питання, з цілою боротьбою українського народу.

17. ОУН вважає, що т. зв. німецька земельна реформа в Україні – це тільки політично – господарський маневр захватника. Його мета - закріпити свою владу шляхом створення позірності* визволення і відвернути український нарід від боротьби за свою владу. Німецька земельна реформа цілком не відповідає українському селянству і його інтересам і народу через свою експлуататорську суть, її практична мета - витиснути якнайбільше хліба і робочої сили з України.

18. У господарській політиці ведемо боротьбу проти експлуатації та чужинецької контролі, проти всіх імперіялістичних господарських систем: капіталістичної, московсько-комуністичної, тоталітарної націонал-соціалістичної. Творимо власні форми господарського життя, які дадуть повні можливості для розвитку суспільної й приватної ініціативи, для побудування кооперації різних форм і промислово-торговельних спілок. Наша господарська політика передбачає повне опанування українським елементом промисловості, торгівлі, транспорту, міст. Боре-мося за широкий промисловий та технічний розвиток України, за цілковиту господарську незалежність України.

* видимості

19. В релігійній політиці не зв'язуємося ніякими релігійними культурами. Стоїмо за використання всіх форм релігійного життя для активізування й опанування мас. Боремося за оздоровлення релігійного життя, за спрямування його на рейки української національної свідомості і суспільно-політичної боротьби. Поборюємо всякі чужинецькі, московфільські і опортуністичні впливи на церковне життя. Поборюємо всяке нездорове сектанство й релігійні чвари, що відвертають увагу народу від головної справи боротьби за українську державність. Ми є за Українську національну автокефальну церкву з патріархом в Києві і за повний розрив із Москвою.

20. Боремося за повний розвиток української культури, за її національний зміст, за повну духову незалежність її від московсько-більшевицького світу і від світу німецького. Стоїмо за опанування і вироблення здорових шарів українського вчительства всіх ступенів, за вироблення молоді в національному дусі, за надання всім формам шкільництва національно-державницького змісту.

21. Вороже наставляючи народ до всякого окупанта-загарбника, борюємо усякі ледачі сподівання на чужу допомогу й ласку і виховуємо всенародне прагнення вибороти самостійність і соборність України. Всякі спосібні майбутні уступки культурні, господарські, адміністративні чи автономні, як також усякі політичні комбінації німців у справі України під натиском внутрішньо-політичних сил і зовнішніх подій ОУН вважає тактично-політичним маневром, щоб витворити оманні сподівання, використати опортуністичні елементи для своєї імперіалістично-колоніальної політики і відвернути увагу українського народу від боротьби за повну політичну, господарську незалежність України.

22. Критику німецької політично-господарської системи ведемо шляхом роз'яснювальної пропаганди серед мас, боротьби з вислужниками і опортуністами, стимулювання національної солідарности на всіх ділянках життя.

23. На тактику в нашій роботі й боротьбі не сміє впливати настрої хвили, індивідуальний темперамент, настановлення мас в поодиноких теренах як ще якась інша чуттєва реакція. Наша тактика не повинна також плентатися в хвості та допускати випередити себе стихійним виступам мас, або московсько-більшевицькій та іншій роботі. Тактика ОУН повинна весь час бути ініціативною та органічно впливати з генеральної політичної лінії Організації.

24. На Осередніх і Східніх українських землях критику колоніальної політики поєднуємо з боротьбою проти московсько-більшевицьких впливів, проти пропаганди партизанщини, санкціонованих московським імперіялізмом.

25. Ставлення до москалів: ми поборюємо політичний і культурний актив і всі форми політичного і культурного москвофільства, як знаряддя московського імперіялізму, нейтралізуючи пасивну московську масу.

26. Ставлення до поляків: стоїмо за злагіднення польсько-українських відносин у сучасний момент міжнародньої ситуації й війни на платформі до Західньо– українських земель. Одночасно продовжуємо боротьбу проти шовіністичних настроїв поляків та апетитів щодо Західньо – українських земель, проти антиукраїнських інтриг та спроб поляків опанувати важливі ділянки господарсько-адміністративного апарату Західньо– українських земель коштом відсторонення українців.

27. Не зважаючи на нетактивне відношення до жидів, як знаряддя московсько-більшовицького імперіялізму, вважаємо за недоцільне в сучасний момент брати участь в протижидівській акції, щоб не стати сліпим знаряддям в чужих руках і не відвернути увагу мас від головних ворогів.

28. З іншими національними меншинами вважаємо за потрібне нав'язати дружні взаємини і співпрацю на ґрунті самостійних національних держав та спільного фронту поневолених народів.

29. Мельниківців ми поборюємо, як опортуністичну дрібноміщанську політичну агентурну групу, що вносить розклад і диверсію в українське організоване життя в боротьбі за соборну самостійну Українську державу. Боротьбу проти мельниківців ОУН проводить в площині політично-програмовій. Поборюючи в першу чергу мельниківську верхівку, прагнемо відірвати від неї збаламучені здорові низи та втягнути їх у всеукраїнську революційно-визвольну боротьбу.

30. Боремося проти всяких форм партійництва, отаманії та відкопування старих віджитих політичних угруповань. Рішуче виступаємо проти штучного насадження чужинцями агентурних політичних груп (як УНКА, націонал-соціалізм, УНАКОР, Штепа, Кубійович і др.)*.

Організаційні постанови

31. При творенні та розгалуженні Організації звертаємо увагу на її внутрішній і зовнішній зріст (поширення і поглиблення на Східньо-українських землях і поглиблення на Західньо – українських землях), ми стоїмо за внутрішньо-організаційну, ідейно-політичну й моральну згуртованість, революційну ударність і окремішність, але проти замикання Організації в собі. Стоїмо за пов'язання всієї своєї діяльності й боротьби з життєвими інтересами мас, за всеціле опертя на всі

* Йдеться про організації (Українська козацька армія, Український народний козацький рух) і особистості (К.Штепа, В.Кубійович), які зайняли позиції активної співпраці з німецькими окупаційними органами влади.

верстви громадянства, борючись за те, щоб Організація стала їх виразником, оборонцем, прапором і проводом.

32. Гуртуючи навколо себе всі революційно-активні самостійницькі сили, притягаємо до себе здорові, державно-творчі елементи всього народу і творимо один всеукраїнський національний фронт боротьби за Українську державність.

33. Допускаючи всередині Організації здорову критику, поборюємо всяке нездорове критикоманство, бездіяльне й крикливе балакунство.

34. Наголошуємо на потребі створення революційного активу серед усіх верств народу (селянства, робітництва, інтелігенції), виховуючи виконавців-організаторів і боєву ударну революційну силу. Стоїмо за розбудову Організації по головних стратегічних лініях, центрах і вузлових пунктах і середовищах.

35. Витворюючи свої провідні кадри з революційного активу всіх верств народу, наголошуємо на потребі притягання до провідних кадрів революційний актив селян, робітників, щоб таким чином зв'язатися з масами і соціальним середовищем. Крім політичного і організаційного вироблення провідних кадрів, звертаємо спеціальну увагу на виховання сильних характерів і індивідуальностей, на плекання глибоких героїчних моральних вартостей і на оформування всеохоплюючого націоналістичного світогляду в протизвагу до комуністичного й расистівсько-націонал-соціалістичного.

36. Поширюючи Організацію на Осередніх і Східньо-українських землях, прагнемо її спирати на місцевих людях, боремося за постійний приріст кадрів з цих земель та злиття їх із кадрами з Західньо-українських земель.

37. Вважаємо, що пробним каменем нашої великої ідеї і політичної концепції є вартість діючих людей і її здійснювання в роботі згори донизу на базі широкої революційно-політичної праці й боротьби.

38. Передумовою внутрішнього здоров'я і сили Організації є її належна внутрішня політика й господарка людьми, вмілий добір і розміщення людей на відповідних місцях, розподіл праці і добір провідних кадрів, контроль і натиск, політичний та організаційний такт, внутрішня дисципліна й особиста відповідальність, пошана і довір'я.

Вишкільні постанови

39. Передумовою внутрішнього росту сил Організації є добре поставлений вишкіл.

40. В основу виховання і вишколу ставимо політично-революційне вироблення.

41. Пов'язуємо вишкільної широкої політичної роботи із потребами революційної боротьби на тлі життя і діяння, а не теоретичного

балакунства і буквоїдства.

42. Передумовою належного поставлення вишколу вважаємо вироблення одноцілого плану й системи вишколів, щоб надати Організації одноціле обличчя і усунути різниці між поодинокими землями.

Пропагандивні постанови

Вважаємо, що треба звертати особливу увагу на організуючу, мобілізуючу й підготовчу ролю пропаганди, зокрема на важливість пропаганди для Осередніх і Східніх українських земель на відтинку робітництва, молоді й міст.

43. Вважаємо, що наявні форми і методи пропаганди повинні бути менше крикливі і видні, але натомість змістом ударні, революційні й політично доцільні. ОУН вважає, що пропаганда мусить вестись одночасно проти всіх окупантів України, щоб вибити зброю з рук комуністам і Москві, не допустити до передчасних виступів і стати оборонцем інтересів широких народних мас.

44. Ведемо пропаганду по своєму змісту різних ступенів:

а) загально-революційну пропаганду для всіх працюючих мас України, проти чужих імперіялізмів і колоніяльного визиску, зокрема на відтинку міст і робітництва під гаслами: свобода соціальної справедливості.

б) національно-патріотичну, самостійницьку соборницьку пропаганду для українського елементу.

в) націоналістично-революційну й програмову пропаганду з метою поширення націоналістичної ідеї на всі українські землі і серед усіх верств українського народу, щоб підготувати ґрунт для розросту Організації, мобілізувати й політично активізувати маси, вишколити революційний актив.

45. Вважаємо, що в пропагандивній ділянці треба:

а) вишколити кадри пропагандистів-організаторів,

б) приготувати пропагандивний матеріал, пристосований передусім до потреб Осередніх і Східньо – українських земель, а також до відповідних середовищ з розв'язкою актуальних питань, як робітниче питання, селянське питання, боротьба за українську державність, розуміння української націоналістичної революції і збройного зриву, значення всеукраїнської політичної організації та нашої політичної концепції, питання нової провідної верстви, виховання молоді і т. п.

46. На зовнішньому відтинкові почнемо сильнішу пропаганду нашої визвольної справи серед прихильних для нас держав і поневолених народів.

47. Змагаємо до того, щоб нав'язати живі взаємини з поневоленими народами для співпраці й співборотьби проти окупантів-загарбників і імперіялізмів. Прагнемо охопити всі поневолені народи пропагандою

нашої визвольної справи і вирішальної ролі України в боротьбі проти загарбницьких імперіялізмів.

Постій, квітень 1942 р.

ЦДАГО України. – Ф.63. – Оп.1. – Спр.7. – Арк.1-5. Копія. Машинопис.

№ 21

**З повідомлення Поліції безпеки і Служби безпеки (СД)
Німеччини про антинімецький рух ОУН (С.Бандери) і ОУН
(А.Мельника) та поселення євреїв у Криму**

22 травня 1942 р.

Берлін

Шеф поліції безпеки і (СД)
Штаб команд -

Берлін, 22 травня 1942 р.
Секретно!

Повідомлення з окупованих територій Сходу № 4

(...)

Б. Ворог і виконавчі питання

(...)

РУХ ОПОРУ В УКРАЇНІ

а) Рух Бандери

За повідомленням начальника Поліції безпеки і Служби безпеки в Україні розслідування показали, що Рівне було центром нелегального бандерівського руху на Волині і Поділлі. Як керівник виявляється такий собі Остап Тимошук.

Проведені арешти спричинили те, що Рівне покинули як центр і базовий пункт. Існують ознаки, що керівництво організації перемістилося у болотисту місцевість біля Сарн і Пінська.

Організаційний план бандерівського руху [в Рівному] впливає з матеріалів, знайдених у заарештованого Ковальчука. Згідно з цим планом Україна була поділена на провінції, області, надрайони, райони, підрайони і квартали, кожний з яких очолював загальний провідник. Кожному такому провіднику підпорядковувався організаційний провідник,

провідник зв'язку, військовий провідник, провідник з питань вербування, провідник з питань безпеки, провідник у справах вишколу, провідник молоді і провідниця жіноцтва. Крім того, були ще заступники. Їх завданням було після перемоги бандерівського руху організувати суспільне життя в Україні і перейняти на себе вишкіл та призначення інших провідників.

Особливої ваги надається вихованню молоді. На початку війни спеціально підготовлені прихильники Бандери прибули з Галичини і зайняли без згоди урядових інстанцій придатні їм пости, особливо посади шкільних інспекторів. Підтверджені цими інспекторами молоді вчителі повинні були виховувати молодь за особливими директивами і навчати її, перетворюючи у фанатичних прихильників Бандери. Паралельно молоді вчителі повинні були вести пропаганду в інтересах Бандери і серед українців старшого віку.

У Рівному група Бандери володіла багатьма фабричними будівлями і квартирами. Там здійснювалось навчання українських міліціонерів і проводились зібрання. Нелегальний вишкіл міліціонерів був заборонений, а школа міліції в Рівному розформована. Але після цього школа міліції була нелегально відновлена у колишньому замку у Клевані. На основі матеріалів, які були здобуті при розформуванні школи міліції у Рівному, незаперечно доведено, що міліція була задумана як бандерівська бойова організація.

Курс навчання у школі міліції мав 40 учасників, увагу яких звертали на нелегальний характер їхньої майбутньої роботи. Їм роз'яснювалось, що йдеться про визвольну боротьбу України проти Німеччини. На випадок арешту вимагалось відмовлятися від будь-яких зізнань. На випадок зради учасникам загрожували ліквідацією.

Значного місця надавалось навчанню курсантів уміти застосовувати зброю. Їм пояснювали, що вільна, незалежна Українська держава може бути здобута лише у боротьбі з допомогою зброї. Вартим уваги є те, що згідно із таємним наказом, скерованим до керівників міліції, трофейна зброя і боєприпаси мали не здаватись німецькому вермахту, а складуватись таємно в місцях розміщення міліції. Зброя згромаджувалась також і євреями. Коли в районі Костополя були ліквідовані численні склади зброї, керівники міліції спробували перекласти винуватість на євреїв.

Члени міліції проходили не лише військовий, але і політичний вишкіл. Їх через викривлення фактів нацьковували проти всього німецького. При цьому пояснювалось, що німців очікували як визволителів, але вони виявили себе як гнобителі. І тому проти них необхідно вести боротьбу. Далі повідомлялось, що боротьба буде відбуватись в тилу німецьких бойових частин.

Учасники таємних навчальних курсів діставали також пропагандистський вишкіл. При вербуванні до бандерівських груп вони повинні були орієнтуватись лише на простих людей, бо інтелігенція співпрацює з німецькими органами. З маси населення мала бути створена революційна армія для боротьби проти німців. Групу Мельника і поляків визначали як ворогів ОУН. Про англійців говорилось, що на них немає жодної надії, бо вони хочуть лише створити велику польську державу.

З числа учасників таємних курсів у Клевані в кінці жовтня 1941 року приблизно 25 чоловік були направлені зі секретними завданнями на Східну Україну. Частина цих пропагандистів була заарештована завдяки пошуковим заходам поліції безпеки в різних місцях.

З боку руху Бандери були зроблені також спроби проникнути до навчальних підрозділів охоронної поліції (шущманшафту). Найкращі пропагандисти були скеровані у ці навчальні підрозділи. Були зроблені спроби спонукати прихильників Мельника, які діяли у навчальних підрозділах, до переходу [до ОУН-Бандери]. Якщо це не вдавалось, то доводили до усунення мельниківців з охоронної поліції через фальшиві звинувачення.

Встановлено, що кожний бандерівець мав одне або декілька псевдонімів. Для явок видавались особливі паролі. Через використання одного пароля, отриманого довірчим шляхом, вдалося заарештувати інструктора Канюка (псевдо Богун), який працював у школі міліції у Клевані. У бандерівців були виявлені підроблені особисті документи і фальшиві паспорти, заповнені відповідно до псевдо їх власників. Щоб запобігти подальшому обману, були конфісковані залишені у приміщеннях міліції російські паспорти і формуляри особистих посвідчень.

Заслуговують на увагу наступні здобуті тексти присяги:

“Моя честь – на славу полеглих героїв, за священну пролиту кров, за мою українську землю і за могутність моєї Української батьківщини.

Я присягаю, що всіма своїми силами і своїм життям я буду боротися за вільну і єдину Українську державу. Своїм серцем, душею і всім своїм еством я визнаю, що лише українська революція може дати Українську державу, а народові – владу.

Аж до смерті стоятиму я на полі бою, щоб збудувати Українську національну державу. Від шляху українсько-національної революції ніхто і ніщо не зможе мене утримати, ні труднощі, ні смерть. Кожний наказ мого провідника я буду виконувати”.

А також:

“Я присягаю Україні, що буду виконувати вірно і з честю усі зобов’язання щодо українського уряду, які на мене покладе Організація Українських Націоналістів під керівництвом Степана Бандери. Всі свої

сили і своє життя я віддам служінню незалежному ні від кого , українському уряду і прагнутиму його могутності та честі.

Слава Україні! Героям Слава!"

Звертає на себе увагу те, що багато заарештованих бандерівців, крім пропагандистських листівок, мали при собі молитви і образки святих, а також стрічки з написом "Гайль Гітлер"* . Слід відзначити ще і вказівку проводити зібрання лише у складі 3-4-х осіб, а прийняті рішення доставляти через велосипедистів.

Фінансування бандерівського руху здійснювалося, здебільшого, з Галичини. Члени сплачували почасті постійні внески, почасті вони дбали про придбання продуктів харчування. Управителі кооперативів дуже часто є прихильниками Бандери. Виявлено, що навіть євреї були жертводавцями; часто їх змушували до цього. Активна співпраця євреїв, проте, досі не була встановлена, так само, як і не виявлена співпраця бандерівського руху з НКВС. На складах зброї у районі Костополя були виявлені і передані вермахту: 600 піхотних рушниць, 12 автоматів, 120 протигазів, 254 000 набоїв піхотних рушниць, 20 000 набоїв артилерійських, 4 000 ручних гранат, 2 000 мін, 500 автоматних магазинів та інша воєнна техніка.

Слід констатувати, що бандерівському рухові вдалося, використовуючи умови на час початку війни, міцно закріпитися на Волині та на Поділлі і досягти великої кількості нових членів. Заходи поліції безпеки, однак, позбавили бандерівський рух подальшого зростання, хоча пропагандистська діяльність все ще продовжується.

б) Рух Мельника

Командування поліції безпеки і СД в Україні повідомляє, що після арешту певної кількості прихильників Мельника у Києві** активність руху мельниківців далі не зростала. У значних обсягах були захоплені нелегальні друковані матеріали. Вони містять витяги з пам'ятних записок, що були направлені німецьким інстанціям, в яких неправдиво говориться про заподіяння шкоди українській частині народу.

У зв'язку з заходами поліції безпеки у Києві частина мельниківців повернулась до Львова. На противагу цьому стало відомо, що група Мельника у Львові проводить підготовку, щоб знову нелегально направити в Україну значну кількість членів організації.

Підпільна організація мельниківців у Харкові, як і в інших містах, зросла за рахунок прибулих емігрантів із Західної України, а саме, в значній мірі, українських перекладачів, які працювали в німецьких органах, чи досі ще працюють там.

* Використовувалися для того, щоб кур 'єрів не затримували німці.

** У першій половині лютого 1942р.

Встановлено, що прихильники Мельника закріпилися у місцевих організаціях спілки “Просвіта” і роблять спробу здобути вплив на церкву. Оцінка організації “Просвіта” неоднозначна. Перш за все, видана [німцями] вказівка не допускати нових місцевих організацій спілки “Просвіта”.

в) Поліська Січ

Поліська Січ є певною формою українських добровільних сил, які стоять під проводом такого собі Тараса Бульби (дійсне прізвище – Боровець)*. Боровець восени 1941 року з відома німецьких органів сформував особливий підрозділ для боротьби з партизанами. Хоча ці добровільницькі сили були розформовані у 1941 році**, вони зараз знову таємно зорганізувалися і вже нагромадили значну кількість рушниць.

Єврейство в Криму

Перші згадки про єврейські поселення в Криму належать до кінця 18-го століття, коли Крим, за винятком Севастополя і царської літньої Ялти, був наданий євреям як зона розселення.

Коли єврейство спробувало створити для себе в азійській Росії єврейську автономну область “Біробіджан”, одночасно за сильної фінансової підтримки американських єврейських організацій була зроблена спроба і в європейській частині СРСР, в Криму, створити якомога закриту область розселення для єврейства. Характерним для наявного вже тоді загального впливу євреїв у СРСР є те, що створений червоними суто як контрольний орган так званий “Косед” (підрозділ НКВС) за короткий час був повністю опанований євреями. Посилене єврейське розселення в Криму, яке відбувалось особливо в час активізованої колективізації (близько 1928 року), здійснювалось майже завжди за рахунок населення фольксдойчів і татарів. У західній і центральній частині степу цілі німецькі села повинні були звільнитись і передаватись євреям. Але так, як і у Біробіджані, в Криму не вдалася спроба перетворити євреїв на селян-трударів. Вже у 1939 році з 65 тисяч євреїв в Криму проживали 66 тисяч (майже 70 відсотків) лише в містах Сімферополь, Севастополь, Керч, Євпаторія, Ялта, Феодосія. На селі вони займались переважно діяльністю як управителі великих баз і розподільників, де вони з допомогою закупівлі та продажу, особливо дефіцитних товарів і предметів першої необхідності, здійснювали свої лихварські операції.

З міст незабаром були повністю опановані євреями всі життєві райони в Криму. Якщо навіть голови окремих комісаріатів не були власне євреями, то ними були заступники або перші секретарі.

* Див. док. № 49.

** 15 листопада 1941 р.

Із зарахованих загально до євреїв кримчаків (біля 6 тисяч) половина проживала переважно у Сімферополі (2500) і в Каразубазарі. Їхнє викорінювання разом із власне євреями і циганами в Криму відбувалося переважно до початку грудня 1941 року.

Залучення кримчаків і циган до долі євреїв не викликало у населення особливої уваги.

ВА R 58/697/53, 61-66; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.191-196; ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 22. – Спр. 76. – Арк. 613. Переклад з німецької. Машинопис.

№22

Звернення ОУН (А.Мельника) до українців із закликом згуртування сил для виборювання незалежної Української держави

23 травня 1942 р.

Постій

З рук до рук!

Хай живе самостійна й соборна Українська держава!

Хай живе Організація українських націоналістів!

Хай живе полковник Андрій Мельник!

Українці!

В місяці травні довершуються роковини трагічної смерті трьох визначних синів України, трьох вогневих борців за її визволення, за створення самостійної й соборної Української держави: Миколи Міхновського, Симона Петлюри й Євгена Коновальця*.

В час жорстокого терору московського большевизму, що наступив

* Міхновський Микола (1873-1924) – громадський і політичний діяч, публіцист, передвісник українського націоналізму. Один з ініціаторів створення таємного братства Тарасівців, а згодом Революційної української партії. У 1900 р. на святі Шевченка в Полтаві виголосив промову “Самостійна Україна”, яка стала програмною для українських незалежницьких кіл у Російській імперії. В роки української революції Міхновський активно боровся за створення Української армії, Член Центральної Ради. На початку 1920-х років переслідувався більшовиками, а в травні 1924 р. був знайдений повішеним.

після невдачі українських визвольних змагань, 12 травня 1924 року в старовинному українському Києві заповдів собі смерть Микола Міхновський, палкий український патріот, безстрашний революціонер, організатор українських військових частин, основоположник ідеології українського націоналізму.

Кладучи основи під організацію української збройної сили, Микола Міхновський один з небагатьох своїх сучасників зрозумів, що тільки Українська армія забезпечить українському народові велике й щасливе майбутнє.

25 травня 1926 року на бруку чужого французького Парижа загинув від злочинної руки агента Москви головний отаман українських військ, незабутній Симон Петлюра*. Ім'я Симона Петлюри дороге серцю кожного чесного українця.

В ім'я вільної України, в ім'я ідеалів самостійності й соборності боролися під проводом Симона Петлюри героїчні полки Української армії.

Ім'я Симона Петлюри – це символ безпощадної і впертої боротьби за самостійну й соборну Українську державу!

23 травня 1938 року в далекому голландському місті Роттердамі злочинна рука агента Москви вбила полковника Євгена Коновальця, вождя новітнього українського визвольного руху українського націоналізму, Організації українських націоналістів.

* Петлюра Симон (1879-1926) – державний і політичний діяч, публіцист, організатор Української армії, Головний отаман військ УНР, Голова Директорії УНР. В активну політичну діяльність включився на початку 1900-х років, арештовувався російською владою, член РУП, а потім УСДРП, редактор видань “Селянин”, “Вільна Україна”, “Украинская жизнь”. Активний учасник створення Українських збройних сил. Генеральний секретар військових справ у Генеральному секретаріаті Центральної Ради, організував Гайдамацький Кіш Слобідської України. Перебував у опозиції до гетьмана П.Скоропадського. У складних внутрішніх і зовнішніх обставинах 10 місяців очолював боротьбу УНР за самостійність. З кінця 1920-го р. на еміграції. У 1924 р. оселився в Парижі, де 25 травня 1926 р. був застрелений радянським агентом С.Шварцбартом.

Коновалець Євген (1891-1938) – полковник Армії УНР, військовий і політичний діяч, організатор УВО, провідник ОУН. Під час української революції створив із полонених українців Галицько-Буковинський курінь Січових стрільців (згодом полк, корпус Січових стрільців), який був однією з головних збройних опор УНР. Після поразки визвольних змагань наприкінці 1920 р. разом з групою українських офіцерів створив Українську військову організацію, яка до 1929 р. вела підіривну військово-терористичну боротьбу проти Польщі. З 1929 р. УВО влилася до ОУН, головою якої став Є.Коновалець. Впродовж 1930-х років ОУН намагалася розповсюдити свою діяльність і на Радянську Україну. Активність ОУН викликала занепокоєння вищого радянського керівництва, результатом якого стала підготовка і реалізація вбивства Є.Коновальця 23 травня 1938р. радянським агентом П.Судоплатовим у м.Роттердамі.

Євген Коновалець – один з найближчих співборців Симона Петлюри, що після паризького злочину очолював українські визвольні змагання.

Євген Коновалець – безсмертний командант січових стрільців, творець і командант підпольної Української армії – УВО.

Євген Коновалець – це сотні тисяч бойовиків ОУН, готових здобути Українську державу, або загинути в боротьбі за неї.

Вбиваючи досвідченого проводиря українського народу, ворог намагався обезголовити український визвольний фронт, внести хаос і замішання в наші лави!

Не здійснилися сподівання ворога.

З рук упавшого вождя найближчий співборець Симона Петлюри й Євгена Коновальця полк. Андрій Мельник, один з найкращих організаторів й провідників Української армії й УВО (Українська військова організація) – ОУН переймає й непохитно тримає прапор боротьби за здійснення віковичної мрії українського народу за створення самостійної й соборної Української держави.

Українці!

В час кривавого змагання на сході Європи, коли розгорілася найбільша досі світова війна, нам, як ніколи інше потрібно бути напоготові.

Будьмо готові на остаточну, вирішну боротьбу за самостійну й соборну Українську державу!

Зберігаймо вірність заповітам упавших вождів!

Слава упавшим вождям – хай живе Вождь!

Постій, 23 травня 1942 р.

Організація українських націоналістів.

Бібліотека ім. О. Ольжича. Колекція документів. Копія. Машинопис.

№ 23

З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про протидію ОУН (С.Бандери) відправленню громадян України на примусові роботи до Рейху

12 червня 1942 р.

Берлін
Р-3943
Начальник полиции безопасности и службы безопасности
Штаб командования
Берлин, 12.УІ.1942 г.

Секретно!

Имперский комиссар
по безопасности XVII Военного округа
Вр[учено] 16 июня 1942 г.
УК. 1230 с 525/42

**СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей**

№7

Для служебного пользования 17.6.1942 г.
1.У. Подписано:(подпись)
При запросах просим ссылаться на вышеуказанный номер сообщения.
Подписано: (подпись)

...Бандеровское движение, как сообщается из Ровно, заняло резкую позицию против посылки в империю.

Они запрещают участникам движения отправляться в империю на работу и требуют от них большой активности против отправки рабочей силы в империю. Эта пропаганда бандеровцев не остается без воздействия на население; при этом распространяются выдумки об ужасах. Так, например, говорится, что ищут самых красивых и здоровых украинских девушек для отправки для немецких солдат на фронт.

По сообщению из Киева, управдомы значительно саботируют вербовку. Отмечается, что управдомы, имеющие своей обязанностью сообщать пунктам вербовки о каждом безработном или нежелающем работать, находящемся в их доме, получая взятки, не делают этого. Спекулянты и торговцы откупались продуктами. Кроме того, управдомы

направляли на сборные пункты многих больных, неспособных к труду стариков, даже калек и всех неугодных им лиц. Ранее активные коммунисты, чтобы не быть разоблаченными своими соседями, направляли последних на работу в Германию, чтобы беспрепятственно проводить свою коммунистическую деятельность. Особенно еще до сих пор имеют сильное воздействие распространяемые большевиками при помощи устной пропаганды слухи о том, что посылаемые рабочие в империю содержатся там в концентрационных лагерях, и с ними обращаются как с рабами, и что женская молодежь отправляется в дома терпимости.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 22. – Спр. 76. – Арк. 23, 35 – 36. Машинопис. Переклад з німецької.

№24

**З інформації Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) Німеччини
про посилення опору ОУН (А.Мельника) та ОУН (С.Бандери)
окупаційній владі**

19 червня 1942 р.

Берлін

Шеф поліції безпеки і СД
- Штаб команд -

Берлін, 19 червня 1942 р.
Секретно!

**Повідомлення з окупованих територій Сходу № 8
Б. Ворог і виконавчі питання**

(...)

**РУХ ОПОРУ В УКРАЇНІ
а) Рух Мельника**

23.5.42 у Києві була конфіскована 13-а листівка руху Мельника накладом 190 примірників. Вона розглядає діяльність українського націоналіста Миколи Міхновського*.

Склад функціонерів руху Мельника в останній час збільшився. Було встановлено, що функціонери цієї організації нелегально продавали для населення деякі продукти харчування.

* Микола Міхновський (1873-1924), автор політичної праці “Самостійна Україна” (1900 р.).

25.5.42 українська культурна спілка “Просвіта” у Харкові мала намір організувати виставку, присвячену Петлюрі. Виставка не була дозволена, тому що в “Просвіті” керують прихильники Мельника.

Заснування українського жіночого об’єднання допомоги також було відхилене, бо заплановане заснування ініціювалося рухом мельниківців.

У райхскомісаріат України для нелегального поширення потрапив журнал “Сурма” – орган Організації Українських Націоналістів [Мельника]. У цьому журналі, між іншим, сказано:

“Хоча чужі сили намагаються підірвати нашу національну єдність і силу, українське питання все ж залишається найважливішим на сході Європи”. А в іншому місці: “У вирішальній боротьбі за долю європейського Сходу не знайшлося місця для українців, які мають на це найбільше моральне право, бо вони вже понад 20 років ведуть боротьбу проти червоної Москви”. Або: “Українці не будуть боротися за чужі інтереси як найманці, як сучасні тирольці Сходу, вони підуть на боротьбу лише за свої права на самостійне політичне життя”. А в кінці тексту: “Української суверенної держави нам ніхто не дасть. Ніхто нам не дасть її добровільно. Але це є справа всіх українців, їхньої гідності, їхньої праці, їхньої боротьби, яка потребує жертв, продовжувати дії до тих пір, поки з крові, з волі і з сили української нації, з її духу та її діяльності буде збудована Українська держава. Наша сила є в нас самих!”

б) Рух Бандери

3.5.42. у Києві була видана 15-та листівка руху Бандери у 336 примірниках. Листівка містить заклики організації, об’єднані у 24 пунктах.

2.5.42 у селі Понебель, в районі Рівного, відбулась нарада окружної організації групи Бандери. Були присутні обласний бандерівський провідник у Волині Остап*, його ад’ютант Чорний, Володимир Кубринович і 3 інших особи. Остап при цій нагоді ознайомив з наказами вищого бандерівського провідника для Волині-Поділля Приймака**, який керує рухом з Сокалю (Генерал - губернаторство). Він наголосив також, що бандерівська діяльність в районі Рівного повинна бути посилена. Остап оголосив на кінець наказ Приймака, згідно з яким найближчим часом треба оглянути і почистити всю приховану зброю.

ВА R 58/697/157-158; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.204-205.

* Сергій Качинський, псевдо Остап.

** Василь Приймак, член ОУН-Бандери, загинув у німецькому концтаборі Аушвіц.

№ 25

**Оголошення німецької влади м.Любомль на
Волині про впровадження гебітскомісаріатом комендатського часу**

м.Любомль

25 червня 1942 р.

Любомль, 25.6.1942

Від зараз же входять в силу слідуючі обмеження щодо руху осіб:

В часі від 22 год. до 4 год. місцеві особи не можуть більше перебувати поза межами їх огороженої посілости. Продовження на довідках або посвідках години заборони від зараз тратять свою важність.

Ті, що будуть робити всупереч цьому, будуть розстріляні.

Всі ровери, що знаходяться в посіданні місцевого населення, мають бути від 26-го до 30-го червня 1942 поставлені надалі у гебітскомісаріаті.

Особи, що після 1 липня 1942 будуть ще посідати ровери, будуть найтяжче покарані.

Винятки до 1 і 2 [пунктів] потребують виключно письмових зівольень гебітскомісара.

*Державний архів Волинської області. – Ф. Р-1021. – Оп. 1. – Спр. 3.
– Арк. 35. Друк. примірник.*

№ 26

Наказ-відозва Крайового провідника ОУН (С.Бандери) на Західно-українських землях Д.Дмитріва з нагоди річниці Акта проголошення відновлення самостійної соборної Української держави

30 червня 1942 р.

Постій

НАКАЗ КРАЄВОГО ПРОВІДНИКА ОУН (ЗУЗ)

З нагоди перших роковин відозви Української держави.

Членам Організації Українських Націоналістів!

Друзі націоналісти!

З 30.VI.ц.р. минає рік, коли вперше від пам'ятного, героїчного

листопаду 1918 р. гордо залопотів на ратушевій вежі стародавнього княжого міста Льва прапор одновічного господаря цієї землі, а на хвилях етеру понеслася в світ вістка про віднову Української держави. Здійснюючи волю всього українського народу, Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери доконала в дні 30 червня 1941 р. у Львові історичного акту проголошення віднови Української держави. На наказ провідника ОУН Степана Бандери Ярослав Стецько утворив у Львові Український уряд (Українське державне правління) і під його проводом почалася в краю напружена праця над підвалинами молодої держави. До державного будівництва станули всі здорові сили українського народу, всі його суспільні верстви, стани і професії - селяни, робітники й інтелігенти. В один такт билосся українське серце, одним бажанням горів український народ, один визнавав провід і його слухав. Формувалася українська державна адміністрація, налагоджувався зв'язок, започатковано відбудову знищеного господарства, розгорнено культурну роботу, творилися військові школи, формувалася українська поліція. Всенародний творчий ентузіазм ламав всі труднощі і перешкоди воєнного часу. На місце закатованих озвірілим жидо-москвином українських громадських і культурних діячів станули тисячі нових працівників.

Та гігантна державно-творча робота не відповідала воєнним і політичним плянам нових "визволителів" України і їх наємних слуг. Тому зараз же і задано тій величній роботі удар зі зовні і знутри. Провідника ОУН Степана Бандеру і голову Українського уряду Ярослава Стецька арештовано. Українське державне будівництво засобами сили ліквідовано, і на його місце прийшла відома всім нам чужа система. Посипались даліші арешти, тюрми заповнилися сотками найкращих українських громадян. Посіяно роздор і зневіру, розпутано клевету. Полилася кров.

Друзі націоналісти!

При активній підтримці "своїх" руїників чужа сила Акт 30 червня перекреслила. Але не зуміла його видерти з душі української і не зламала волі народу бути самостійним господарем на своїй землі. З почуттям найбільшої гордості глядімо на те, що сталося 30.УІ. 1941 р. Бо ж 30.УІ.1941 р. доказав усьому світові що:

Українство має свої власні ідеї і цілі, при здійснюванні яких не знає хитань і компромісів і готове стати проти кожного, хто хоче землю нашу в кольтонію, а її мешканців в рабів обернути.

Українство боролосся, бореться і буде боротися за власну незалежну і соборну державу, а не за "нову Європу".

Українство всупереч клеветницьким твердженням ворогів і їх наймитів здатне власними силами державне життя творити.

Українство своє майбутнє на капіталі власної крові будувало й буде.
Друзі націоналісти!

Сьогодні в обіймах війни вже весь світ. В огні людські селища, міста й села всіх континентів. Піняться від вибухів бомб усі океани. Людською кров'ю спливає земля, багряниться кровію море. Йде велетенський бій озброєних по зуби народів за право панувати над іншими народами, за право експлуатувати їх фізичні й духові сили, їх землю і її багатства. На сході Європи продовжується бій між старими гнобителями України і новими претендентами до їх ролі за неподільне право поневолювати український народ, його землю і її величезні багатства. Кривавиться широка земля українська, в попелищах десятки її міст і тисячі сіл. В тюрмах старих і нових окупантів караються і гинуть мученичою смертю сотки і тисячі найкращого українського активу, десятки тисяч полонених українців гине по таборах, голод збирає щораз більше жниво. Добро землі української, твори духа і праці української пливуть в чужі землі. Большевицька Москва ще не розбита. "Визволителі" підготовляють нові пляни, щоб для своїх інтересів наші сили використати. Платні агенти по наказу своїх опікунів далі роздор і гризню, хаос і зневіру ширять, доносами і провокаціями на українство кроваві репресії стягають.

З нагоди перших роковин великого Акта 30.УІ.1941 р. Вас, друзі націоналісти, взиваю:

"Ще міцніше ставайте біля свого проводу! Довкруги нього гуртуйте весь український народ!

З найвищою напругою всіх сил своїх здійснійте завдання, поставлені Вам до виконання проводом!

Зміцніть свою революційну чуйність на затії "агентів" маневри "визволителів"!

Прикладом своєї відданої, жертвеної праці і безоглядним послухом своєму проводові поглиблюйте віру в народі в здійснімість ідеї Української Самостійної Соборної Держави і свідомість потреби єдиного проводу!

Вщепіть усім без решти українцям свідомість, що не розпучливими криками, не чуттям диктованими виступами, але об'єднанням мільйонів українських мас довкруги ОУН, участю у боротьбі, що її вона організує, споєні єдиною тільки волею, об'єднані одною думкою, підпорядковані одному проводові переможемо!

Пам'ятайте – Україна напередодні рішальних днів! Готуйте себе і весь нарід!

Хай живе самостійна соборна Українська держава!

Хай живе провідник Степан Бандера!

Слава Україні! Героям слава!
Краєвий провідник Організації українських націоналістів (ЗУЗ)
Дамян Дмитрів

Постій, 30 червня 1942 р.

ЦДАВО України. – Ф.3833. – Оп.1. – Спр.42. – Арк.64. Копія. Машинопис.

№ 27

Слово ОУН (С.Бандери) в першу річницю проголошення самостійної Української держави

30 червня 1942 р.

Постій
Передавайте з хати до хати, з рук до рук!

СЛОВО

Організації українських націоналістів в першу річницю проголошення самостійної Української держави у Львові дня 30 червня 1942 р.

Український народ!

Тисячі років пройшло з того часу, як наші древні предки мечами вкріпили оцю землю, що на ній сьогодні живемо. Тисячі років захищали своїми грудьми багату соняшну Україну перед загарбниками, дикими наїздниками, ордами чужими. Падали в боях, вмирили в полонах, в неволі, примирали голодом і холодом, та зброї не склали ніколи. Завжди приходив час, коли на ворожих трупах таки врешті святкували перемогу.

Так було в княжій добі, так було в козацький і гайдамацький час, так було вчора, є сьогодні, так і буде завтра. Ми не дали і не дамо себе на поталу ворогам! Ніколи не змінємо волі й свободи народу за ласкавий шматок хліба чужинців, наїздників, за “нову вищу культуру”, за “вселюдські” ідеї.

Хліб маємо свій, культуру рідну теж, а серце наше не вміщає любови до цілої Європи чи світу.

Ми маємо свою батьківщину – Україну!

Живемо як одиниці і як покоління лиш один раз і тому хочемо бути

вільними і щасливими. Збудуймо кращу долю як вже не собі, то тим, що жити будуть після нас. І тому наш наказ: “Здобудеш Українську державу, або згинеш у боротьбі за неї”!

Хижі й загарбницькі наші сусідні народи на протязі довгих часів руйнували наш край. Силою, підступом і зрадою хотіли замінити український нарід в своїх рабів, а з України зробити терен колоніяльної експлуатації. Колись Польща, Московщина, Туреччина, опісля Росія, Австрія, врешті нова червона Москва, нова Польща, Мадярщина, Румунія і останньо Німеччина “визволяли” і “визволяють” Україну і всі приносять нам в дарунок “вищу культуру” та свої ідеї і теорії. Одні вгодували нас соціалізмом, другі демократією, треті расизмом, а всі разом і поодинокі лиш на те, щоб обдурити нас, поділити, а згодом цупко зловити за горлянку, й терором придавивши, – ссати з нас всі соки. Коли в 1917 р. український нарід шляхом національної революції почав будувати самостійну Українську державу, тоді наш північний московський сусід проголосив другу революцію - комуністичну. Ленін, цей найбільший московський фашист, своїми облудними гаслами, терором і силою придавив тоді вільну Україну, пов’язав її знову з Москвою і таким чином врятував “єдину неділиму матушку Росію”, збудувавши нову тюрму народів вже під новою назвою ССРСР. Нам сказано тоді, що у пролетаріату немає батьківщини, що нема народів самостійних, лиш класи, що одинокі для нас спасенним є не гасло “Україна для українців”, а “Пролетарі всіх країн, єднайтеся”. Тим часом ми вже сьогодні переконалися на практиці, що означають всі ці теорії. Сьогодні бачимо, що існує не боротьба класів, а боротьба націй, сьогодні бачимо, що нас експлуатує вже не поміщик, не буржуй, а ворог національного порядку — німець, москаль, маляр, румун, жид, поляк. Нам вже все одно — чи німець пролетар, чи німець – буржуй, бо оба вони щиро погодилися на багатій українській землі. Нам вже все одно - чи москаль і жид ще пролетарі, чи вже ні, бо ми бачимо, що Сталін проголосив не пролетарську війну, а “вітчизняну” – значить національно-російську.

Не треба, нам чужих пролетарів, бо всі українці сьогодні вже лиш пролетарі.

Український нарід завжди всім наїздникам-окупантам відповідав кривою боротьбою. Родилися в Україні кращі сини, що в трудну годину взивали весь нарід до боротьби: Святослав, Ігор, Байда, Хмельницький, Мазепа, Залізняк, Шевченко, Петлюра, Коновалець. На їх поклик піднімались мільйони – весь нарід.

Всі за одного, оден за всіх!

І били ворогів, і сходило сонце волі!

Сьогодні йде бій з московсько-жидівським більшовизмом. Німці на

весь світ голосять, що вони боронять Європу перед заливом комунізму. Тим часом забули всі, що ще в січні 1918 р. ми, українці, перші в світі загородили шлях більшовизмові. Під проводом головного отамана Симона Петлюри вели трагічну війну з північною навалою. І після війни ні на мить не притихала боротьба на Україні. З безпосередньої війни ми перейшли на підпільно-революційну (Єфремов-Хвильовий) і через два десятки років вели оцю найтяжчу з найтяжчих воєн під проводом полковника Євгена Коновальця.

Культурний світ Західної Європи тоді був глухий і сліпий. Ніхто не чув нас тоді, не хотів бачити. Ніхто не чув тоді стогону мільйонів наших братів, вмираючих голодною смертю, не бачив кривавих стінок в підвалах ЧЕКА, ГПУ і НКВД, не знав про катованих на Соловках. Ніхто не спішився нас “визволяти”.

Повстаннями, рейдами, саботажами ми розбивали сили московсько-жидівського окупанта. Коли ж врешті загорілась війна, ми партизанськими діями включилися в фізичне нищення його і активно виступили під проводом нашого провідника Степана Бандери.

Дня 30 червня 1941 року у Львові Українські національні збори проголосили:

“Волею Українського народу, Організація українських націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує створення Української держави, за яку поклали голови цілі покоління найкращих синів України. ОУН під проводом її творця і вождя Євгена Коновальця, що вела в останніх десятиліттях кривавого московсько-більшевицького поневолення завзяту боротьбу за свободу, взиває весь український нарід не скласти зброї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена суверенна влада. Суверенна українська влада запевнить українському народові лад і порядок, всесторонній розвиток усіх його сил та заспокоєння усіх його потреб”.

Таким чином, Організація українських націоналістів як провідник і безпосередній учасник боротьби за Українську державу, перебрала до своїх рук відповідальність за дальшу долю народу.

Після років важкої підпільної боротьби, неволі й терпіння врешті прийшла довгождана хвилина власної державності. Хоч знесилені і змучені, ми швидко почали відбудовувати зруйноване життя, творити його власні незалежні сили.

Україна почала жити і рости!

Здавалося, все піде найкращим шляхом. Українські бійці масово почали здаватись в полон, щоб в рядах Української самостійної армії іти в бій проти окупанта України. Всі звільнені українські терени швидко організовувалися, все життя наладжувалося руками самих українців.

Це, однак, не подобалося новим нашим західним “визволителям”. Не такої треба було України. Вони теж, як колись Москва, несуть “визволення” України, але його розуміють інакше, по-своєму.

Вже після кількох днів самостійний Український уряд під проводом голови уряду Ярослава Стецька був арештований. Теж був арештований і провідник ОУН Степан Бандера. Німці почали ліквідувати українські уряди, військо, міліцію, зачиняти школи, культосвітні товариства. Наші українські землі поділили не лиш між мадярів, румунів, але і в своїй державній системі розділили нас ще окремими кордонами. Почались арештування самостійників-націоналістів, а в таборах полонених тисячами гинули наші брати-українці.

Включаючи Україну в колоніальну систему “Нової Європи, німці свідомо ліквідують всю територіальну індустралізацію України, оставляючи лиш шахти і заводи, потрібні до експлуатації природних багатств. Україна має бути хліборобською країною. А щоб з землі української і м’язів українських селян висати якнайбільше користи, німці проголосили свою т.зв. “земельну реформу”*.

Подібно як і більшовики, німці заборонили вживати в газетах слів: самостійний, соборність, державність і націоналізм. На їх місце впроваджують одиноким спасенню і найвищу для українського народу ідею – це ідея праці (“працюй, Іване і не зважай на втому”!)

Одних в табори полонених, других в Німеччину на роботи, третіх до тюрем, четвертих до колоніального війська, а п’ятих терором, шибеницями і шомполами змусити до послуху.

Ми, українці, знайшлися в тяжкому положенні. З одної сторони московсько-жидівська навала ще дихає своїм чадом, з другої – нова Німеччина з своєю колоніальною політикою вже дається нам добре взнаки. Честь наша наказує нам боротися. Тим часом ще йде бій з московсько-жидівським більшовизмом, і політичний розум наказує нам виждати.

Тим то, коли сьогодні в першу річницю проголошення самостійності Української держави ми оцінюємо Акт 30 червня, то треба ствердити, що він був історично правним актом та виявом волі цілого народу жити власним незалежним життям, подібно актів 22 січня 1918 і 1919 років та першого листопада 1919 р.**.

Актом 30 червня 1941 р. вже на початку цієї, Другої світової, війни

* Німецька аграрна реформа в Райхскомісаріаті Україна звелася фактично до перейменування радянських колгоспів у громадські господарства. Збереглася існуюча форма експлуатації селян. Попри декларації про наміри відновити приватну власність, реально було розпайовано близько 10% земельних угідь.

** Акти 22 січня 1918 і 1919 рр. та 1-го листопада – йдеться про IV Універсал Центральної Ради, Акт Злуки УНР і ЗУНР та проголошення незалежності ЗУНР.

ми заявили про наше становище до т.зв. “нового європейського порядку”, що його будує Німеччина. А коли німці зажадали відкликання самостійності Української держави, голова уряду не погодився і зате опинився у тюрмі, а ми почали черговий етап боротьби за самостійну Українську державу.

Цим врятовано саму ідею самостійності України, а ми остали вірні заповітам великих наших державних мужів Петлюри і Коновальця. Ми не продали себе за шматок хліба чужим окупантам, так як це зробив з одної сторони Гречуха і Корнійчук, з другої – Скоропадський, Мельник і Штепа. При тому, однак, ми не ведемо сьогодні народу на барикади, не йдемо в фізичний бій з новими господарями України за здобуття території. Нашим першим ворогом є таки Москва, байдуже – чи сьогодні ще вона червона, чи завтра вже буде біла.

Ми тільки не сміємо дати себе обдурити одним чи другим окупантам і повірити в їхні брехливі гасла та теорії. Нам не вільно забувати за Україну, за самостійну Українську державу і полюбити якусь нову батьківщину, якусь “Нову Європу”, чи СРСР, бо горе нам!

Бо тоді Ви, селяни, будете наймитами на власній землі, а Ви – робітники, невільникми заводів та шахт.

Тільки у власній нашій Українській самостійній державі будемо справжніми господарями, будемо жити заможньо і щасливо.

Хто ще вірить чужинцям і гадає, що поза Україною йому буде добре, той сліпий, зрадник, або дурень.

Україна для українців – це перше гасло! Самостійна Українська держава – це наша мета.

Не стерли нас вороги з лиця землі до сьогодні – не зітруть вже і тепер. Прийде час, і мільйони нас стануть до бою за свої права на своїй землі.

На силу відповімо силою! Україна живе і жити буде!

Організація українських націоналістів – це наш перший легіон. Провідник Степан Бандера – це той, що дає нам сьогодні наказ до боротьби. Ми виконуємо його, і на руїнах зійде нове сонце – воля України.

Ми заявляємо: що не діялось би ще на нашій Україні, які орди не перекочувались би по ній, які ідеї, гасла й теорії не прищиплювали б чужинці, - ми з обраного нами шляху вже не зійдемо!

Бо недалекий вже час, коли Україна ділом 45-мільйонної нації здвигне черговий акт Державності України, тим разом остаточний!

“Ще не вмерла Україна, ні слава, ні воля.

Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля!”

Постій, 30 червня 1942 р. Слава Україні – Героям слава!
Організація українських націоналістів!

*ЦДАВО України. – Ф.3833. – Оп.1. – Спр.63. – Арк.16.- 16 зв.
Друк.прим.*

№ 28

**Звернення ОУН (А.Мельника)
до українців в Україні та в
еміграції про збирання книжок рідною мовою**

Червень 1942 р.

Українці!

Наше завдання - відродити українську душу, ідею, любов до Батьківщини й віру в її перемогу. Це завдання допоможе нам сповнити відповідна література – книжка.

Книжкова продукція на українських землях ще перед війною стояла далеко позаду такої ж продукції інших, вільних народів. Причина цього відома: це займанницькі режими, що мали завданням змести українську націю з лиця землі.

Передовсім московські большевики, що впродовж довгих років свого панування у великій Україні завдали нам незмірного горя, нищили все те, що хоча б нагадувало Україну, зокрема рідну школу, просвіту, бібліотеки, читальні, заборонили давати національні вистави, співати національних пісень, розмовляти рідною мовою, не говорячи вже про те, що завчасу ліквідували як “ворогів народу” українських письменників, а з ними всю українську націоналістичну літературу; видавання української національної літератури взагалі було неможливим, бо цілу книжкову продукцію перебрали в свої руки большевики, видаючи будь московські, будь українські формою, але московські змістом книжки, що їх ціллю було випачити душу українського народу.

По зайнятті Західньоукраїнських земель таке ж діло знищення зачали вести большевики й там. У першій мірі жертвою впала книжкова продукція та публічні й приватні бібліотеки, що між іншим крили в собі скарби книжкової продукції української еміграції, яка намагалася

заповнити брак української книжки на рідних землях, та продукції ще зперед часів польського панування.

Сьогодні на українських землях нема ні польської, ні большевицької влади, але залишилися наслідки їх діла знищення – брак української книжки, що її у теперішніх змінених умовах тим більше треба дати українському населенню. З другого боку - воєнні умовини, а зокрема брак паперу, унеможлиблює поставити книжкову продукцію на належну висоту.

Наслідки довшого тривання такого стану можна легко передбачити, коли з'ясувати собі, що по 23 роках большевицького панування у великій Україні більшість молоді не знає, що таке тризуб, жовто-блакитний прапор, Українська держава, а деякі навіть не знають того, що вони українці.

Тому звертаємося до тих українських громадян, також на еміграції, яким вдалося заховати в себе домашні бібліотеки, або які мають до розпорядимости лишні книжки.

Пожертуйте книжки, які Ви давно перечитали, й які лежать, припавши порохом на книжкових полицях !

Не шкодуйте їх, бо кожна Ваша книжка буде належно використана й сповнить своє завдання!

Книжка допоможе нам витворити патріота української справи!

Червень, 1942 р.

Слава Україні!

Організація українських націоналістів.

Бібліотека ім. О. Ольжича. Колекція документів. Копія. Машинопис.

№ 29

**Повідомлення Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) Німеччини
про активізацію антинімецького руху опору
ОУН (С.Бандери) та ОУН (А.Мельника)**

Берлін

3 липня 1942 р.

P-3943

Начальник полиции безопасности и службы безопасности
Штаб командования
Берлин, 3 июля 1942

Секретно!

Имперский комиссар по безопасности
ХУП Военного округа
Вр[учено] 9 июня 1942
РУ-К-1320/с) 573/42

Для служебного пользования

10.7.1942 г.

Подписано: (подпись)

**СООБЩЕНИЯ
ИЗ ОККУПИРОВАННЫХ ВОСТОЧНЫХ ОБЛАСТЕЙ**

№ 10

**При запросах просим ссылаться
на вышеуказанный номер**

УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

С почтовым штампом Станислав, Галицийский округ, датой 16. 3. 42-12, Украинский комитет освобождения Украины от имени украинского народа направил фюреру прошение.

На конверте в качестве отправителя значится «Украина» УКВУ. Этот документ подписан так: «Український Комітет визволення України», «Хай живе Україна!». Украина 15.3.1942. По содержанию этот документ не является прошением, а состоит лишь из упреков, требований и угроз.

Особенно следует отметить следующее место в приблизительном переводе: «УКВУ будет делать все, что в его силах, чтобы начиная с даты 10.2.1942 до счастливого конца удержаться, чтобы для виновных повторилась трагедия, происшедшая с Папеном*».

* Очевидно, идет речь про замах на посланника фон Папена.

Бандеровские отряды

В Киев послана листовка, содержащая организационные бандеровские инструкции ОУН. Во введении говорится: «Задача, стоящая перед народом, суть следующая: создать самостоятельное национальное государство. Без собственной земли, правительства, армии не может быть никакой жизни для украинского народа».

Задачи настоящей организации опираются на три основных момента:

1. Руководство.
2. Кадры.
3. Организационный план.

Эти три главных момента дальше детализируются. Кадры ОУН подразделяются на:

- а) члены – док. – ОУН
- в) члены ОУН
- с) кандидаты ОУН
- д) сторонники ОУН
- е) молодежь ОУН – особые инструкции.

Из найденных материалов, а также из показаний задержанных бандеровцев явствует, что бандеровское движение возникло в течение зимних месяцев, особенно в бывших польских областях. Создана сеть организаций, охватывающая всю страну. Вряд ли найдется в этих областях хоть одно село, которое не было бы охвачено этой сетью.

Так, например, можно было установить в Ровно, что там сеть организаций получает руководство от двух центральных пунктов. Один, находившийся в Сарнах, раскрыт, а другой находится в районе Горохова на границе Галицийской области. Только что названный последний центр является более важным, так как оттуда поддерживается связь с Генерал-губернаторством. Наиболее важные деятели организации постоянно находятся в движении и никогда не задерживаются на одном месте больше как на одну ночь. Предположение, что центральный пункт бандеровской организации находится в Генерал-губернаторстве и более всего во Львове, подтверждается прибывающими сообщениями. Найденные приказы у недавно задержанных дают ясную картину намерений нелегальных активистов. Наставления, изданные зимой, предупреждали о провокациях и мероприятиях против них, так как вся работа должна была быть направлена на расширение сети ОУН и внутренней организации сторонников движения, чтобы сказать против оккупантов «последнее слово». Новоизданные приказы уже включают непосредственно активные задачи. Во-первых, члены организации должны оказывать возможное сопротивление и саботаж всем немецким мероприятиям. В прокламациях прославляются мученичества Бандеры и его

друзей, «которые томятся теперь в застенках тюрем за нашу идею».

Следует обратить особое внимание на пропаганду и сопротивление против сдачи сельскохозяйственных продуктов, против отправки рабочей силы в империю, против участия в немецко-украинских учреждениях и т. д. Дальше были предприняты меры, чтобы удалить надписи на могильных крестах павших членов ОУН и заменить их следующей стереотипной надписью: «Ты завоеешь Украинское государство или умрешь в борьбе за него». Дальше намечается установка памятных досок для всех борцов за свободу Украины на видных местах в церквях.

Кроме того, следует сообщить, что бандеровские организации запланировали различные курсы обучения, которые, с одной стороны, состояли из организованных* и теоретических вопросов, с другой стороны, также включали военную подготовку. При раскрытии бандеровского центра в Сарнах, кроме всего прочего, были найдены более точные инструкции для ведения партизанской войны.

Дальше можно установить, что бандеровские организации приказали своим членам ни в коем случае не вступать в полицию, и, если член бандеровского движения поступит в полицию, то он исключается автоматически из бандеровского движения; как это было ясно и раньше, из более новых сведений, полученных в результате арестов, выходит, что учителя составляют большинство самых активных элементов в бандеровском движении.

Круги украинской интеллигенции боятся выступать против крайних националистических элементов. Это объясняется, вероятно, тем, что они боятся оказаться в качестве изменников народа. С другой стороны, эти круги указывают на то, что им очень тяжело открыто выступать против крайних элементов, потому что каждый из них противостоит сплошному фронту. В этих кругах часто выражалось желание, чтобы под каким-нибудь благовидным предлогом стать известными для лояльных элементов.

25.IV.42 был найден экземпляр написанного от руки пропагандистского листка. Он был написан по поводу чествования в Умани дня смерти Петлюры. В листовке говорится о том, что немцы имеют завоевательные намерения.

Мельниковское движение

Повышенной или особой активности мельниковских организаций в течение последних месяцев не наблюдалось. Кажется, что мельниковское движение имеет еще незначительный контакт с сельским населением.

* Так у тексті, треба «організаційних».

В Киеве 26.IV.42 появилась мельниковская листовка № 14 ОУНовского характера. Количество листовок 170 штук. Дальше появилась листовка № 15 З.У.1942, в количестве 358 шт. В первой говорится о признаках характера, о правилах жизни. Последняя содержит лозунги движения, которые изложены в 24 пунктах.

Украинская национал-социалистическая партия

Из одной переписки явствует, что имеется стремление к основанию украинской национал-социалистической партии. Пока ни в коем случае нельзя говорить об особой роли или о значительном влиянии этой группы. Организатором является председатель украинского просветительного общества «Просвіта» в Лохвице Полтавской области М. С. Заровный. Как видно из переписки, Заровный когда-то был сослан за пропаганду в пользу Германии на далекий Север в район Ухта-Печорск. Заровный в книге «Идея моей жизни» пишет, что он «стоит за безусловное сотрудничество с Германией». Свою программу Заровный хочет изложить рейхсминистру Розенбергу.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 22. – Спр. 76. – Арк. 39, 41-46. Переклад з німецької. Машинопис.

№ 30

**Інформація Поліції безпеки і Служби безпеки (СД)
Німеччини про польський та український рух спротиву**

10 липня 1942 р.

Шеф поліції безпеки і СД
- Штаб команд -

Берлін, 10 липня 1942 р.

Секретно!

Повідомлення з окупованих територій Сходу № 11

(...)

Б.Ворог і виконавчі питання

(...)

Зі сказаного випливає, що польський рух опору розглядає діяльність на колишніх російських територіях в тилу німецького фронту як менш небезпечну і, особливо, як більш успішну, ніж проведення актів терору

і саботажу в Генерал-губернаторстві на очах німецької поліції безпеки і СД. З огляду на підступність і конспіративний талант поляків поява польських банд та їх дії з більшовицькими партизанами являють собою нову, серйозну небезпеку у надзвичайно важливому для постачання військ районі, який знаходиться під німецьким цивільним управлінням.

Український рух опору

Командиром поліції безпеки і СД у Рівному були виявлені нелегальні матеріали групи ОУН-Бандери, які містять важливі програмні вказівки з нелегальної тактики бандерівського руху.

Так, в одному документі викладається, що ОУН стосовно інших народів, отже, і Німеччини, керується їхнім ставленням до питання про волю українців до своєї самостійності. Війна несе в собі перевагу, бо Німеччина розіб'є давнього ворога України – Москву, а, з іншого боку, виникає негативний момент, що та сама Німеччина вороже ставиться до самостійної Української держави.

Особливо слід визначити такі рекомендації:

1.3 метою уникнення роздріблення сил – активна боротьба лише проти Москви.

2. Щодо Німеччини – лише крокувати на місці, вичікувати, берегти сили, жодних непотрібних і нерозумних акцій, але внутрішня і організаторська підготовка та розширення мережі ОУН, щоб у кінцевому результаті у слушний момент змогли сказати “останнє слово”.

Далі докладно розглядається, як розгорнути мережу групи ОУН-Бандери, зміцнити позицію ОУН всередині, особливо через зайняття всіх впливових постів (наприклад, вихователів молоді). Спостереження останніх місяців свідчать, що вже здійснюються систематичні дії згідно з цими директивами.

Слід відзначити і нову форму пропаганди у гумористичній формі під заголовком “Що люди кажуть”. Вплив на настрої населення з боку ОУН виражається в особливо їдкій, ворожій до німців тенденції.

У Володимирі (зона коменданта поліції безпеки і СД у Рівному) був заарештований помічник лісничого, який активно працював в інтересах руху опору. У цій самій місцевості керівник місцевого відділу біржі праці Сарни спробував підпалити шафу, щоб знищити справи про український рух опору, які знаходились в ній. Пожежу, однак, змогли вчасно загасити. Огляд матеріалів триває.

У районі Здолбунів в останній час членами бандерівської банди з 5 чоловік були вчинені вбивства поляків. Вірогідно, ця група вчинила

також акт саботажу на залізничній лінії Львів-Київ. У зв'язку з цим до цього часу були заарештовані 29 осіб.

За повідомленням начальника поліції безпеки і СД у Кракові, згідно з наказом бандерівської групи, виданим у Львові, на 30.6.42 (річниця урядової заяви Стецька) призначені закриті сходи клітин, на яких:

1. Має бути зачитаний наказ крайового провідника Даміана Дмитра (мабуць, Климів*).

2. Мають бути виголошені промови про значення 30.6. [1941 р.].

Далі передбачені святкові Богослужіння і збирання [грошей] для національного фонду. Місцеві проводи повинні подбати про масову участь у Службах Божих. У наказі, який має бути зачитаний, “новим окупантам” або “визволителям” ставився у вину арешт українських активістів, які загинули смертю мучеників. Запобіжні заходи [поліції безпеки і СД] проведені.

У Житомирі виникла організація “Вільні козаки”, яка протиставляє себе Бандері і Мельнику, але так само виступає за самостійну, вільну Україну.

До цього слід зауважити, що в даний час в середовищі козацької еміграції** на території райху і Генерал-губернаторства проявляються явища розколу, які привели до утворення “Українського національного козацького руху” (УНКР). Поданий тут запит щодо дозволу для цієї організації підписали генерал-майор у відставці А.Вовк, магістр юриспруденції, підполковник у відставці А.Кузьмін; полковник у відставці Б.Чміль та інженер Т.Лось. Дозвіл для цієї організації, яка поряд з козаками повинна приймати і українців, а свою сферу діяльності перенести в Україну, поки що не передбачається.

ВА R 58/698; Косик Володимир. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів: 1998. – С. 208-210.

* Іван Климів, псевдо Легенда.

** Ця козацька еміграція робила пропаганду з метою створення незалежної козацької держави.

№ 31

**Повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини
про антинімецьку діяльність ОУН (С.Бандери) на Буковині**

Берлін

17 липня 1942 р.

P-3943

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования
Берлин, 17.7.1942
Секретно

**СООБЩЕНИЕ
из оккупированных восточных областей
№12**

Имперский министр
по безопасности XVII Военного округа
Вр[учено] 21 июля 1942
E-PU-K/1320) 607/42

Для служебного пользования

22 июля 1942 р.

Подписано:(подпись)

При запросах просим ссылаться
на вышеуказанный номер.

УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

По сообщению румынского округа, в апреле 1942 г. черновицкой полиции удалось напасть на след разветвленной бандеровской организации. Были произведены многочисленные аресты. На основе полученного документального материала установлено, что члены бандеровской организации планировали покушение на черновицкого ортскоменданта капитана Эриха Райцентштейна. Посредством покушения предполагалось вызвать ухудшение немецко-румынских отношений. Руководителем бандеровцев в Северной Буковине является некий Кендцирский, которого румынская полиция не смогла поймать, и он бежал в Галицию.

Из изъятых документов заслуживает особого внимания воззвание бандеровской организации ко всему украинскому населению. В том воззвании, между прочим, говорится:

«Адольф Гитлер никогда не создаст самостоятельной Украины, так как он теряет свое могущество в Юго-Восточной Европе. Где только можно, всадите немцам меч в спину».

Дальше этот документ призывает весь украинский народ к всеобщим диверсионным актам против продолжения войны на Востоке.

Бандеровские организации с их конспиративной деятельностью теперь обслуживаются нелегальной газетой «Мечем» (При помощи меча).

Черновицкая полиция, кроме того, установила, что бандеровцы финансируются Англией и именно посредством учрежденного в Лондоне Макогонном Украинского бюро, которое, как известно, является орудием английской «Секрет сервис». Курьерская связь должна идти через Мурманск.

К этому следует добавить, что сведения румынской полиции явно недостаточны. Упомянутый Макогон является также Макогоном Яковом, родившимся 27.9.[18]80 в Вене. Он женат на Сусанне, урожденной Фаллов, рождения 29.5. [18]91, имеет американское подданство и живет на широкую ногу. Он женился на богатой американке и с 1937 г. его постоянным местом жительства является Аласио в Мигурийской Ривьере (Вилла Романа) в Италии, где он имеет роскошную виллу. Учрежденное Макогоном в Лондоне Украинское бюро имеет филиал в Париже и Женеве. Имеется давно подозрение, что Макогон работает для английской разведки. Макогон всегда появляется на авансцену, если где-нибудь становится актуальной украинская проблема. Это имело место также при возникновении кратковременного Карпатоукраинского государства. Макогон должен был тогда играть немаловажную роль и поддерживать широкую разведывательную сеть при помощи молочных лавок и чайных «Молочного общества» в Карпатской Украине. В связи с этим Макогон выдумал для себя псевдоним принц Разумовский и Мокриевский, а также Мак-Коген. Макогон должен уже вложить миллионы в украинское освободительное движение.

Румынским властям, согласно их сведениям, удалось в Северной Буковине прервать нелегальную деятельность бандеровской организации.

Проводятся поиски руководителя нелегальной бандеровской группы в Северной Буковине Кендцирского, скрывающегося под кличкой «Яворский» и по всей видимости бежавшего в Генерал-губернаторство.

По сообщению начальника полиции безопасности и службы безопасности в Генерал-губернаторстве, прежде всего во Львове, распространились листовки в связи с кончиной рейхсфюрера ОУН Семена Менда в концентрационном лагере в Аушвице. Менда умер там 19.7.41 от бронхиального катара. Он был посажен в лагерь за уголовное преступление.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 22. – Спр. 76. – Арк. 60, 63-65. Переклад з німецької. Машинопис.

№ 32

З повідомлення

Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) Німеччини
про антинімецьку партизанську і пропагандистську діяльність
ОУН (С.Бандери) на Волині та Поділлі

31 липня 1942 р.

Шеф поліції безпеки і СД
- Штаб команд -

Секретно!

Повідомлення з окупованих територій Сходу № 14

(...)

Б. Ворог і виконавчі питання

(...)

УКРАЇНСЬКИЙ РУХ ОПОРУ

За донесенням з Рівного партизанська діяльність, яка вже довгий час триває в районі Кобрин, зараз поширилась також на інші північно-західні райони Волині і Поділля.

Численні банди, які з'явилися, перейшли через р.Буг з Генерал-губернаторства. озброєння членів банд складається лише з рушниць з обрізаними ложами і дулами, так що зброю можна носити захованою під одягом. Так, в районі Володимира-Волинського був здійснений напад 5 бандитів на селянську садибу, озброєних обрізами і за походженням з Генерал-губернаторства*.

До цих банд в останній час долучилися радянські парашутисти.

Їх напади мали на меті переважно порушення системи зв'язку. В різних випадках були перерізані лінії зв'язку і розбиті телефонні апарати.

Спосіб дії, однак, видається перш за все спрямованим на те, щоб поставити рух опору на більш широку основу. В ході розслідувань проти українського повстанського руху у Кам'янці-Подільському були заарештовані деякі вчителі, один з яких на обговоренні навчання заявив, що йдеться не про те, щоб окремі партизанські групи здобували часткові перемоги, а про те, щоб партизанська боротьба взагалі розпочалася, тільки тоді може бути досягнутий загальний успіх. Більшовизм завоював свою владу також лише завдяки партизанам і агентам. При правильній організації це має вдатися і цього разу.

З постановки мети – створити більш широку базу для бандитського

* Тут йдеться, мабуть, про польські партизанські групи.

руху, очевидно, вчинений наскок, який в одному випадку був скерований проти групи українських робітників, завербованих для робіт у Райху, що знаходились на шляху до збірного пункту. Робітники відразу розбіглися.

У Володимирці в багатьох місцях була наклеєна листівка, яка закликала до саботажу вербування робітників для Райху. Керівник біржі праці у Сарнах, який заховав винуватця, був заарештований. Він був секретарем українського руху опору.

При ліквідації бандитського угруповання у Чемерівцях були заарештовані 15 осіб, серед яких заступник бургомістра, керівник відділу шкіл і освіти, директор школи і кілька вчителів, причому вперше було зафіксовано, що комуністи і члени українського руху опору ОУН-Бандери опинились разом. Заступник бургомістра і керівник відділу шкіл і освіти належали з 1925 року до комуністичної партії, всі інші заарештовані були членами бандерівської організації “Просвіта”.

У Піддубцях, район Луцька, був взятий під варту начальник української охоронної поліції (шццманшафт), бо він серйозно підозрюється у звільненні з в’язниці заарештованого бандерівця. За наявними на цей час даними вся тамтешня охоронна поліція знаходиться під впливом бандерівського руху.

У Камінь-Каширську 3 члени української охоронної поліції зі зброєю без дозволу залишили місце служби. Як виявило розслідування, вони вчинили втечу, щоб взяти участь в утворенні українських націоналістичних груп.

Групою Бандери поширюється нелегальний журнал “Бюлетень”, № 4. Одна зі статей являє собою вмілу спробу поступового настроювання українського населення проти німців. Особливо цікавим є виклад ймовірних політичних намірів Райху стосовно українства. Між іншим, говориться: “1941 рік приніс зміну. Один тоталітаризм зник, інший зайняв його місце. 9-місячна практика показала, що на сході не наступили істотні зміни. Тоталітаризмом, особливо тим другим, ми займаємося через те, що він стосується ставлення німців до української нації. У своїх засадничих цілях обидва вони є подібними, лише тактика відрізняє їх. В обох випадках під привабливою маскою – з одного боку, соціалістичного раю, з другого боку, щасливого життя у “новій Європі” – ховається ворожий для нас імперіалізм”.

А в іншому місці: “Німці намагаються захистити себе від значного приливу чужої крові. Але щоб закріпитися на Сході, вони бажають зрости за рахунок певних елементів з уярмлених націй, що вже сьогодні можна спостерігати (дозвіл укладення шлюбів з литовцями, латвійцями, естонцями і т.д.). І серед інших націй знайдуться елементи, в

яких “германська кров” змусить зробити ставку на кусень білого хліба”.

Далі в статті говориться: “Помилки нав’язування поневоленням власної духовної постави німці вже більше не будуть припускатися. Але які засоби будуть застосовані у нашому випадку? У першому випадку українська нація буде деполітизована, в неї викрадуть політичні ідеали, віру у можливість побудови власної держави. Знищать носіїв ідеї незалежності. Після ліквідації активістів, за планом нових правителів, може залишитись неосвічена маса, потрібна як робоча худоба. Другим засобом є політика експлуатації, побудована на основі зменшення життєвого рівня аж до тих меж, коли людина в стані заробляти лише мінімальні засоби для власного прожитку і більше не має жодної можливості, бажання і сили думати про щось вище. Вже зараз, у перший рік нової окупації, голодують цілі країни, які раніше вважались коморами продуктів. Цей голод погнав сотні тисяч на роботу в Райх. Такі засоби будуть мати наслідком неминучий занепад національної культури”.

Підсумовуючи, у статті сказано: “Кожний українець повинен бути свідомий того, що жодна нейтральність, жодна лояльність, жодне достосування не вбереже ні його самого, ні його дітей від рабства, бо порятунок полягає лише в перемозі його власної раси. Власна держава може бути збудована, однак, лише через зусилля і кров мільйонів членів нашої нації під керівництвом революційної організації. Тому необхідно зробити все, що посилить нашу могутність, і уникнути всього, що її може ослабити”.

ВА R 58/698/82-84; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.214-216.

№ 33

З повідомлення Крайового проводу ОУН (С.Бандери) з приводу загибелі діяча Волинської організації Г.Максимчука-Кайдаша

Липень 1942 р.

Комунікат

...липня 1942 р о год 10 вечора згинув з рук щуцполіції окружний провідник ОУН, член обласного проводу ОУН Гриць Максимчук-Кайдаш.

Підступна рука вбила нам одного з кращих молодих революціонерів, одного з многонадійних, виростаючих провідників.

Сл.п.Гриць Максимчук-Кайдаш народився в Луччині в батьків-селян.

В 1933 р. перейшов з Луцька до Львова, щоби там, у більшому осередку, докінчувати навчання. Тут, у Львові, залишивсь він в часі більшовицької окупації.

Вже як молодий гімназист відзначався певними здібностями і вмінням з'єднувати собі молодь. Він і став одним з активу гімназійної молоді так у Луцьку, так і у Львові. Тоді він вже робив позитивну роботу поміж молоддю і середньошкільною, а також, коли переходив на коротке перебування на село, не забував своїх молодих ровесників-односельчан.

Так став він організатором і виховником молоді.

Вже в Луцьку увійшов він у ряди юнаків ОУН. Як юнак в праці між українською молоддю перебув він тяжкі часи більшовицького терору.

Після проголошення в дні 30 червня 1941 р. відновлення незалежності України він, запалений великою любов'ю до України, кидається у вир праці при будові Української держави. Він, як провідник молоді, знає її вагу. Береться сейчас до організування її. Разом із своїми однодумцями організує в Луцькій області тов[ариство] "Січ". Ціла область, всі міста і села вкриваються куренями "Січі". Він – їх виховник.

Всі чули його, як він учив, запалював любов до України друзів, всі бачили його на виховній роботі, на вишколах по розлогій області. Всі чули його палкі промови на могилах, що нарід їх своїм героям сипав.

Сьогодні зрадницька ворожа рука й його поклала у могилу. Останньо від кількох місяців був він провідником округи. Твердо стояв на пості. Завзято боровся зі сучасним станом і клав основу під будову вільної Української держави. Завдяки своїй невтомній праці став він передовиком в організації.

Сьогодні він не живе. На роботі застукали його і ...* вбили.

* Тут і далі крапки у тексті документа.

Вмираючи, висказав свої послідні слова: “Для тебе, за тебе, Україно..,” – закрив на віки очі...

Він не живе, його покрила сира земля, та земля, що покрила вже тисячі, десятки тисяч, мільйони таких як він завзятих борців за волю України. Він впав на полі слави.

Між нами зостав його молодий, але великий дух, дух провідника, організатора молоді.

Друзі, члени ОУН!

Великої втрати зазнала організація з причини смерті сл.п.Гриця Максимчука-Кайдаша. Та нас не ослабить це. Бо де іде бій – там падають воїни, лицарі. Він впав як лицар, у бою.

Він залишив нам свою палку любов до України. Це найбільший і найшляхетніший скарб його душі – любов до України.

Хай та любов горить і в нас, друзі. Хай не вгасає. Хай та любов і нас запалює вогнем могутнім. А ми, розпалені ним, гнані жадобою помсти за кров, за смерть, за руїни, що її несуть нам окупанти, гнані волею життя, гнані неповздержним бажанням творити власну державу, як прийде слушний час – підемо у вирішальний бій за самостійну соборну Українську державу до світлої перемоги.

Слава Україні! Героям слава!

Краєвий провід ОУН

Державний архів Волинської області. – Ф. Р – 1021. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 11. Копія. Машинопис.

№ 34

Зі звіту осередку ОУН (С.Бандери) про політичне становище та діяльність на території Кам’янець-Подільської області

6 серпня 1942 р.

V. Українське політичне життя

Цей терен був завжди склонний до анархії. Люди у нас мають нахил до безконечного політичного дискутування.

З приходом німців і маршем перших наших похідних груп на Схід через Кам’янець-Подільську область перейшло багато поганого елементу, який приносив нам шкоду та встид.

Націоналісти-самостійники повели міцно пропаганду, шкода лише [те], що деякі з них не задержувалися там надовше і не творили сітки і взагалі не робили тривалішої праці, а пішли далі, залишаючи в прикордонному терені хаос і непорядок. Понаходило там з Галичини та Буковини різної сволочі, яка під маршем націоналістів за прикладом і спонукою німців грабувала маєтки та ширила неславу на ОУН. Рівночасно понаїздило багато мельниківських панків з еміграції, які зразу залегалізувалися, обіймаючи самі найкращі, відповідальні пости в адміністрації та обласному порядку. Так закріпившись, почали мельниківці ширити свою пропаганду та діяти всіма способами проти ОУН-самостійників. Ішли рука в руку з німцями, тому тільки населення з недовір'ям дивиться на тих "буржуїв-панів". З часом, коли німці почали сильніше показувати свою фізичну силу на місцевому населенні та почали ліквідацію не тільки "бандерівців", але й "мельниківців", робота мельниківців притихла так, що ніхто за них не згадував, маси та поодинокі міцніші індивідуальності, перейшовши фазу кристалізації симпатій націоналістичного руху, опинилися по стороні ОУН-самостійників. Чесна і солідарна праця наших людей змогла привернути авторитет "націоналістів у заслуженій Україні", і маси назагал позитивно відносилися до нашого руху. Коли йде взагалі про відношення мас до ОУН, треба сказати, що з огляду на невелику національну свідомість українського населення, але рівночасно протинімецьке наставлення мас, мало є таких, які негативно відносяться до боротьби за самостійну Українську державу. Переважно відносяться позитивно, або займають становище об'єктивного глядача на перебіг подій: це свого роду спекулятивне вичікування моменту. Однак жахливе відношення німецької влади до українського населення, а разом з цим велика й міцна пропаганда комуністів вплинула на те, що маси, маючи тепер велике лихо, це менше, як їм здається, лихо, і тому часто можна почути такі вислови як: "Лучші вже були червоні! Ті, бодай, ще не били так, як німці, не забірали [у] нас того, що ми собі власною працею заробили" і т.д. Не маючи самостійної сили, стали на платформу боротьби за українську державність, піддаються почасти пробольшевицьким настроям.

Але це не з симпатії до більшовиків, але зі страшного утиску німців та невеликої внутрішньої сили населення.

"Мельниківська проблема" немає тут тепер ніякого опертя, та й мельниківці притихли тепер і сидять скромно на своїх легальних посадах. Самостійникам шкодять хіба лиш ті, які є не на службі гестапо, решта клонить зі встиду голови, бачачи відношення німців до українців і часом навіть пропонують свою поміч (матеріальну і т.п.).

Із життя якихось інших політичних течій не чути нічого. Десь недавно

почали відгукуватись гетьманці, але це скоро затихло, і ніхто про це не знає.

Мимо всіх перешкод і тяжкого ґрунту для праці ОУН повела тут свою роботу, і треба сказати, що все ж таки є осяги цієї праці. Терен починає українізуватися, щораз рідше чути російську мову (здешні самі вистерігаються її), в театрах дають патріотичні п'єси, в деяких місцевостях висипані могили за полеглих борців. Збільшується національна свідомість мас. Усі знають сьогодні за Українську державу, про ОУН, про Бандеру, цікаві про роботу ОУН, про провідника, без огляду на те, чи активно беруть участь в боротьбі, чи лише здалека приглядаються.

Найгірша сторінка цієї області є те, що на цьому терені сильно розвинена сітка сексотів, які утруднюють роботу, а то взагалі її ліквідують...*

Недавно були чутки, що комуністи в Кам'янець-Подільській області мали творити якісь розрухи.. Тоді наїхало повно німецької поліції і гестапо та перевели чистку української інтелігенції в місці, де між комуністами пішло теж багато наших людей і взагалі свідомих українців.

Все ж таки, нема де правди діти, комуністи поки що стоять в цій області на сильнішому ґрунті, як ми, бо ж вони на знаному терені і зразу мали вже всюди своїх людей, а ми таких людей щойно мусимо шукати!.. Крім цього, вони мають безліч методів пропаганди та взагалі різного рода способів роботи, про які нам і не снилося. Найлучше їм це, що вони знають наскрізь місцеве населення.

Велика ненависть до німців, і деякі спроби бунту вказують на те, що маси в слушний момент можуть піднятись. Але треба числитися з тим, що тоді комуністи можуть нам стати ще раз на дорозі до мети.

Наші недомагання

В першій мірі - це брак відповідних людей. З самого початку наїхало в область багато різних-преріжних людей, які робили для справи лише шкоду. На цьому терені опинилася "Січ" з Буковини, з Галичини та Закарпаття**. Буковинська Січ, яка не була ще поінформована про справи мельниківщини, сама на терені цілої області переходила фазу поділу на два табори.

Багато було таких людців, що йшли на Схід в першій мірі для наживи, тому доходило тут до всіляких ганебних грабунків, розстрілів, арештів та іншого подібного.

Це все, розуміється, впливало відповідно на місцеве населення. Авторитет "націоналістів з Західної України" почав упадати через людей, які з нами не мали нічого спільного. Треба було сильної реалізації, щоби відзискати давній авторитет і симпатії населення до "націоналістів з Західної", що "роздавали колгоспи". Все те якось наладалось, але коштом

* Тут і далі крапки у тексті.

** Очевидно, йдеться про членів молодіжних спортивних товариств "Січ" і групи оунівців із регіонів, зайнятих румунськими й угорськими військами.

великих зусиль...* в приспаних національних почуваннях українського народу розпалила вогнище триумфів і слави предків. І зараз всі без огляду на величину активності чи пасивності, всі знають, що йде боротьба за Українську державу під проводом Організації українських націоналістів-самостійників і Бандери.

Тепер ми мусимо стати гостро до боротьби з комуністичною пропагандою.

Найбільше допікає нашій роботі – це доносництво. З тим треба безоглядно радикально боротись. Совітська влада так “могла перевиховати вірних синів пролетарської країни”, що зокрема в тій області (бо це при кордоні), всі люди мають енкаведівські здібності (розвідка), а багато служить тепер для власної користі німцям, вказуючи наших людей. При допоміжній місцевій поліції (Шупо) є тайний відділ, якого завданням є слідити за нашим рухом. До цього, щоб побороти такий стан, треба знову пропаганди. Можна ужити “шепної” пропаганди (як в такій-то місцевості застрілили (чи повісили) націоналісти сексотів, що доносили на них).

Потрібно стероризувати всяку** і наволоч. Вони це роблять тому, бо не чують нашої сили назовні і внутрі.

Добра міцна пропаганда з одної сторони проти всіх окупантів України, а з другої сторони - пропаганда революції націоналістичного руху дасть тут справді деякі позитивні наслідки.

Потреби терену й вигляди на майбутнє

Потрібно міцних, солідних, здібних людей. Прь цьому добрих підпіляків, бо підпілля тут справді важке. Жінок там треба хіба до технічної роботи (зв’язок), а як до організаційної, то дуже міцних, вироблених і спритних.

З літератури відчувається брак легальної літератури, яка виховала б молодь, а то й старших (прим, твори Горніс-Горського***, Червоної Калини й т.п.).

А тепер – які ж вигляди на майбутнє? Коли б праця йшла на давню мету, можна тут говорити про перевиховання мас, збудування міцної оргсітки і.т.д. Нам, одначе, працю треба, либонь, обчислити на час війни. І тут виринає питання: чи зуміємо повести маси за собою?

Цей терен відзначається, може, найслабшою націоналістичною свідомістю. Діє сильно комуністичне підпілля. Багато ріжних перешкод.

Коли вдається нам мати в кожному селі, місті, осередку адміністративному, господарському, промисловому свого чоловіка, який в даний момент рушить масами, то поведе після наказу, ми виграли.

Значить треба сильного проводу.

Можливостей є все ж таки багато, треба тільки безупинної праці,

* Одне слово пропущено.

** Далі слово нерозбірливе.

*** Далі одне слово нерозбірливе.

людей всеціло відданих нашій великій справі вільної незалежницької України.

б.УІІ.1942 р.

ЦДАВО України. – Ф.3833. – Оп.1. – Спр.15. – Арк.83, 85-86. Копія. Машинопис.

№ 35

**З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД)
Німеччини про відзначення ОУН (С.Бандери) першої річниці
проголошення самостійної соборної Української держави**

Берлін

7 серпня 1942 р.

Шеф поліції безпеки і СД
- Штаб команд -

Секретно!

Повідомлення з окупованих територій Сходу № 15

(...)

Б. Ворог і виконавчі питання

(...)

УКРАЇНСЬКИЙ РУХ ОПОРУ

У Вінниці знову поширювалися написані від руки листівки українського руху опору. Більш докладно про винуватців досі не вдалося встановити.

У Харкові були заарештовані ще 3 члени української міліції. Заарештовані підбурювали до дезертирства інших міліціонерів – всього 34, яких вдалося зловити. За повідомленнями агентів, заарештовані підозрюються у роботі на радянсько-російську розвідку із завданням визначати розміщення німецьких частин та їх чисельність.

В пам'ять про 30.6.41, коли прихильники Бандери у Львові проголосили самостійну Українську державу, крайовий провідник Організації Українських Націоналістів (рух Бандери) для Західної України Дем'ян Дмитрів* видав наказ, який мав бути зачитаний на всіх таємних зібраннях клітин (ланок), що мали, між іншим, бути проведені 30.6.42. У наказі, між іншим, говориться :

“30.6. завершується рік, відколи на вежі старовинної Княжої гори Львова гордо замайорів прапор одвічних господарів цієї землі, а хвилями ефіру по світу поширилася вістка про відновлення Української

* Мабуть, одне з псевд Івана Климів.

держави. Виконуючи волю українського народу, ОУН під проводом Степана Бандери 30.6.41 у Львові здійснила історичний акт проголошення Української держави. За наказом Степана Бандери, Ярослав Стецько у Львові утворив український уряд, і під його керівництвом розпочалось в країні у невтомній праці заснування молодої держави, в одному ритмі забилося українське серце.

В єдиній волі запалився український народ, лише одне керівництво було визнане і лише йому служили. Зорганізувались військові школи і сформувалась українська поліція. Ця гігантська державотворча праця не відповідала політичним воєнним планам нових “визволителів” України. Тому по цій великій праці був нанесений удар. Керівник ОУН Степан Бандера і шеф українського уряду Ярослав Стецько були заарештовані. Українське державне будівництво було силою ліквідовано, а замість нього прийшла знайома нам всім чужа система. Все більше арештів відбувалося, пролилась кров...*

Друзі націоналісти! 30.6.41 довело цілому світові, що:

а) українство має власні ідеї, воно вільне від коливань і готове виступити проти кожного, хто прагне перетворити наш край у колонію, а наш народ – у рабів;

б) українство боролось і бореться за власну державу, а не за нову Європу, і буде боротись далі;

в) українство, на протигагу облудним заявам ворогів, в стані власними силами створити державу;

г) українство будує своє майбутнє на капіталі власної крові.

Друзі націоналісти!

У Східній Європі продовжується боротьба між старими гнобителями України і новими кандидатами на їх роль за неподільне право пригнобити український народ разом з його мовою і його величезними скарбами. Земля стікає кров'ю, в пожежі лежать її міста і села. У тюрмах старих і нових окупантів піддаються покаранню тисячі з найкращих українських активістів і вмирають мученицькою смертю. З нагоди річниці пам'яті великого Акта 30.6.41 я закликаю вас:

Стійте ще міцніше під Вашим проводом. Пам'ятайте, що Україна знаходиться напередодні прийняття рішення. Готуйте себе і весь народ. Хай живе Самостійна, Соборна Українська Держава! Хай живе Степан Бандера!

Слава Україні!”.

ВА R 58/698/110-111; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.220-222.

* Крапки у тексті.

№ 36

З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про підпільну діяльність і страту членів комуністичної організації та антинімецьку боротьбу ОУН (С.Бандери) й ОУН (А.Мельника)

Берлін

14 серпня 1942 р.

Шеф поліції безпеки і СД
- Штаб команд -

Секретно!

Повідомлення з окупованих територій Сходу № 16

(...)

Б. Ворог і виконавчі питання

(...)

Поряд із звичайною організаційною і підривною діяльністю члени нелегальної КП поширювали тривожні чутки про воєнне становище. Разом з цим систематично проводилась пропаганда проти використання українських робітників на роботах в Райху. У цей спосіб населення повинно було підбурюватись проти заходів німецьких органів.

Завдяки своєчасному енергійному втручання і розгрому нелегальної групи вдалося запобігти створенню більшої організації.

Айнзацгрупа "Ц" в кінці червня ц.р. розгромила нелегальну комуністичну групу у Вел.Білозерці. Побудова її розпочалась на початку квітня 1942 року. Члени організації мали завдання перерізати телефонні лінії, нападати на польові жандармерії і роззброювати їх. Здобутою зброєю мала бути потім знищена українська допоміжна поліція у Білозерці.

У випадку, якщо передбачені акції проти поліції у цій формі не здійсняться, мало бути проведено зламування аптеки у Білозерці з метою заволодіння отрутою, призначеною для членів польової жандармерії. Зламування аптеки було здійснено 7.6.42 жінкою – членом цієї організації. При цьому були викрадені всі наявні отруйні речовини.

Завдяки своєчасному викриттю групи, до виконання запланованих терористичних нападів не дійшло. У зв'язку з цим були розстріляні 139 комуністичних функціонерів.

УКРАЇНСЬКИЙ РУХ ОПОРУ

Дотеперішні констатації показали, що нелегальна ОУН – рух Бандери – намагається особливо радикальними діями охопити активні кола молоді і вивести їх з-під німецького впливу. При цьому використовується

кожний засіб, щоб викликати негативне ставлення українців до німців. Про ворожу позицію виразно свідчать всі досі захоплені листівки і таємні інструкції. У листівці “Останні вісті”, наприклад, говориться:

“Німці, з одного боку, сприяють з допомогою мельниківців власній [українській] державності, а, з іншого боку, вони намагаються ліквідувати все, що думає про самостійність. Настрої проти німців зростають, особливо серед інтелігенції. Всі ненавидять німців, перестають їх боятися”.

У статті бандерівського руху про так звану партизанську війну говориться, що партизанська війна для поневоленого народу, як правило, є початковою стадією або частиною “великої війни”, народного повстання, поки озброєний народ не зможе сформувати регулярну армію”.

У наказі про навчання викладається наступне:

“Ніхто не сміє їхати на роботу до Німеччини. Ніхто не сміє їхати на організовані німцями навчальні курси, бо їх можуть зловити і відправити геть. На військову службу ніхто не сміє йти. Ми не боремося у чужому війську за чужі цілі. Ми будемо вступати лише до української армії, яка бореться за самостійну Українську державу. Всім стояти на своїх місцях, на своїх постах, всі – на службу Україні”.

Під керівництвом центрального проводу ОУН-Бандери знаходяться три групи, а саме у Генерал-губернаторстві Волинь і в Східній Україні. Остання охоплює Київську, Харківську області і Південну Україну. Харківська область і Південна Україна організаційно ще дуже відстають від Київської області, яка вже мала б налічувати до тисячі членів.

ОУН-група Мельника намагається видаватися назовні як поміркований націоналістичний рух, але, в дійсності, за пропагуванням і формуванням цілей вона повинна бути прирівняна до бандерівського руху. З огляду на зусилля бути лояльною, вона видається більш небезпечною, ніж рух Бандери, який від початку відкрито виступає проти Німеччини. Рух Мельника останнім часом також перейшов до того, щоб вести відкриту пропаганду проти Німеччини. Так, в одній з листівок мельниківського руху, захоплених в Києві, говориться:

“Хай живе самостійна Українська держава! Хай живе Організація Українських націоналістів! Хай живе капітан Андрій Мельник! Шевченко вбачав, що лише люди з живою кров’ю, відважні і горді, зможуть перемогти у своїй боротьбі. Тому він картає тих, хто згинається перед окупантами. Сьогодні ми прямуємо туди, до святої могили на березі Дніпра. Там ми бажаємо присягнути безсмертному духові, захисникові українських революціонерів, що ми не спочинемо раніше, ніж виконаємо його накази, доки Україна не стане вільною, самостійною

державою”.

У рамках розслідувань проти українського руху в районі Лубен заарештовані 23 особи і переведені до Кременчука. 33 інших заарештованих особи були звільнені.

ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.22. – Спр.77. – Арк.45, 51 – 53. Переклад з німецької. Машинопис; ВА R 58/698/141-143; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.225-227.

№ 37

**З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД)
Німеччини щодо пропагандистської діяльності ОУН (С.Бандери)
проти окупаційної влади за незалежність України**

м.Берлін

20 серпня 1942 р.

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования
PS-3943 330
Берлин, 20.УШ.1942 г.
Секретно!
печать

**СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей**

№17

**При запросах просим ссылаться на
вышеуказанный номер сообщения.**

вк

...УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

Бандеровское движение в рейхскомиссариате Украина по-прежнему прилагает все усилия к тому, чтобы распространяя нелегальные печатные материалы, оказать своей пропагандой определенное влияние на местное украинское население.

Так, например, в одном из захваченных печатных документов, озаглавленном «Украина», говорится:

«Украинский народ развивался в тяжелых условиях. Так, непродолжительные периоды свободы должны были завоевываться в борьбе против дикой Азии, полуварварской Москвы и властолюбивой Польши.

Во время борьбы наши враги призывали наш народ к спокойствию, обещая ему свободу, неприкосновенность и лучшую жизнь. Но каждый раз, когда буря проходила, они, забыв о своих обещаниях, преследовали украинский народ, стремились подавить национальное чувство и стремление к независимости. Тем не менее еще есть люди, которые и теперь верят, что чужестранцы дадут им свободу и независимость. Разве наши «освободители» не поступили таким же образом в 1941 г.? Они присоединили Галицию к Генерал-губернаторству, а Одессу и Приднестровье к Румынии. Так как нынешняя война охватила весь мир, наш народ не должен сидеть сложа руки. Он должен точить свой меч, чтобы в тот момент, когда обессилевший колосс начнет разваливаться, когда оружие будет падать из его рук, быть готовым взяться за свой меч, чтобы завоевать свободу и на все времена суверенную Украину. В Германии перед мировой войной и перед войной 1941 г. существовало мнение, что должна быть Украина.

Однако, вступив в пределы плодородной украинской земли, богатой хлебом и металлом, немцы испугались мысли, что им в ближайшем будущем придется снова отдать этот богатый край. Поэтому было решено вообще не обращать никакого внимания на желания украинцев.

Венгры и румыны, также воспользовавшись тяжелым положением украинского народа, присосались к нему, словно пиявки.

Мы, украинские националисты, ясно говорим: Украина будет большим самостоятельным государством, и что украинский народ – это народ будущего. Наш народ имеет новое националистическое мировоззрение, основоположником которого является Михновский, говоривший следующее:

«Жизнь украинского народа доказала, что Украина всегда была и есть. Украина порабощена, поэтому в первую очередь надо беспокоиться о том, чтобы снова дать нашему народу национальную свободу. Мы получим право на жизнь только лишь в том случае, если вернем Украине ее свободу.

Нас маленькая горстка борцов, но мы сильны своей любовью к Родине. Если же изменники перейдут в лагерь врага, для них в наших рядах нет места».

Кроме того, захвачены «инструкции по пропаганде» бандеровского движения, где говорится:

«Все говорит за то, что Германия, несмотря на крупные победы ее вооруженных сил, мирового господства не добьется. В Германии уже в

результате чрезмерного напряжения происходит внутривластическое брожение. Кроме того, растут противоречия между Германией и ее союзниками. Наконец, Германии придется иметь дело с фронтом на Западе. До настоящего времени вся энергия украинской нации не сконцентрирована, не направлена на единый путь. Этого можно добиться при помощи соответствующей пропаганды. Ведя пропаганду, необходимо распространять следующие основные лозунги ОУН:

«Мы хотим быть вольными гражданами в собственном государстве. Долой рабство!

Мы хотим иметь собственные законы, которые соответствовали бы интересам всего украинского народа и его благополучию.

Мы не желаем работать на Москву, на евреев, на Германию или на других каких-нибудь чужестранцев, мы хотим работать только на себя.

Мы создадим суверенное украинское государство или умрем за него.

Мы указываем на то, что немцы посылают наших женщин и девушек на тяжелые работы, как это делали большевики, посылавшие их в ссылку».

В заключение в инструкциях по пропаганде говорится:

«Только лишь в собственном государстве украинская женщина найдет истинное освобождение и защиту.

Украинская женщина!

Борись за то, чтобы завоевать для себя государство. Будь всегда и везде отважной, гордой дочерью своего народа. Презирай всех тех, кто недостойным поведением с чужестранцами позорит достоинство украинской нации».

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп.22. – Спр. 77. – Арк. 54, 72-75. Копія. Машинопис.

№ 38

Директиви гауляйтера Е.Коха щодо соціально-економічного закабалення України

Рівне

26-28 серпня 1942 р.*

Тємно!

ЗАМІТКА ПРО ЗАСІДАННЯ У РІВНОМУ 26-28.08.1942

1. Аграрний порядок.

На засіданні були зроблені такі висновки щодо аграрного порядку:

* Дата засідання у м.Рівному.

Метою аграрного порядку є забезпечення співробітництва росіян*, і, таким чином, виконання зобов'язань щодо постачання для Райху. Найвища мета ля-фюрерів [сільськогосподарських фюрерів] в Україні полягає у забезпеченні повноти харчування в Європі. Усі питання аграрного порядку слід розглядати з єдиної точки зору: якою мірою може бути гарантоване співробітництво росіян у цьому плані, оскільки на даний час внаслідок дефіциту інвентаря людина є найважливішим фактором виробництва, тому поведження ля-фюрерів з людьми має вирішальне значення.

2) Досить складним є обходження з фольксдойчами**. У загальному німецькі села є найгіршими. Оскільки їхні найкращі елементи були депортовані, вони навіть не здатні самостійно вести господарство. LB-фюрер Кернер доповів про цей факт райхсфюреру СС***. Та з політичних міркувань, незважаючи на нестачу чоловіків та брак професійних навичок, райхсфюрер хоче творити німецькі поселення, яким пізніше буде надана необхідна підтримка і консультація. Це питання політичного престижу – надати тим німецьким сім'ям, які залишилися, нову батьківщину.

LBK Кернер ще раз резюмує результати засідання і надає особливого штабу аграрного порядку основні напрямки. Найближчими завданнями аграрного порядку є:

Збільшення присадибних ділянок.

2) Утворення спілок землевласників, які до кінця 1942 року мають охоплювати 10% господарств.

3) Проведення аграрного порядку не повинно перешкоджати збиранню осіннього врожаю, навпаки, це має бути стимулом для старанної обробки земель.

4) Робочий статут слід видати заново.

Промова гауляйтера Коха.

Гауляйтер прибув прямо з гауптквартири фюрера і надзвичайно вдячними словами висловив подяку фюрера ля-фюрерам за їхню роботу. Він охарактеризував політичну ситуацію і свої завдання як райхскомісара таким чином: вільної України не існує. Метою нашої праці має бути те, щоб українці працювали на Німеччину, а не щоб ми ошасливали цей народ. Україна повинна постачати те, чого не вистачає Німеччині. Це завдання мусить бути здійснено, незважаючи на втрати. У всіх країнах Європи живеться краще, ніж у нас. Основою харчування у нас, у Райху, є карткова система. Торгівля на чорному ринку допускається лише в невеликому обсязі. В інших народів чорний ринок є основним, а

* Еріх Кох, як і багато інших німців, уважав українців росіянами.

** Йдеться про етнічних німців-колоністів.

*** Гімmlеру.

картки видаються додатково. Проблема забезпечення харчування в Німеччині є дуже серйозною. Під впливом поганого становища з продовольством й надалі скорочується виробництво. Збільшення пайка хліба є політичною необхідністю, щоб бути в змозі успішно продовжувати війну. Нестача зерна має бути компенсована поставками з України. Відповідальність за гарантію поставок фюрер поклав на гауляйтера. З огляду на це завдання харчування місцевого цивільного населення зовсім не має значення. При допомозі чорного ринку воно живе краще, ніж ми думаємо. Дискусії про нові податки не може бути. Фюрер вимагає поставок 3 мільйонів тонн зерна з України для Райху, і вони мусять бути поставлені. Він не хоче чути дискусій про брак можливостей транспортування. Транспортна проблема має бути вирішена на власний розсуд.

Таким же важливим, як і заготівля зернових, є постачання 700 000 тонн олійних культур. Воно є вирішальним для балансу жирів у Німеччині. У населення повинно бути витягнуто все до останку, не рахуючись ні з чим.

Щодо поведінки німців у Райхскомісаріаті керівною є настанова, що ми маємо до діла з народом, який з усіх боків є неповноцінним. Через це не може бути мови про стосунки з українцями. Статеві відносини забороняються. За порушення цього закону передбачені суворі покарання. У цьому плані ніхто не сміє розбещуватися. Фюрер наказав перевести вишкіл партії в окупованих східних територіях із виразним завданням дивитися за спроможністю райхснімців працювати на Сході. На жаль, це стало безперечною необхідністю через поведінку райхснімців. Гауляйтер Кох видав жорсткі заходи, щоб усунути всі хиби. Не може бути й мови про те, щоб дівчата гуляли вулицями Рівного у шортах, нафарбовані і курили. Він дав поліції наказ наглядати за поведінкою всіх без винятку жінок-службовців і вважає за необхідне, щоб щонайменше 10 публічно були оголошені повіями.

Освіта українців повинна утримуватись на низькому рівні. Відповідно до цього має проводитися шкільна політика. Трьохрічні школи дають уже занадто високу освіту. У подальшому повинно бути зроблене все, щоб знищити силу народжень у цьому просторі. Фюрер передбачив для цього особливі заходи. Інакше біологічний потенціал цього народу через декілька поколінь притиснув би до муру німецький народ.

З точки зору культури ми дали українцям обидві церкви. Про подальшу культурницьку роботу не може бути й мови. Праця під час війни повинна стояти лише під знаком господарства.

У післявоєнні роки російський простір від Ейдкуннен [на заході] до Владивостока стане єдиною зоною збуту для німецької промисловості. Само собою розуміється, що ми не будемо постачати туди повноцінні

товари, а звичайний мотлох, який є достатнім для цього населення. Відповідно ціни на ці товари будуть високими, тому що окуповані східні території повинні оплатити витрати і жертви цієї війни.

Якщо цей народ працює 10 годин в день, то з них 8 годин він повинен працювати на нас. Жодні сентиментальні погляди не допускаються. Цей народ мусить бути керований залізною владою, щоб він зараз допоміг нам перемогти у війні. Ми не звільняли його, щоб ошчасливити Україну, а щоб забезпечити необхідний життєвий простір для Німеччини та її основу для харчування.

ВА R 6/70/15-18; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.249-251.

№ 39

З інформації відділу пропаганди V(Україна) Німеччини щодо структури населення, мови, церкви, “вербування” робітників, преси в Україні

*27 серпня 1942 р.
Таємно*

Відділ пропаганди У

О.-У, 27 серпня 1942 р.
Таємно

Д о д а т о к 2

До передаточного зведення відділу пропаганди У

Пропагандистське зведення про ситуацію на 1.9.1942

Національна структура місцевого населення

У порівнянні з областями на захід від Дніпра у Східній Україні в загальному переважала російська частина населення. У межах території Схід сильніше заселений росіянами, ніж Захід. Середні показники, які стосуються міського і сільського населення, дають наступну картину:

Район	Кременчук	2%	Росіяни
-“-	Золотоноша	6%	-“-
-“-	Запоріжжя	20%	-“-
-“-	Мелітополь	25%	-“-
-“-	Лубни	6%	-“-
-“-	Полтава	5%	-“-

При цьому слід зауважити, що російська частина сільського населення є, в більшості, значно меншою, ніж у містах. Відображення народно-го складу міст пересуває картину в бік російської частини населення.

Місто	Кременчук	9% (2%)
-“-	Запоріжжя	30% (20%)
-“-	Мелітополь	39% (25%)
-“-	Лубни	39 % (25%)
-“-	Полтава	8% (5%)

Причиною цього є змішування населення, якому свідомо сприяв радянський уряд, особливо в містах, за рахунок російських елементів.

Мова

У той час, як у суто сільських районах розмовляють переважно українською мовою, політика русифікації привела до того, що в містах з низькою частиною в населенні російської національності переважає російська мова (наприклад, Кременчук – 2% росіян, за оцінкою 80% - російська мова)...

(...)

[Різні питання пропаганди]

При здійсненні різноманітних пропагандистських заходів, при трактуванні населення в загальному і поведінці німців супроти нього, ніколи це не можна залишати поза увагою. При всій дивуючій, впертій і такій, що видається фаталістичною, душевній позиції місцевих жителів справляє зворушливий вплив доля багатьох сімей і невідома доля їхніх чоловіків на позицію переважно жіночого українського населення (на запитання про місце перебування чоловіка можна знову і знову чути стереотипну відповідь жінки “чоловік загинув”).

Не можна не зауважити велику потребу населення країни у постійному і біжучому постачанні відомостей про політичну і військову ситуацію та велике прагнення до друкованих матеріалів для читання.

Не слід заперечувати, що все ще існують передумови до автономічного українського руху, який переслідує, як кінцеву мету, самостійність

України. Організовану форму цього напрямку з впливом на громадськість, однак, не треба виявляти.

Церковне питання не відіграє, принаймні поки що, особливо великої ролі у загальних настроях населення. Молодь, передусім міська, в церковних питаннях майже зовсім не зацікавлена і, переважно, не має жодного зв'язку з релігійними або церковними справами. Старші вікові групи, на відміну від молоді, частково демонструють дуже орієнтовану на церкву позицію і намагаються брати участь в церковному житті через відбудовування Служб Божих і виконання давніх традицій. Обидва церковні напрямки – старовірська (православна) ортодоксальна і так звана автокефальна (національно-українська) Церкви, особливо духовенство, досить вороже протистоять одне одному. У той час, коли православні, за традицією, визнають своїм главою московського патріарха, автокефальна церква захищає свою повну незалежність від московського патріархату і прагне тим самим самостійності свого церковного життя. Але з цього не випливає, що православна церква є дружньо настроєною до більшовиків.

Із цілком зрозумілих причин пропаганда навмисне відмовила у будь-якій підтримці як однієї, так і іншої церкви. Для цього, щоб дати вихід існуючій, частково сильній потребі населення у якій-небудь, принаймні видимій, духовній або культурній діяльності, всюди, де існували матеріальні передумови, була надана українцям можливість для культурної діяльності і просвітництва. Створення або відновлення роботи театрів, кіно, виступи оркестрів чи хорів, заснування читальних закладів, в яких пропонувалися підібрані українські та німецькі журнали і газети, досягли далекоюсяжного відволікання і з вдячністю були сприйняті населенням країни.

Вербування української робочої сили для Райху широко вплинуло на загальний настрій. Початково вербування проводилось без співпраці з відділом пропаганди. Для того, щоб досягти вказаних контингентів робочої сили, часто вдавалися до примусових заходів, які частково сильно роздувались і поширювались ворожою пропагандою та негативно впливали як на запис на роботи, так і на настрої в цілому. Проти цих чуток активно і систематично організовувалась протидія через пресу, провідне радіомовлення, листівки, зібрання, гучномовці, усну пропаганду. До середини квітня інстанція, якій було це доручено, - головна група Праці в економічній інспекції самостійно проводила вербування в Україні на схід від Дніпра. З початку травня відділ пропаганди V [Україна] взяв на себе вербування з використанням усіх наявних пропагандистських засобів.

Відділ пропаганди V, його підрозділи і зовнішні пости, головна група Праці в економічній інспекції, керівники районів і бургомістри

постійно розподіляли пропагандистські матеріали:

- Друкований плакат вербування на роботу;
- Плакат-заклик до подорожі “Я їду до Німеччини”;
- Плакат “Робітник з гранатою”;
- Плакат для вербування на сільські роботи в Німеччині;
- Плакат “Робітник з пневматичним молотком”;
- Листівка “Робітники і робітниці!”;
- Брошура Заукеля (інтерв’ю у Києві).

Крім того, проводились роз’яснювальні зібрання із залученням українських промовців, звичайно, з подальшими демонстраціями фільмів. Транспорт з робітниками, який відправлявся до Райху, обслуговувався на постійній основі. Піклування про прикрашення поїздів, роздавалися прапорці зі свастикою, а також газети і пропагандистські писання, а з допомогою музики через гучномовці підносився в значній мірі пригнічений настрій.

350-тисячний робітник був святково відправлений, причому йому і його сім’ї поряд з подарунками була передана дійна корова. У пресі та на інформаційних вітринах цей захід був використаний у фотозображеннях.

Вся преса у зоні сухопутних сил в кожному випуску постійно вміщала ґрунтовні статті, заклики, повідомлення про пережите і листи українських робітників з Німеччини.

Радіостанції у Дніпропетровську і Харкові, а також установки провідного радіомовлення одержували матеріали преси від відділу для передавання.

До 31.7.42 до Райху від’їхало 429 000 українських робітників з областей на схід від Дніпра. Тим часом їхня кількість виросла до 480 000. Приведені нижче місячні цифри доводять дієвість використання відділу пропаганди V при вербуванні робітників.

Місячні показники кількості робітників, які від’їхали до Німеччини:

Січень	1942	3 427
Лютий		7 855
Березень		28 162
Квітень		65 545
Травень		119 381
Червень		110 654
Липень		<u>53 958</u>
		388 892
Плюс Крим		<u>30 000</u>
		418 892

Відділ пропаганди V

О.-V. 27 серпня 1942 р.

Таємно

Д О Д А Т О К 4
до передаточного зведення відділу пропаганди V

**Список 17 українських і російських газет,
які передаються відділом пропаганди Україна
райхкомісару України**

Місце видання	Назва газети	Періодичність	Обсяг	Спосіб друку, тираж
1	2	3	4	5
Підрозділ VI в Запоріжжі				
1) Запоріжжя (укр.)	“Нове Запоріжжя”	3 x W	4	F 10 000
Підрозділ V2 в Мелітополі				
2) Мелітополь (укр.)	“Мелітополь- ський край”	2 x W	2	F 2 500
3) Бердянськ (укр.) (Осипенко)	“Світанок”	2 x W	2	F 10 000
4) Генічеськ (рос.)	“Азовский вестник”	2 x W	2	F 6 000
Підрозділ V3 в Кременчуці				
5) Кременчук (укр.)	“Дніпрова хвиля”	3 x W	2 x 2 1 W 4	F 20 000
6) Кременчук (укр.)	“Вечірній листок”	3 x W	1-2	F 5 000
7) Петриківка (укр.)	“Новий час”	2 x W	1 x 4 1 x 2	F 4 000
Підрозділ V4 в Полтаві				
8) Полтава (укр.)	“Голос Пол- тавщини”	6 x W	1 x 4 1 x 2	R i F 50 000

1	2	3	4	5
Підрозділ V6 в Лубнах				
9) Яготин (укр.)	“Рідна нива”	3 x W	2 x 2 1 x 4	F 8 000
10) Бориспіль (укр.)	“Українське життя”		2 x W	F 1 500
11) Хорол (укр.)	“За краще життя”	3 x W	1 x 4 2 x 2	F 3 500
12) Гадяч (укр.)	“Гадяцька газета”	3 x W	1 x 4 2 x 2	F 3 500
13) Лубни (укр.)	“Рідне слово”	4 x W	4	F 7 000
14) Миргород (укр.)	“Відро- дження”	4 x W	2 x 4 2 x 2	F 6 000
15) Пириятин (укр.)	“Рідна нива”	6 x W	2	F 6 500
16) Золото- ноша (укр.)	“Українське слово”	3 x W	1 x 4 2 x 2	F 10 000
17) Переяслав (укр.)	“Останні вісті”	2 x W	2	F 1 000

Примітка: укр. – українською мовою
 рос. – російською мовою
 обсяг – кількість сторінок
 W – на тиждень
 R – плоский друк

*ВА R 6/70; Косик Володимир. Україна в Другій світовій війні у доку-
 ментах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. –
 Львів: 1998. – С. 236-241.*

№ 40

**З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД)
Німеччини про заклики ОУН (С.Бандери) до населення, юнацтва
боротися проти німецького і радянського панування за здобуття
незалежності України**

Берлін

28 серпня 1942 р.

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности
Штаб командования
PS-3493 353
Берлин, 28.УШ.1942 г.
Секретно!
печать

СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей
№18
При запросах просим ссылаться на
вышеуказанный номер сообщения.

УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

Удалось захватить нелегальный бандеровский орган «Знамя молодежи» от 1.6.42 г., в котором украинская молодежь призывается не верить никаким обещаниям немцев, а присоединиться к бандеровскому движению в его борьбе за независимость Украины. Здесь говорится:

«Украинские девушки и юноши!

Империалистические великие державы проливают кровь своих и чужих народов. Идет борьба за мировое господство. Цель заключается в том, чтобы возможно больше поработить народа и побольше награть земли. Все это маскируется красивыми лозунгами. Говорят о большевистском интернационализме, английской демократии или о новых порядках в Европе и Азии. За наш хлеб, наш металл и уголь, а также за нашу украинскую рабочую силу воюют миллионы солдат. Целые орды московских солдат грабят и обворовывают нашу страну.

Украинская молодежь! Разве мы можем вручить судьбу Украины в руки жестоких чужестранцев? Разве мы хотим бесчеловечного господства «освободителей» с их сытой господской жизнью немецкой молодежи? Мы сами хотим создать свою жизнь в Украине. За величие Украины

сегодня борется ОУН под руководством Степана Бандеры.

Украинские девушки и юноши!

Вставайте под знамена ОУН.

Боритесь за Украинское государство.

Проявляйте инициативу. Воспитывайте своих товарищей и друзей патриотами Украины».

В Киеве в полицейском участке была обнаружена листовка бандеровского движения. Листовка обращается ко всем украинцам с призывом бороться не только против московских пролетариев, но и против немецких пролетариев (сторонников НСДАП). Дальше в районе Киева была найдена листовка краевого руководства бандеровского движения по Западной Украине. В листовке говорится, что немцы своей грубой колониальной политикой на Украине вызвали справедливое возмущение. Победа немцев над большевиками возможна только с помощью украинцев. Непродолжительное господство немцев развеяло все надежды на суверенную Украину, поэтому в настоящее время необходимо вступить на путь организованной революции под руководством Бандеры. Германия вынуждена напрягать последние свои силы в борьбе против Англии. В связи с этим увеличиваются шансы ОУН. Листовка призывает украинцев не оказывать никакого содействия московским требованиям в образовании банд, так как это повлечет за собой большие жертвы, от которых выиграет только лишь Москва. Главная задача заключается в объединении всех сил. Время выступления будет указано руководством ОУН.

В одном из транспортных полков на Украине в качестве шоферов работали украинцы — бывшие военнопленные. Как оказалось, они проводили враждебную пропаганду и агитировали за переход к красным. Некоторые из них подготовляли восстание, во время которого должны были быть убиты военнослужащие немецкой части. Злоумышленники рассчитывали достигнуть фронта на автомашинах. У них оказались схемы расположения бензохранилищ и квартир немцев. Пока арестовано 6 человек, 2 убиты при попытке к бегству.

27.7.42 г. в Киеве был пойман руководитель бандеровского движения в Восточной Украине, скрывавшийся под кличками Пип, Андрей и Мудрый. При попытке к бегству он был ранен и впоследствии умер. Его подлинное имя до сих пор не установлено. Он имел, по всей видимости, фальшивый паспорт на имя Василия Панасюка, кроме того, организационные инструкции бандеровского движения, которых у нас еще не было.

24.7.42 г. задержан украинец Александр Погорилый. Как оказалось, это был организатор и руководитель Революционной украинской националистической организации — РУНО. Предполагается, что она возникла в Киеве в январе 1942 г. и в настоящее время насчитывает около ты-

сячи членов. РУНО имела своей целью объединение на Украине всех сил, которые в случае русской победы должны были начать борьбу против занятия русскими Украины. РУНО в своих расчетах исходила из того, что Германия будет разбита Англией. В настоящее время из листовок известна только лишь программа РУНО. В ней предусматривается уничтожение фюрера и организация переворота в Германии. В одном из черновигов листовки речь идет о покушении на начальника полиции безопасности и службы безопасности. В августе 1942 года в Киеве должна была состояться конференция РУНО. На конференцию предполагалось пригласить представителей дружественных соседних государств. Программа РУНО свидетельствует о том, что ее положения смешаны с большевистскими принципами, а также с национал-радикальными тенденциями.

По достоверным сведениям, один из активистов бандеровского движения на Волыни заявил:

«Мы, украинские националисты, должны теперь ориентироваться на Советскую Россию и помогать ей всеми силами. От немцев нам нечего ожидать. Украинский народ почти совершенно уничтожается. По окончании войны каждый немецкий солдат должен получить от 40 до 50 га земли на Украине, а мы, украинцы, должны будем в качестве рабов обрабатывать эту землю. Поэтому мы должны держаться Советов.

Англия приведет Советы к тому, что они изменят свою Конституцию. В России уже распускаются колхозы и вводится частная собственность. В ближайшее время все угнетаемые немцами народы должны взяться за оружие. Германия проиграет эту войну».

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 22. – Спр. 77. – Арк. 76, 83-86. Переклад з німецької. Машинопис.

№ 41

Інструкція Служби безпеки ОУН

Серпень 1942 р.

Слава Україні! Героям Слава!

СУСПІЛЬНА БЕЗПЕКА

Розв'ій розвідки

Всі відомості, які стараємося довідатися про ворога, мають одну ціль: знання про уміщення ворога, склад його сил, його зміцнення,

заміри, пляни, моральний стан, господарські, політичні і технічно-промислові взаємини, повинні бути предметом неустанних бадань [досліджень] і обсервацій. Здобути їх може тільки нова і добре зорганізована розвідка, вона має слухати, стежити і з усього витягати висновки.

Поділ Безпеки

Загально Безпеку ділимо на: 1. офензивну [наступальну] “розвідку”; 2. дефензивну [оборонну] “контррозвідку”.

Залежно від часу, Безпеку ділимо на: в часі миру і в часі війни.

Залежно від простору, ділимо на: глибоку і плитку.

ОФЕНЗИВА – є це штука [мистецтво] здобуття і достарчування [постачання] відомостей про противника, є це невидима, скрита, підступна армія, яка має наслухувати, стежити і з усього витягає висновки. Між іншим вказує нам джерела відомостей, які стараємося здобути. Вони мають одну ціль, а саме: розпізнатися в ділянках військовій, політичній, економічній, технічно-промисловій та загальній. Розвідка старається пізнати все слабе місце ворога, щоби пізніше ударити.

ДЕФЕНЗИВА – є це підступна боротьба офензиви з чужою офензивою. Вона застосовує хитрі, підступні способи, за помічно яких проводиться охорона військових, політичних, економічних таємниць. Дефензива має, з одної сторони, пізнати організацію, ціль і методи чужої розвідки, а, з другої сторони, утруднити і унешкідливити виконання її завдань і спараліжувати її діяльність, при контролі власних розвідників.

Тактика дефензиви (або оборони)

Вимагає таких даних:

1. Дуже густої сітки свого апарату з найглибше запущеним корінням;
2. Дуже справного апарату;
3. Доброго знання противника;
4. Опертя на загально-теоретичнім вишколі своїх співробітників.

Дефензива послуговується такими способами здобування відомостей: зір, слух, перепровадження докладних ревізій під час арештування, допити. Дефензива має бути наче таким ланцюгом, як: слух-зір-дотик-чуття. Така метода праці, опертя на тих засадах, є первісною і дуже простою, до кожного висліду [висновку] потребує надзвичайно великого вкладу енергії. Ступінь тактики дефензиви, який переходить частково до офензиви, є обсервація місць, людей, льокалів і т.п. При дефензивній тактиці оборона заздалегідь прирікає себе на неуспіх, бо лише обороняє себе, випускає з рук багато, непотрібно розставляє сили, замість того, щоби ті сили зібрати і ударити на противника.

Залежно від предмету офензиву і дефензиву ділимо на такі точки:

1. Військову: сухопутню, морську і повітряну.
2. Політичну.
3. Економічну.
4. Технічно-промислову.
5. Загальну.

Завданнями військової розвідки під час війни є зібрати потрібні відомості від ворога, чи то посунутися в його напрямі, чи також оборонятися перед його наступом. Відомості дістаємо через спеціально зорганізовану розвідку, яка дістає інформацію через:

1. Допити і слідства полонених.
2. Дослідження паперів і документів, здобутих на ворогові.
3. Розвідка артилерії, яка має обсервувати в терені. Відділи, які визначають становище противника на підставі відгуку, блиску та відомості через повітряну обсервацію.
4. Поштова контроля.
5. Дослідження чужої преси, ворожої, як і неутральної.

Завданнями морської фльоти є здобути відомості про чужу маринарку [флот], то є кораблі торгівельні, військові, порти; окрім того — відношення командного корпусу до простих вояків.

Розвідка і політика

Політику у малих державах проводить розвідка, тому свою дипломатію наставляють під кутом політичної розвідки, коли у великих державах дипломати розвідкою не займаються. Військовими розвідчиками переважно є старшини, військові аташе, політичними розвідчиками є пресові аташе, політичні журналісти, вчені, студенти, туристи, лікувальники і т.п.

Завдання економічної розвідки

1. Бадання стану торгівлі, відношення до заграничної торгівлі, їх здібності торгівельні і кредитові.
2. Розбивання акцій евентуальної бльокади торгівлі.
3. Пізнання стану запасів харчових середників [засобів].
4. Розбивання акцій у напрямі нищення запасів, харчових засівів, затруювання худоби, свиней, що в консеквенції [в сумі] дає труднощі у виживленні і голод.

Розвідчика економічного є тяжко зловити, звичайно коли підозрюємо когось в економічному шпіонажі, застосовуємо сталий нагляд, стежимо за зв'язками, видатками та банківськими операціями.

Завдання технічно-промислової розвідки

1. Бадання фабрик зброї, аmunіції, варстатів воєнного промислу.
2. Дослідження винаходів, відкриттів і технічних удосконалень.
3. Дослідження комунікаційних уряджень, способів їх будови, справності залізниць, телефону, телеграфу, доріг кабельових і радіостанцій.
4. Розвивання акцій в напрямку дезорганізування промислу, палення і нищення фабрик і варстатів воєнного промислу.

Як зорганізована розвідка

“Апарат розвідки”. Люди в розвідчому апараті діляться на:

1. Чолові — цебто наслані, що працюють індивідуально в цілях розвідчих; передовсім вкладають їм до знання якусь спеціальну справу, а коли ходить про людей пересічних то тоді бадають умовини праці на терені противника. Зв’язкові, які час до часу передають інструкції і забирають матеріали, в’яжуть порвані зв’язки. Живий зв’язок дуже тяжко вдержати.

2. Резиденти — це розвідчики зі сталими осідками, вони працюють в той спосіб в даному терені, що заснують сітку індивідуально. В сітці працюють люди випробувані, до певної міри вишколені. Які індивідуально не можуть багато дати зі себе, їх випробовується, і вони засадничо не мають зв’язку з сіткою. Резиденти, які кермують сіткою, мають поділений терен на кусні і в тих межах провадять роботу — розвідку при помочі своїх сіток. Сітка завсїгди користується цілим рядом інформаторів, цебто людей, що мають дуже обмежений зв’язок, дуже часто не знають навіть, що вони працюють у розвідці.

Властиві методи праці

Багато розвідчих централь стало на тому становищі [дійшло висновку про те], що розвідчик мусить бути сильно школений. Вишколений розвідчик з малим трудом принесе багато більше матеріалу, ніж невишколений. Невишколені розвідчики наражають себе, при тому дуже сильно. Наприклад, ворожа контррозвідка ніколи не знайде жадних записок у вишколеного розвідчика. Натомість, невишколений розвідчик якісь вістки чи спостереження записує пером чи шифром, чи симпатичним чорнилом. Розумні і тямущі розвідчики рідко проявляються, вони ніколи нічого не записують, бо багато знають термінів і відомостей про во-рога та його розвідку, а зібрана інформація тільки доповнення того, чо-го він навчився.

Основою розвідчика є завдання, яке зводиться до трьох моментів:

1. Вишукати, де знаходяться найцінніші документи.
2. Здобути їх, залишаючись невикритим.

3. Оставити противника непоінформованим відносно того, що його пляни вже нам відомі.

Пізнання середовища

Дуже часто зустрічається розвідчик з працею, що називається горячковою [терміновою]. Горячкові збирання розвідчих матеріалів звичайно позначаються тим, що даний розвідчий осередок поставлений на то, щоби доставити у свої руки якнай докладніше і найбільше матеріалів; тому припізнані матеріали не мають ніякого значення, або дуже мало. Навпаки для тих, що працюють для пізнання середовища, навіть старий матеріал має свою вартість. Такі розвідчики з початку займаються такими благими справами, як збирання адрес підозрілих: де мешкають, чи задоволені і як живуть, як можна дістати білет, чи можна їхати поїздом, де є ресторани і готелі.

Практика показала, що жінки не дуже придатні до розвідки.

Добір людей

При доборі людей дуже важливою квестією [важливим питанням] є жінки. Мужчини – це мовчазні, витривалі, консервативні, бракує їм звичайно підступу. Жінки мають власне всі прикмети підступу, атракційність [показовість], і це ставить жінку, як таку, що створює атмосферу для правдивого розвідчика. Натомість злі прикмети жінки-розвідчика це балакучість, ефектовність [схильність до створення зовнішніх ефектів], любить дуже часто залюблюватися, мало витривалі і невитривалі. Розвідчик у зустрічі з людиною, від якої хоче щось довідатися, мусить йому менше сказати, а більше від нього витягнути. При доборі людей для розвідки треба брати до уваги інтелігенцію з походження. Це краще конспірує, і такі люди не звертають на себе уваги контррозвідки. При праці видно найкраще фальшованість артистки, співачки і т. д. Звернути увагу ще на причини праці даної людини, головню звернути увагу на тих людей, що працюють ідейно з посвятою. Такі люди не будуть крутити, брехати, ні не будуть працювати на дві сторони. Розвідчик мусить бути правдомовний. На людей, що працюють за гроші, треба вважати [треба бути обережним], щоб їх не здеморалізувати, не можна щадити грошей, але не можна й смітити ними. Коли розвідчик буде мати мало грошей, буде шукати їх в противника, працюючи на дві сторони, коли забагато, то його наставляє на вищу життєву стопу.

Позірні [фіктивні] заняття

Такі люди мусять мати працю з добрим заробітком, бо розвідчик гроші дістає від нас. Схоче їх використати, а використовуючи, може зверну-

ти на себе увагу чужої розвідки. Резиденти мусять мати при своїй роботі дуже велику свободу рухів, тому дається їм таке заняття, щоби не зв'язувало їх з одним місцем. В нормальний час такі розвідчики займаються торгівлею, торговельними поїздками, працюють як агенти різних фірм. Розвідчик мусить мати забезпечення перед ворожою контррозвідкою.

Осередок розвідчий у сітці мусить бути сталий, але настільки, щоби можна було перекинути його без шкоди на інше місце. Осередок розвідки творить резидент з кількох довірених людей. Об'єктом для такого осередку є: гуртівня, фабрика, ресторан, кабаре і т.п. На те, щоби можна було непомітно сконтактуватися. Такий резидент повинен мати:

1. Людей, що допомагають йому вдержати зв'язок.
2. Людей зо сітки, які проводять роботу на даному терені, ті повинні мати інформаторів.

Резидент повинен мати групу людей, які можуть когось завербувати до праці.

Пересилання матеріалів

Пересилається через радіо, однак те пересилання вісток є дуже обмежене. Пересилання матеріалів дипломатичними і взагалі живим зв'язком (кур'єрами), переповідаючи усно чи записками чи кореспонденцією. Висилання поштових голубів, димовими знаками, сигналізаціями.

Провокатори

Провокатор – це осібняк, який здибнощами та часто працею вдирається на провідні становища, спонукає організацію або її поодиноких членів до бойових виступів, або взагалі до діяльностей, а здобувши собі таким чином довір'я організації і членів, провокує дуже часто шумні, але невдалі виступи, де поліції легко переловити, а невігідних її членів унешкідливіти.

Провокатори є звичайно конфіденти [таємні співробітники]. Провокатори і конфіденти є це підступні “товариші” кожної організації, до якої за всяку ціну вони стараються вдертися, а тоді вони таку організацію доводять до внутрішнього розкладу і упадку. Відома російська терористична організація “Народна воля” завалилася наслідком провокації. Ще до світової війни виявилось, що керманичем терористичної російської соціалістичної організації революціонерів був конфідент і провокатор Азеф. Також до бойової організації Пілсудського почали просякати конфіденти і провокатори, що було причиною того, що Пілсудський зупинив у конгресівці [на території Царства Польського] “бойову” діяльність організації та почав організовувати в

Галичині кадри польської армії*. По упадку царату, коли стали відомими архіви царської “Охранки”, вийшли на денне світло жахливі речі про поширення конфіденства і провокаторства серед російських підпільних організацій. Виявилось, що головою комуністичної фракції послів російської “Думи” був конфідент і провокатор робітник Роман Калинський. На домагання поліції він загострював зміст думських промов, які писав і надсилав йому з-за кордону Ленін. Виявилось, що на одному з’їзді революційної організації соціалістів-революціонерів на загальне число кільканадцяти відпоручників [делегатів] з різних місцевостей не було ні одного, що не був би конфідентом “Охранки”.

Розуміється, що один про другого не знав, котрий з них є конфідентом. Конфіденти і провокатори є і будуть всюди, де лише існували або існують тайні організації. У кожне підпілля входять конфіденти і провокатори, які деморалізують і приводять його до упадку, тим-то пояснюються такі чистки і реорганізації, які проводять в собі підпільні організації.

Провокатори з нутра організації

Провокаторів з нутра організації вербується шантажем, і це найважливіший засіб при вербуванні. Залякати такого чоловіка і його родину, пригнобити його морально, доказуючи, що він такий наївний, дався так легко обманути себе якимсь націоналістам і т.д. Ось цілі, до яких прямує поліція, в першій хвилині старається заломити духа такого чоловіка, уживаючи при тому різні штуки, підступи і погрози не лише йому, але й дорогим йому особам. Коли це осягнено, і то в перших хвиликах, все дальше йде вже легко. При шантажі якогось чоловіка, треба вміти належно використати належно зібрані матеріали проти нього. Коли не дається зломити чоловіка переконаннями і погрозами, тоді стосується биття і тортури. Коли ліквідується якусь велику організацію, тоді арештується явно, в противному випадку - тихцем. Кожному арештованому дається змога вийти на світ незамітно, якщо лише даний чоловік скаже їм все, що знає і годиться співпрацювати з ними. Тому не арештують явно, а кажуть чоловікові в якійсь справі особисто прийти, наприклад, на пошту, до сільради чи якогось іншого уряду де на нього вже чекає поліцист. Значить, чого він там пішов, хто з ним і про що говорив, ніхто окрім нього і поліциста не знає. Коли якийсь чоловік уже сидить у тюрмі і згодився співпрацювати з ними, видавши перед тим всіх і вся, тоді

* Йдеться про призупинення діяльності Ю.Пілсудського на території Російської імперії у т.зв. Царстві Польському, або “Конгресовій Польщі” (уламку Польщі, який відійшов до Росії після Віденського конгресу 1814-1815 рр.). З 1907 року Пілсудський почав активно працювати на території Польщі, яка входила до складу Австро-Угорської імперії.

дають йому змогу вийти на світ у формі втечі десь при сторожі брами, чи припиляти ґрати і утекти, чи зі шпиталю. При такій втечі дуже часто сипиться погоня поліцистів за таким утікачем, так, щоби сторонній міг би присягнути, що бачив, що якийсь в'язень утік. Звичайно провокаторів підбирають з тих людей, в яких в родині були всипані або родина є замішана. Підбирають людей інтелігентів таких, що займають високі пости, як кур'єри, військові розвідчики і т.д., бо ті люди можуть їм багато сказати і зробити. Добирають таких людей, до яких мають зібраний обтяжуючий матеріал з арештувань інших людей, тоді такого чоловіка з зібраним матеріалом можуть скоріше зловити.

Другі типи провокаторів – це такі, що по якомусь довшому часі свого побуту у в'язниці, годяться до них йти на службу, а здобувши довір'я якоюсь великою всипкою, тоді випускають їх на світ, щоби одначе їх законспірувати, уладжують їм різного роду втечі. Втечі є більш правдиві, коли даний чоловік уживає зброї. Втечі з тюрем, з авт під час переїзду, з поїзду, власне втечі тих людей, що знаходяться в руках поліції, є дуже сумнівні й підозрілі.

Підготовка провокатора

Перше, що провокатор має зробити, то є: видати свого зверхника і то обласного чи крайового. На інших не дуже то ласі. Стрічі на найближчий час, коли має стрічу зі своїм зверхником, а цей високопоставлений, то випускають його на стрічу на те, щоби він їм поміг зловити свого зверхника. Якщо це їм вдасться і при цьому допоміг їм даний провокатор, то цим актом стараються заломити нового схопленого. Чоловік, що годиться співпрацювати з ним, вибирає собі терен, який йому до вподоби, чи ЗУЗ чи СУЗ, чи навіть за границею.

На еміграцію висилають також провокаторів і шпигунів, які залишаються настало, обсервують життя осередку, де собі вибрали працю. В нутрі її (еміграції) відношення, зв'язки з матірніми землями - відношення організації, де знаходиться організація і навпаки. Ці люди провокатори, чи такі розвідчики, мають про все донести до сторони на, яку працюють.

Тактика поліції супроти підпілля

В нас думають, що йде лише про те, щоби довести тайну організацію до упадку, щоби прямо стерти її з лица землі. Тим часом є воно інакше. Коли централь тайної організації знаходиться поза межами держави та організація зараз не впаде, коли конфіденти відкриють кілька чи, навіть, багато звен в краю, а влада виарештує її членів, заходами заграничного центру можуть постати нові звена організації в яких поліція не буде мати вже своїх конфідентів. Тому поліція дуже часто ліквідує краєві

звена, а декілька звен лишається на деякий час на розплодок, щоби не стратити зв'язку з організацією та мати через конфідентів контроль над її діяльністю. Контрольована конфідентами і провокаторами організація для поліції не є грізною. Для прикладу наведемо тактику царської "Охранки" по 1907 р. супроти революційних організацій в Росії.

В Росії в 1907 р. існувало дуже багато революційних організацій, які себе взаємно поборювали.

"Охранка" змагала до того, щоби вирости в окрему силу в державі, тому вона негайно наповнювала революційну організацію, бо коли б її не стало, вона мусила би тратити свої великі впливи і значення. Коли якась організація занадто виростала, то "Охранка" проводила лише частинно ліквідацію діяльності, а це в очах оточуючих тільки підвищувало її значення. Вона не доводила до повного упадку якоїсь революційної організації, щоби тим самим не скріплювати сили і значіння іншої організації. В часи, коли соціалістична [йдеться про есерів] партія в Росії була великою силою, "Охранка" помагала в діяльності більшовицької партії, щоби таким чином дати соціалістичній партії грізного суперника. На основі документів, знайдених у архівах, стверджено понад усякий сумнів, що царська "Охранка" своїми конфідентами і провокаторами в багатьох випадках керувала революційною роботою, улаштовувала політичні атентати [замахи] і навіть руками революційної організації зводила криваві порахунки з невігідними собі державними достойниками.

Як глибоко сягали акції "Охранки", доказує історичний факт, що в бойовому підвідділові російських революціонерів, який організував атентат на царя Миколу II, помагав високий достойник Ради Міністрів, а на чолі того відділу стояв агент "Охранки", який діяв під контролею предсідника Ради Міністрів Столипіна.

Тактика царської "Охранки" навчає нас, що поліція тільки частинно ліквідує підпільні організації, бо їх існування є дуже часто в її інтересах.

Дуже часто в інтересах поліції є витягнути наверх активні сили недержавної нації, щоби таким чином задушити їх у догідній для себе порі. Мистцями у провокуванні таких виступів є більшовики, а навчились того на власній шкурі від царської "Охранки". Царські "охранники", як Лопухін, Герасімов, були першими теоретиками і практиками-виконавцями провокацій. Їх дитиною є славнозвісний Азеф. Щоби позбутися активного українського елемента, більшовики самі організували на Великій Україні повстання проти себе, і в цей спосіб викривали собі ворожі бунтівничі елементи та їх симпатиків і унешкідливлювали все те, що у звичайних умовах не далось б викрити. Бунт, саботаж, акт терору є дуже часто в інтересах пануючої нації, і дуже часто влаштовують їх тайні органи поліції.

Характеристика шпигунів

Кожний розвідчик перед виходом в терен, вибирає собі відповідне алібі: видумує собі якесь ремесло в яким визнається, в першій мірі, таке, щоб міг вільно пересуватися без перешкод і збирати відомості з політичного і військового життя. Треба пам'ятати, що шпигун, щоб не кинути на себе підозріння, буде працювати у даному ремеслі та під подібним назвищем. Шпигун уникає провінційних міст, малопромислових, спокійних, в яких кожен чужий звертає на себе увагу. Вибирає натовість більші міста фабричні, торгівельні, при чім шукає мешкання, відповідного для стрічі з конфідентами, де не можна підслухати, підглядати. Виходить з помешкання в день, щоби не зробити підозріння, шпигун, крім того, студіює пресу, а також слідкує за розвитком політичних подій. Студіює військові і фахові видання, щоб могли зорієнтуватися в політичній ситуації, бажаннях і цілях партії чи організації, наміри і настрої в армії, наміри і настрої армії, а навіть в ситуації економічній, потрібні дати записує. Шпигун ніколи не вступає до протидержавних партій, а деколи використовує їх дуже обережно, бо такі протидержавні організації є сліджені поліцією і їхніми прислужниками. Серед шпигунів стрічаються одиниці з неограниченою здібністю, з хистом викликати довіру серед високопоставлених осіб.

Розвідчиком є той, хто: а) тайно, або під фіктивним прикриттям, збирає в терені оперативні відомості в тій цілі, щоб їх доставити противній стороні; б) дає або приготує пляни, рисунки, фотографії, які є у пов'язанні з військом чи управлінням; в) дає мапи, моделі зброї, амуніції, також всякі відомості; г) збирає дані про мобілізацію армії і воєнні маринарки; ґ) збирає дані про організацію та військову працю, озброєння, обладнання, стан військових матеріалів, фортифікації мостів та стратегічних пунктів. Правдивий розвідчик є фахівцем, який звик практикувати своє ремесло з розважністю і спокоєм.

Вишкіл розвідчиків

Насамперед застосовується теоретичний вишкіл, послуговується підручниками практично-офензивного змісту. Застосовується практичний вишкіл пробних розвідок. Пробний розвідчик працює над станом людей, збирає назвиська людей, подає стан магазинів, запам'ятовує числа авт [номерні знаки автомобілів], роверів [велосипедів], виробляє себе над пізнанням людей (психологія). Шпигунів інструктується без перерви, щоб даний шпигун практикував свій фах із замилюванням, як спорт, щоб міг дійти до перфекції (вправності), коли перейшов перший ступінь.

КРИМІНАЛІСТИКА

Класифікація кримінальних злочинів

1. До першої категорії злочину належить: морд [мордування], вбивство, рабункові напади [пограбування], саботажі, замах, напади, згонення плоду [аборт]. Тут береться під увагу воєнний і повоєнний стан, де число злочинів і рабунків збільшується. В рабунках беруть участь старі вправні злочинці, часто без зброї. Друга група грабіжників є переважно молоді люди. Професійних злочинців виготовляється при допомозі конфідентів. На місці грабунку треба поїхати, розглянути, що забрали, коли стріляли познаходити луску [гільзи], засягнути вісток від інформаторів чи звичайних людей.

До другої категорії злочинів належать крадіжки. Комісаріят для поборовання крадіжів ділиться на дві частини: на комісаріят, що займається тяжкими крадіжками і другий - звичайний комісаріят.

2. Крадіжки. Діляться на важкі й звичайні. До важких належать вломи касові [пограбування банків і кас зі зломом], касіярі [злочинці, що грабують каси – “ведмежатники”] це елемент, що складається з механіків та слюсарів. Кожний касіяр має свою методу праці, і тому завжди фотографується розпорені каси і точно їх описується. Вони беруть виключно гроші і дорогоцінності. Касіярі надзвичайно відважно працюють у двійку чи трійку. Боротьба з ними проводиться переважно при допомозі потенційних способів запобіганню грабункам.

Вломники [зломщики]: мешканеві [квартирні] – dokonують [здійснюють] влому [проникнення зі зломом] (є завжди кількох спільників). Звичайно надавець [“наводчик”], це той, що надає, де можна вломати [здійснити проникнення зі зломом]. Вломник – це той, хто dokonує влому. “Шмірок” сторожить під час влому.

Кишеньковці: найбільш поширена група, складається з жидів дорослих і підлітків з вулиці, є між ними мужчини і жінки. Місця злочинів: ярмарки, трамваї, станції, поїзди, відпусти [релігійні паломництва, прощі].

Дуже часто жиди працюють ошустами [ошуканцями, аферистами]. Боротьба з кишеньковцями можлива різна: обробляються поїзди, станції і т.п. і обсервується [спостерігається]. Коли спостережитья такого злочинця, арештується.

Злодії є ще: стрихарі [грабують хати, проникаючи до них через стріхи], склепові [грабують крамниці], мандрівні.

3. Третя категорія злочинців – це обманці. Перша група обманців – це фальшувальники грошей, складаються з малярів, графіків, які гарно малюють або фотографують банкноти. Коли появиться в обліку фальшивий гріш, треба устійнити, де цей гріш появился і який це гріш.

Фальшиві гроші впускаються на ярмарках, відпустах і т.п. Коли гроші появляються на ярмарках, ярмарок обставляється розвідчиками, переодягненими за селян, які торгують. Коли устійниться такого злочинця, повідомляється команданта – комісаріят – централю.

Друга група обманців: це фальшівник документів, особистих довідок, паспортів, метрик і т.п.

До іншої категорії обманників належить: картярі, шулери, офертярі [злочинці, які ошують на товарі], брильєнттери [скупники крадених брильєнтів] і проступники девізові [валютні мінйяли].

4. Злочини особові: знасилювання – це проступок, при якому треба поступати обережно і перевірити, чи дійсно зайшов випадок знасилювання. При цьому мусить збадати лікар, чи є синяки, задряпини і т.п. Лікарське бадання мусить ствердити, чи жертва знасилювання боронилась.

Ізганьблення: це полеві [статеві] зносини з жінками, при чому, жінка займає невідповідну поставу – позу на взір звірячий зі заду.

Торгівля жінками: гранична сторожа [прикордонники] повинна переводити контролю дівчат, що їдуть за границю, а саме: чого, по що і до кого їдуть та хто з ними їде.

Уживання наркотиків: кокаїну, морфію, етер [ефір], опіум, гашиш. Дістають їх через пачкарів [кур'єри з нелегальним товаром], або підроблення рецепту.

Гомосексуалізм карний, коли цей другий побирає гроші. Полеві взаємини карні поміж рідними і кривняками.

Видання і кольпортажа [розповсюдження] порнографічних книжок, проституція є карними. З метою поборювання поширення венеричних недуг, провадиться реєстрацію і нагляд за вуличними дівчатами — проститутками. Поліція поборює криту проституцію і охороняє легальну. Для поборювання критої (вільної) проституції висилається розвідників на обсервації льокалів чи публічних домів, де заобсервовано проститутток незареєстрованих. Їх поліція арештовує і віддає лікарському баданню і реєстрації. З проститутками любить забавлятися так званий злочинний елемент. Тому між ними треба мати інформаторів, які допомагали б дати інформації про нових прибулих проститутток.

Група пасерів [скупники краденого та нелегальні кур'єри]: коли б не було пасерів, не було б злодіїв. Головний контингент пасерів – це перекупники і пачкарі. Є пасери фінансисти, що переховують викрадений товар і пасери, що передержують вкрадені речі. До останньої категорії належать торгівці валютами (чорна біржа) та тайні гуральні.

Комісаріят гончо-інвілігаційний [слідчий] і розпізнавчий

До комісаріату гончо-інвілігаційного належить головно вилловлювати

всіх тих, яких виказує інвілігаційний денник [щоденник]. Дальша обсервація кишеньковців, тайної проституції, їзда поїздами в цілі охорони поїзда, де повнять превентивну службу.

Комісаріят гончої служби збирає точні матеріали про всіх злочинців, що втекли з в'язниці, проводять їх всіх в картотеках. До нього належить також шукання за пропавшими особами, розпізнання незнаних трупів. Розпізнавча служба обіймає опис особи і фотографування проступників. Кожна категорія злочинців дістає свій особний альбом. Знімки [фотографії] виконуються переважно в трьох відбитках, в трьох поставах: профіль, анфас і з покритою головою. Проводять картотеку задержаних. Коли хто-небудь мав яку справу з поліцією чи був нею задержаний, входить вже в цю картотеку.

При розпізнавчій службі треба поставити людей найбільше довірених. До розпізнавчого комісаріату належить видавати опінію [думку] про людей. Канцелярія провадить стислу евіденцію [облік] всіх справ, що виходять чи приходять. Кожна справа дістає своє число і т.д.

Превентивні засоби боротьби

Превентивна боротьба поліції з проступниками полягає на облавах, співпраці з конфідентами, співпраці з суспільством за посередництвом преси, а саме поучається людей як мають берегтися перед злочинцями. Повідомляють власників кас, що діє така, а така шайка касярів і т.п.

При бандитизмі, заряджується для населення даного повіту, де появляються банди, постійні варти. Вартівники мають обсервувати дороги і контролювати та придержувати підозрілих прохожих ноччу. Варта відповідає за напади. Ходить про те, щоб втягнути населення до боротьби з бандитизмом. В цій цілі заряджується облави. Вони будуть різні. Облави по кав'ярнях, торговцях, станціях і т.д. Про облаву начальник поліції нікого не повідомляє, навіть саму поліцію. Сам начальник визначає облаву даного терену, або місце в зазначений день, каже зібратися поліції, і коли входить, подає місце і вказівки облави. Облави на торговцях відбуваються в цей спосіб, що поліція замикає виходи і тільки одним виходом випускає людей. Підозрілих задержує і перевіряє. Подібно робляться облави на станції, в кав'ярнях і т.д. Коли поліція довідається, що якийсь бандит укривається в мешканнях, тоді робить ревізію. У великих мешканнях, де він може переховуватися, обставляють дім стійками [чатами]. Всіх присутніх у мешканні лічитиметься, і коли придержано бандита, треба провести особисту ревізію. У випадку облав чи ревізій треба поступати дуже обережно, щоби успішно проводити боротьбу зі злочинцями треба пізнати:

- а) залюднення терену; б) народність мешканців; в) релігію;

г) культурний стан; г) джерела заробітків; д) звичаї; е) характер і навички мешканців; є) уживання алкоголю та наркотиків і загальний добробут та життєвий стан мешканців; ж) докладне знання злочинности елементу; з) евіденція періодичних злочинців та підозрілих; і) безпосередній контакт зі злочинцями; к) запровадження арешту для злочинців і підозрілих, де подається до якої категорії належить арештований, яку злочинну працю здійснює, яких метод використовує при тій праці, точний опис його особи, характерні риси, убрання.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗПІЗНАВЧОЇ СЛУЖБИ

Першим і головним завданням розпізнавчої служби є устійнити тожність проступника. Є кілька відділів розпізнавчої служби:

1. Дактильоскопічний відділ, який бере від більш небезпечних злочинців відбитки пальців і долонь. Немає такої жодної людини, щоби мала такі самі відбитки пальців, що друга, і ті відтиски впродовж літ не змінюються. Є чотири головних роди відтисків пальців, а вісімнадцять підродів. На внутрішній стороні пальців знаходяться у верхній верстві шкіри лінії так звані папілярні лінії, що творять цілком означені узори. Узори, папілярні лінії, що їх має кожна людина від уродження, аж до смерті і аж до розкладу трупа. Папілярні лінії не можна усунути без зранення глибше положеної підставної версти шкіри.

2. Фотографічний відділ. Знімка зі злочинців робиться з: переду, з заду, профіля і покриттям голови. Держиться її десять літ на комісаріаті. Світлина є помічним засобом при висліджуванні злочинної діяльності - це безсумнівно доказовий матеріал.

3. Опис особи. До опису особи належить величина, постава, форма голови, обличчя, колір, чоло просте чи похиле і т.д., волосся, очі, ніс, зуби, ноги, хід, мова і спеціальні ознаки. Слід усталити такі персональні дані особи: ім'я, прізвище, день, місяць, рік народження, місцевість (округ, повіт, держава), фаховість, останнє місце замешкання, релігія, народність, стан (вільний, жонатий, розведений) прізвище жінки, батька, матері і їхнє замешкання, ім'я і прізвище особи, яка знає даного злочинця. Коли ж цього мало, тоді беремо з уряду метрикальний витяг і здійснюємо порівняння. Крім цього, до картотеки входить кожна особа, яка коли-небудь була на поліції чи мала адміністративну кару. Взагалі до картотеки входять люди, що мали що-небудь до діла з поліцією. Інша картотека є для злочинців, де подається рід злочинців, якими методами поступає даний злочинець, які мав уже злочини. Розпізнавча служба приїздить на місце проступку з фотографічним апаратом і апаратом до відтискання слідів і пальців. При вбивстві робить знімку трупа, окремо голови, відтинає по 10 сантиметрів кожної матерії з гардеробу,

дрібні речі забирають зі собою. Треба точно подати опис трупа (зріст, вік і т.п.). Служба розпізнавча співпрацює з службою гончою.

Служба гонча

Служба гонча має два відділи:

1. Приймає зголошення [проводить допити] всіх злочинців, що були зловлені на яких-небудь теренах, а уряд, на терені якого зловлять пошукованого злочинця, зголошує в інформативнім деннику. В такому деннику подається опис осіб, які пошуковуються, ім'я і прізвище, дата народження, хто і за що його шукає і т.п. справи. Якщо пошукованого зловили, тоді подача в деннику відкликається. Гонча поліція контролює доми, станції, трамваї, обсервуючи, чи не приїхав пошукуваний. Кожний розвідчик має свою службову книжку, де вписує свою справу, яку має прослідкувати, і нотує, як він її виконав і чи виконав. Начальник поліції відбуває з таким розвідчиком так звану відправу. На цій відправі вписує до його книжки завдання, яке розвідчик має виконати. Другого дня звітує перед начальником, подаючи йому звітovu книгу до перегляду.

Вступне слідство

Коли стався злочин, тоді треба устійнити, хто, де, коли, чим, як, чому, зробив те, що сталося? Місцевість – з неї робиться шкіц [ескіз], подається дату, чим dokonано і в якій спосіб. Коли відповіджено на ті питання, приїздимо на місце злочину. Тут випитуємо пошкодованого, стверджуємо тотожність рабунку, перевіряємо шкоду, устійнюємо, чи вживано зброї, якщо стріляли – шукамо за лусками [гільзами], засягаємо інформацій про вигляд, як говорили, яка мова. Устійнивши, повідомляємо про це патрулі. Опісля розвідчикам подається опис справників злочину, і вони при помочі своїх інформаторів установлюють прізвище бандитів, а коли устійнили, приступають до їх ліквідації. Інформаторам платимо за їх віддану працю грішми, або тримаємо їх з боязні, знаючи про їх менші проступки. Жидів за інформаторів брати не треба, бо засадничо жиди ніколи чесно не працюють.

Переслухи [допити]

Завданням переслухання є устійнити, хто і як виконав даний злочин. У випадку грабунку чи морду, приміняється таку методу, що не пишеться на папері, а кількох розвідчиків кажуть, чи склоняють говорити все, що знає. Так з ним говорить годину чи дві, не даючи йому прийти до себе. Коли говорить правду – треба писати на машинці, коли крутить – треба ужити технічних засобів і примусити до правдивих зізнань. Протокол підписують дві особи: безпека і обжалуваний. Переслухується

кілька разів для порівняння. В першому переслуханні не говориться про те, що нам ходить. Нехай обжалуваний говорить сам. Всі дані, що їх виявив сей час, треба використати, а полонених спільників негайно арештувати і перевести ревізію.

Коли все устійниться, тоді зводиться обжалуваного і пошкодованого.

В тій цілі береться кількох людей із злочинцем, ставляться всіх у один ряд. Припроваджується пошкодованого, і він приглядається, не показуючи на підозрілого, а осібно говорить, що перший чи другий в ряді. Тоді підписується протокол впізнання, підписує його той, хто впізнавав, подаючи всі дані – чому, як, по чім упізнав. Впізнання потрібне, коли злочинця не маємо, а треба його устійнити.

При переслуханні бандитів б'ється доти, доки не признаються і не видадуть своїх спільників. З ошуканцями треба працювати дуже обережно, впливати на них більше психічно і стараючись збирати більш доказовий матеріал.

Найбільший процент вбивників є серед поляків, вбивники на сьогоднішньому тлі се переважно москалі. Злодії у великому проценті це - жида і українці. При поборюванні злочинів рішає скорість слідства, при чому треба звертати увагу на дрібнички.

Судова медицина

Судова медицина це є наука примінення до потреб і вимог судівництва. Коли маємо справу з трупом, мусимо устійнити тотожність і в першу чергу треба подати:

1. Висота тіла міряється мірою м'якою, або твердою з дощини (лікарі міряють поодинокі частини тіла).

2. Якщо труп не є ще знищений атмосферними впливами і оточенням, то тим легше означити його вік. У дітей та новородків означається вік за ступенем окостеніння та розвой деяких внутрішніх органів, розвой полових залоз, зубів і т.д.

3. Означення полу, якщо труп не знищений, ще не трудно очеркнути на підставі полових залоз. Гермафродитизм: це людина подібна до мужчини, а має одні і другі органи. Фемінізм: це зовнішній вигляд жінки, а в дійсності мужчина. Віргінізм: навпаки до фемінізму.

а) Пол можна означити по будові гортані, де в мужчини є "адамове яблуко," в жінки його немає.

б) Будова сідниці.

в) У мужчини сильніший кістяк.

г) Опис особи і її ознаки.

При цьому треба звернути увагу на голову, очі, ніс, бороду, близну [шрам], татування. Близни не можна знищити ніяким способом,

тільки можна змінити при допомозі операції.

Татування

Знищити татування є неможливо, можна лише витатуйоване місце випалити kwasом [кислотою], або вирізати, однак на цьому місці останеться близна.

Узублення

Які зуби вставлені, визначають спеці дантисти, які є до допомозі судових і слідчих органів.

Хиби устрою вроджені і хворобливі

Вроджені - це синдактилія (зрослі пальці), скривлення носа, бородавки.

Штучні – поранення або близна.

Смерть – це стале заперестання дихання і обігу крові, яке спричинило заперестання всіх життєвих чинностей [функцій]. Зміни, які протягом доби приводять до дерев'яніння, є певною смертю. В противному разі це може бути летарг [летаргійний сон]. При ньому остудження тіла припиняється, температура усталюється і задержує в тілі обіг крові.

В нутрі тіла є температура стала. При відділах судової медицини мусять бути ледівні [морги]. На розклад тіла діє: теплота, швидкість скручення білків накриття, величина тіла. Більші тіла скорше стигнуть як малі.

Є випадки, коли температура трупа доходить до 40 степенів [градусів]. Це спричинюється деякими хворобами, а головно заразними. Найскоріше вистигають частини тіла накриті і ті, що на них є подерта шкіра. Труп по трьох годинах є зимнішим, як його окруження з причини випаровування.

Блідість – плями посмертні, які появляються по шістьох годинах, можна змінити. Синяки, спричинені насильством до смерті, синяки по смерті ніколи не виступають. Якщо синяк поставлений за життя, він під натиском пальця не зійде. Натомість посмертну пляму можна усунути, натискаючи її пальцем і то тоді, коли труп не лежить довше, як шість годин.

Посмертне скорє [закостеніння]

Всі трупи по смерті штивніють [втрачають еластичність], цебто постає скорє і то від трьох до семи годин по смерті, є однак випадки, де таке скорє постає моментально, головно по всіх заразних хворобах. Скорє іде з гори в долину. Вперше голова, лице, шия і т.д.

Висихання

Найскорше в організмі висихає рогівка (око), далі висихають ті частини тіла, що не мають наскірного покриття, потім відкриті частини, як ноги й руки, опісля решти частин тіла.

На гниття тіла впливає: повітря, вологість, тепло, ушкодження шкіри, через яку дістаються розкладові бактерії до нутра. Розкладові бактерії є безкисневі, цебто ті, що для своєї роботи не потребують кисню і повітря. Гнилий труп по забарвленню є темно-зелений.

Гігантизм трупа – цебто побільшення трупа, яке виникає внаслідок виділення газу, який розпирає труп.

Запах гнилий – сірководня. Переображення трупів: підлягають йому ті трупи, які мають добру товщеву [жирову] тканину. З того товщу витворюється олійний квас.

Муміфікація – є тоді, коли труп знаходиться в продуваному місці, наприклад, на пісках, в стані замерзлим і т.п.

Час смерті: від трьох до шести годин важко його устійнити тому, що позначки смерті не є ще добре розвинені. По 10 годинах можна устійнити час смерті. Смерть пізнається також по зламанні кісті. Коли кістка була зламана за життя і то ще перед добою, то під мікроскопом видно кров в місці зламання.

Час повстання кров'яної плями: свіжа кров, легко розпускається у воді, чим старша кров, тим важче розпускається, хіба в окисленій воді. Дуже важко коли в крові є частина тіла, волосся і т.п.

При трупі треба дуже уважно оглянути його положення і оточення. Потрібно устійнити, чи є пукнення жолудка [розрив шлунку], пукнення печінки, звихнення, стряснення мозку, рани, задані острим знаряддям, тяті, рубані важким знаряддям, коліні, чи є отвір коліня.

При стріляних ранах є також: влет, канал і виліт. При чому, дірка є більша від виліту. Чи рана вогнепальною зброєю зроблена зблизька чи здалеку, визначається за одимленням і порохом на тілі та одязі.

Самогубство: коли рана зроблена за життя, то мусить бути запальний слід [опік на тілі].

Симуляція – це удавання якоїсь хвороби, якої в дійсності нема.

Агравация – це мала рана чи біль, а величезний крик.

Смерть нагальна наступає при падінні з височини, переїханні автотом, відрізанні шиї, гаракірі [харакірі]. Рани можуть бути: рубані, колоті, стріляні і здушені. При душенні є сліди душення, де є підшкірні випливи крові. При душенні очі і всі слизові оболонки підходять кров'ю.

Повішання може бути: в поставі стоячій без опертя, в поставі лежачій, стоячій з опертям і піввисячій.

Задушення – це заткання дихальних шляхів. Перша фаза 14-16

секунд, друга фаза несподіваного віддиху – 27-60 секунд; третя фаза глибоких віддихів від 60 до 180 секунд. Четверта фаза – мертва. Цілий цей процес триває від чотирьох до шести хвилин.

Сонячний удар – є це перегрівтя мозку.

Голодова смерть наступає: без води та їжі через 7 днів; з водою і без їди можна вдержатися до 40 днів. У дітей без води і їди смерть наступає протягом 4 днів.

ДОХОДЖЕННЯ І СЛІДСТВО

Слідство – це докладне розглядання справи даного чоловіка, а до-ходження – це переслухання свідків до даної справи.

Роди арештування

Відповідно до роду слідства чи переслухань застосовується різні ро-ди арештувань

Арештування можуть бути:

1. Принагідні.
2. Наглі [несподівані].
3. Плянові.

Відповідно до тих трьох родів арештувань проводиться справу.

Принагідне арештування - це таке, при якому чоловікові немає жод-них закидів, натомість він своєю поведінкою спричинює конечність арештування його і допиту. При чому мусимо ствердити: звідки похо-дить, чи має документи, до кого, де, в якій мірі знайомий, що його в'яже з тими людьми, що їх подає. Коли при цих допитах все співпадає, то від-пускається його. В протилежному разі провіряємо телефоном до місцевос-ті, яку арештований показав, і виясняємо, наскільки подана інформація відповідає дійсності. Чоловіку, якого переслухуємо, не слід знати, про що ходить. Наглі арештування переводяться на гарячому вчинку, з міс-ця списуються покази: хто, що і кому заподіяв. Поліцист, що придер-жав, як правило, слідство не проводить. Опісля передають такого чоло-віка слідчим органам разом з рапортом.

Про тих осіб, що на них скаржиться постраждалий, розвідуємо, що вони за одні, але не самі безпосередньо, але через третіх людей, найкра-ще через інформаторів. Не вільно переслухувати тих людей, що мають бути свідками для того чоловіка, бо скоро зорієнтується, і справа піде зле. Зловленого на гарячому вчинку треба сильно ізолювати, щоби ні з ким не міг порозумітися. Такий чоловік не сміє опинитися перед кримі-нальними злочинцями. Одинокую правильною методою таких ізоляцій є одиночні камери. Коли спільні келії, то слід осібно тримати старих, а осібно новаків. Коли є всипка [здача, зрада], то доцільно арештовувати

нагло, при всипі такий чоловік не сміє знати, за що його арештували, питають перше тих, кого провадять цією справою. Всипаного стисло ізолювати. Треба провести дактильоскопію і фотографію.

Апарат Безпеки повинен визначатися холоднокрівністю і пляновим використанням роботи. Не сміє бути хаосу, горячки, бо тоді робиться багато дурниць і не зуміється витягнути з даної справи користей, що їх потрібно. Ніколи не можна арештувати чоловіка, про якого лише щось трошки знаємо. Насамперед мусимо зібрати про нього якнайбільше інформації і то від третіх осіб. При помочі тих інформаторів маємо собі виробити певний погляд на цю справу. Далі збираємо відомості про цілість життя даного чоловіка. Знання про дану людину, знання його життя, дуже його спантеличить при слідстві. Не сміємо дати до пізнання, що ми щось знаємо про арештованого. Найгірше роблять, коли при слідстві проти арештованого вилазять з цілою справою. Що пізніше про це дізнається арештований або свідок, то краще нам довести справу до кінця. Коли зрадімо йому тайну арештування - він до цієї справи себе підготує. Коли не підходимо до нього конкретно, не говоримо про що нам ходить, тоді він є розгублений. При слідстві мусимо пізнати його найслабшу сторону і там вдарити. В першу чергу стягаємо свідчення і вимагаємо, щоби він оповідав якийсь епізод зі свого життя. При цьому нічого не пишемо, бо це буде насторожувати його проти нас. Слідство повинне скінчитися якнайскорше, не вільно його продовжувати, щоб не дати арештованому роздумувати над справою. До кожної справи треба обов'язково пристосуватися, простудіювати її і відтворити собі образ подій на основі даних. При першому переслуховуванні не треба ставити запитань, а старатися спроводжувати арештованого до того, аби сам розповідав, а самому лише слухати. Не можна кожного чоловіка застрашувати. Перше треба переслухати, і те переслухання мусить проходити дуже чемно. Найкраще переслухати чоловіка, коли він не знає навіть, чого то поліція його переслухує. Що більше питань з нашого боку, то гірше для нас. Коли переслухуємо, треба пильно обсервувати його рухи, міміку, зворушення, нервування. Оповіданнями з різного часу його життя стараємося вияснити собі те, чого про нього не знаємо. Нехай оповідає або побіжно, або подрібно, і тоді побачимо ті місця, в яких він добре чується, оповідає докладно. Де він непевний – там крутить. Розбиваємо його життя на періоди, і то чим більше періодів, тим краще. Є так, що той чоловік, оповідаючи про своє життя в хронологічному порядку, будує цілий хребет свого життя. Оминає він якраз ті справи, що нам потрібні. При цьому не вільно нічого питати, тому потрібно знати дуже детально справу, по змозі, з'ясувати прізвища, що є в його околиці. Добре

переслуховувати чоловіка якнайдовше, не переривати, щоб не перемучився і не знав, що вже сказав, а що ні.

Другий період слідства може бути вже із записами подій його життя, про які оповів уже арештований. Коли менше знаємо справу, то мусимо говорити з ним самі, коли добре знаємо справу, може арештований сам її писати, але це вже в третій стадії переслухань. Мусимо добре пам'ятати все, що він минулого разу говорив, і в цьому періоді переслухань не заскакуємо його несподіваними запитаннями. Кажемо говорити все докладно і все записуємо. Тепер ділимо його життя на інші періоди, відповідно до того, як він говорив. Тут питаємо про найширший перебіг життя в цьому періоді, але він не має знати, що нас цікавить. Зібрані матеріали дуже часто перестудіюємо, добре було би, щоб справу перестудіювало двоє людей. Другий слідчий повинен переслухати в третьому періоді слідства, питаючи про те, що було вже говорено. Арештований тепер повинен детально розповісти ті періоди, які він раніше скорочував, має означувати точний час, а коли він не вміє означити часу, треба йому пригадувати, хоч би, наприклад, релігійними святами, національними. Ствердження такого часу має великий вплив на перебіг слідства. Також треба давати до пізнання все, що ми про нього знаємо, зазначаємо, що ми вже все знаємо, тому нехай говорить правду, бо в протилежному разі це не буде йому на користь. Противоріччями його слів заскакуємо його, але дуже обережно. Вони своїм розміром не сміють бути глибші, ніж суть справи. Заскоки можемо робити також неправдиві, щоб його втягнути в балачку і вивести з рівноваги, покликаючись на свідчення його товаришів. Перехресні питання також мають свій успіх, треба мати велику кількість питань, мусить бути плян тих питань, і вже тоді він мусить відповідати коротко і ясно. При перехресних питаннях всі мусять бути докладно поінформовані про справу та плян дальших питань, щоб котрийсь не вихопився з питаннями, які ще не на часі.

В третій стадії переслухання слід дати до зрозуміння, що ми ті справи будемо перевіряти.

Тут повинні переслухованого різко чи лагідно тероризувати биттям, а навіть тортурами. Все це залежить від постави переслухованого. Третій період повинен на якийсь час закінчити слідство. Далше настає доходження, переслухання свідків, на яких постраждалий покликається.

Коли ходить про політичних проступників, тоді добре таких свідків переслухувати арештованими. Тоді такий свідок буде старатися себе боронити. Коли маємо справу майже зовсім висвітлену, викінчену, щойно тоді випускаємо свідків. Свідків треба дуже докладно перепитати про

цей період, про який нам ходить. Загалом свідками є люди зв'язані з тим чоловіком, а саме - рідня, сусіди, дівчина і т.п. Всіх їх питаємо під кутом справи тамтого, хоч і часами про інші справи. Щоби слідство було успішним, поліція мусить мати вирішальний вплив при ліквідації справи. Коли забагато буде поблажливості зі сторони судових органів, тоді будуть злочини поширюватися, і коли поліція побачить, що суд тримає справу поблажливо - знеохотиться. Мусить бути гармонія поліції із судовими властями. В цих випадках поліція мусить мати вирішальний вплив на вислід справи.

ТЮРЕМНИЦТВО

Тюремництво виступає в трьох родах:

1. Арешт.
2. Слідча в'язниця.
3. Карні табори.

1. Арешти служать до відбування кар адміністративного характеру. В арешті тримається в'язнів по кілька днів або до кількох місяців. Арешти [у значенні камери] є зв'язані при слідчих органах, це т. зв. поліційні арешти. Це кімнати, призначені для ізоляції арештованих під час вступного слідства до часу переведення до в'язниці, або виходу на світ. В арештах загального характеру ніколи не повинні сидіти люди, що мають більші провини. Їх треба відставляти до арештів поліційно-слідчих. Організація арешту є дуже примітивна. Під організацією розуміється спосіб ізоляції в'язня. В арешті слідчої в'язниці повинно сидіти більше людей як по одному в одній кімнаті.

4. Слідча в'язниця. Кожна слідча в'язниця повинна мати, відповідно до характеру терену, більшу або меншу скількість поодинок [одиначних камер]. Крім того, загальні келії. Організація слідчої в'язниці під оглядом організаційним: у слідчій в'язниці є дуже багато злочинців, що мають короткотерміновий вимір кари, тому дуже часто приходять зі світа і виходять на світ різні відомості. Тому треба зовсім ізолювати малих проступників від кримінальних і то вироковців [тобто тих, які вже отримали вирок]. При переведенні в'язнів до слідчої в'язниці, в'язнична сторожа повинна загально знати про справу того чоловіка. При в'язниці повинен бути один чоловік, довірений поліції.

В'язнична сторожа

Ізоляція не є лише на те, щоб ізолювати в'язня від світу, але і світ від в'язня, а що найголовніше - в'язня в нутрі в'язниці, головно політичних. Від в'язничної сторожі вимагається тісної співпраці з

органами слідчої поліції.

Складання донесення

На загалом приватні особи не є зобов'язані складати донесення, тільки у випадку цілком означених злочинів, як, наприклад, державна зрада. Тоді слід повідомити поліційного урядовця телефонічно або письмово (урядовець може виконати донесення у формі звіту). До звіту подати протоколові дослівні зізнання особи, що доносить (треба їх прочитати і казати підписати). Анонімне донесення - це донесення, зроблене особою письмово без зазначення свого дійсного прізвища. Якесь карне донесення може впливати із страху перед відповідальністю донощика, щоб викликати діяння поліції проти інших, пимста, ненависть, велика фантазія, бажання стати цікавим (останнє трапляється у психічно хворих людей).

Круг осіб, що доносить: донесення із зовні, що його робить потерпівший, свідок справи, особи, що мають нагоду бачити (порт'єр, кельнер, покоївка, шофер). Ті особи можуть дати інформацію про злочин, злочинців. Агенти по найбільшій частині люди перед тим карані, вони перебувають у колах злочинців. Поліція вживає їх як шпигів за гроші.

Можуть доносити спільники злочину з причин жалю і зі страху перед наслідками скоєного. Злочинець сам може донести (з причин жалю). Донесення на підставі власного почину урядовця Безпеки, що сам бачив справу.

Перші кроки на місці злочину: після того коли довідуємося про якийсь злочин, мусимо дати клич. Чим скорше будемо на місці злочину, тим швидше наступить вияснення справи.

Постій, серпень 1942.

Героям слава!!!

ЦДАВО України. – Ф. 3833. – Оп. 1. – Спр. 229. Копія. Машинопис.

№ 42

**З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД)
Німеччини про арешти учасників антинімецького руху опору
ОУН (С.Бандери) і ОУН (А.Мельника) й настанови націоналістів
населенню щодо спротиву окупаційній владі**

Берлін

11 вересня 1942 р.

Шеф поліції безпеки і СД
- Штаб команд -

Берлін, 11 вересня 1942 р.
Секретно!

Повідомлення з окупованих територій Сходу № 20

(...)

УКРАЇНСЬКИЙ РУХ ОПОРУ

а) Рух Бандери

Після тривалих розвідувальних дій начальником поліції безпеки і СД в Житомирі був заарештований районний провідник бандерівського руху для Овруча Юрій Троцюк, який володів паспортом, виданим на ім'я Назар Глід. Він зізнався, що від обласного провідника бандерівського руху в Костополі Андрія Луцика одержав завдання організувати район Овруч. У ході допитів Троцюк повідомив про 7 функціонерів*, усі вони виключно вчителі.

У Києві були заарештовані члени 115-го батальйону поліції Архипкович і Владика, тому що вони належали до групи прихильників Бандери у батальйоні поліції, з яких семеро нещодавно вже були заарештовані.

У Чернігові на початку липня за економічний саботаж були бургомістр Ребенек, районний керівник Дюбко, а також командир української міліції Тураш. Дюбко, зловживаючи своїм становищем, зробив спробу виставити німецькі розпорядження в Україні як заходи проти українців і створити особисту розвідувальну мережу для пропагандистських цілей проти Німеччини. Він влаштував незаконним шляхом до української поліції колишнього писаря штабу політвідділу більшовицького полку, а також спробував добитися звільнення колишнього голови обласного виконкому і члена бюро парткомітету. Троцюк використовував свою посаду для непомірних крадіжок. Троцюк і Дюбко, як невиправні елементи, були піддані спеціальній процедурі**. Бургомістр Ребенек, який, як колишній вчитель, не був здатний виконувати належним чином обов'язки бургомистра, 14.8.1942 був звільнений, тим більше, що стосовно нього не вдалося довести ворожі до Німеччини дії.

* Німці називали "функціонерами" активних членів ОУН.

** "Спеціальна процедура" або "спеціальне трактування" означає розстріл.

У Ново-Кройці, зона Рівне, в українця Петра Мискевича, якого називають Бурячук, були виявлені газети антинімецького змісту. М[искевич], який втік, підозрюється у приналежності до бандерівського руху.

У Вінниці стався арешт бандерівського пропагандиста, який пересилав контрабандним шляхом велику кількість нелегальних друкованих матеріалів до Румунії. Крім нього, румунській дивізії безпеки вдалося заарештувати ще 9 підлеглих йому агентів.

б) Рух Мельника

З допитів названого вище бандерівського функціонера Троцюка, який одночасно працював на мельниківський рух, стало відомо, що в Рівному на квартирі українського студента Василя Штуля знаходиться явка мельниківського руху. У Штуля зупиняються також інші функціонери руху Мельника.

У Кракові вдалося захопити пам'ятну записку*, яку направив керівник мельниківського руху, полковник у відставці Андрій Мельник райхсміністру Розенбергу.

У цій пам'ятній записці, яка у вступній частині розглядає недоліки в Східній Україні, Мельник висунув наступні вимоги:

1) Визнання права України на власне національне існування у політико-державних формах шляхом проголошення фюрером або заявою німецького уряду.

2) Приєднання українських областей Генерал-губернаторства до Райхскомісаріату України і розмежування кордоном України від Польщі, а також від окупованих румунським військом територій.

3) Утворення представництва для України замість заборонених національних рад. Завданням цього представницького органу мало б стати повідомлення про остаточне відокремлення України від Росії і проголошення української державності та союзу з Німеччиною.

4) Дати можливість створити державну партію єдності, яка мала б впорядкувати життя в Україні.

5) Допущення українського національного керівництва з рядів партії єдності і їх співпраці з німецькими інстанціями. Це керівництво має, передусім, отримати дозвіл на формування українських збройних сил.

Українська пропагандистська діяльність

У районі Рівного були поширені листівки, виготовлені на друкарській машинці, наступного змісту:

“Український народі!

Чому ти не остерегаєшся, чому ти не втікаєш від вбивці, який хоче вивезти тебе з твоєї батьківщини і вбити на чужині в жахливий спосіб. Але Бог нам допоможе”.

* Меморандум.

У Володимирці! були поширені дві листівки, які зверталися до української молоді. В них, між іншим, говориться:

“Гітлеризм чекає на свою скору загибель. Тому він бажає забезпечити частину, яка знаходиться в тилу, і там підтримати свою діяльність. Нас, молодих, він хоче перевезти туди, де англійські бомбардувальники спричинюють виникнення руїн. Він потребує нашої робочої сили, щоб мати змогу прибирати ці руїни. Не думайте про повернення до батьків, якщо ви виїдете. Якщо ви повернетесь, то лише як хворі або понівечені люди. Ніколи не залишай свого села! Не корися насильству! Геть насильство з нашої Батьківщини!”

В одній українській керівниці жіноцтва у Сарнах були знайдені сховані у муфті у зв'язку з акцією проти підпільного руху Бандери різні накази крайового керівника ОУН, а також розробку про партизанську війну.

В одному з наказів говориться:

“Організаторську роботу необхідно посилити в цілому краї. Кожне село, кожна фабрика, кожна управа має бути залучена до організаційної мережі. Наша праця не повинна зазнавати шкоди через недбальство. Скрізь мають бути організовані групи вишколу. Кожний член ОУН повинен знати положення, правила життя та історію ОУН, а також прикмети характеру українського націоналіста. Мають відбуватися також військові вишколи.

Ніхто не сміє їхати на працю до Німеччини. Ніхто не сміє їхати на організовані німцями навчальні курси. На військову службу ніхто не сміє йти, бо ми не боремось у чужому війську за чужі цілі. Повідомте народові, що сьогодні багато українців працюють у Німеччині, голодують і переносять нещасні випадки або знаходять там смерть.

У кожному селі має бути національний прапор, прапор організації і тризуб. Все має бути сховане до надходження наказу”.

В іншому розпорядженні визначається наступне:

“Всі симпатички і члени ОУН мусять бути більш обережними, бо слід сподіватися масових арештів. Ніхто не сміє дати себе заарештувати, і кожний повинен скоріше спробувати втекти. Заарештовані не визнають, що вони належать до ОУН. Ніхто не сміє співпрацювати з гестапо; це ворожа робота проти України. Німецько-українські заходи бойкотуються. Будь-яка співпраця з окупантами є національною зрадою, за яку належить смерть. Ми повинні здобути Українську державу”.

Інше розпорядження визначає, що маси в Україні повинні бути негайно активізовані. З цією метою в кожному селі має бути організована театральна група і хор. Вони повинні сприяти тому, щоб можна було краще маскувати зібрання.

У розробці “Партизанська війна”, серед іншого, викладається:

“Партизанська боротьба є війною маленьких підрозділів в окупованих ворогом районах з наміром якнайбільше зашкодити ворогові. Вона для пригнобленого народу є початковою фазою народного повстання. Завданням партизанів є руйнування залізничних колій, виведення з ладу ліній зв’язку, а також проведення нападів на ворожі склади та військові підрозділи.

Добре організована партизанська війна при сприянні з боку дружнього настроєного населення має певні переваги. Можна невеликими засобами і силами завдати ворогові значної шкоди.

Ця мала війна змушує ворога до постійної обережності і денервує його. Вона роздроблює ворожі сили та сприяє піднесенню настрою пригнобленого народу.

Вогнепальна зброя у партизанських підрозділах має бути тієї ж моделі, як і у ворога, бо лише тоді існує перспектива застосувати запчастини і захоплені набої.

З огляду на велику мобільність партизанів немає необхідності згромаджувати не конечно потрібні матеріали.

Для партизанської акції придатна місцевість з лісами, горами чи болотами, бо вони не дають ворогові можливості для застосування своїх важких озброєнь.

З метою керівництва партизанською діяльністю має бути створений центральний пункт командування, який забезпечить формування підрозділів, їх керівництво, а також впорядкування постачання. Таке центральне командування повинно присвятитися також розвідувальній службі, зв’язку і адміністративним завданням – зберіганню захопленої зброї і майна.

Неповноцінні елементи, які зголошуються лише задля особистих вигід, не надаються для використання у партизанських боях, і обов’язком командира є позбутися їх у якийсь спосіб. Корисним є мати кілька осіб, які досконало знають місцевість і володіють ворожою мовою.

Населенні пункти, перехрестя і вокзали повинні, по можливості, обминатись. Місця відпочинку слід організувати на хуторах, в лісах, долинах і в інших місцях.

Всі напади необхідно здійснювати енергійно. У противника має скластися враження, що він знаходиться у ворожому центрі. Напади на мобільні об’єкти краще здійснювати із засідки”.

ВА R 58/222/47-51; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.262-266.

№ 43

**З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД)
Німеччини з характеристикою руху опору ОУН (С.Бандери) й
ОУН (А.Мельника) та позиції групи гетьмана Скоропадського**

Берлін

18 вересня 1942 р.

Шеф поліції безпеки і СД
Штаб команд

Берлін, 18 вересня 1942 р.
Секретно!

Повідомлення з окупованих територій Сходу № 21

(...)

У Вінниці (Україна) заарештовано 4 особи за комуністичну діяльність.

Рух Бандери

У порівнянні з минулим місяцем не відбулося значних змін у діяльності українського руху опору. У загальному спостерігається, що активність групи Бандери щодо охоплення навіть останнього українця постійно зростає. Бандерівська група завжди виявляється найрадикальнішим українським самостійним рухом. Протягом попередніх місяців у першу чергу пропаганда велася у Західній та Центральній Україні, але поступово ця робота розповсюдилась на решту українських областей. Особливо вираженою в бандерівському русі є ворожість до німців. Неодноразово наголошувалося на тому, що необхідно прогнати німців із країни. З нагоди усунення спроби повстання у Кам'янці-Подільському та околиці було встановлено, що до нелегальних груп руху опору належать не лише члени групи Бандери, але і комуністичні функціонери, які працювали під прикриттям українського освітянського об'єднання "Просвіта". Вартим уваги є висловлювання керівника ОУН на Волині Остапа*, який сказав:

"Українські націоналісти мусять тепер знову більше орієнтуватися на Радянську Росію і всіма засобами їй допомагати, бо від німців українському народу очікувати нема чого; після закінчення війни з українцями все одно будуть поводитися як із рабами, оскільки кожен німецький солдат має отримати у власність в Україні 40-50 гектарів землі, які потім муситиме обробляти місцеве населення".

У середині серпня в Кам'янському було перехоплено пропагандистські матеріали українського руху опору, за яким, правдоподібно, стоїть група Бандери; до цього часу відбулося 3 арешти. Серед заарештованих

* Див.док. № 40.

знаходиться директор театру Кам'янського.

24-го і 25.8.1942 поблизу Шанкова Рівненської області було знайдено декілька листівок із надписом: “Слово українських націоналістів у першу річницю проголошення самостійної Української держави у Львові 30.6.41”. У цих листівках, поміж іншим, написано:

“Проїшло багато років з тих пір, коли наші предки завоювали землю, де ми зараз живемо, мечем, плугом і славою. Роками захищали вони своїми тілами сонячну та багату Україну від диких загарбників та розбійників. Найкращі полягли у боях, померли у полоні від холоду та голоду, але ніколи не складали вони зброю, і завжди приходив час святкувати перемогу.

Так було вчора, є сьогодні і так буде й завтра. Ніколи не продамо ми нашої свободи за гарний шматок хліба від чужого загарбника, за “нову високу культуру” чи за “нелюдську ідею”. Ми хочемо власної культури, власного хліба і бути вільними та щасливими. Ти здобудеш Українську державу або загинеш у боротьбі за неї. Україна живе і буде жити. І чого б не сталося в Україні, незалежно, які б орди не тягнулися через нашу країну, які б ідеї та теорії не нав'язували б нам чужинці, український народ не дасть зрушити себе з правильного шляху. Ще не вмерла Україна!”

У Миколаєві після довгих спостережень було схоплено чотирьох учасників банди, що активно виявляли ворожість до німців і мали в наявності різноманітний друкований матеріал. Заарештовані належали до служби забезпечення суспільного порядку української міської адміністрації.

У Києві було схоплено п'ятьох учасників українського шуцманшафту [охоронної поліції], оскільки вони підозрювали[ся] як активісти правдоподібно бандерівського руху. В одного із затриманих було виявлено нелегальні листівки та револьвер.

У Ворочі було заарештовано 2 бандерівців.

У Херсоні спостерігається посилена робота бандерівців, що займають високі посади.

У Києві 12.8.1942 було схоплено 8 осіб через підозру в участі в українському русі опору. Серед них знаходиться українець Ярослав Гребенюк, який, за припущенням, виготовив фальшиві документи і штампель для застреленого під час втечі бандерівського функціонера з псевдо Піп.

Рух Мельника

Так само, як і група Бандери, розвивається у Райхскомісаріаті України і посилена активність руху Мельника. Але, на противагу бандерівцям, учасники групи Мельника поведуться обережніше. Мельниківський рух зумів запрягти у свою роботу українські церковні кола. Мельниківці зосереджувалися в Києві у так званій Національній раді. Ця

група продовжує мати певний політичний вплив, хоча сама Національна рада тим часом зліквідована.

Рух гетьмана Скоропадського

Окрім груп Бандери та Мельника група гетьмана Скоропадського також знаходить у Києві ряд прихильників. Переважно йдеться про інтелектуалів та представників старого покоління. Ними ведеться в загальному стримана та дружелюбна до німців політика.

ВА R 58/222/76-78; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.272-274.

№ 44

З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про заклик ОУН (С.Бандери) до українського народу здійснити національну революцію задля незалежності України

Берлін

25 вересня 1942 р.

Шеф поліції безпеки і СД
- Штаб команд -

Берлін, 25 вересня 1942р.
Секретно!

Повідомлення з окупованих територій Сходу № 22

(...)

УКРАЇНСЬКИЙ РУХ ОПОРУ

Начальник поліції безпеки і СД у Кракові захопив листівку руху **Бандери**, виготовлену методом копіювання, в якій висловлюється ставлення до організованої советами і поляками бандитської боротьби. Листівка озаглавлена: “Партизанська боротьба і наша точка зору на неї”.

У ній, між іншим, сказано:

“Український народ ще раз переконався, що мета тих, хто бажає “звільнити” Україну, є та ж сама - байдуже, чи їхнім лозунгом є захист російської батьківщини, нова Європа чи щось інше. Тому що під прикриттям лозунгів вони бажають запрягти частину українців до свого возу і взяти на службу як власних рабів, непокірних же ліквідувати якнайшкоро, щоб після власної перемоги безпечно почувати себе на багатих українських землях.

Партизанська боротьба поляків чи більшовиків не мала би нас цікавити, і вони могли б вести її відповідно до власних сил, якщо б її вістря не було скероване проти нас. Сталін і Сікорський бажали б одним пострілом вбити двох зайців: зашкодити німцям і німецькими руками бити українців.

Українці ж не брали і не беруть жодної участі у партизанській боротьбі. Всі зусилля Сталіна інсценувати в Україні партизанську боротьбу не мали успіху від початку вторгнення німців. Німці знають фактичне становище, однак вони використовують більшовицьку партизанську боротьбу, щоб при цій нагоді знищити також і нас.

Ми розглядаємо партизанську боротьбу не з точки зору комуністичної світової революції (московський імперіалізм), ані з точки зору “Нової Європи” (німецький імперіалізм), а з точки зору інтересів України. Ми боремося за самостійну Українську державу, а не за чужі імперіалізми.

Ми мусимо берегти свої сили, бо віримо, що на кінцевій стадії війна принесе нам можливість боротьби і побудови власної Української держави. Не партизанська боротьба сотень чи тисяч, а національна визвольна революція мільйонної української маси є нашим шляхом”.

У районі Горохова на сараї була виявлена прикріплена записка, підписана Степаном Бандерою, в якій українців закликають самим звільнитися від божевільних німців.

Вчитель з Тиверофа, район Житомира, був заарештований, коли намірювався доставити у Київ підпільні бандерівські друковані матеріали. Він мав підроблені особисті документи.

У Гайсині були заарештовані 7 осіб за друковану пропаганду в інтересах руху Бандери. Обшук вдома виявив численні пропагандистські матеріали. Керівник групи мав російський армійський пістолет.

У районі Запоріжжя спостерігається посилення бандерівської діяльності. За підпільне поширення друкованих матеріалів у районі Софіївська був заарештований один робітник, а також один торговець з Кривого Рогу через підозру вербування прихильників Бандери серед української інтелігенції.

У ході подальших розслідувань проти **руху Мельника** в Києві або в Східній Україні були заарештовані 2 особи.

У зоні Николаєва треба було заарештувати 5 прихильників Мельника, серед яких знаходились керівник і 2 члени місцевої української самооборони.

У Кіровограді був ув’язнений молодший командир батальйону української охоронної поліції, котрий, як прихильник Мельника, обіцяв іншим особам передати вербувальний матеріал.

Примірник статуту організації Мельника був захоплений начальником

поліції безпеки і СД у Кракові.

Нижченаведені місця з програмами є важливими:

“Життєвою необхідністю українського народу є здобути свободу, мати незалежну державу, до якої увійдуть всі українські землі. Передумовою, щоб досягнути мету, є організована боротьба. Членом ОУН може стати кожний українець чи українка. Дійсним членом є той, хто склав присягу.

Молодь з 4 до 14 років є підростаючим поколінням ОУН, з 14 до 18 років - юнацтвом ОУН. Симпатик перед своїм прийняттям у кандидати має скласти наступну обіцянку:

“Я обіцяю перед Богом і духом предків аж до смерті бути вірним Україні, зберігати всі таємниці організації і беззастережно їй служити”.

Особи, які бажають стати дійсними членами ОУН, протягом 6 місяців є кандидатами; вони повинні пройти випробування і виконати випробувальні завдання. Кандидати повинні при їх прийомі у дійсні члени ОУН в присутності 2 свідків скласти присягу з наступним текстом:

“За особистим бажанням і згідно з моїм твердим переконанням я присвячую себе і своє життя на жертвну службу українській нації та націоналістичній ідеї. Перед Богом і святою пам'яттю борців я присягаю ОУН на вічну вірність, відданість моему провідникові Андрію Мельнику і підпорядкування призначеним Мельником зверхникам. Я віддам свою працю, а якщо це стане необхідним, я пожертвую своє життя задля боротьби за Українську державу. Я знаю, що за невиконання цієї клятви я змушений буду відповісти своєю честю та життям.

Слава Україні”.

ОУН поділяється на:

- ланка (звено), в складі 3-5 осіб;
- відділ, складається з ланок одного села;
- станція, складається з кількох сіл;
- район;
- округа;
- область (край, дистрикт).

Покарання стосовно членів ОУН можуть накладати лише керівники організації. Необхідно розрізняти: зауваження, догану, виключення (тимчасове або назавжди), бойкот, революційний трибунал (у разі тяжких звинувачень).

ВА R 58/222/102-104; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.278-281.

№ 45

З повідомлення

**Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) Німеччини
про арешти комуністів і членів ОУН (С.Бандери) та
ОУН (А.Мельника) за антинімецьку діяльність**

Берлін

2 жовтня 1942 р.

Шеф поліції безпеки і СД
Штаб команд

Берлін, 2 жовтня 1942 р.
Секретно!

Повідомлення з окупованих територій Сходу № 23

(...)

Начальник поліції безпеки і СД в Україні повідомляє, що у генеральній окрузі Київ знову були заарештовані численні особи через комуністичну діяльність. В останній час там можна було повторно спостерігати, що колишні члени КП, щоб уникнути арешту, фальсифікують свої радянські паспорти і дають себе зареєструвати під чужими прізвищами.

Як тим часом могло бути встановлено, керівник ліквідованої нещодавно в районах Нова Базань, Бробовиця і Лясинівка підпільної комуністичної організації Дяченко через свого зведеного брата, який працював керівником української охоронної поліції у Новій Базані, діставав зброю для членів банди. Йому вдалося також розмістити своїх людей перекладачами і шоферами в німецьких службових установах. Його завжди своєчасно повідомляли про висунуті проти нього підозріння і заплановані акції проти його банди.

УКРАЇНСЬКИЙ РУХ ОПОРУ

Рух Бандери

Підпільна бандерівська група продовжувала здійснювати пропагандистський вплив на місцеве населення шляхом поширення ворожих до Німеччини друкованих матеріалів. У Києві були заарештовані подальші особи через серйозну підозру приналежності до бандерівської групи. Вони переважно прибули з місцевості біля Рівного і твердять, що мають намір студіювати в Києві.

Двоє бандерівців, які сидять у тюрмі у Знаменці (зона Миколаїв), були звільнені в ніч на 25.8.1942 черговим і ще одним українським охоронником. Всі четверо втекли, забравши рушницю з набоями. Пошук продовжується.

Рух Мельника

Після тривалих розслідувань у Києві вдалося виявити добре замасковане і обережно діюче коло прихильників Мельника, які вже кілька місяців займалися поширенням нелегальних друкованих матеріалів і створенням таємної організації. При цьому була виявлена також друкарня підпільної організації мельниківців у Києві. Була захоплена стаття “Народження нового українця”, у якій викладалася визвольна боротьба українців у минулому. При цій же нагоді були заарештовані керівник пропаганди Василь Кузьмик*, народжений 18.1.16, який використовував псевдо Петренко і без прописки перебував у Києві, а також 8 інших активістів мельниківської групи. Начальника Кузьмика, особу під псевдонімом “Степовий”, який також мав перебувати у Києві, не вдалося досі затримати.

ВА R 58/222/132-133; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.285-286.

№ 46

З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про український рух опору ОУН (С.Бандери) і ОУН (А.Мельника), нелегальну діяльність організації “Просвіта”, політичне й соціально-економічне становище населення України

Берлін

9 жовтня 1942 р.

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности.

Штаб командования
PS-3943 382

Берлин, 9 октября 1942 г.

Секретно

печать

* Василь Кузьмик, псевдо Петренко, член ОУН-Мельника.

СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей
№24

**При запросах просим ссылаться на
вышеуказанный номер сообщения.**

УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

В начале сентября 1942 г. в Харькове были захвачены нелегальные листовки бандеровской группы. Они выпущены «Краевым отделом ОУН в восточных украинских областях». Эти 4 различных листовки имеют следующие заголовки:

- “а) Украинский народ, крестьяне, рабочие и интеллигенция!
- б) Слово страшный призрак, стоит перед нами 1933 год – год голодовки и смертей.
- в) Слово к ОУН!
- г) Украинцы! Немцы своей грубой колониальной политикой на Украине вызвали справедливое возмущение нашего народа”.

Эти листовки свидетельствуют о том, что бандеровские группы, имея свое отделение для Восточной Украины, с пропагандистской целью обращаются к населению Восточной Украины. Ведутся розыски злоумышленников, фабрикующих и распространяющих эти листовки.

В Днепропетровском округе полиции в ночь на 6.9.1942 арестовано 15 человек за тайную деятельность в запрещенной организации «Просвіта». В большинстве случаев по воскресным вечерам на квартире секретаря «Просвіти» Драйна устраивались тайные собрания. Организация «Просвіта» продолжает прилагать свои усилия к тому, чтобы оказать влияние на общественную жизнь на Украине. При этом все более резко бросается в глаза то обстоятельство, что «Просвіта» пытается устранить все чужие влияния, в том числе и немецкие. При этом все устремления направлены на осуществление задачи «создания суверенной Украины». Митрополит Феофил действует в прежнем направлении, а именно: посвящая в сан священников доверенных лиц «Просвіти», он устраивает их на службу в харьковских церквях.

Главой всей организации «Просвіта» является украинец по фамилии Доленко. Руководителем «Просвіти» в Харькове считается некий Дубровский. Образование местных групп в Харькове и области пока что запрещается.

По достоверным сведениям, Доленко на одном из совещаний впервые в качестве задачи «Просвіти» поставил борьбу против большевизма и поддержку немецкой армии вплоть до разгрома советской системы.

Однако потом должна быть развернута борьба против немцев с целью устранения немецкого влияния. Он говорил также о необходимости организации складов оружия и боеприпасов.

В ходе операций против нелегального мельниковского движения в Киеве арестовано еще 3 человека. Руководитель пропаганды Кузьмик на допросе показал, что в текущем году в Восточной Украине состоялось 3 конференции мельниковской организации, а именно: в мае в Ровно или в Луцке, в июне в Проскурове, а также 15.9 в Киеве. Обсуждалось общее положение. В Виннице проведены аресты лиц за изготовление и распространение портретов Петлюры и листовок украинского движения сопротивления.

Отношение национальностей, проживающих на Волыни и Подолии, к происходящим событиям

Украинцы Волыни, с одной стороны, и на Подолии, с другой стороны, значительно отличаются друг от друга как по своему духовному облику, так и по отношению к происходящим событиям. Можно и поныне заметить фактически не существующие теперь границы, которые были сметены в [19]39-м году и которые в течение 20 лет разделяли эти области. Так, например, коммунистическая деятельность в той и другой областях совершенно различна. На Волыни активно действуют банды и коммунистические элементы в то время, как на Подолии неоднократно раскрывались заговоры, где втайне готовились восстания. Целью этих восстаний было не продолжение бандитской деятельности, а внезапное уничтожение ночью всех немцев во время подготовки их к операции. Если принять во внимание то обстоятельство, что Волынь, ввиду наличия больших лесов и болот, является очень благоприятной для бандитской деятельности, то с другой стороны, в Подолии, благодаря большевистскому воспитанию, имеется большая тяга к организации мятежей, при чем проявляется удивительная изобретательность.

То же самое различие наблюдается на Волыни и Подолии в вопросе об отношении украинцев к украинскому националистическому движению сопротивления. Можно установить, что в давнишних большевистских областях национальное самосознание в сильной степени отеснено назад, так что оно совершенно скрылось в тени коммунистических идей.

В то время, как на Подолии каждый раз удавалось раскрывать готовившиеся попытки к восстанию, на Волыни еще до сих пор окончательно не удалось раскрыть национальное движение сопротивления. Это говорит за то, что украинцы на Волыни имеют более сильную волю к политической жизни, вследствие чего они каждый раз находят достаточно сил для того, чтобы труд и идеалы шагали вместе с их жизнью.

Благодаря произведенным розыскам, удалось установить, что мельниковские организации больше не появляются в их прежней форме. Напротив, они появляются в новом виде. Так, например, отмечается, что штаб во Львове распущен и в течение месяца не издается больше никаких директив по работе организации. Между тем, возникла новая группа для создания, о которой пока что мало известно. Речь идет о местной группе мельниковцев, ставшей самостоятельной организацией, маскирующейся под движение мельниковцев. Сообщается, что в данном случае речь идет о так называемом «Украинском революционном комитете», в состав которого входят в основном бывшие мельниковцы, а также многие бывшие бандеровцы.

В отношении политических целей так называемого «Украинского революционного комитета» пока что известно следующее: «Основной идеей этой организации должен стать русский империализм с центром своей тяжести на Украине по образцу «Киевского государства». В качестве столицы намечается Харьков. Государственным языком должен быть русский. Основными лозунгами называются следующие: «вся земля – крестьянам», «свобода частной инициативе в экономике», «полная свобода для церквей».

По имеющимся сведениям, одно из руководящих лиц этой организации сообщило следующее о работе и планах организации: «Украинцы заинтересованы в том, чтобы немецкие войска добились окончательной победы над большевизмом. Вместе с тем, выражаются надежды на то, что одновременно германские вооруженные силы в этой борьбе значительно ослабеют. Украинцы одни недостаточно сильны, чтобы по окончании войны с помощью восстания против немецкой оккупации добиться независимости. Поэтому они должны сотрудничать с русскими, преследующими те же цели. В связи с этим уже имеется также русский революционный комитет, который должен действовать в оккупированных русских областях. Он установил связь с «Украинским революционным комитетом». Для того, чтобы впоследствии оказывать противодействие давлению с Запада, необходимо государственное объединение с Россией, причем украинцы надеются, что они преодолению преобладания русских с тем, чтобы оказать решающее влияние на образование будущего государства».

Отношение поляков по-прежнему характеризуется двумя моментами: во-первых, большой текучестью служащих во многих немецких органах власти, с другой стороны, тем обстоятельством, что они придерживаются идеи о создании после войны великого государства. В задуманных разговорах между украинцами и поляками это высказывается всегда, причем поляков нельзя никакими аргументами убедить в том,

что в случае своей победы большевики не потерпят образования нового польского государства. Наблюдается много случаев, когда польское сельское население оказывает помощь бандам. Это определяет в основном антинемецкую позицию поляков. Среди относительно немногочисленного русского населения в районах Генерал-губернаторства можно отметить существование идеи о великорусском государстве. Причем это можно обнаружить как среди большевистских, так и среди национальных эмигрантских кругов.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 22. – Спр. 77. – Арк. 89, 103-108 Переклад з німецької. Машинопис.

№ 47

Інформація німецьких спецслужб про підпільну політичну та ідеологічну діяльність комуністів на окупованих територіях України проти окупаційної влади і українських націоналістів

15 жовтня 1942 р.

15.X.1942

ЗАМІТКИ ПРО СТАНОВИЩЕ В УКРАЇНІ

При відступі більшовики залишили велику кількість власних агентів, завдання яких полягало в тому, щоби за німецьким фронтом виконувати підривну роботу й готувати повстання проти німецького панування і управління. Ці більшовицькі підручні, а також частина українського населення, що симпатизувала більшовизмові, знаходили для розвитку своєї діяльності якнайкращі умови, оскільки саме німецьке цивільне управління не надто усвідомлювало свої прагнення.

Наведені нижче приклади підпільної підривної діяльності цих більшовицьких сил кидають яскраве світло на тактику й методи діяльності ворога в тилу та передають картину обставин, які їм сприяють.

Стан справ при відступі більшовиків

А. Становище у сільських місцевостях і районах

Коли радянські війська почали відступати, всі комуністи й активні елементи із села – “активісти” – були включені у так звані “знищувальні батальйони”, яким ставилася за мету ліквідація німецьких десантних груп

або з яких формувались партизанські частини, що залишалися на місці, в тилу, з метою проведення щодо німців ворожих операцій. Ці частини після переходу німецьких солдатів через відповідні райони ще довго могли там залишатись, особливо в лісових околицях.

Однак після того, як вони збагнули безнадійність відкритого збройного опору німецькій військовій силі, ці сільські комуністи й активісти просто повернулися в села, де тоді ще не було впроваджено жодного управління. Політичні умови на селі набирали такої форми:

Поки більшовики залишали зайняті німцями райони, у сільських партійних комітетах відбувались таємні наради. У ході цих нарад на основі вказівок комуністичної партії призначалися довірені особи, які отримували завдання перебувати на місці з метою поступового переймання влади. Такого роду завдання часто випадали для комуністів й активістів, які походили з віддалених районів і у дотичних селах були невідомими. Особливо придатними для поставленої мети виглядали особи, яким приблизно за рік до цього комуністичною партією або комісаріатом внутрішніх справ було наказано працювати в західних районах України (в Галичині, на Волині), але внаслідок німецького вступу вони змушені були звідти втікати.

Численні комуністичні керівники районів і областей, які відступали разом з Червоною армією, були взяті в полон німецькими формуваннями і відправлені назад. Коли вони пересвідчилися, що німці стосовно колишніх представників комуністичного управління не здійснюють репресій, то знову повернулись до залишених ними місць і тим самим зміцнили групи, які залишились там з метою таємної підривної діяльності. З часом у такий спосіб керівники, яким довіряли більшовики, змогли зібрати навколо себе колишніх комуністичних адміністраторів, а також людей із згадуваних “знищувальних батальйонів”.

Б. Створення місцевого управління після німецької окупації

Спочатку право організації місцевого самоврядування у більшості випадків надавалось населенню. З цієї причини уповноважені більшовиками агенти розгорнули жваву пропаганду, запевняючи, що Совети повернуться, і тих, хто допомагав німцям у їхньому адміністративному будівництві, розстрілюватимуть. У середовищі антибільшовицьки спрямованої частини міських і сільських жителів усе ще панував великий страх перед советським комісаріатом внутрішніх справ. Тому ці народні групи через страх перед таким поверненням, за незначним винятком, не виявляли себе як достатньо діяльні.

Використовуючи останню обставину, комуністи й активісти захопили у достатньо великій частині українських районів місцеву владу.

Вони встановили зв'язки з німцями, аби їм помагати, в чому, буцімто, полягає їхнє “найпалкіше бажання”. Комуністи зрозуміли це, щоб відданих їм людей, які володіли німецькою мовою, нав'язати німецьким органам як перекладачів чи дорадників. Навіть у випадках, коли службові перекладачі чи співробітники не належали до їхніх однодумців, їх через підкуп, залякування або спритні маневри, свідомо чи несвідомо, робили слухняними знаряддями.

Таким чином, сталося те, що в умовах німецького панування комуністи й активісти змогли організувати районну адміністрацію і очолити місцеві установи або ж колективні господарства (колгоспи). Вони тримали антибільшовицьки настроєне населення у тривалому страхові перед поверненням советів і, сподіваючись його, чекали при цьому для самих себе похвали і визнання.

На особливу увагу заслуговує проникнення більшовицьких агентів у сферу лісової адміністрації і охорони. Цей пункт є особливо важливим для нелегального більшовизму, оскільки він безпосередньо торкається надання допомоги советським партизанам і десантникам, які посилалися більшовицьким військовим командуванням із спеціальними завданнями у лісові місцевості. Так само зрозумілим є прагнення комуністичних таємних агентів бути представленими в установах порядку, насамперед у поліції, або ж навіть (звичайно, у локальному масштабі) управляти ними, що їм у різноманітних випадках і вдається.

Захоплення влади на місцевому рівні з боку замаскованих більшовиків почалося вже під час просування німецьких військових підрозділів і набуло розповсюдження й зміцнення протягом організаційної стадії німецького цивільного управління. Переймаючи ініціативу будівництва у певному районі на себе, комуністичний агент просував на всі пости в селах і колгоспах своїх людей. Привід до цього лежав, між іншим, у тенденції німецьких службовців залишати на своїх місцях старий більшовицький адміністративний апарат, беручи до уваги його близькість до обставин і місцевого населення. Представники німецьких службових інстанцій, незнайомі з місцевими умовами життя, мало рахувалися із можливістю існування таємного підпільного більшовизму. При призначенні більшовиків на відповідальні пости з німецького боку, мабуть, уважалося, що обіцянка прощення у випадку чесної дружньої щодо німців співпраці і загроза розстрілу в протилежному разі - становитиме достатню гарантію.

Втім, деякі представники німецького керівництва цілком відкрито заявляють, що для Німеччини небезпечний не комунізм, а значно більшу небезпеку являє собою український націоналізм. Звідси владу в Україні можна спокійно передавати навіть комуністам, які у своїй ненависті до

українських націоналістів видаватимуть їх німецьким органам влади. З подібних міркувань службові посади в Україні бажано надавати росіянам, тобто московським націоналістам.

Однак при створенні такого роду “рівноваги сил” легко забувають, що: 1) як комуністи, так і московські націоналісти беззастережно відкидають німецький націоналізм; 2) діяльність в німецьких інституціях являє собою лише метод боротьби проти Німеччини; 3) у майбутній перспективі ці природні союзники (московські комуністи і націоналісти) у боротьбі за реставрацію Російської імперії проти німецьких інтересів можуть домогтися більше, ніж це можливо для українського націоналізму, особливо в межах колишньої радянської території; 4) всі сьогоденні домагання комуністів в Україні можуть налаштуватися лише на комуністичну мету, і “вірна служба німцям” означає маскування згідно з основною тезою Леніна і Сталіна про “гнучку політику”.

Історія виникнення поняття “загроза українського націоналізму” відома: в ході німецького вступу в Україну разом із німецькими військовими частинами з’явилась значна кількість членів галицької “Організації українських націоналістів” (ОУН), яка вже тоді була розколота на дві ворогуючі групи – прихильників Мельника і прихильників Бандери. Члени цього руху, переважно юнаки з великим честолюбством і далекосяжними планами, керувались, однак, думками, запозиченими із відірваних від життя, абстрактних політичних теорій західного українства, позбавлених будь-якого позитивного змісту. Дурниць, яких вони нарабили в Україні, багато. Замість того, аби присвятити свої сили реальним завданням — знищенню московського більшовизму і економічній та духовній відбудові України з німецькою допомогою — вони вирішили, будучи ображеними за німецьку “нездачу” України їхній політичній групі, досягати своїх цілей через “застосування сили”. Вони почали схвалювати повстання проти “німецьких завойовників” і агітувати на користь українського національного уряду, причому кожна партія хотіла призначити свій власний уряд...* Оскільки деякі з цих молодих людей ще в ході військових дій отримали керівні пости в більших містах, вони зайнялися створенням нелегальних організацій, як це вони вже робили раніше в Польщі. Місцеві умови, а також люди були їм чужими. Вони оцінювали людей, з якими вступали в стосунки, лише з точки зору володіння українською мовою, так само як виходили з факту, чи ці люди прихилиються перед їхніми власними ідеями і чи готові визнати їх, членів ОУН, “вождями українського народу”. Ці цілеспрямовані політики зовсім забули, що багато комуністів, активістів і комсомольців володіли українською мовою краще, ніж вони самі, а щодо політичної

* Тут і далі крапки у тексті.

освіченості й агітаторських здібностей значно перевершували новоспечених українських “вождів”. Багато комуністів розуміли це — і прокрадалися у націоналістичні організації та розривали їх зсередини, видаючи їхніх керівників гестапівцям. У таких випадках більшовицькі довірені особи заповнювали опустілі місця потерпілих крах націоналістів і безперешкодно продовжували боротьбу проти Німеччини, однак з допомогою менш наївних методів. Їхні позиції були посилені через те, що тепер в очах німецьких посадових осіб вони вважалися “довіреними”, які “боролися проти ворога”. Спритно використовуючи становище, вони й сьогодні погрожують органам влади небезпекою “українського націоналізму”, небезпекою, якою вони в дійсності є.

Тим самим було покладено край відкритій і широкій діяльності націоналістичних демагогів, що прибули з Галичини. Оскільки ця діяльність ще існує, то йдеться про обмежені акції лише дуже маленьких, таємно працюючих груп. Остаточний підсумок цього явища складається доволі бідний і виражається так:

а) націоналістично настроєні представники старшої генерації з самого початку ставилися надзвичайно критично до прибулих “вождів” галицького націоналізму; останні в їхніх очах були позбавлені достатньої авторитетності й ділових якостей, причому діюча проти Німеччини пропаганда викликає підозру як свідомо провокація;

б) широким масам — сільському населенню, промисловим робітникам і навіть зовсім новому культурному прошаркові, який виник за советського режиму, а особливо освіченій молоді — теоретичні виклади галицьких націоналістів видавалися цілком незрозумілими й чужими стосовно буття. Навіть якби групки ОУН не були ліквідовані ГЕСТАПО, вони неминуче знайшли б швидкий кінець природним шляхом.

При ближчому аналізі стійкості комуністичного моменту в житті України і його прихованої небезпеки неминучим є висновок, згідно з яким твердження, що з крахом московської більшовицької системи в Україні подоланий і комунізм як соціальне явище, являє собою наївний і невиправданий самообман. Більшовизм у його комуністичному аспекті продовжує жити серед значної частини населення і здобуває нових прихильників навіть серед молоді (ще чіткіше це явище спостерігається у суто російських районах). В основі цього лежать різноманітні причини; ми хочемо у подальшому навести найголовніші:

1) Економічна та аграрна політика німецьких можновладців пристосовується до вимог війни. Заходи, які постають звідси, відповідаючи воєнному часові, постачають більшовицькій агентурі багатий пропагандистський матеріал. Становище суттєво погіршується ще через те, що вищезгадані комуністи й активісти, які призначені на місці виконувати

німецькі накази, навмисне вдаються до провокаційних заходів.

Велика частина українського селянства, яке було уярмлене більшовиками, вітала появу німців якнайрадісніше; але тепер ці селяни підпали під гніт тих самих людей, які вже раніше з ними жорстоко поводитись, тобто комуністичних уповноважених, з тією єдиною різницею, що їм тепер передаються накази від імені німецьких властей. У багатьох випадках становище селянства навіть погіршилось. До цього приходять і те, що наділені місцевою владою більшовицькі агенти, які завдячують своєю теперішньою позицією німецьким адміністративним установам, знущаються над селянами і рівночасно використовують можливість, аби проводити агітацію проти Німеччини: “Дивіться, що німці, на прихід яких ви так нетерпляче чекали, зробили всім вам; ми не можемо тут нічого вдіяти, так хочуть німці!”

2) Порожнеча, яка постала після витіснення більшовицьких форм духовного життя з допомогою німецької зброї, якимось чином повинна бути заповнена. Внаслідок воєнних обставин для цього немає в достатній кількості ні нової літератури, ні культурних просвітницьких заходів. Преса, радіопробанда і плакатна агітація, які зараз виникають, виявляються недовірими і шаблонними. Молодь задовольняє свої духовні вимоги з допомогою більшовицької літератури, а саме в найширшому сенсі, чи це політичні статті, белетристика або поезія. Тим самим відновлюється старий пієтет перед комунізмом і постає новий. Тому не дивно, що більшовицькі ідеологічні реферати й погляди, які рукописним способом таємно входять в обіг, мають серед допитливої молоді великий успіх, який можна пояснити тим, що згадані статті дають відповіді на сучасні життєві питання й містять практичні поради.

Комуністично-більшовицькі ідеологи й пробандисти займаються також національним моментом. Старі більшовицькі засади об’єднуються з демагогічним поняттям про радянський “український уряд”. Підпільне радіо розповсюджує ось що: в околицях Кіровограда функціонує таємна більшовицька передавальна установка, розшукування якої пов’язане із значними труднощами.

3) Більшовицька пробанда розповсюджує підбурливі чутки стосовно примусової германізації українського населення або вигнання українців і поселення німців на українській землі. Нещодавно поширилися нові чутки, які всередині всіх шарів населення викликали велике занепокоєння і вказали, що:

а) робітники, які вербуються для Німеччини, передбачаються для будівництва нового типу підводного човна і після завершення своєї роботи, з метою уникнення будь-якого розголошення таємниці, будуть розстрілюватись;

б) з Берліна поступила вказівка всіх старих чоловіків і жінок, як непотрібних їдаків, розстрілювати;

в) новий врожай цілковито, без залишків, забиратиметься німецькою стороною, аби українці померли з голоду, а замість них на їхніх місцях зможуть поселитися німці;

4) успіх більшовицької пропаганди і розвиток просоветських настроїв серед населення стимулюється також тим, що матеріальний рівень життя в Україні є сьогодні суттєво нижчим, ніж в останні два-три передвоєнні роки за панування більшовиків. Стереотипна плакатна агітація з посиленням на те, що умови життя стали легшими, відкидається іронічними зауваженнями.

Боротьба проти більшовицької пропаганди і агентурної діяльності в Україні складається в даний момент непросто, тому що:

а) більшовики володіють численними козирями і знаходять у масах підтримку, в той час як німецька служба контрпропаганда з теоретичної точки зору є слабкою і не містить близьких до життя, практичних елементів;

б) більшовицькі агенти, комуністи й активісти відкрито виступають лише там, де це їм дозволяють обставини та їхні стосунки з німецькими чинниками; однак для місцевого середовища просуваються невідомі підставні особи, які забезпечуються інструкціями;

в) більшовицька агентура не відкриває великих організацій і не скликає масових зборів, оскільки подібне могло б привернути увагу; вона працює через встановлення контакту від людини до людини у надзвичайно індивідуальний спосіб, який не викликає жодної перешкоди;

г) антибільшовицьки настроєна частина населення на початку намагалася повідомляти німецькій адміністрації про злочинні вчинки наділених владою комуністів і активістів, однак тепер вона більше того не робить внаслідок таких причин: з одного боку, населення залякане більшовицькими погрозами; з іншого боку, часто траплялося, що советські агенти всіма можливими хитрощами вже здобували довіру німецьких служб, і їм навіювали переконання, що йдеться про звинувачення “українських націоналістів” проти “вірних служителів Німеччини”. Часом навіть заходило так далеко, що німецькі чинники повідомляли більшовицьким агентам висунені проти них звинувачення. Але потім “донощики” зазнавали таких покарань, що більше ніхто не наважувався сказати бодай слово.

Варто сказати, що багато більшовицьких противників, які при советському режимі переслідувались, висилались чи таємно перебували в інших місцях, протягом цього літа знову заходили у свої рідні села. Ці люди за їхніми поглядами якнайкраще придатні для створення місцевого апарату управління і при запровадженні нового порядку можуть

стати дуже корисними. Однак локальна адміністративна влада, яка була представлена згаданими агентами більшовизму, поставилася до них скрізь вороже. Їхні житла, які тим часом були передані просоветським елементам, вони не отримали назад. Німецькі офіційні чинники під впливом замаскованих більшовиків часто відмовляли їм у праві перебування в рідній місцевості, арештовували їх і в деяких випадках навіть застосовували до них смертний вирок. Комуністи й активісти висували проти цих людей таке саме звинувачення, що й у більшовицькі часи, а саме звинувачення в “українському націоналізмі”. Це “звинувачення” сьогодні стало дуже актуальним. З метою усунення небажаних їм осіб більшовицька агентура за кожної нагоди повертається до нього.

5) Боротьба проти більшовицької організації в Україні складається так важко ще й тому, що значна частина німецьких технічних, а особливо господарських керівників відкрито визнає, що нічого не хоче знати про політику й цікавиться лише економічними проблемами та їхнім вирішенням. Така точка зору, якщо робити оцінку у суто воєнно-промисловому плані, може бути правильною, однак при цьому не можна пропустити важливу обставину, що при здійсненні економічних планів у якості виконавчих органів виступають найчастіше люди, які зі свого боку винятково політикою і займаються, але політикою, ворожою до Німеччини. Вони розуміють необхідність пов'язати виконання економічних завдань для Німеччини із виконанням політичних завдань за дорученням більшовицької Москви за всіма правилами мистецтва.

6) Дійова сітка “SD” (Sicherheitsdienst)* в Україні в порівнянні з масштабом роботи більшовицької агентури розвинена слабо, а її інформаційний апарат не завжди є доцільним. І поліція, і SD у системі інформування користуються послугами осіб, які самі потребують якнайсуворішої перевірки. Останні ж часто володіють такого роду впливом, що заходи української “служби порядку” в разі, якщо й вони не проникненні більшовицькими елементами, залишаються марними. Численні колишні співробітники комісаріату внутрішніх справ, а ще раніше ГПУ, вступили на посади інформаційних органів SD. Навіть якщо частина цих людей ладна служити будь-якій політичній орієнтації і може вважатися лише як повністю деморалізована, все ж у цьому середовищі знаходяться ті, що свідомо дотримуються вказівок нелегальної більшовицької організації, яка інструктує: з німецькою допомогою викоринити опозиційних до комунізму українських співгромадян і через відвернення уваги в інший бік маскувати більшовицьку підривну діяльність.

* Служби безпеки.

Директиви нелегальної більшовицької діяльності на далеку перспективу

На основі даних, отриманих при розкритті більшовицької нелегальної організації в районі Чигирин, більшовики для своєї руйнівної роботи в Україні мають такі директиви:

1) Минулої зими і весни, коли фронт не змінювався, нелегальна советська організація сподівалася на відступ німецьких військ. У відповідності з цим її робота охоплювала підготовку актів саботажу і збройних нападів у тилу німецького війська. У щоденнику тепер уже знищеного більшовицького керівника Яременка міститься таке зауваження: “Війна буде вирішена в Україні. Тут буде утворений другий внутрішній фронт”. Більшовицька агентура турбувалася тим, аби забезпечити обслуговування машинних і тракторних центральних станцій власними довіреними людьми, аби в разі необхідності володіти автомобілями, тракторами й паливом. Ще один викорінений советський агент, директор Медведського моторно-тракторного збірного пункту Каюк, крім приналежних паркові машин і запасів палива, мав персонально ще два мотоцикли з правами власності від місцевої адміністрації, моторний човен, коней, автомобіль, зброю, резерви продуктів харчування тощо. Більшовицька пропаганда розповсюджувала тривалий час чутки про успіхи на фронті советської армії, ослаблення німецького війська і таке інше. Такого роду маневр сприяв поліпшенню настрою серед прихильників Советів і збільшенню тероризації противників серед населення, яке не наважувалось щось висловити чи здійснити.

2) У зв’язку з тим, що протягом літа з’ясувалася перемога німецької зброї, керівництво нелегальної більшовицької організації розробило нову директиву на далеку перспективу. Вже згадуваний агент Каюк отримав письмову вказівку від високої інстанції, де йшлося про те, що більшовики, яким на місцях довірена влада, повинні вести себе надзвичайно обережно, виявляючи холонокровність у чеканні прийдешньої більшовицької перемоги, і залишатися на своїх місцях. “Коли гітлерівські пси розійдуться безмежними далями нашої Батьківщини, прийде наш час”, – пише згаданий керівник і пропонує, між іншим, забезпечити і влаштувати новоприбулих більшовицьких агентів. Саме у цей час багато комуністів і активістів урятувались від німецького переслідування, переправившись на інший берег Дніпра.

Із допиту більшовицьких організаторів стало очевидним, що в разі великих німецьких воєнних успіхів планувалося повстання проти німців під активним керівництвом більшовицької агентури. Підготовка до цього проводилася через поширення серед населення чуток, які говорили про “чорне майбутнє України” під німецьким гнітом.

Конкретні цілі на близьку перспективу

Вони охоплюють такі пункти:

- 1) Захоплення і тривале оволодіння місцевим апаратом управління.
- 2) Здобуття німецької довіри через усі можливі заходи. Настійне вивчення німецької мови більшовицькими агентами потрібне тому, що згідно з вказівками Яременка, “німецька мова для нас означає тепер найсильнішу зброю”. Яременко був колись комуністом. Коли він повернувся з фронту, володів персональними документами і бланками, оформленими на різноманітні імена. Він діяв як більшовицький організатор та ідеолог, займаючи водночас пост статистика при окружному відділі сільського господарства Олександрійської округи. Про вправність комуністів у завоюванні прихильності німецьких органів влади свідчить такий випадок: в якості довіреного перекладача діяв при окружному комісаріаті [гебітскомісаріаті] німець за походженням [фольксдойче] Кісліб; його дружина так само була перекладачкою, а її сестра – куховаркою. Після довгих розслідувань “українська служба порядку” встановила, що Кісліб – колишній комуніст, син комуністичного письменника, який внаслідок приходу до влади націонал-соціалістів втік з Німеччини до Советського Союзу. Його дружина та її сестра – єврейки і одночасно комуністично настроєні – працювали як члени нелегальної більшовицької групи. На основі цих даних останні були ліквідовані SD. При цьому треба відзначити, що саме названа округа диспонує порівняно великою кількістю чесних українських сил, за винятком Чигиринського району, де, однак, відбулася чистка.
- 3) Усування з допомогою провокації або в інший спосіб усіх осіб, небажаних для більшовиків.
- 4) Викликання у широких мас українського населення в будь-який спосіб недовіри й ненависті [до] німців. Більшовикам, завдяки нижчеописаним провокаторським методам роботи, це вдається переважно дуже добре.

Методи

Спочатку слід підкреслити передову політичну школу керівних елементів у більшовицьких агентурах. У той час, як звичайні члени більшовицьких організацій займалися поширенням підбурливих чуток і прокомуністичною агітацією, замасковані комуністи й активісти, що перебувають на посадах і в пошані, маючи в своїх руках місцеву владу, виступали як великі друзі Німеччини і навіть часто, зокрема в присутності німецьких представників влади, як вороги більшовиків. Коли арештовується хтось із незначних співробітників більшовицьких агентур унаслідок антинімецької діяльності німецькою або українською

поліцією, вищі агенти стараються всіма способами заради його звільнення.

Як вже зазначалось, головний метод, з допомогою якого більшовицька агентура просуває свої політичні цілі, полягає у “доброму виконанні” економічних завдань, які встановлюються німецьким управлінням. Практично справа виглядає так: у районах і округах, де місцева влада знаходиться в руках більшовицьких агентів, вони на переговорах із німецькими органами влади намагаються не зменшувати обсягу обов’язкових поставок селянства (стосовно свиней, коней, зерна тощо). Клопотання такого роду завжди є знаком того, що місцеве управління здійснюється небільшовицькими елементами, які зацікавлені в розвитку добрих німецько-українських взаємин і не хочуть нести провину за крах районного господарства чи наражати на небезпеку його інтереси. Навпаки, там, де при владі знаходяться таємні більшовики, вони, зі свого боку, пропонують німецькому начальству, навіть за високих вимог роботи й постачання, ще більшу продуктивність. При цьому вони “люб’язно” запевняють, що даний їхній район може запропонувати Німеччині ще більше, ніж від нього вимагається. У такий спосіб більшовицькі агенти одночасно досягають двох різних цілей:

1. З одного боку, вони через це здобувають ще більшої прихильності і довіри німецьких органів влади.

2. З іншого боку, їм вдається через витискання ненормальних контингентів із сільського населення за допомогою перевірених більшовицьких заходів, при паралельно вдало проводжуваній антинімецькій пропаганді, пробуджувати у масах безмежну ненависть до Німеччини. Особливо сильно тиск виражається у відправленні корів і молока, оскільки сьогодні молоко належить до найважливіших складових харчування сільського населення, а корови, крім того, мають вирішальне значення для обробки садових і дворових ділянок землі, бо вони використовуються як тяглова сила. Ці тяжкі задачі стосуються саме тих селян, які настроєні антикомуністично і раніше зазнавали від більшовиків численних переслідувань. Зате ті, що належать до “наших людей”, по можливості, обминаються. Також траплялося, що забране молоко через дефіцит посуду потрібно було вилити. Все це викликає серед жителів той настрій, який потрібен більшовикам.

До інших провокацій більшовицькі агенти вдаються з приводу польових робіт. У деяких випадках вони, через включеного третього, поширюють уявлення, що із врожаєм не треба квапитися, що німці так чи інакше все заберуть, що вони відступають, і врожай треба втримати. Але рівночасно діючи в місцевому управлінні агенти повідомляють, що населення прикидається лінивим і не хоче по-справжньому працювати,

тому потрібно вживати добру палицю. Коли ж тепер німецький представник влади, що часто трапляється, схвалить пропозицію і відповідно розпорядиться, палиця нагадає населенню, що селянинові під більшовизмом жилося ліпше, ніж під німецьким пануванням, оскільки він тоді не примушувався до роботи ударами.

У деяких випадках розповсюджується чутка, що німці мають намір конфіскувати весь урожай, тому кожен повинен приховати стільки, скільки він зможе... Рівночасно надходить відповідне повідомлення до діючої німецької адміністрації, яка потім вдається до репресій. Тим самим провокації досягли своєї мети. У багатьох місцевостях, де жителі після німецького вступу із захопленням взяли за роботу і, за відсутністю плуга, тисячі моргів землі обробляли лопатою, тепер знову вкорінилося “совєтське” ставлення до продуктивної діяльності. Працюють лише, щоб уникнути штрафу або інших неприємностей.

Захоплене ставлення до праці помітне лише там, де знову впроваджено приватне володіння землею. Врешті, більшовицькі агенти з усіма наявними в їхньому розпорядженні силами через аргументи чи ще якимось чином спротив поділові землі на ділянки окремим особам чи групам людей.

До методів більшовицької агентури належить також знищення українських текстів тих закликів і оголошень німецької адміністрації, які публікуються двома мовами – німецькою й українською. Агенти пускають в хід лише німецький текст, який українцям є незрозумілим. Вони так само знищують пропагандистську літературу, яка друкується східним міністерством.

Можна з певністю стверджувати, що *щонайменше в половині всіх українських районів, які знаходяться під німецьким цивільним управлінням, помітний вплив більшовицької агентури через посередництво комуністів і активістів як діючої місцевої влади. У таких районах ті, які боролися проти більшовизму, члени сімей розстріляних чи засланих ГПУ, піддавалися постійним переслідуванням і чіплянням з боку місцевих управлінських керівників та змушені були миритися із означеннями на кшталт “бандити” й подібними. При цьому населенню постійно втовкмачується, що це відбувається за наказом німецького начальства. Такий стан справ викликає серед сільських жителів підозру, що комуністи проникли в німецький уряд і відкрито виступають проти Гітлера чи його розпоряджень.*

У певній кількості районів виконавча влада знаходиться в руках порядних і лояльних людей. Однак навряд чи є хоча б один, до кого більшовицька агентура у якийсь спосіб не виявила інтересу та не спробувала пошкодити саме лояльним і з почуттям обов’язку елементам.

Варто зауважити, що відомий в українській історії центр, який служив вихідним пунктом великих народних рухів, – холодноярський ліс — був укомплектований більшовицьким керівництвом “власними” довіреними людьми. Лісове керівництво складалося з комуністів і активістів. Як бухгалтер, фігурував більшовицький ідеолог Зайченко. У навколишніх селах і населених пунктах головами “кооперативних господарств” були призначені активісти, яким приписувалось у разі необхідності забезпечення продуктами харчування нелегальної більшовицької організації. Директором машинно-тракторної станції був уже згадуваний, дуже досвідчений більшовицький агент Каюк.

У місцевості Мельники, де понад тисячу чоловік загинули в боротьбі проти більшовизму через страту чи заслання, у кооперативному господарському комітеті головував старий більшовицький агент на ім'я Деркач; вже після успішної німецької окупації він продовжував боротьбу проти німецьких солдатів. Деркач тероризував сім'ї жертв за антикомуністичні переконання і знущався над тими українцями, які, згідно зі старим українським звичаєм, приймали німецьких військових із хлібом і сіллю. Він відмовляв у призначених їм продуктивних пайках із зауваженням: “Ви вітали німців, хай тепер німці дають вам хліба!”. Водночас Деркач усіма можливими способами підтримував комуністів і не втрачав зв'язків із чотирма більшовиками, які належали до партизанських об'єднань, забезпечуючи також і їхні сім'ї. Через крадіжки зерна він двічі підряд за звинуваченням місцевих селян звільнявся від керівництва кооперативним господарством, однак обидва рази завдяки підтримці впливових у районному земельному управлінні більшовицьких агентів був знову поновлений. Коли законний день виборів зібрав селян, з'явився вже відомий Каюк з обласним агрономом Господином і заявив, що вони обидва є представниками німецького військового командування; при цьому вони погрожували селянам – у разі непереобрання Деркача – обкладанням важкими штрафами з німецької сторони. Присутні селяни підкорилися уявній силі і віддали свої голоси Деркачеві.

Впевненість і самовпевненість стосовно їхніх зміцнених позицій заходить у більшовицьких агентів настільки далеко, що, приміром, Каюк при його арешті не дозволив шефові німецької жандармерії і представникові SD провести в його квартирі обшук і для цієї мети вимагав особливого дозволу сільськогосподарського керівника округи, котрий йому безмежно близький.

Наскільки важко проходить боротьба з більшовицькою агентурою на місці, засвідчує така подія: у невеликому місті Черкасах українська районна поліція потрапила у владу більшовицьких агентів, які здійснювали

нібито за німецьким дорученням розмаїті злочини, як – ось протизаконні арешти, напади на пронімецьких елементів, крадіжки і навіть вбивства противників більшовиків. Всі висловлені скарги з боку населення до німецьких посадових осіб залишались безуспішними до того часу, поки нарешті брат однієї з жертв після його повернення із вигнання, знаючи, що керівник згаданої районної поліції разом зі своїми помічниками перебував раніше на більшовицькій службі, відправився до генерального комісаріату в Києві і там, при сприянні SD, знешкодив банду, замасковану під поліцейських.

Всі вищеописані випадки стосуються менших місцевостей, пунктів і міст, однак згідно із численними ознаками діяльність більшовицьких груп поширюється і на великі міста.

Що ж до нелегальної роботи українських націоналістів, то немає жодного сумніву, що більшовицька агентура і її використовує у своїх цілях.

Спочатку потрібно відзначити, що українські націоналісти фактично займаються спрямованою проти Німеччини таємною діяльністю. Якщо ця діяльність у віддалених районах і на сільській периферії не звертає на себе уваги, то у більших центрах, приміром, у Києві, це виглядає інакше.

Під час польської війни і на початковому етапі воєнних дій проти більшовиків обидві галицько-українські націоналістичні групи Мельника та Бандери ставилися до Німеччини якнайліпше. Пізніше, спокушені пристрастним потягом до влади, обидві групи відвернулись від Німеччини і перейшли у вперту опозицію. Ті націоналісти, котрим вдалося стати на ноги в Україні, відмовились від пропаганди незрозумілих там теорій галицького націоналізму, а також наївного українського імперіалізму й почали будувати свою подальшу політику на невдоволенні різноманітних кіл українського населення німецькими національно-політичними і економічними заходами. Прорекламований галицькими націоналістами лозунг боротьби на два фронти – проти більшовизму і проти Німеччини – знайшов помітний відгомін серед прихильної до цієї позиції частини сільського населення, особливо ж серед молодшого покоління. Пригноблення цього руху лише адміністративними репресіями тільки б збільшило кількість “мучеників за ідею” і сприяло б побільшенню та поглибленню ненависті певної частини народу до Німеччини.

У цьому вузловому пункті, яким є у використанні невдоволення населення німецькою політикою управління в Україні – нелегальний український націоналізм збігається із так само нелегальним більшовизмом. Звідси постає такий стан справ:

а) більшовицька агентура в Україні володіє численними таємними, добре вишколеними місцевими кадрами. Всі активні угруповання вже зайняли свої “позиції”, починаючи із сіл і закінчуючи верхами управлін-

ського апарату, встановленого німецькою стороною. Вони володіють “ідеальною базою” у все ще остаточно не знищеній більшовицькій державі, чиї уповноважені керують антинімецькою діяльністю;

б) галицька організація нелегального українського націоналізму має в Україні лише незначні сили, політична підготовка яких виходить із боротьби проти Польщі. Досвіду даних сил далеко недостатньо для боротьби проти більшовизму і німців, якихось зовнішніх опорних пунктів вони не мають. Лондонська пропаганда стосовно “звільнення України” не викликала у них, зважаючи на зв’язки Англії з Польщею, великого схвалення. З цих обставин більшовицька агентура мусила добути відповідну користь, так само як вона у боротьбі проти Німеччини як козир використовує націоналізм інших народів – чехів, поляків, сербів і т.д. І все ж з огляду на ворожість українських націоналістів до більшовизму, робота тут йшла в особливо тонкий спосіб; це відбувалось у той час, коли більшовики під етикеткою “місцевих українських націоналістів” у наявні поважні організації впровадили своїх довірених людей.

Цілі, переслідувані більшовицькою агентурою у їхній співпраці з українськими націоналістами, могли б бути такими:

- 1) давання українським націоналістам керівних ліній, які є бажаними для московського більшовизму;
- 2) використання націоналістичних сил проти Німеччини в тилу фронту;
- 3) опанування вихідних позицій нелегального українського націоналізму з метою його пізнішого знищення.

Просування більшовиками своїх агентів в організації галицьких українських націоналістів (ОУН) не нове. Вже під час боротьби [ОУН] з Польщею радянський комісаріат внутрішніх справ використовував цей метод. Лише декілька прикладів: більшовицьким агентом на ім’я Валюх, який під маскою українського націоналіста дістався із радянської України в ряди ОУН, був убитий керівник галицьких націоналістів полковник Коновалець; більшовицький довірений чоловік Полуведько довгий час діяв в складі ОУН за кордоном. Несподівано він був оголошений зниклим безвісти. На початку війни, при відступі советського війська з Галичини, Полуведько, який знову вплив на поверхню, був залишений там, причому він заново приєднався до ОУН [Мельника], яка працювала в контакті з німецьким вермахтом. Лише пізніше, в Харкові, після виявлення його ролі, доля наздогнала Полуведька*.

Наведені приклади показують, наскільки легко вдавалося “фахівцям” більшовицької таємної служби використовувати українських націоналістів у бажаному їм дусі, враз із рівночасно розвинутою провокаторською боротьбою проти тих же націоналістів.

* Арештований німцями, П. Полуведько повісився в тюрмі.

У нелегальній націоналістичній газеті “За самостійну Україну” у статті “На що розраховує більшовицька Москва” можна прочитати, що більшовицька агентура в Україні бажала би “викликати передчасні збройні виступи і повстання з метою послаблення Німеччини і німецького фронту, але, з іншого боку, вона хотіла б також, аби німці, поки вони ще сильні, власноручно знищували українських націоналістів, а українська нація стікала кров’ю...” З усього змісту газети можна побачити, що її видавці сподіваються на повстання проти Німеччини, однак не раніше, ніж вона буде ослаблена, і коли більше не постане небезпека окупації України більшовицькою Москвою; на даний час антинімецький народний рух був би ще передчасним. У тій самій газеті вміщена у рубриці “Хроніка” замітка під заголовком “Нам пишуть з Полтави”. Вже сам цей заголовок у своєму типовому звучанні вказує на замасковану більшовицьку справу. За змістом названа замітка являє собою заклик до селян ховати для самих себе зерно і нічого не давати німцям, оскільки останні хочуть спричинити в Україні ще один 1933 рік – тобто голодомор. Тут маємо справу з безпосередньою більшовицькою провокацією, як це часто в Україні буває.

Очевидно, в редакторській роботі в цьому випадкові брав участь якийсь “місцевий націоналіст”, який прислухався до вказівок більшовицької агентури.

Знищення українських націоналістів не викликає для советської організації жодних труднощів і проводиться за найпростішим методом: за дорученням свого керівництва більшовицькі агенти входять в інформаційний апарат SD. Це пов’язане для них із багатьма вигодами: з одного боку, їм забезпечується якнайліпше прикриття їхньої нелегальної пропагандистської й організаційної роботи, оскільки вони можуть будь-які свої висловлювання і дії виправдовувати службовими вимогами SD. З іншого боку, вони як завгодно і з німецькою допомогою спричиняють ліквідацію українських націоналістів, які стали небезпечними для більшовизму. Третій фактор, який примикає до цього, той, що ці люди піднімаються в очах німецьких органів влади і все більше здобувають їхню довіру, що для подальшої нелегальної діяльності є надзвичайно важливим. Відповідно такий, безсумнівно більшовицький, агент може в Києві відкрито розповсюджувати подібну націоналістичну антинімецьку газету і безперешкодно проводити пропаганду в ім’я “групи Бандери” чи ж виголошувати підбурливі промови. Легко припустити, що і йому не бракує у якійсь формі стосунків з SD.

ВА R 6/70/60-79; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.302-320.

№ 48

Повідомлення інформаційних служб Німеччини про колоніальний характер окупаційного режиму в Україні

20 жовтня 1942 р.

Стан справ в Україні (вересень 1942 року)

Адміністративні та господарські заходи, здійснені німецькою цивільною адміністрацією, створили винятково важкі умови існування для українців, що проживають на звільнених від більшовиків територіях. Всі надії, які населення пов'язувало з приходом німців, всі розрахунки і плани розсіялися. Німецьке правління на Україні приносить значні збитки власним інтересам Німеччини, оскільки ним стримується економічний ріст і знижується рівень виробництва, а про якісь симпатії чи доброзичливість зі сторони населення взагалі не може бути й мови.

Особи, які протягом серпня-вересня 1942 року мали змогу відвідати райони України, що перебувають під владою Німеччини, у зв'язку з цим повідомляють таке:

Самоврядування і підзвітні адміністративні органи

Порівняно з польською владою, українці можуть констатувати очевидний прогрес у плані самоврядування. Сільські старости, керівники районів, директори округів, місцеві судді, шкільні інспектори і т.д. – це переважно українці, проте вони лише виконують розпорядження своїх німецьких зверхників і не беруть ніякої участі у процесі прийняття рішень. Все залежить від окружних* комісарів і окружних землевласників, котрі діють диктаторськими методами, користуючись всездозволеністю: для сьогоденної України поняття права в його західноєвропейському розумінні не існує, тому думка певних німецьких штатських службовців може кардинально змінити весь хід життя.

Німецьке командування все частіше залучає до керівництва районами і округами осіб з непевними національно-політичними орієнтирами та з сумнівним минулим, “перебіжчиків”, політиканів та ін. Нерідко здійснення адміністративних функцій доручається тим українцям, які за часів польської влади зраджували українську ідею, ставали на польську службу і засилали своїх співвітчизників до концентраційного табору [Береза], а тепер змінили колір та стали німецькими довіреними людьми.

* німецьких

(...)

Загальне правління

Не набагато вище (за деякими винятками) в етичному та інтелектуальному плані стоять окружні комісари. Вони переважно взагалі не зважають на українців, або ж вишукують для співпраці найгірших осіб, відмовляючи при цьому кращим, яких навіть намагаються компрометувати. Деколи можна зустріти лояльних та справедливих окружних комісарів, але це, на жаль, є рідкістю.

Відсутність погодженої одностайної німецької політики щодо України особливо впадає у вічі. Можна сказати, що кожен окружний комісаріат дотримується власної політичної лінії, що часто виявляється навіть наочно. Наприклад, якщо в одній області українська поліція як символ використовує тризуб, то в іншій він заборонений і замінений на свастику. Розбіжності виявляються і в питанні шкільної освіти: десь функціонують лише чотирьохкласні школи, а десь дозволено сім класів. У більшості округів терпляче ставляться до української символіки (тризуб, національний прапор), як і до українських установ та культурних організацій, але з часом вводиться все більше обмежень. Загалом створюється враження, нібито українці володіють якимись автономними правами, але насправді це лише фікція, дійсної автономії українці не мають. Вищевказаним українським культурним і господарським утворенням потрібна стабільність, бо можливості проводити серйозну багатогранну роботу на благо народу у них зараз немає. Будь-яка державна фінансова підтримка або субвенція українським інституціям майже не надаються.

В окружних комісаріатах, німецькій жандармерії, поліції та інших німецьких установах працює багато поляків, які під час польського панування відзначались шовіністичними та антиукраїнськими настроями. Вони зневажають українців і зловживають своїм службовим становищем. Наприклад, польські перекладачі навмисне неправильно перекладають, маючи намір повернути справу так, щоб українці відчували багато незручностей і були озлоблені на німців. Залишається взагалі незрозумілим, чому поляки, які настроєні вороже як до німців, так і до українців, займають у німецькій адміністрації високі пости, отримують високу зарплату, щодо продовольчого постачання є рівними з німцями та, крім того, можуть насміхатися над українцями, говорячи: “Ось ви тепер маєте вашу німецьку Україну”.

Принцип “divide et impera”^{*} явно відіграє тут певну роль. Але постає питання, чи така політика припустима щодо українців? Все свідчить про те, що застосування вищевказаного принципу може бути не лише

^{*} “поділяй і володарюй”

недоцільним, але й безпосередньо шкодити німецьким інтересам.

У канцеляріях окружних комісарів, відділах з питань праці, агрономів і т.д. українське населення зазнає дуже бруталного і часто несправедливого обходження, яке деколи переходить в бездумну погордливість. Так, селянина деколи примушують через якусь незначну справу від 5 до 10 разів заходити в бюро для звернень, не рахуючись з тим, що кожного разу він мусить пройти 50 км і зовсім занедбує свої сільсько-господарські обов'язки. Зі свого боку поляки або росіяни, які займають довірені їм посади в канцеляріях, ускладнюють справи, щоб створити ще більше невдоволення.

Гноблення українського населення з метою витиснути з нього, на шкоду сільському господарству, всю наявну робочу силу досягнуло свого апогею. Сотні тисяч чоловіків і жінок вже доставлено в Німеччину, а мобілізація трудівників все продовжується. Щоденно в Україні можна побачити багато поїздів з вантажем "білих рабів", які є здебільшого дуже голодними і майже роздягненими. Велика кількість таких людей, які примусово висилаються на захід, бачать свою батьківщину востаннє. Багато з них мусили пройти сотні кілометрів пішки, перш ніж їх, зовсім знесилених, садили у вагони; багато з них вмирало по дорозі. У селах Придніпровської України залишилися лише старі люди, діти та інваліди. Всі інші були або вивезені в Німеччину, або забрані більшовиками, або працювали в колгоспах і радгоспах, які всюди залишені під новою назвою. У силі залишились також старі більшовицькі методи господарювання, незважаючи на те, що німецькі органи влади проголосили різні перетворення і нову аграрну політику. У дійсності все залишається ще по-старому.

Загальноприйнята протягом 23-річного панування більшовиків примусова праця під гнітом існує ще сьогодні. Селянин-землероб і надалі залишається підневільним, він не є власником і господарем свого обійстя, своєї землі, яким він сподівався стати з німецькою допомогою після краху єврейської комуни.

Спостерігаючи зі сторони, здається, що в Україні існує кооперація, навіть різні її типи, але їхня діяльність дуже обмежена офіційними розпорядженнями, що впливає із загальних рис німецької політики стосовно України. Торгові пункти неспроможні через нестачу товарів використовувати вигоди кооперативного членства. Але у випадках, коли кооперативи щось виробляють, весь їхній дохід вимагають німці. Всі намагання українців налагодити старі джерела виробництва або створити нові розбиваються об незламний опір німецьких адміністративних установ.

Культурна і освітницька діяльність більше не наштовхується в Україні на стільки багато перешкод, як за часів більшовиків або Польщі. Цей важливий факт не повинен приховуватися.

Майже в кожному районному містечку є товариство народної освіти “Просвіта”. Воно має свої філіали і бібліотеки в навколишніх селах та місцевостях. Проте вплив вищезгаданих “Просвіт” внаслідок загальної німецької політичної спрямованості не є таким успішним, як це могло би бути у випадку іншої німецької загальної орієнтації. Тим не менше трудовий ентузіазм у цих культурних осередках, незважаючи на розчарування німецькою політикою стосовно України, є дуже великим.

Підсумуємо це ще раз: українське населення вбачало в німцях своїх визволителів і зустрічало німецькі війська із захопленням, квітами, хлібом та сіллю, тріумфальними арками. На останніх було написано: “Слава Гітлеру-визволителю! Слава Україні!” Ще сьогодні залишені урочисті арки і написи свідчать про українську орієнтацію на німців. Про те, як на це відповідають німці, говорить трагічна сучасність, яка є занадто промовистою.

Школи

Система шкіл в Україні також викликає багато застережень. У цій ділянці, так само як і в більшості інших, панує повна анархія. Кожен округ проводить власну політику стосовно шкіл. Так, наприклад, у певних округах встановлені чотирирічні народні школи, в інших допускаються семирічні. Ті гімназії, які були відкриті до початку німецької окупації, незважаючи на сприятливий розвиток навчання і виховання, згодом були позакривані. З вищих шкіл є тільки спеціалізовані інститути, особливі технікуми, де також, хоча не всюди, встановлюються обмеження спеціальностей. Сьогоднішній стан системи освіти є невтішним і викликає невіру в українців.

Церковне і релігійне життя

Девіз “*devide et impera*”, проголошений німецьким управлінням в Україні, впроваджувався також і в церковному житті. В Україні діють дві православні церкви:

а) Українська Автокефальна Православна Церква на чолі з канонічним главою митрополитом Діонісієм, який здійснює адміністративне управління;

б) Автономна Православна Церква, що визнає головною духовною інстанцією з німецькою допомогою московського патріарха Сергія, а управляється екзархом архієпископом Алексієм. Клерикали і світські особи обидвох церков ведуть між собою запеклу боротьбу, яка часом призводить до частих змін. Керівництво обидвох груп церков піднімають до сану священників або навіть єпископів – політично і морально небездоганних людей, які в жодному випадку не заслуговують на такі високі духовні відзнаки. Від тих сановників годі очікувати доброго впливу.

ву на віруючих.

Автономна церква налічує в своїй вищій ієрархії і серед нижчих клерикалів багато росіян та русофілів. Місцеві синоди в більшості випадків традиційно визнають право діяльності цієї Церкви (архієпископа Алексія). Українська Автокефальна Церква має більше ідеологічних і національних українських ознак та була б здатна, при належній підтримці світської влади, справляти великий моральний і дисциплінарний вплив на широкі українські народні маси.

Об'єднання цих церков, які ворогують між собою, але з релігійно-конфесійної точки зору цілком однакових, було б дуже небажаним для більшовиків, тому що таким чином вони могли б втратити можливість політичного впливу на українських землях. Тому вони всіляко підтримують автономну церкву, яка перебуває під зверхністю московського православного патріарха Сергія, який сам є в'язнем кремлівської влади. Німецькі окупаційні власті, з огляду на стан війни, мали б підстави сприяти абсолютній самостійності церковної ієрархії стосовно московського патріархату і здійснювати загальне православне церковне управління під єдиною владою. Мова Служби Божої і проповідей (церковно-слов'янська чи сучасна українська) повинна обиратися кожною громадою на власний розсуд. Таким чином був би відновлений церковний порядок в Україні і відрізаний доступ більшовикам до церковних кіл.

Не беручи до уваги значення і моральний вплив Православної Церкви в Україні, німецькі власті заборонили викладання релігії як обов'язкового предмета в школах. Тільки у виняткових випадках, у вільний час, після закінчення обов'язкових занять, релігія може викладатись молоді і то виключно світськими особами. Боротьба проти релігії, пов'язана з більшовиком Губельманом-Ярославським на окупованих Німеччиною українських землях, продовжується. Крім того, ця схожість підтверджується ще й іншими фактами. Так, наприклад, у Дубно церква колишньої греко-католицької семінарії (а ще раніше російського монастиря) перетворена в склад зерна; там працюють євреї, а на церкві все ще залишається символ хреста. "Більшовицькі порядки", – бурмо-че населення.

При необхідності додатково можна подати доповідь про фактичні бажання та потреби українського народу, яка базувалася би на численних і всебічних спостереженнях та даних.

ВА R 6/70; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1942-1943). Т.3. – Львів. – 1999. – С.15-20.

№ 49

З повідомлення Поліції безпеки й Служби безпеки (СД) про активізацію руху ОУН (С.Бандери) і ОУН (А.Мельника) проти Німеччини та нейтралітет ОУН (С.Бандери) стосовно радянських партизанських загонів

Берлін

23 жовтня 1942 р.

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности.
Штаб командования
PS-3943 401

Берлин, 23 октября 1942 г.

Секретно

Имперский комиссар по безопасности
Имперского Венского округа
27 октября 1942 г.

Вх. Z-r-ДК 1320/C/816/42г.Д

**СООБЩЕНИЕ
из оккупированных восточных областей
№26**

Для служебного пользования
29 октября 1942 г.

Подписано: [подпись]

**При запросах просим ссылаться на
вышеуказанный номер сообщения**

УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

Бандеровское движение в последнее время все чаще прибегает к активным методам борьбы. Уже в мае можно было отметить, что бандеровское движение весьма серьезно занялось вопросами организации бандитских групп, особенно в западной части Украины. В июле 1942 г. в Каменец-Подольском районе отмечено бандитское движение, в котором принимали участие как члены бандеровских групп, так и большевистские элементы. Недавно в районе Сарны также обнаружена крупная банда, которой руководит бандеровский деятель

Боровец*. Кроме того, установлено, что бандеровское движение дает военную подготовку своим людям, систематически привлекая их к прохождению военных сборов, которые проводятся в рамках националистических банд.

По отношению к большевистским бандам соблюдается благожелательный нейтралитет**. Все более и более в пропаганде отмечается отказ от борьбы против большевизма, пропаганда почти исключительно направлена против немецких властей, или так называемых немецких оккупантов. Эта позиция бандеровского движения маскируется руководящими бандеровскими работниками, которые в связи со сближением Англии и Америки с Советским Союзом стремятся также приблизить националистическое украинское движение к большевистскому. Этот поворот свидетельствует о том, что бандеровское движение заняло резкую позицию против Германии, стремясь к тому, чтобы всеми средствами, даже путем вооруженной борьбы добиться независимости для Украины. Кроме того, бандеровские группы по-прежнему активно ведут вербовку среди местного населения, пытаются при этом создать организацию на более широкой основе. Бандеровцы ведут специальную пропаганду среди женщин и молодежи. Кроме того, бандеровцы пытаются расставить своих людей в культурных, научных и в других неполитических организациях с тем, чтобы вести там работу в националистическом духе. Со стороны бандеровского движения придается большое значение украинскому культурному объединению «Просвіта». В последнее время мельниковские группы также значительно активизировались. Их очень действенная печатная пропаганда превосходит пропаганду бандеровцев.

ЦДАГО України. Ф. 1. – Оп. 22. – Спр.77. – Арк. 119, 121-122. Переклад з німецької. Машинопис; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С. 341-342.

* Тарас Бульба-Боровець був у цей час прихильно настроєний до руху Бандери, але бандерівським функціонером не був. Він створив власний партизанський загін. Див. док. № 21, 61.

** На нейтралітет погодився Т.Бульба-Боровець у вересні 1942 р. Цей нейтралітет тривав шість місяців.

№ 50
З повідомлення німецького командування
про перше формування українських націоналістів у
постійне військове об'єднання в районі м.Сарни*

29 жовтня 1942 р.

Територія Армії Б
Від. Іс № 539/42 г.

Гол. Кв. Армії, 29.10.42 р.
Таємно

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ВОРОГА

Час повідомлення: середина серпня до середини жовтня №21.

І. Банди

1) Українські націоналісти.

За повідомленням Головного командування України від 16.10.42р. вперше українські націоналісти зібралися в районі Сарн у більшу банду та постійно отримують поповнення.

(...)

Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1942-1943). Т.3. – Львів. – 1999. – С.27.

* Опущено відомості про інші повідомлення поза межами України.

№ 51

**Повідомлення групи VIII відділу контролю листів
Німеччини з-за кордону про “набір” робітників в Україні**

Берлін

30 жовтня 1942 р.

Група VIII Берлін.
Відділ контролю листів з-за кордону. Берлін.
(..)

Відправник: Антоніна Сідельник
Білозіра, Ланівці, Дубно /Україна
Одержувач: Раїса Сідельник, жіночий трудовий табір
Абеліцмор (Німеччина)
Дата: 13.10.42

(..)

Лист зареєстрований: Вишневичі 363

Оригінальний лист: безкоштовний, цензурований

Результати контролю:

Повідомлення про німецькі заходи в ході набору робітників в Україні.

Відправник пише (переклад з української):

1.10 відбувся новий набір робочої сили, але цей не можна порівняти з минулим. З того, що сталося, я опишу Тобі найголовніше. Ти не можеш навіть уявити собі це звірство. Треба було його бачити, щоб допустити його можливість. Ти, напевно, згадуєш про те, що нам розповідали про совети [радянську владу] під час польського панування, таким же неймовірним є це і тепер, а ми тоді не вірили.

Прийшов наказ поставити 25 робітників, з Кременця прибули люди з біржі праці і визначили відповідних людей, їм доставили картки вербування, але жодний з них не зголосився, всі втекли. Тоді прибула німецька жандармерія і почала підпалювати будинки втікачів. Хата Свидрова була підпалена першою і зразу після цього хата Валоуша. Вогонь став дуже сильним, бо вже два місяці не було дощу, а, крім того, на дворах стояли скирти хліба. Ти можеш собі уявити, що відбувалося там. Люди прибігли, щоб загасити, але їм забороняли це, їх били і заарештували, так що 6 господарств згоріли. Тут скаженіє вогонь, а жандарми тим часом підпалюють інші будинки. Люди падають на коліна і цілують їм руки, але жандарми б'ють їх гумовими палицями і грозяться, що спалять все село. Я не знаю, чим би це закінчилося, якби Іван Запурканий

не став посередником. Він обіцяв, що до ранку робітники будуть тут.

Під час пожежі міліція пройшла через сусідні села, заарештувала робітників і посадила під арешт. Там, де не знайшли робітників, вони тримали замкненими батьків до того часу, поки не з'явилися діти. Так вони шаліли цілу ніч у Білозірці.

В інших селах відбувалося те саме, як, наприклад, у Шушківцях, Молоткові, Осниках, Москалівці, так що пожежі тривали день і ніч. Ті робітники, які до того часу все ще не з'явилися, мали бути розстріляні. Закрили всі наші школи, сімейних вчителів відправляють тут на роботу, а нежонатих забирають на роботу в Німеччину. Зараз ловлять людей, як колись гицлі ловили собак. Вже цілий тиждень полюють на них і все одно не половили ще достатньої кількості. Зловлені робітники замкнуті у школі, їм не дозволяють навіть вийти на двір, щоб справити свою потребу, і вони змушені робити це, як свині, у тому ж приміщенні.

З сіл прибули на паломництво до монастиря Почаєва багато людей одного дня. Всі вони були схоплені, посаджені під замок, і їх відправляють на роботи. Серед них є паралітики, сліпі, старі люди, говорять лише добре-добре і відводять їх геть. Боже мій, що з того буде, не можна навіть ходити з одного села до іншого.

Я пишу Тобі все це, але не переконана, що воно дійде до твоїх рук. Ти боїшся писати, як вам живеться. Інші пишуть, і листи доходять. Ти мусиш написати мені правду, де і що ти робиш та за яку собачу їжу. Ти пишеш, що віриш панові Мюллеру, який говорив на зібранні, що робітників беруть на 5 місяців. Тепер я бачу, що їм не можна вірити, вони обманюють так само, як совети, і, можливо, ще гірше. Додому повертаються лише ті, які є недалеко, які втекли. Твій батько поїхав з Ланівців додому і взяв 3 робітників підвезти шмат дороги, які йому розповіли, що виключається, щоб робітників відпустили на батьківщину. Але на тих, хто повертається, страшно глядіти, майже всі є хворими.

За згідність
(підпис)*

ВА R 6/79/5-5 RS зв.; Косик Володимир. Україна в Другій світовій війні в документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів: 1998. – С. 344-345.

* Підпис нерозбірливий.

№ 52

**Летючка ОУН (С.Бандери) про ставлення націоналістів до
партизанського руху як форми боротьби з
німецьким окупаційним режимом**

Жовтень 1942 р.

Партизанка і наше становище до неї

Вже більш як рік стоїть українська земля під знаком боротьби двох ворожих собі імперіялізмів: московсько-більшовицького і німецького. Для кожної людини, що вміє думати, немає сумніву, що бій іде за нашу землю, за те, хто має над нею панувати: Москва чи Берлін. І український народ переконується ще зайвий раз, що ціль усіх тих, що приходять визволяти Україну, є така сама, байдуже чи гаслом їхнім є “оборона советской родини”, “Нова Європа” чи друге. Бо під плащиком тих гасел всі вони хочуть одних із українців запрягти до свого воза, перевести на свою службу своїх рабів, других непокірних якнайскорше знищити, щоб по своїй побіді чутися безпечними на багатій українській землі. Намагання кожного ворога все йде в тім напрямі, щоб вдержати підбитий нарід у сталому терорі, у матеріальній і духовій нужді, щоб знищити всякий самостійницько-державницький прояв, щоб спокійно якнайдовше панувати й користати з дібр землі й поту українського народу.

У світлі тих плянів нам стане ясне не один досі незрозумілий факт. Це відноситься зокрема до більшовицько-польської партизанки і німецької відповіді на неї.

Більшовицька партизанка діє ще від літа минулого року; польська - від кількох місяців. Тереном більшовицької партизанки, як дотепер бачимо, є поза частиною Білорусі виключно українські землі. Тереном польської партизанки є наші західні окраїни: Підляшшя, Холмщина, Західне Полісся і деякі повіти Галичини.

Могли б собі поляки чи більшовики на власній території партизанити скільки б їм сил стало, і ми не займались би партизанкою, якщо б її вістря не було спрямоване і проти нас. Сталін і Сікорський умисне вибрали для цього наші землі. Вони передбачували, що німці будуть пацифікувати населення цих теренів, що на них діятиме партизанка. І Сталін і Сікорський хотіли охоронити – один московське, другий - польське населення від німецької відплати. Вони хотіли, щоби якраз ми, українці, платили рахунки за “прогулянки” їхніх земляків. В той спосіб хотіли вони за одним вистрілом вбити два зайці: пошкодити німцям і вдарити німецькими руками по українцях.

Частина українського населення була заскочена німецькою тактикою. Адже ж українці не брали і не беруть участі в партизанці. Чи й же всі намагання Сталіна, щоби на Україні викликати партизанку вже із самого початку вмаршу німців не довели й досі до ніякого успіху завдяки здоровому підходові українського народу й великому вкладові Організації Українських Націоналістів, що об'єднує і спрямовує народ до боротьби за суверенну соборну Українську державу. І тому Сталін був змушений кинути на Україну москалів, з другої сторони поляків.

Одначе це не здержує німецьких карних відділів від щораз до нових масових репресій, підпалів сіл та розстрілів безборонного українського населення. Для нас в такому разі ясне чому. Німці, хоча знають фактичний стан, використовують більшовицько-польську партизанку, щоб при тій нагоді нищити ще й нас.

Ми свідомі, що партизанка має можливості розвою, бо ці можливості створює політикою Німеччина. Її кольоніяльна система – це вода на сталінський млин, бо вона штовхає горячіші елементи на шлях збройної боротьби. Українське населення своєю поставою до партизанки виявило потрібну зрілість: воно не дало вжити себе як знаряддя чужих сил, бо має свою власну велику ціль перед очима. Воно свідоме, що в час, коли на сході стоять ще мільйонові більшовицькі армії, всяка наша збройна акція проти німців була б поміччю для Сталіна.

Яке наше становище до партизанки? Ми дивимося на неї не з точки зору інтересів світової комуністичної революції (читай: московського імперіалізму), ані з точки “Нової Європи” німецького імперіалізму: дивимося з точки інтересів України. Ми не боремося за побіду того з імперіалізмів, що для нас кращий. Ми мусимо щадити наші сили, бо віримо, то війна в своїй кінцевій стадії принесе нам можливість боротьби й здвигнення власної Української держави. Якщо будемо тоді сильними, цю нагоду використаємо, або самі створюватимемо нагоди. Нам сьогодні шкода кожної людини, що вмирає за інтереси Москви чи Берліна. Правда, німці доводять населення до розлуки, і правдою є, що ми могли б повстати, але ми згори знаємо, чим воно сьогодні мимо нашого найбільшого героїзму скінчилося б. Організація Українських Націоналістів здає собі справу з того, що її завдання – як провідного в національній боротьбі чинника – **є не дати нації можливості по-геройськи вмерти, але здобути на власній землі владу та стати врешті господарем тієї землі.**

Ми знаємо, як жорстоко відбуваються добровільні виїзди на роботи до Німеччини чи стягання контингентів, знаємо, що є українці, яких німецька система вигнала з хат і пхнула у ліс, бо самі цю долю в великій мірі переживаємо. Однак вони мусять цей час пережити. Їх життя для

України потрібне.

З уваги на подані вгорі моменти наше становище до партизанки активно [хороше]. Партизани – це агенти Сталіна і Сікорського, з тими нам не по [дорозі]. Ми свідомі, що наше становище послужить, зокрема, на Осередніх, Східних українських землях червоним “собираателям русской земли”, основою до обвинувачення нас перед народом як союзників німецького “фашизму”. Але не треба забувати, що їм сотки, чи тисяча розстріляних українців за один висаджений міст “ерунда”. Вони мають свою ціль на очах. Ми мусимо руководитися тільки добром української нації і тому вважаємо нашою **повинністю** перестерегти кожного перед вчинками, які не йдуть йому, але його вчорашнім і нинішнім гнобителям на добро. Що наша суверенна постава і оцінка всіх подій з точки інтересів України не подобається тим, що служать інтересам Москви, Берліна чи Лондона, це нас нітрохи не дивує, і ми з раз обраного шляху не зійдемо.

Не взиваємо до безчинного очікування на ласку долі. Знаємо, що будемо мати те, що здобудемо силою самі. **Наш час ще прийде. Він мусить застати нас зорганізованими, об’єднаними біля прапора Організації Українських Націоналістів, підпорядкованим одному революційно-політичному проводу. До цього мусимо тепер змагати.**

Не заміна одного окупанта другим, а самостійна Україна – це ціль, гідна жертв.

Не союз з Берліном чи Москвою, а власні організовані сили – це наша орієнтація.

Не партизанка сотень чи навіть тисяч, а національно-визвольна революція мільйонових українських мас – наш шлях!

Жовтень 1942 р.

Слава Україні! – Героям слава!
Організація Українських Націоналістів

ЦДАГО України. – Ф.57. – Оп.4. – Спр.348. – Арк.27, 27 зв. Копія. Друк.прим.

№ 53

Звернення Крайового проводу ОУН (С.Бандери) до українського народу із закликом протистояти антиукраїнським репресивним діям Німецької армії за більшовицьким зразком і готовності до боротьби за незалежну Україну

Жовтень 1942 р.

Український народе!

Німецький наїздник у своєму безглузді вже не має міри. Німецький імперіялізм душиться в задушливій міжнародній атмосфері, що своєю короткозорою політикою витворив її собі.

У передсмертних своїх дрогоганнях терором, грабіжою, побоями, розстрілами поневолених хочуть продовжити вони бодай на мент свій ганебний вік. Ще не засохли рани московсько-більшовицького терору, ще на мурах катівень червоніє кров українських борців, постріляних московсько-більшовицькою рукою, а вже спливає нова кров борців з сьогоднішнім німецьким наїздником.

На Поліссі, у Берестейщині, Кобринщині, Ковельщині німецькі сатрапи вистріляли в кількох селах українців. Багато сіл спалили разом з людьми. Живцем спалили людей, живцем кидають у вогонь, обливають бензином. Такі самі німецькі виступи бачимо на Холмщині, Кременеччині і інших теренах України.

Причина таких бестейських чинів невідома. Кажуть різно, що це помста за попирання партизан, або що люди не здали контингентів, або що не хочуть їхати на роботу до Німеччини. Часом стріляють українців за комунізм, хоч більшість з тих розстріляних нічого спільного з комунізмом не мали і не мають.

Правдива причина – це знищити українців на їх рідній землі, бо голодній Німеччині Україна треба без українців. А сьогодні догідний час на нищення. Війна, воєнний час, всі свинства і всі ідіотичні звірства чини “культурної Німеччини”* на рахунок війни. Так легше позбутися українців з України.

“Україна – це продовження Райху”, – кажуть німці, це – “німецький життєвий простір”, це “німецька колонія”. А нас, українців, навіть як колоніальних робітників не хочуть залишити. Не хочуть, бо знають, що український народ розправиться з своїми наїздниками у слушний час. Тому перед часом хочуть знищити його.

27.Х. ц.р. в районах Рівненщини і Луччини забрали німці з сіл найсвідоміших – українські родини. Вивезли. Куди – не знаємо. Майно їх сконфісковане.

* Можливо, наступне слово – “йдуть”.

В Житомирщині виселяють цілі українські села. Кажуть, на Лівобережжя. Так тільки кажуть. Де вивозять – не знаємо. На місце їх населяють у села німців.

Український народ!

Зберігай своє життя перед заглодою, що Тобі її у різних формах німці несуть. Більшовицькі форми. Вірно наслідують їх німці. Нищівно колоніальна експлуатація населення України, грабунки, тюрми, розстріли, приниження людської гідності, моральний розклад, вивіз людей на роботу до Німеччини на неминучу смерть, палення майна, голод, фізичне винищування. Це похід ворога на Україну. Оце від “визволителя” Тобі подарок.

Палили хліб більшовики, щоб не дати його населенню. Спринчили голод. Сьогодні німці те саме роблять. Вагони пшениці спалили в Україні, бо не змогли її вчас вивезти в Німеччину. Казали, що затруєна. Хай українець хліба не їсть, як німець не може дістати.

Руйнували більшовики села в Україні, сьогодні палять і руйнують німці. Вивозили більшовики українців на каторгу, сьогодні вивозять німці. На смерть їх вивозять.

Не дай зрушити себе з прадідівської землі. Власником України мушиш бути тільки Ти. Останні ворожі наступи на Тебе перебирають мірку. Може, ворог хоче сьогодні пхнути тебе проти себе в бій, у партизанку. Може він хоче тебе терором довести до розпуки, до дрібних збройних виступів. На це Ти не підеш сьогодні. Ще не пора тобі у бій. Ворог ще має силу. Тому сьогодні хоче він розправитись з тобою, змести Тебе з лиця землі, щоб самому поселитись у твоїй багатій Україні.

Не дай вивести себе з рівноваги. Не час тобі сьогодні на оружну боротьбу з наїздниками. Сьогодні виступ Твій скінчиться провалом, невдачею.

Хай хижі імперіялісти, що деруться за наші багаті землі, пожеруть себе до решти.

Тоді прийде Твій час, як вороги будуть валитися. Цей час йде. Тоді Ти збройно станеш до боротьби за самостійну соборну Українську державу.

Сьогодні витривалості і духу тобі потреба. Перетривати скрутний час, може і вирішний для тебе. Сьогодні всі до праці над собою. Доповнити всі браки в ділянці основного пізнання України, її невичерпаних, могутніх, але ще зовсім не розбуджених революційно-творчих сил. Холоднокровно і в рівновазі духу, без панічного, зовсім не оправданого страху до чину ширити національну і політичну свідомість в широких масах, ідею боротьби за Україну, ідею української всенародної революції під проводом Організації Українських Націоналістів. Сьогодні твори

свій спільний фронт боротьби за Самостійну Соборну Українську державу, за її могутність. Твій Провід ОУН Тебе візьме у слухний час у бій. Тоді підеш до перемоги.

Слава Україні! Героям слава!

Красвий Провід ОУН
Жовтень 1942 р.

ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.29. – Спр.931. – Арк.136. Копія. Машинопис.

№ 54

**З повідомлення Поліції безпеки і Служби безпеки (СД)
Німеччини про діяльність груп ОУН (С.Бандери) та
ОУН (А.Мельника) в окупованій Україні**

Берлін

13 листопада 1942 р.

P-3943

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности.

Штаб командования
Берлин, 13.11.1942 г.

Секретно

Имперский комиссар по безопасности
XVII военного округа

Вруч. 17 ноября 1942 г.
1320/с/863/42 д

СООБЩЕНИЯ

из оккупированных восточных областей

№29

Для служебного пользования
19 ноября 1942 г.

Подписано: [подпись]

**При запросах просим ссылаться на вышеуказанный
номер сообщения**

А. ПРОТИВНИК И БОРЬБА С НИМ.

Бандеровские группы.

В районе Сарны и Костополя распространялась листовка, озаглавленная «Партизаны». Листовка направлена против немецкого и советского империализма. Установлено, что политическое воспитание молодежи ОУН находится в руках украинских объединений «Буйтур»*, «Юнацтво» и «Просвіта». Украинская молодежь, молодые парни и девушки, систематически собираясь по вечерам, проходят спортивную подготовку, а также изучают политическую линию бандеровской группы. Молодежь, пройдя короткий испытательный срок, приводится к присяге ОУН. Присяга состоит из 10 пунктов. Чтобы внешне иметь легальный характер, организация отмечает, что все собрания молодежи проводятся со спортивной целью, устанавливаются спортивные тренировки. Дальше можно наблюдать, что в связи со спортивной тренировкой проводятся военные упражнения, которые осуществляются в порядке выполнения военных предписаний ОУН «Внутренняя служба», «Полевая служба» и «Стрелковый устав». После испытательного срока местные организации молодежи включаются в объединение ОУН всей страны. Во всех украинских объединениях молодежи пропагандируется мысль о том, что создание суверенного Украинского государства является высшей политической целью.

В связи с раскрытием нелегальной коммунистической группы в Харькове, установлено, что она также делала попытку привлечь украинских националистов для своих целей. При этом обращались к национальному чувству украинцев.

Установлено, что связным от бандеровской группы к коммунистической группе был Роман Процинский. Он прибыл в Харьков из Львова вместе с немецкими войсками и неизвестно, где находится в настоящее время. В его квартире состоялись совещания бандеровцев. Бандеровцы строили свои группы по пять человек в каждой.

Они намечали проведение диверсионных и террористических актов. В результате розысков, предпринятых в ночь с 17.10.1942 г. против этих групп в Харькове, удалось обнаружить нелегальную типографию бандеровцев. При этом завязалась перестрелка. Она закончилась арестом 11 бандеровских агентов. В типографии конфисковано много пропагандистского материала и 14 ящиков с матрицами.

В Белой Церкви под Киевом арестовано 4 человека, в том числе 1 учитель за деятельность в пользу бандеровских групп. В Луцке при попытке к бегству убит бандеровец. В Херсоне арестован 1 сторонник

* «Буйтур» – нарівні з «юнацтвом» молодіжна оунівська структура, метою якої було патріотичне й фізичне виховання молоді.

Бандеры по подозрению в воровстве со взломом 6000 рейхсмарок.

В Николаеве снова найден пропагандистский материал бандеровской группы.

В Киеве арестован украинец Иван Шпак, который имел при себе паспорт на имя Сабтрошеч. Шпак являлся с 1936 г. членом ОУН и по поручению бандеровского шпионского руководителя Легенды прибыл из Львова в Киев, Кроме того, задержан Дмитрий Марко, который имел паспорт на имя Кравченко.

Мельниковские группы

Среди листовок, составленных мельниковцем Кузьмиком, находилась листовка под названием «Одна часть – два метода». Следует обратить внимание на следующее выражение в листовке: «Мы смертельно ненавидим большевистское, как и всякое другое, иго. Хозяином на украинской земле может быть только украинец». У Кузьмика найдено также письмо руководителя пропаганды Константина Горского, в котором содержатся основные инструкции по пропаганде.

Национал-украинская партия

В Попельне (Житомирская область) арестовано 15 человек, в том числе 1 священник. Они делали попытку основать национал-украинскую партию.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 22. – Спр. 78. – Арк. 7-10. Переклад з німецької. Машинопис.

№ 55

Лист єпископа Мстислава до Т. Бульби-Боровця про загальнонаціональну ситуацію та становище “Польської Січі”

15 листопада 1942 р.

Відпис.

Київ, 15 листопада 1942 р.

Шановний Пане Добродію!

Не знаю, чи одержали мій перший лист від 12 листопада ц. р., тому вважаю за свій обов'язок написати другий, більш докладний. Обов'язок

цей впливає зі становища Архіпастиря, якому дорогою є доля доручених його духовній опіці братів. Рівно ж, справи загальнонаціонального характеру, що однаково є близькі мойому серцю, як і духовні, змушують до написання цього листа.

Чому пишу до Вас. Правдоподібно, Ви це добре розумієте.

Причина - це неясне становище, що Ви його займаєте до оточуючої нас дійсності на протязі останніх кількох місяців. Це становище для багатьох є цілком незрозумілим. І то навіть для тих, що знають Вас віддавна, тому кожний пояснює його по-своєму. Чому Ви ще з рештками своїх людей з так званої "Поліської Січі", яка в минулому році, так славно співпрацюючи з німецькою армією, ліквідувала більшовицькі недобитки, сьогодні зайняли те для багатьох незрозуміле становище, - одним дає підставу вважати Вас за український повстаючий загін, що знаходиться в боротьбі з німцями, інші ж не розрізняють Вас від більшовицько-жидівських повстанчих загонів, що грасують сьогодні, на жаль, на українських землях та провокують українське населення і несуть йому абсолютно незаслужено моральну й матеріальну кривду. Ще більше, - організаційно-більшовицька пропаганда офірує, що Ви "іхній", і використовує це, де їй вигідно. Рівно ж, деякі радикально настроєні українські націоналістичні групи (наприклад, бандерівці), що, на мою думку, абсолютно не відчують належно всього того, що діється в світі, і яка наша у тій дійсності доля, теж хочуть мати Вас "за свого".

Як бачте, положення для чоловіка з хворобливою амбіцією дуже вигідне. Здавалося б, що навіть можна тішитись з можливості придбати популярність такою дешевою ціною. Та думаю і хочу вірити, що до категорії таких людей Ви не належите. Знаю Вас особисто дуже мало, але, здається не помилюсь, коли охарактеризую Вас, як людину дуже вразливу, під оглядом національного чуття, людину, яка все рідне любить понад усе, а до того усього - людину чесну.

Тому все це накладає на мене обов'язок поділитися з Вами своїми думками взагалі та написати, як я оцінюю Ваше теперішнє положення, зокрема.

Отож, вважаю, що український загаль, а спеціально радикально настроєні наші націоналістичні групи, що складаються, зокрема, переважно з молододосвідченої життєво і політично невиробленої молоді, абсолютно фальшиво розуміють все те, що діється в світі, а в Європі зокрема, та може занадто егоїстично розуміють нашу роль в подіях, що обходили сьогодні цілий світ. Поперед усього забувають головну річ, а власне, - що Україна дістала звільнення від московсько-жидівсько-більшовицької неволі не завдяки всенациональному здвигу, а тільки і тільки завдяки Німеччині, сини якої рясною кров'ю своєю скропили наші землі, звільняючи наш народ і включаючи його до праці над перебудовою

цілої Європи на нових засадах. Окрім того, частина нашого загалу, яка останні 23 роки була зв'язана з Заходом, цілком доцінює, що на протязі того часу пережили наші брати на сході, т. т. ті, що творили децидуючу у всьому своєю більшістю частину нашої нації, чомусь не хоче бачити і признатись, що до 1941 р. Червона Москва встигла зробити все, щоб майже атрофувати національну волю і хотіння українського загалу ССРСР. Не добачаючи і цього другого, на мою думку, дуже важного моменту, наші "західники" роблять дальшу помилку, бо вважають, що здійснення національних українських ідеалів може статися сьогодні лише і тільки в оперті на їхні власні сили та методи з 1918-1920 рр. без попереднього обрахунку наших національних ресурсів на сьогоднішній день, а до того відірвані від всього того, що діється в Європі.

Те, що Німеччина досі не приступила до розв'язання справи української державності, а воєнний час є багатий на прикрі речі взагалі, - є для декого з нашої чуттєво, а через те й радикально думаючої інтелігенції аргументом, що дає їм підставу до ширення антинімецьких настроїв серед українського загалу.

Вважаю, що цим робиться загальнонаціональній справі колосальна кривда. Тим більшою є ця кривда, коли зважити, що більшовики охоче використовують ці деструктивні настрої з цією самою метою, що її вони переслідували 23 роки, т. т. - знищити український нарід морально і фізично, але на цей раз чужими руками.

Але, на мою думку, робиться найбільша для національної справи помилка, коли недооцінюється провідна роль Німеччини в подіях, що відбуваються сьогодні в Європі, складовою частиною якої є і Україна. Треба бути чесним, відверто ствердити, що здійснення українських національних ідеалів може бути досягнене тільки в новій Європі, до будови якої Провидіння покликало Німеччину.

Яке місце ми займемо в тій новій Європі, залежить абсолютно і тільки від нас, від вартості нашої участі в боротьбі за новий європейський лад.

Участь та була оцінена не тільки сумою наших фізичних зусиль і матеріального вкладу, але й передусім тим, як ми, як національна спільнота, поставимось до самої ідеї, та чи наші провідні верстви не стратять почуття дійсності і цим самим не провадять народ фальшивою дорогою. На мою думку, як і на думку всіх тих, хто хоче думати і діяти конструктивно, т. т. найбільше доцільно і розважно, програма Німеччини в цій велетенській боротьбі - це одночасно програма цілої Європи і її цивілізації... Побіда жидо-комунізму і азіатизму в його найдикішій формі - це цілковите фізичне знищення нас як нації. Це так ясне і зрозуміле, що не вимагає жодних аргументів, і лише хвора або злостиво вперта

людина може твердити протилежне. Так, але ствердження вище згаданого накладає на чесно думаючу та національно активну одиницю певні обов'язки. Таким обов'язком для нас, українців, на сьогодні є: абсолютно чесна і найбільш активна наша допомога Німеччині в її боротьбі за нову Європу, а тим самим і в боротьбі за нашу майбутність. Наша допомога в цій боротьбі мусить бути всебічна, очевидна в міру засобів, що стоять сьогодні до нашої розпорядимості. До того, в своїм поступуванні ми повинні звертати більшу увагу на зміст, а не на форму. Прив'язувати більшу увагу до форми старались нас привчити (не без успіхів) москалі і поляки, бажаючи ослабити нашу національну пильність. Чим скорше зрозуміє це більшість нашого загалу, тим ближче будемо до нашої національної мети.

Як бачите, становище оточуючої нас дійсності та, як розумію, нашу національну тактику я представив ясно і відверто. Ці мої думки являються продуктом сумлінного аналізу всього того, що я бачив по всій Україні, та довгих і всебічних розважаннях.

А тепер, щодо Вашого становища. Не хочу вірити, щоб в оцінці нашої загальнонаціональної ситуації Ви були одмінної думки, та вважаю, що положення, в якому Ви сьогодні знаходитесь, створили обставини, правдоподібно від Вас незалежні.

Знаю про Ваші старання перед німецькими чинниками в напрямку реорганізації частини "Поліської Січі" для дальшої боротьби з большевицькими бандами. Чому ті старання не були досягнені, чому люди, що є з Вами, заперестали боротьбу з большевицькими бандами, чому про Вашу сьогоднішню роль (поширюються) самі різноманітні чутки. Признаюсь, мені і багатьом з Ваших навіть близьких знайомих трудно дати на ці питання відповідь. Але мушу ствердити одне, що власне, ота неясність Вашого становища, оті запевняння большевицьких агентів і большевицької пропаганди про те, що Ви провадите боротьбу з німцями, т. т. допомагаєте большевикам, є явищем дуже шкідливим для наших загальнонаціональних інтересів. Тому, коли Ви дійсно зайняли протинімецьке становище і, не дай Боже, дійсно провадили боротьбу з німецькою владою на Україні, – то, як Архіпастир, якому доля доручила опіку над рідними йому по крові братами та над їхнім загальним добром, змушений був би тоді гостро і прилюдно осудити цей Ваш нерозважний крок, і то з причин, про які пишу докладно вище. Але в це я не вірю, як не вірять в це і багато інших, між ними, як мені передають, і М.А.Лівицький. Тому, прийшов я до переконання, що обов'язок всіх, хто добре Вас знає, а зокрема і мій, як Архіпастиря, прийти Вам з ширкою допомогою і зробити все можливе, щоб полегшити Вам спокійно вийти з неясної дотеперішньої ситуації, а про цей мій замір сповістити

Вас цим листом. Я, де тільки міг, переконував німецькі чинники про Вашу чесність та старався очистити Вас від різних наклепів і приписування Вам речей, в яких Ви, правдоподібно, не завинили. Дуже був би щасливий переконатись, що не помилився, тим більше, що мої вияснення в багатьох знайшли порозуміння, а тому я вірю, що Ваше дотеперішнє положення можна було б позитивно розв'язати.

Дуже буду радий, коли довідаюсь, що це відповідає і Вашим бажанням, та що Ви дійсно не зайняли протинімецького становища. В такому випадку прошу відповісти на цей лист, бо тільки тоді міг би розпочати робити дальші кроки, а навіть евентуально побачитись з Вами для обговорення техніки ліквідації Вашого, на мою думку, для Вас прикрого, а для національних інтересів шкідливого положення.

З правдивою до Вас християнською любов'ю Ваш богомолець

*Мстислав,
Єпископ Переяславський і Вікарій Київський*

П. С. Відповідь прошу передати через ту особу, що передасть Вам цей лист. Єп. М.*

Доручено 22.XI.42. Т. В.

*Виставка "Діяльність ОУН-УПА на західноукраїнських землях".
Червоноармійський район Рівненської області. Документальний фонд.
Листопад-грудень 1990 р.*

* Див. док. № 57.

№ 56

З повідомлення Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) про діяльність та арешти членів ОУН (С.Бандери) й ОУН (А.Мельника) у Німеччині

Берлін

20 листопада 1942 р.

Шеф поліції безпеки і СД
- Штаб команд -

Берлін, 20 листопада 1942 р.
Секретно!

Повідомлення з окупованих територій Сходу № 30

(...)

ГРУПИ ОПОРУ

а) Група Бандери

Після проведеної у вересні минулого року акції проти підпільної групи Бандери, в ході якої були заарештовані поряд з керівником Степаном Бандерою майже всі провідні функціонери цієї організації*, діяльність групи Бандери на території Райху майже повністю припинилась. Однак в останні місяці прихильники Бандери, які залишились без керівництва, знову поступово зібралися в Райху і розпочали наново організовуватися.

Коли зростає кількість донесень окремих керівних інстанцій державної поліції про відновлену діяльність бандерівців у Райху, у вересні цього року спочатку держполіція Брауншвейг, а у жовтні відділення державної поліції Дрезден одержали вказівки ліквідувати виявлену в їхніх районах підпільну групу Бандери. Обидвом інстанціям держполіції, в першу чергу, були доручені ці завдання, бо згідно з їхніми донесеннями знання діяльності цієї групи і осіб, які до неї належали, було найбільш докладним.

У ході ударно проведеної акції у Брауншвейгу були заарештовані 48, а в Дрездені 10 функціонерів і членів підпільної групи Бандери, які склали присягу. У ході допитів недвозначно було встановлено, що підтримувались зв'язки з центром у Берліні.

Виявленням встановлених явок і зайняттям місць зустрічей вдалося

* Масові арешти членів ОУН-Бандери в середині вересня 1941 р. були проведені не лише в Райху, але й по всій Україні. Степан Бандера був заарештований 4 липня 1941р. у Кракові і депортований у Берлін. Після короткого ув'язнення перебував під домашнім арештом до середини вересня 1941 року, коли був ув'язнений у берлінській тюрмі і перевезений до концентраційного табору у Заксенгаузен.

заарештувати у Берліні керівника підпільної організації Бандери на території Райху на ім'я Клим. Розшифрувавши записи, зроблені ним у книзі, вдалося одержати відомості про структуру цілої організації Бандери в Райху. Згідно з цими записами організація в Райху поділяється на 10 областей, ті, в свою чергу, на райони, які складаються з п'ятирок. Відділення держполіції, які бралися до уваги, були після цього зобов'язані здійснити негайний арешт поіменно встановлених осіб і провести їх подальший допит. Досі були заарештовані 210 осіб у Ляйпцігу, Берліні, Ганновері, Гамбургу, Гільдесгаймі і Потсдамі. Подальші арешти в зонах відповідальності управлінь держполіції Гамбург, Ганновер, Мюнхен, Відень, Прага, Бреслау, Познань, Данціг, Франкфурт/Одер, Франкфурт/Майн, Бремен, Хемніц, Дюсельдорф, Кассель, Кельн, Кенігсберг, Карлсруе, Нюрнберг, Магдебург, Оппелн, Райхснберг, Штуттгарт, Веймар і Вюрцбург повинні відбутися.

У квартирах в Берліні, зайнятих службовцями поліції безпеки (місцях зустрічей), досі заарештовані 4 кур'єри з дистрикту Галичина. Вони мали з собою обширні матеріали. Поряд з великим числом підбурливих друкованих матеріалів один кур'єр перевозив з собою, серед іншого, значну кількість сфальсифікованих перепусток, виданих ніби президентом поліції у Берліні і ландратом у Госларі. Крім того, в одного кур'єра, який прибув зі Львова, були знайдені сфальсифіковані формуляри бланків з шапкою "Німецький інститут для іноземців при Берлінському університеті". Вони засвідчують, що їх власник брав участь у мовних курсах при цьому інституті, і повинні, очевидно, замінювати поряд з перепусткою відсутнє посвідчення про відпустку під час прикордонного контролю.

Інший кур'єр мав, без сумніву, сфальсифіковані хлібні картки на 100 хлібів. Поза тим, заслуговує на згадку той факт, що у деяких кур'єрів були знайдені посвідчення української установи довіри у Берліні, які мали підроблені печатки тієї установи. Формуляри посвідчень є, можливо, справжніми і викрадені з приміщень названої установи.

З матеріалу прибулих сюди кур'єрів і дотеперішніх допитів виходить, що центр групи Бандери повинен бути розташований у Львові чи в околицях. У Берліні знаходиться лише філія для обслуговування прихильників Бандери, які діють у Райху.

Розслідування в даний час ще триває.

Через комісаріат прикордонної поліції було встановлено існування підпільної бандерівської групи в районі Ной-Сандец [Новий Санч]. Досі вдалося заарештувати одного функціонера і 3 прихильників Бандери. Слід чекати подальших арештів. При обшуках вдалося захопити наступні тексти листівок з найновішими датами:

"Наказ крайового провідника ОУН – ЗУЗ (західноукраїнських земель)",

“Газета відомостей Української інформаційної служби”,
“Матеріали для святкування Дня української зброї”,
“Від дому до дому, з рук до рук”.

Захоплений пропагандистський матеріал є особливо ворожого до німців змісту.

Організація в районі Ной-Сандец, як вважають, була започаткована братом Степана Бандери. Районним провідником був керівник українського учнівського гуртожитку в Криниці Мирослав Катович, який в даний час переховується.

б) Група Мельника

При арешті керівника пропаганди групи Мельника по Східній Україні у Києві Василя Кузьмика був виявлений лист керівника відділу загальної пропаганди Костянтина Горського. Цей лист містить ґрунтовні вказівки стосовно ведення пропаганди.

Крім того, у Кузьмика була знайдена розробка керівника мельниківської групи в зоні Волині Чигирина, псевдо Барда, яка містить ненависницькі випадки проти окупаційних військ. У цій розробці, між іншим, наголошується, що німецьке звільнення ні в чому не відрізняється від більшовицького.

ВАР 58/699; ЦДАГО України. – Ф.1.- Оп. 22. – Спр. 78. – Арк. 15-18; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.353-355.

№ 57

Лист-відповідь Т.Бульби-Боровця єпископу Мстиславу*

26 листопада 1942 р.

Відпис

Полісся, дня 26.XI.1942 р.
До Його Ексцеленції Мстислава,
Єпископа Переяславського і Вікарія Київського
в Києві

У відповідь на Ваш лист від 15.XI.1942 р. повідомляю, що жодного листа від 1.XI.42 я не отримав.

* Див. док. № 55.

Чому Ви взагалі до мене пишете – не розумію.

Цією дорогою хочу Вас, Владико, повідомити, що започаткована кореспонденція з о в с і м л и ш н я. Наші дороги різні не від сьогодні. Ви співпрацюєте з кожною чужою владою в Україні, а я її – п о б о р ю ю.

Я розумію угодову політику та позитивну працю, але не визнаю самоопльовуючого лакейства. Коли Ви твердите, що український народ не проявив “всього зусилля та хотіння” до своєї свободи, тоді, коли він пару сот літ веде героїчну боротьбу з мільйонами кривавих жертв, то ясно, що Ваша “реальна політика” з нашим національним рухом нічого спільного не має.

За свою поведінку я сам понесу повну відповідальність перед Батьківщиною.

Тарас Боровець.

Виставка “Діяльність ОУН-УПА на західноукраїнських землях”. Червоноармійський район Рівненської області. Документальний фонд. Листопад-грудень 1990 р.

№ 58

З повідомлення Поліції безпеки й Служби безпеки (СД) Німеччини про заклики ОУН (С.Бандери) до радянських партизанів спільно боротися проти німецького і російського імперіалізму та вбивство членом ОУН (С.Бандери) керівного функціонера гестапо

Берлін

*27 листопада 1942 р.
ТАЄМНО*

Шеф поліції безпеки і СД
- Штаб команд-

Берлін, 27 листопада 1942 р.
Секретно!

Повідомлення з окупованих територій Сходу № 31

(...)

Український рух опору

В оперативній зоні начальника поліції безпеки і СД Житомир були виявлені листівки ворожого до Німеччини скерування, виготовлені друкованим способом. В одній з листівок серед іншого говориться:

“Партизани, Ви залишили Ваші домівки і сім’ї та пішли на боротьбу. Ліс і поле є Вашим притулком, холод і голод – Ваші щоденні гості. Ваші шляхи постійно під загрозою нападу і бою. Ви залишили спокій та вигоди і вступили у жорстоку боротьбу. Не задля особистих багатств Ви ступили на ці шляхи. Ризикуючи власним життям, Ви боретесь проти загарбників за спільну справу. А те, що німецькі загарбники роблять з народом, волає про помсту і кличе до опору. Сплюндрована батьківщина, голод і безробіття, зневага до нашого народу, насилля і виселення тисячами цивільного населення – це те, що загарбник досі вчинив у нашій країні. Боротися проти цього є великою святою справою, і варто пожертвувати за неї свою кров та життя. Що ми бажаємо встановити замість німецької окупації? Чи має повернутись колишній радянський уряд? Чи був московський режим набагато віддаленим від німецького? Вони подібні один до одного. Один і другий режими є диктатурами проти нашого народу.

Сьогодні гітлерівський і російський імперіалізм зіштовхнулися і обидва воюють за знищення та уярмлення народів. Нещодавно вони об’єдналися в боротьбі проти народів і спільно поділили здобич. У вересні 1939 року Сталін і гітлерівська Німеччина уклали союз та допомагали одне одному знищити західноєвропейські держави. Нашим хлібом вони постачали німецькі армії, нашим бензином забезпечували німецькі танки і літаки. Чи це справедливо – воювати за той чи інший режим? Ні, наша справа – війна проти обох режимів за побудову нової епохи. Вона може бути збудована лише тоді, коли впадуть обидва режими. Тоді кожний народ зможе збудувати своє майбутнє за власними бажаннями. Самостійна держава, вільний народ і вільне робітництво – це нова епоха, за яку ми повинні боротися.

Партизани, не давайте себе втягувати на службу більшовицьких і німецьких імперіалістів. Розбудіть національно-революційний рух, організуйте самостійну політичну боротьбу. Боріться проти загарбників, але не поодинці, а в рядах національної масової організації за повну свободу і самостійні держави поневолених народів. Тоді наша боротьба буде увінчана перемогою.

Геть Гітлера і Сталіна! Хай живуть самостійні національні держави поневолених народів!”

Розслідуваннями, проведеними у Львові, вдалося спочатку здійснити арешт трьох українських студентів, яких слід розглядати як функціонерів групи Бандери. Вони займали в одному з львівських будинків, що належить місцевій катедрі, квартиру. У цій квартирі були знайдені численні, підготовлені до відправлення підпільні друковані матеріали. На горищі цього ж будинку були виявлені два апарати для відбитків,

призначені для розмноження друківаних текстів. Три заарештованих студенти досі заперечували, що мають відношення до виявлених матеріалів і копіювальних апаратів. Один зі студентів визнав лише, що був зобов'язаний двома українськими поліцейськими нікому не говорити про існування цих друківаних матеріалів. У даному випадку йдеться, очевидно, про місце поширення нелегальних друківаних матеріалів, куди, мабуть, прибували кур'єри, щоб забрати документи. У подальшому перебігу розслідування вдалося встановити, що друкарська і гравіювальна майстерня, в якій виготовлялись фальшиві перепустки, сфальсифіковані документи, печатки і т.д., також знаходилась у Львові.

Тим часом вдалося заарештувати заступника організаційного відділу головного центру у Львові Володимира Лобая, народженого 21.10.11 р. у Львові. Лобай був одночасно керівником всієї кур'єрської служби. Його основним заняттям була робота для групи Бандери, жодної іншої професійної діяльності він не виконував. У його квартирі, яка одночасно служила явкою, була організована засідка, що дала змогу заарештувати ще 6-х осіб, серед яких український поліцейський – кур'єр з-за кордону.

Згідно з допитами місцем перебування головного центру (Проводу) групи є Львів. Йому підпорядковані крайові проводи. Існують крайові проводи для Східної України в Києві, для Західної України у Львові, для Волині і Полісся у Рівному або Луцьку, для Угорщини і Румунії у Чернівцях або Одесі, для території німецького Райху у Берліні. Був захоплений великий матеріал з адресами.

У ході акції, проведеної 21.11.42 р. у пізні післяобідні години проти керівних функціонерів групи Бандери, у Львові членом цієї організації був смертельно поранений пострілом у голову штурмбанфюрер-СС і криміналь-секретар Гергард Шарфф. Інший службовець кримінальної поліції, який належить до державного поліцейського управління Брауншвейга, був поранений пострілами в литку і плече. Службовці перебували у явці і вже заарештували 5 бандерівських функціонерів по їх прибутті до згаданої квартири. Наступний, хто зайшов у квартиру, раптом витягнув пістолет, поранив брауншвейгського службовця і смертельно влучив у Шарффа. Злочинцю вдалося, хоча і він був поранений двома пострілами, завдяки пануючій темряві, втекти.

Акція ще продовжується.

ВА R 58/699; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1942-1943). Т.3. – Львів. – 1997. – С.29-31.

№ 59

**Відозва фахівців Служби безпеки ОУН (С.Бандери) до українців
стосовно запобігання провокацій гестапо й НКВД**

Листопад 1942 р.

Бережімось провокації!!!

До колоніальних метод визиску і руїни в останньому часі німецькі імперіялісти долучили методу провокації, як засіб фізичного знищення українських мас.

Тло, на якому гестапо управляє провокацію, на спілку з залишками НКВД є партизанка, якої одною з цілей є знищити якнайбільше українського населення, чи то пхаючи його до передчасної борні з німцями. Чи то провокуючи при допомозі агентів гестапо, на необережне слово, яке в дальшому служить за причину до масових варварських мордів.

Способу провокації німці останьо сильно застосовують. Подають себе за парашутистів або за партизан, намовляють наше населення до виступів. Дуже часто тими типами являються совітські полонені. Агентурну роботу часто роблять різні спекулянти, жінки і мужчини. Вони ходять від хати до хати, просять їсти або спекулюють і заводять мови на різні теми. Стараються витягнути у господаря язика. Часом появляються вночі озброєні, зодягнені в совітські убрання для партизанки. Спровокований господар, приймаючи їх за дійсних партизан, огірчений німецькими утисками, вискаже якесь необережне слово проти німців. Це слово стає причиною до оргій гестапо. За кілька днів після такої розмови [гестапо] заїздить з тим же самим агентом, господаря забирає і вимордовує цілі родини, а то і села. Всіх вимордовують: жінок і мужчин, батьків і дітей. Господарку руйнують. Такі оргії відбувалися вже в Берестейчині, Кобринщині, Луччині, в Крем'яне, Дермань, Кортиліси, район Колки, Цумань, Смига, Клевань. Методи ці на наших землях пристосовані виключно до українців. Причина цього лежить у тому, що так німці як і москалі є самотніми ворогами українського народу, і обом однаково залежить на знищенні українців. Вони спільно співпрацюють на тому відтинку. Москалі творять, а німці провокують партизанку якраз на українських землях.

У К Р А Ї Н Ц І !

Не дамо себе ворогам провокувати! Втім агентам гестапо і НКВД. Застосовуймо всі оборонні середники, оборони і самооборони. Не заводьмо розмови на різні теми з незнайомими нам людьми. Для села тепер такі часи, якому грозить фізичне знищення. В обличчі смерті об'єднай-

мося в одну родину, в один спільний фронт боротьби сьогодні за наше життя за слушний час, за самостійну У к р а ї н с ь к у д е р ж а в у!

С л а в а У к р а ї н і – Г е р о я м с л а в а !
Листопад 1942 р.

Красвий Провід ОУН

ЦДАВО України. – Ф. 3833. Оп. 1. – Спр. 230. – Арк. 1. Незасвідчений оригінал. Машинопис.

№ 60

З повідомлення Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) Німеччини про діяльність ОУН на Волині та каральні дії проти українських націоналістів*

Берлін

4 грудня 1942 р.
Таємно

Шеф поліції безпеки і СД
- Штаб команд -

Берлін, 4 грудня 1942 р.
Секретно!

Повідомлення з окупованих територій Сходу № 32

(...)

В Україні активність банд не ослабла. Лише в оперативних зонах Рівне і Житомир за останніх 8 днів відбулися близько 150 бандитських нападів, які служили переважно для забезпечення банд продуктами. Але підриви і виходи з рейок все ще численні.

Наочну картину для дій по боротьбі з бандами дає дотеперішній результат акції із заготівлі зерна в оперативній зоні Рівне. В усіх областях, а також і в тих, що влітку були охоплені бандами, акція була реалізована на 80-100%. Зате райони Пінськ, Костопіль і Сарни значно відстають у заготівлі через сильну діяльність банд: Пінськ – 28% , Костопіль – 32-33% і Сарни – 25-30%.

Започаткована в рамках боротьби з бандами пропагандистська акція вже привела до успіхів. Після неї члени банд у різноманітний спосіб добровільно з'являються до німецьких службових інстанцій.

* Опущені інші відомості СД.

У звітний період в оперативній зоні командира поліції безпеки і СД Рівне повідомлялось про майже 100 бандитських нападів, які, в першу чергу, служили для постачання банд продуктами харчування. 4 державних господарства, численні магістрати, молочарні місцями були зовсім знищені. Більше 100 центнерів зерна, значну кількість худоби було пограбовано.

У бойових сутичках в рамках боротьби з бандами були застрелені 594 бандити, підірвано або частково зруйновано 2 підземних бункери і 13 баз для банд. З німецької сторони загинуло 3 члени охоронної поліції і 10 українських поліцейських.

(...)

ВА R 58/699; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.36.

№ 61

Повідомлення штурмбанфюрера СС Пюца про ультимативні переговори з керівником УПА “Поліська Січ” Т.Бульбою (Боровцем)*

Рівне

11 грудня 1942 р.

Руководитель “СС” и полиции
Начальник охранной полиции и “СД”
№ 642/42 ДР П/ВА
Ровно, 11.XII.1942 г.
Секретно

Областным комиссарам Ровно, Костополь, Сарны.

Областным жандармским руководителям Ровно, Костополь, Сарны с перепечаткой для руководителей жандармских постов.

Отдельным отрядам охранной полиции и «СД» Костополь, Людвиполь, Березна, Сарны, Рокитно.

Содержание: Тарас Бульба-Боровец.

23 – 24.XI.1942 года у Моквина, район Березна, я вел переговоры с руководителем украинско-националистических банд – Боровцом, так называемым Тарасом Бульбой, прежним руководителем объединения «Полесская Сечь». Переговоры преследовали цель договоренности и

* Див. док. № 21, 49.

совместной работы с Боровцом по борьбе с большевистскими бандитами и достижения умиротворения в районах Костополь – Сарны, также и в интересах украинского населения. Поскольку Боровец со своими приверженцами на протяжении нескольких месяцев вел нелегальную бандитскую жизнь, осуществлял разбойничьи нападения и по меньшей мере на протяжении недель сохранял с большевистскими бандами благожелательный нейтралитет – я при переговорах гарантировал ему и его приверженцам амнистию (свободу и жизнь). С другой стороны, само собой разумеется, исходя из отвечающих немецкому авторитету соображений, я отклонил условия, предложенные им по поручению нелегальных националистических руководящих политических групп.

Речь шла о требованиях:

1. Самостоятельства Украины.
2. Освобождения украинских политических заключенных.

Я возражал на то, что интенсивная мобилизация хозяйственных сил Украины в последней борьбе против ее исторического смертельного врага – московского централизма и большевизма требует жесткой организации под руководством немецкого управления. Будущая же государственно-политическая структура будет определена фюрером. Характер же принятых решений будет определяться поведением самих украинцев. Освобождение всех украинских заключенных никем гарантировано быть не может, так как никто не может взять на себя ответственность за то, что освобожденные не примут участия в антигерманской деятельности.

В остальном я принципиально указал Боровцу, что его нелегальная деятельность и особенно бандитская жизнь неприличны и никоим образом не дают ему возможности обращаться с какими-либо требованиями к немецким властям. Чем скорее нелегальность будет оставлена и начнется взамен лояльное сотрудничество, тем скорее будет подготовлена почва для всеобщего умиротворения и разрядки обстановки. Продолжение бандитской войны после этого последнего призыва повлечет не только несчастье и страдания для него самого и его последователей, но и для всего украинского населения.

Боровец при переговорах показал склонность следовать моим предложениям. Требования о самостоятельности Украины он не оттаивал. Он просил только дать ему 14-дневный срок для обдумывания и ведения переговоров с политическими руководителями. Он сделал это, несмотря на мое предупреждение об опасности следовать за политиками, как «ОУН» – Бандера, которые не заботятся о судьбе населения, а преследуют лишь свои собственные честолюбивые эгоистические цели.

Непосредственно по окончании переговоров Боровец заявил своим ближайшим сотрудникам, что он будет следовать моим предложениям. Это извещение его сотрудниками было принято с удовлетворением.

В противоречии с этим Боровец в письме от 8.XII. 1942 г. мои предложения отклонил и вместо этого снова выставил старые требования. Его дальнейшее изложение гласит: «Я вижу, что при теперешних немецко-украинских политических взаимоотношениях об освобождении украинских политических заключенных не может быть и речи. Поэтому моя совместная с Вами работа невозможна и она, кроме подрыва моего собственного авторитета, ничего положительного не принесла бы. Во избежание репрессий я вынужден по-прежнему оставаться в лесу, хотя это мне неудобно и неприятно. Наше нелегальное положение не означает, что мы находимся в борьбе против Германии. Это только самозащита. Мы рассматриваем Германию как временного оккупанта, но не как врага. Если Германия исключила нас от участия в этой войне как действующее лицо, то мы решили остаться до конца войны нейтральными наблюдателями. Мы придерживаемся, само собой разумеется, политики – вам не помогать, но и не вредить. Мы не изменим нашей позиции, если и немецкие власти также оценят создавшуюся ненормальную обстановку, которая возникла из-за их политики. Если же немецкие власти и дальше будут еще активнее выступать против украинского населения, тогда мы принуждены будем, само собой разумеется, превратить наш нейтралитет в антинемецкую борьбу.

Господин доктор, мне очень неприятно, что я принужден ограничиться письмом и не могу последовать Вашему приглашению лично явиться в Ровно, но поверьте мне, что как человек я иначе поступить не мог. С глубоким уважением – *Бульба*».

Противоречивое содержание этого письма доказывает, что Боровцу, несмотря на его личные лучшие намерения, не удалось противостоять интригам «политической игры» стоящих за ним политиков. Бесмысленно вести нелегальную, не считающуюся с немецкими требованиями бандитскую жизнь и одновременно остаться «нейтральным». Я уже 22.XI.1942 года со всей ясностью разъяснил Боровцу, что Германия такую аморальную и противоречивую позицию в решающей борьбе против большевизма ни в коем случае не потерпит и будет предпринимать против этого самые суровые методы борьбы. При этом ясно, что ответственность за все, что произойдет, ложится на Боровца и его приближенных. Они отклонили в глупом ослеплении великодушно еще раз протянутую им Германией руку и должны нести ответственность за все вытекающие отсюда последствия.

Имеются признаки, что эта позиция Боровца принята многими его

прежними приближенными недоброжелательно. Из различных наблюдений можно сделать вывод, что настроение внутри группы колеблющееся и малобоееспособное. Из вышеизложенного в создавшейся ситуации вытекает для служебных органов необходимость в применении следующей тактики:

Посредством пропаганды среди населения должно быть внедрено, что Боровец, как безвольный инструмент анонимных подстрекателей, идет по совершенно неправильному пути и приносит неизмеримые несчастья своим приближенным и всему населению. Должно иметь место следующее правило: «Всякие страдания и тяжкие удары, переносимые населением, есть вина Боровца». Об этих обстоятельствах я прошу довести до сведения областных комиссаров и их украинских сотрудников, районных руководителей и т. п., особенно из областей, наиболее зараженных националистической пропагандой, влиянием и деятельностью Боровца и его банды, и отделить его от прежних друзей.

Недостаточно ограничиться информацией по этому вопросу лишь один раз. Постоянно принимаемыми мерами, особенно принудительными для населения мероприятиями (карательные экспедиции, эвакуация и т. д.) против Боровца должно быть поднято настроение в его же лагере.

Жандармским и областным руководителям, а также руководителям постов посредством разъяснений личному полицейскому составу следует позаботиться о том, чтобы полицейский состав не был в будущем как-либо восприимчив к методам и пропаганде банды Боровца, но по отношению к этой политической группе сам бы стал надежным инструментом.

Мои директивы от 16.XI.42 года № 641/42 относительно воздержания от арестов среди оуновцев и прочих приверженцев украинского националистического движения, впредь до дальнейших указаний, свою силу сохраняют, но необходимо ускорить выявление и установление этого круга лиц.

Всем служебным органам надлежит соблюдать в будущем еще большую осторожность при охране служебных зданий и помещений и учитывать, что надежность местных сотрудников, особенно националистически настроенных украинцев, требует особого внимания.

Доктор ПЮЦ
СС-штурмбанфюрер

ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп. 23. – Спр. 688. – Арк. 51-55. Переклад з німецької. Машинопис.

№ 62

З повідомлення Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) Німеччини про арешти членів ОУН (С.Бандери) в Україні та Німеччині, листівки з текстом листа А.Шептицького до А.Мельника про необхідність злагоди між ОУН (С.Бандери) й ОУН (А.Мельника)

Берлін

11 грудня 1942 р.

Шеф поліції безпеки і СД
Штаб команд

Берлін, 11 грудня 1942 р.
Секретно!

Повідомлення з окупованих територій Сходу № 33

(...)

УКРАЇНСЬКИЙ РУХ ОПОРУ

У ході акції проти підпільної групи Бандери у Львові вдалося заарештувати ще 18 осіб. Переважно йдеться про функціонерів, які працювали у військовому, організаційному і відділі пропаганди групи Бандери. Був виявлений значний пропагандистський матеріал, а також списки, адреси і вказівки, що дозволяють зробити висновки про співпрацю з НКВС.

У подальшому на основі розслідування був встановлений відгалужений пункт львівського головного центру групи Бандери з місцем перебування у Холмі. Цей пункт працює лише на головний центр. 8 осіб, які працюють у цьому побічному центрі, відомі поіменно: видано розпорядження їх арештувати.

У вечірні години 4.12.1942 р. вдалося заарештувати у Львові керівника відділу пропаганди головного центру групи Бандери Старуха, якого називали Синій*. Його правдиве прізвище поки що не встановлене. Старух розробив для організації весь нелегальний матеріал і особисто виготовляв підбурювальні документи. При арешті він мав заховані серед предметів одягу численні написані на цигарковому папері листи, які містили важливі відомості про ще не заарештованих бандерівських функціонерів.

У той же день у Львові вдалося заарештувати заступника провідника підпільної групи Бандери Легенду, якого називали також Семен Судьба, справжнє прізвище – Іван Климів. Климів слід розглядати як духовного главу цілої організації Бандери.

* Ярослав Старух (1910-1947), псевдо Синій, Стяг, Ярлан, Столяр, Гомін, з весни 1945 р. крайовий провідник Закерзоння, керівник боротьби УПА та ОУН проти польської окупаційної влади, загинув у боротьбі.

У зв'язку з розслідуванням у Львові у третьому комісаріаті української поліції в окремому місці за шафою знайдено зброю. Серед іншого було виявлено 10 рушниць, які знаходились у бездоганному стані, стволи та затвори до рушниць, 2 пістолети, набої, російські ручні гранати, 1 осколочна граната, 1 авіаційна міна, шабля, 100 нових кіс, які, без сумніву, мали бути застосовані як зброя, 6 сталевих касок з українськими знаками і значна кількість іншого військового спорядження. На основі цього випадку в нічні години було блискавично проведено обшук на всіх районних караулах і постах, використовувались українські поліцейські службовці. І на цих місцях в меншому обсязі були знайдені зброя і набої. Заслугує на увагу те, що українська поліція мала до диспозиції такого роду зброю, хоча зовсім нещодавно українську поліцію обшукувала [німецька] охоронна поліція і, крім того, вимагала здати всю наявну зброю, за винятком пістолетів, виданих в особливому порядку.

За дотеперішними констатаціями, в українську поліцію у Львові проникло багато прихильників Бандери. Досі були заарештовані разом 5 українських службовців поліції. Акція ще триває.

На території Райху за цей час заарештовані вісім подальших функціонерів нелегальної групи Бандери. Йдеться про таких осіб:

Кузьма Качмар, нар. 16.11.17.

Василь Сахнович, нар. 9.11.16 (Управління держполіції Райхенберг).

Василь Маняк, нар. 10.8.20 (Управління держполіції Дрезден).

Іван Комаринський, нар. 7.11.10 (Управління держполіції Нюрнберг), (втік зі слідчої тюрми Нойштадт/Заале).

Теодор Шпилькін, нар. 9-6.12.

Теодор Кобельник, нар. 21.2.21 (Держполіція Оппельн).

Іван Дутко, нар. 31.5.20.

Микола Солонинка, нар. (?)* (Управління держполіції Мюнхен).

Доповнені особові дані інструктора по навчанню їзді на автомобілі Сікорського, який працював у Берлінській автошколі "Гіммель" і займався вишколом бандерівських кур'єрів.

Антон Сікорський, нар. 7.4.12 у Гучко.

На початку листопада в Києві були застрелені один кандидат СС і один український допоміжний поліцейський, обидва службовці, підпорядковані начальнику поліції безпеки і СД у Києві**. Вбивство здійснили дві особи у німецькій формі жандармерії. Без сумніву, йдеться про

* Так у тексті.

** Обидва, а зокрема український поліцейський (член ОУН-Мельника), були причетні до арешту і вбивства під час втечі визначного керівника ОУН-Бандери Дмитра Мирона-Орлика.

членів групи Бандери, які діяли за наказом свого керівника Могили*. Обидва вбитих протягом кількох тижнів успішно співпрацювали при ліквідації бандерівської групи в Києві і були на слідах зверхника Могили. Кількість досі заарештованих в Києві бандерівців досягла 29-ти.

У зоні Рівне були заарештовані також 13 осіб за пропаганду на користь групи Бандери.

У ніч на 3.10.42 р. на дверях квартири двох членів СД** у Станіславові були приклеєні на кожній з них смертні вироки українською мовою. Текст звучав так:

“Народ і Батьківщина підписують твою смерть!”

Підпис – ОУН.

Докладніше про злочинців встановити не вдалося.

У зоні Київ були поширені у значній кількості листи (листівки), які передають лист митрополита Шептицького до Андрія Мельника від 7.7.41 р.

Згаданий лист звучить так:

“Вельмишановний пане полковнику! Вся українська громадськість вимагає як обов’язково необхідну передумову Вашу взаємну згоду з Бандерою і припинення цієї суперечки, такої страшної і шкідливої для української справи. Є немислимим, щоб після більшовицького панування ОУН мала принести нам братовбивчу війну з усім нещастям, яке з цього настане. Ми визнаємо Ярослава Стецька як Вашого і Степана Бандери підлеглого, не вмішуючись у Ваші внутрішні суперечки. Прошу взяти це до уваги. Я очікую на Вашу відповідь стосовно Вашої повної злагоди.

Бажаю Божого благословення!

З сердечним вітанням

[підпис] Андрей, митрополит”.

Розслідування того, чи лист є автентичним, розпочато.

ВА R 58/699/153-156; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2. – Львів. – 1998. – С.360-363.

* Сак Панько [Пантелеймон], псевдо: “Могила”, “Всеволод”, “Коваль”, “Сила”, родом з Київщини, крайовий провідник ОУН-Бандери на Центральних українських землях після трагічної смерті Дмитра Мирона-Орлика.

** Йдеться про українських членів СД.

№ 63

**Додаткові директиви рейхсміністра окупованих східних територій
А.Розенберга стосовно німецької пропаганди в Україні**

Берлін

16 грудня 1942 р.

Райхсміністр окупованих
Східних територій

Берлін, 16 грудня 1942 р.
Секретно!

Додаткові директиви щодо ведення пропаганди в Україні

Німецька пропаганда в Україні повинна проводитися таким чином, щоб недвозначність у всіх питаннях, пов'язаних з військовими потребами Німеччини, була поєднана з сумлінною доброзичливою поведінкою на територіях, на яких ми можемо це здійснити.

Надалі подаються кілька точок зору, якими повинні бути доповнені видані 10 листопада директиви для роботи преси і пропаганди в Україні:

1. Необхідно розпалювати ненависть до Москви – і не лише до більшовизму, який є винуватцем нинішнього жахливо злиденного становища країни, – а й ненависть до всього великоросійського взагалі, проти якого Україна боролася в часи Хмельницького і пізніше разом з Карлом XII.

2. Необхідно розбудити спогади про голодомор мільйонів, про двадцятирічну безперервну боротьбу більшовиків проти українських селян, які були колись свідомими власниками.

3. Потрібно вказувати, що рятунок від нинішнього злиденного становища потребує довгого часу і може відбуватися не за один день і не під час війни. Спочатку слід констатувати, що взагалі залишив в Україні двадцятирічний більшовицький терор.

4. Необхідно пояснити, що остаточне врегулювання фюрером українських справ може бути проведене лише після ознайомлення зі всією ситуацією, але перш за все лише на основі дій самих українців у сучасній війні.

5. Не підлягає сумніву вже тепер, що оздоровлення країни потребує у будь-якому випадку довгорічного німецького управління, що Німеччина більш ніж має право виконувати це управління, проливаючи дорогоцінну німецьку кров, без якої українці були б знищені.

6. Німеччина готова вже нині, відразу ж після введення у країні цивільного управління, піти українцям на суттєві поступки:

а) під німецьким наглядом українцям буде надано право самим утворювати сільські та районні органи управління;

б) на змішано заселених територіях українці в органах управління будуть мати значну перевагу над московитами;

в) буде здійснюватися релігійна толерантність, у справи конфесійних утворень, якщо вони не будуть займатися політикою, ніхто не втручатиметься;

г) українській мові буде надаватися всіляка підтримка і сприяння;

д) і надалі будуть відкриватися народні школи, передбачено також роботу сільськогосподарських та ремісничих шкіл;

е) не виникає сумніву, що під німецьким керівництвом економічна міць населення сприятиме зростанню економічної винагороди;

є) у сільському питанні збільшення вдвічі приватних земельних володінь демонструє працьовитість українських селян, ці приватні володіння звільняються від податків, адже німецька адміністрація є на боці селянина. Доля українських селян, як і всіх українців взагалі, буде вирішена їхньою продуктивністю праці і бажанням працювати їхніх родин.

ВА R 6/206; Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1942-1943). Т.3. – Львів. – 1999. – С.38-39.

№ 64

**З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД)
Німеччини про арешти членів ОУН (С.Бандери) в
Берліні й містах України і поширення
українськими націоналістами листівок
антигітлерівського та антисталінського спрямування**

Берлін

23 грудня 1942 р.

Начальник полиции безопасности
и службы безопасности.

Штаб командования

3943-PS-623

Z-r-Y-K

Берлин, 23.ХІІ.1942 г.

СЕКРЕТНО

Для служебного пользования (шифр)

СООБЩЕНИЯ
из оккупированных восточных областей
№35

Имперский комиссар
по безопасности
по Венской имперской области
Вход. 4 февр. 1943 г.
У-К 1320/2-91/43 д. 2 отд.

Ближайший выпуск
«Сообщений из оккупированных восточных областей»
выйдет 8.1.1943 г. При запросах просим сослаться на
вышеуказанный номер

УКРАИНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ

В Берлине удалось задержать украинского студента Василия Бошлибника, родившегося 27.2.1913 г. в Сиколве*, проживающего в Берлине, С. Фишерштрассе 25, кличка «Беркут». Он руководил в Германии нелегальной бандитской группой и имел непосредственную связь с бандеровским центром во Львове.

По достоверным источникам, в начале ноября в болотах около Рокитно приземлилось некоторое число советских парашютистов. Парашютисты, вероятно, вели переговоры с бандеровской бандой, не терпящей их присутствия в этой местности. В результате возникшей перестрелки ряд парашютистов был убит, а другие ранены. Бандеровская банда, по-видимому, в качестве трофеев получила новое советское оружие.

При задержании одного из бандеровцев в Полтаве были обнаружены следующие поддельные штампы:

- Бургомистр города Полтавы, отдел народного образования;
- СС – украинская служба по охране порядка города Полтавы;
- Прописан в комендатуре Полтавы.

В Николаевском округе арестовано 10 человек по подозрению в принадлежности к организации украинских националистов. В их числе находится директор школы и староста. В последнее время на Украине снова обнаружено большое количество листовок нелегальных бандеровских групп. В одной из листовок, озаглавленных «Голод», дословно говорится следующее: «Украинцы! Слышали ли вы что-нибудь о голоде 1932-1933 гг.,

* У повідомленні від 12 лютого 1943 р. – Безхлібник, псевдо “Беркут”, який народився у Соконів.

знаете ли вы, как ваши братья из Восточной Украины гибли миллионами от голода, вызванного красными бандитами. Приближается зима, а в связи с этим напряженное положение до урожая. Немецкие власти уже ограбили ваши запасы, оставив вас без помощи перед угрозой голода. Тысячи и миллионы погибают ежедневно. Крестьяне, не давайте живого скота; если его у вас забирают, убивайте его, не отдавайте врагу, который увозит ваш скот в Германию, Голландию и Данию. А там ваше добро делят между местными крестьянами немцами, имеющими уже теперь по 8 и больше голов скота. Немецкая экономическая политика направлена на то, чтобы, ограбив наших земледельцев, превратить их в нищих, а из каждой немецкой сволочи сделать богатого пана. Этого мы не допустим. Мы не позволим нас грабить. Мы будем все прятать!»

В Харьковском округе полиции найдено много листовок, подписанных «Окружным руководством ОУН по Восточной Украине». Эти листовки обращаются к националистически настроенному украинскому населению с требованием безоговорочно присоединиться к бандеровскому движению и к общей борьбе против немецких оккупантов. В одной из листовок говорится: «Украинцы! Своей жестокой колониальной политикой на Украине немцы вызвали справедливое возмущение среди всех слоев нашего народа. Слепленный и надменный победитель забыл, что он своей легкой победой над большевиками в 1941 году в большей степени обязан украинцам. Наш народ помог свергнуть московский режим, рассчитывая на здравый смысл немецкого государственного руководства и на признание Украинской Державы. В непродолжительное время немецкого господства эти надежды развеялись, как дым. Теперь каждый украинец должен понять, что перед нами лежит единственный путь организованной революционной борьбы большинства народных масс за самостийну Украину. Пробыл наш час. Мир увяз в гигантской войне. Наш сильнейший враг – московский империализм – истекает кровью. Чем дальше, чем больше иссякают резервы, тем больше Германия ослабевает. Англия также напрягает до предела свои силы. С продолжением войны растут наши шансы. Мы не можем упустить благоприятный момент. Наш успех зависит от сплоченности нашего объединения и от нашей силы в совместной борьбе. Поэтому будьте благоразумны и организуйтесь. Не падайте духом».

В другой листовке говорится: «Московская тюрьма пала. И хотя кровавый Сталин в своей смертельной борьбе через своих агентов обещает нам новый рай, но мы гневным голосом скажем всем, кто еще не забыл прежних ужасов: Смерть всей Москве. Лучшие сыны Украины написали своей кровью на стенах московской тюрьмы пламенные слова приговора: Свобода Украине, смерть Москве! Украина навсегда отделена от Москвы горами трупов и морем крови. Мы отрубим руки всем тем, кто протянет

руки к Москве или к чужим господам с просьбой о помощи. Кто желает своему народу лучшей судьбы, тот должен вступать в организованные отряды борцов за самостийну Украинскую державу. Да здравствует ОУН под руководством Степана Бандеры!»

В Ровенском округе полиции снова обнаружено, что бандиты пустили в обращение рубли со своими штемпелями. На деньгах имеются два различных штемпеля. Один штемпель гласит: «Слава Украине, Слава Героям!», и другой «Слава Бандере!».

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 22. – Спр. 81. – Арк. 50, 53-57. Переклад з німецької. Машинопис.

№ 65

Заява Волинського осередку ОУН (С.Бандери) про боротьбу за соборну самостійну Українську державу

Грудень 1942 р.

За самостійну соборну
Українську державу

Свободу народам
і людині!

Чому ми проти партизанки?

Бо сьогодні партизанка на Україні – це боротьба за інтереси Польщі й Москви. Бо в партизанці беруть участь переважно поляки, москалі та жиди, що бажають повороту Сталіна.

Бо ці вороги цілево проводять її на українській території, щоб нищити українське населення.

Бо більшовицька Москва зараз ще в наступі. А тому теперішня партизанка – це підготування повороту більшовиків на Україну.

Бо це безглуздя безпечно стріляти в лісі, в болотах, а безбережне населення наражати на терор.

Бо треба бути божевільним, щоб не бачити [над]мірності між результатами й жертвами.

Бо тепер взагалі не час на дрібни[ці], що й так безслідно згубляться криваві виступи, що лише ослаблять потрібні сили народу.

Бо хоч ми й знаходимося в тяжких і невідрадних умовах, то все ж ми не сміємо дати себе обдурити й використати якраз нашим ворогам – і Москві й Польщі.

Бо якщо навіть кого й жорстокі умови дійсно змушують утікати в [міста], хай знає, що не сміє битися за чужу й ворожу справу, що [має] допомагати Сталінові наново окупувати Україну не сміє наражувати українське населення на жертви.

Бо сьогодні Українську державу партизанкою ми не здобудемо. Сьогоднішній час – це час з'єднання і підготування українських мас до рішучого змагання цілого народу за Українську державу.

Слава Україні!
Героям слава!

Грудень 1942 р.*

Державний архів Волинської області. – Ф. Р – 1021. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 92. Копія. Машинопис.

№ 66

Інформація місцевої преси Криму про формування татарського легіону та життя й діяльність українців на території півострова

1942 р.

ВІСТІ З КРИМУ

(На основі повідомлень з місця й інформацій преси)

Останні вісті з Криму повідомляють, що Крим приєднано до «Райхскомісаріату України», при чому до самого Криму зачислено частину Миколаївської й Запоріжської областей. Крим мають обсадити італійці (?) (поголовки).

* Текст цієї листівки нагадує німецькі листівки із закликами не йти у партизани. Наприклад, німецька листівка, очевидно, початку 1943 р. (ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.70. – Спр. 993. – Арк. 26): “Українські чоловіки та жінки! (...) Чи знаєте ви, що ці так звані ватажки, які видають себе за українських націоналістів в дійсності є більшовицькі агенти. Чи знаєте, що ці люди одержують свої накази з Москви, що вони підкуплені жидівськими грошима... (...). Чи знаєте ви, що ті летючки, в яких закликається до національного повстання за вільну Україну, скидають з літаків по наказу Москви. Вона користується всіма націоналістичними організаціями: Бандери, Мельника, ОУН”. Тому не слід відкидати версію про те, що ця листівка може бути німецькою фальшивкою. Адже на грудень 1942 р. ОУН(Б) уже перейшла до боротьби партизанськими методами, хоча послідовно продовжувала боротьбу проти неорганізованого, спонтанного руху, подібного до горезвісної отаманщини.

Склад населення Криму приблизно тепер такий: 30-40% українці, 30% татари, 15% москалі, решта (15-25%) греки, болгары, турки, грузини і ін. Німців большевики вивезли в час війни на Волгу. Всього населення в Криму до війни було 1 150 000.

Татарам німці обіцяють «Татарську республіку», створили кілька-надцятитисячний татарський легіон, який брав участь в боях за Керч і проти партизанів. Члени легіону в німецьких мундирах, на правому рамені біла опаска. Татари йдуть у легіон, щоб рятуватись від голоду. В легіоні дістають дві марки щоденно.

Українці в Криму представляються не найкраще. Русифікація зробила серед них значний поступ. Вони в загальному перестрашені, без ініціативи, мало активні. Сумної слави тип «совітської людини» далеко тут не перевівся. Однак завдяки нечисленным, свідомим і повним запалу одиницям і в Криму почало відроджуватись українське національне життя. Дня 2 червня 1942 року відбулась у Сімферопольському міському театрі перша вистава для цивільного населення опери «Запорожець за Дунаєм». Виставу дав новостворений український музично-драматичний театр під режисурою п. Петренка.

Сам факт, що в Сімферополі заіснував знову постійний український театр – після 22-літньої перерви від р. 1918 – свідчить про живучість українців у Криму, що не піддалися і найважчим ударам долі.

В Сімферополі працює під той час українська початкова школа. Відчувається дошкульна недостача шкільних підручників та шкільного приладдя. Планується помножити число українських народних шкіл та заснувати дві українські гімназії: хлоп'ячу й дівочу.

З великим зацікавленням ставляться місцеві українці до справи наладнання церковно-релігійного життя. Приміщення для церкви вже є, та бракує священика.

В Криму відчувається брак українського часопису, тому знову поновлено заходи, щоб одержати дозвіл на видавання української газети. Українці старались про дозвіл зараз після приходу німецьких військ, та дістали дозвіл москалі на «Голос Крима». Крім московського, виходить тут ще татарський часопис «Азат Крим». Треба зауважити, що татари ставились прихильно до українців, а тепер ця прихильність ще збільшилась завдяки тому, що українці вміли з ними відповідно поводитись.

Татарську верхівку більшовики знищили, а ті, що сьогодні вибились на чолу татарського руху, є часто германофілами. Під впливом українців татари розпочали боротьбу проти русифікації.

Про активність руських свідчить хоч би факт, що в Сімферополі вони встигли на 80% опанувати управу й поліцію.

В Сейтлері життя опановане українцями.

Руські розвинули сильну агітацію за «єдину неділіму». На Крим прибуло багато російських емігрантів з Німеччини. Вони поширюють свою пресу і ведуть роботу виразно протиукраїнську. Підтримують їх при тому деякі німці. В Сімферополі є велика російська бібліотека, що почала широку діяльність. Число абонентів щоденно зростає. При бібліотеці є читальня з книжками, газетами та журналами.

Рівно ж господарське життя Криму намагаються опанувати руські. В Виртшафтскомандо «зондерфюрерами» є самі москалі. Новоорганізоване кооперативне товариство «Крим-Союз» відкрило ряд споживчих крамниць, через які села дістають сільськогосподарський дрібний інвентар (граблі, вила, шнури). «Крим-Союз» веде переговори з німецькою фірмою торгівлі зі сходом у справі постачання до Німеччини.

ЦДАВО України. – Ф. 3833. – Оп. 3. – Спр. 2. – Арк. 85. Копія. Машинопис.

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ

№1. Подання Українського національного об'єднання (УНО) А.Гітлеру про необхідність співробітництва у побудові самостійної соборної Української держави. *1 січня 1942 р.*

№2. Лист проводу ОУН (А.Мельника) до А.Розенберга про напруженість в німецько-українських відносинах у зв'язку із заборонаю самостійної політики ОУН у всіх сферах життя України. *6 січня 1942 р.*

№3. Новорічні вітання й побажання патріота України родичці. *13 січня 1942 р.*

№4. Звернення А.Шептицького, М.Величківського, А.Лівицького, М.Омеляновича-Павленка і А. Мельника до А.Гітлера про подолання антиукраїнської політики окупаційних властей Німеччини щодо економічного і національно-культурного розвитку України. *14 січня 1942 р.*

№5. З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про діяльність ОУН (С.Бандери) у Херсоні та на інших окупованих територіях України. *14 січня 1942 р.*

№6. З донесення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про діяльність ОУН (С.Бандери) у Херсоні та інших містах України. *16 січня 1942 р.*

№7. Лист до А.Гітлера українських провідних кіл з приводу заборони їх самостійної діяльності та з проханням сприяння відбудові української державності. *28 січня 1942 р.*

№8. З донесення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини з аналізом діяльності ОУН (С.Бандери) та причин її протиріч з ОУН (А.Мельника). *Не раніше 31 січня 1942 р.*

№9. Повідомлення Крайової езекутиви ОУН (А.Мельника) антибандерівського спрямування про шляхи державного будівництва самостійної України. *2 лютого 1942 р.*

№10. З донесення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про діяльність груп ОУН (С.Бандери) і ОУН (А.Мельника). *4 лютого 1942 р.*

№11. Довідка міністерства закордонних справ Німеччини на меморандум Директорії УНР. *6 лютого 1942 р.*

№12. З донесення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про репресії проти комуністів, партизанів та ОУН (С.Бандери) і ОУН (А.Мельника) в Україні. *Не раніше 28 лютого 1942 р.*

№13. З донесення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про арешти комуністів і учасників руху опору ОУН (С.Бандери) *20 березня 1942 р.*

№14. З донесення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про арешти комуністів та антинімецьку пропагандистську діяльність ОУН (С.Бандери) і ОУН (А.Мельника). *25 березня 1942 р.*

№15. З інформації Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про боротьбу проти антинімецької діяльності ОУН (С.Бандери), ОУН (А.Мельника) та радянських активістів. *30 березня 1942 р.*

№16. З інструкції міністерства окупованих територій Німеччини на сході про підпорядкованість преси України політичним інтересам Рейху. *Березень 1942 р.*

№17. З циркуляра ОУН (А.Мельника) про агітаційно-фінансову акцію в дні великодних свят на підтримку проводу. *Березень 1942 р.*

№18. З донесення Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) Німеччини про антинімецький рух ОУН (С.Бандери) і ОУН (А.Мельника). *10 квітня 1942 р.*

№19. Звернення Проводу ОУН (А.Мельника) до міністерства закордонних справ Німеччини з протестом проти переслідування українського населення румунськими властями на території Північної Буковини, Бессарабії та Трансністрії. *16 квітня 1942 р.*

№20. Постанови II конференції ОУН (С.Бандери) про основні засади боротьби за українську державність. *Квітень 1942 р.*

№21. З повідомлення Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) Німеччини про антинімецький рух ОУН (С.Бандери) і ОУН (А.Мельника) та поселення євреїв у Криму. *22 травня 1942 р.*

№22. Звернення ОУН (А.Мельника) до українців із закликом згуртування сил для виборювання незалежної Української держави. *23 травня 1942 р.*

№23. З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про протидію ОУН (С.Бандери) відправленню громадян України на примусові роботи до Рейху. *12 червня 1942 р.*

№24. З інформації Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) Німеччини про посилення руху опору ОУН (А.Мельника) та ОУН (С.Бандери) окупаційній владі. *19 червня 1942 р.*

№25. Оголошення німецької влади м.Любомль на Волині про впровадження Гебітскомісаріатом комендатського часу. *25 червня 1942 р.*

№26. Наказ-відозва Крайового провідника ОУН (С.Бандери) на Західноукраїнських землях Д.Дмитріва з нагоди річниці Акта проголошення відновлення самостійної соборної Української держави. *30 червня 1942 р.*

№27. Слово ОУН (С.Бандери) в першу річницю проголошення самостійної Української держави. *30 червня 1942 р.*

№28. Звернення ОУН (А.Мельника) до українців в Україні та в еміграції про збирання книжок рідною мовою. *Червень 1942 р.*

№29. Повідомлення Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) Німеччини про активізацію антинімецького руху опору ОУН (С.Бандери) та ОУН (А.Мельника). *3 липня 1942 р.*

№30. Інформація Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) Німеччини про польський та український рух спротиву. *10 липня 1942 р.*

№31. Повідомлення Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) Німеччини про антинімецьку діяльність ОУН (С.Бандери) на Буковині. *17 липня 1942 р.*

№32. З повідомлення Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) Німеччини про антинімецьку партизанську і пропагандистську діяльність ОУН (С.Бандери) на Волині та Поділлі. *31 липня 1942 р.*

№33. З повідомлення Крайового проводу ОУН (С.Бандери) з приводу загибелі діяча волинської організації Г.Максимчука-Кайдаша. *Липень 1942 р.*

№34. Зі звіту осередку ОУН (С.Бандери) про політичне становище та діяльність на території Кам'янець-Подільської області. *6 серпня 1942 р.*

№35. З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про відзначення ОУН (С.Бандери) першої річниці проголошення самостійної соборної Української держави. *7 серпня 1942 р.*

№36. З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про підпільну діяльність і страту членів комуністичної організації та антинімецьку боротьбу ОУН (С.Бандери) й ОУН (А.Мельника). *14 серпня 1942 р.*

№37. З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини щодо пропагандистської діяльності ОУН (С.Бандери) проти окупаційної влади за незалежність України. *20 серпня 1942 р.*

№38. Директиви гауляйтера Е.Коха щодо соціально-економічного закабалення України. *26-28 серпня 1942 р.*

№39. З інформації відділу пропаганди V (Україна) Німеччини щодо структури населення, мови, церкви, "вербування" робітників, преси в Україні. *27 серпня 1942 р.*

№40. З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про заклики ОУН (С.Бандери) до населення, юнацтва боротися проти німецького і радянського панування за здобуття незалежності України. *28 серпня 1942 р.*

№41. Інструкція Служби безпеки ОУН. *Серпень 1942 р.*

№42. З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про арешти учасників антинімецького руху опору ОУН (С.Бандери) і ОУН (А.Мельника) й настанови націоналістів населенню щодо спротиву окупаційній владі. *11 вересня 1942 р.*

№43. З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини з характеристикою руху опору ОУН (С.Бандери) й ОУН (А.Мельника) і позиції групи гетьмана Скоропадського. *18 вересня 1942 р.*

№44. З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про заклик ОУН (С.Бандери) до українського народу здійснити національну революцію задля незалежності України. *25 вересня 1942 р.*

№45. З повідомлення Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) Німеччини про арешти комуністів і членів ОУН (С.Бандери) та ОУН (А.Мельника) за антинімецьку діяльність. *2 жовтня 1942 р.*

№46. З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про український рух опору ОУН (С.Бандери) і ОУН (А.Мельника), нелегальну діяльність організації “Просвіта”, політичне й соціально-економічне становище населення України. *9 жовтня 1942 р.*

№47. Інформація німецьких спецслужб про підпільну політичну та ідеологічну діяльність комуністів на окупованих територіях України проти окупаційної влади і українських націоналістів. *15 жовтня 1942 р.*

№48. Повідомлення інформаційних служб Німеччини про колоніальний характер окупаційного режиму в Україні. *20 жовтня 1942 р.*

№49. З повідомлення Поліції безпеки й Служби безпеки (СД) про активізацію руху ОУН (С.Бандери) та ОУН (А.Мельника) проти Німеччини та нейтралітет ОУН (С.Бандери) стосовно радянських партизанських загонів. *23 жовтня 1942 р.*

№50. З повідомлення німецького командування про перше формування українських націоналістів у постійне військове об’єднання в районі м.Сарни. *29 жовтня 1942 р.*

№51. Повідомлення групи VIII відділу контролю листів Німеччини з-за кордону про “набір” робітників в Україні. *30 жовтня 1942 р.*

№52. Летючка ОУН (С.Бандери) про ставлення націоналістів до партизанського руху як форми боротьби з німецьким окупаційним режимом. *Жовтень 1942 р.*

№53. Звернення Крайового проводу ОУН (С.Бандери) до українського народу із закликом протистояти антиукраїнським репресивним діям німецької армії за більшовицьким зразком і готовності до боротьби за незалежну Україну. *Жовтень 1942 р.*

№54. З повідомлення Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) Німеччини про діяльність груп ОУН (С.Бандери) та ОУН (А.Мельника) в окупованій Україні. *13 листопада 1942 р.*

№55. Лист єпископа Мстислава до Т.Бульби-Боровця про загальнонаціональну ситуацію та становище “Поліської Січі”. *15 листопада 1942 р.*

№56. З повідомлення Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) Німеччини про діяльність та арешти членів ОУН (С.Бандери) й ОУН (А.Мельни-

ка) у Німеччині. *20 листопада 1942 р.*

№57. Лист-відповідь Т.Бульби-Боровця єпископу Мстиславу. *26 листопада 1942 р.*

№58. З повідомлення Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) Німеччини про заклики ОУН (С.Бандери) до радянських партизанів спільно боротися проти німецького і російського імперіалізму та вбивство членом ОУН (С.Бандери) керівного функціонера гестапо. *27 листопада 1942 р.*

№59. Відозва фахівців Служби безпеки ОУН (С.Бандери) до українців стосовно запобігання провокацій гестапо й НКВС. *Листопад 1942 р.*

№60. З повідомлення Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) Німеччини про діяльність ОУН на Волині та каральні дії проти українських націоналістів. *4 грудня 1942 р.*

№61. Повідомлення штурмбанфюрера СС Пюца про ультимативні переговори з керівником УПА “Поліська Січ” Т.Бульбою (Боровцем). *11 грудня 1942 р.*

№62. З повідомлення Поліції безпеки і Служби безпеки (СД) Німеччини про арешти членів ОУН (С.Бандери) в Україні та Німеччині, листівки з текстом листа А.Шептицького до А.Мельника про необхідність злагоди між ОУН (С.Бандери) й ОУН (А.Мельника). *11 грудня 1942 р.*

№63. Додаткові директиви рейхсміністра окупованих східних територій А.Розенберга стосовно німецької пропаганди в Україні. *16 грудня 1942 р.*

№64. З повідомлення Поліції безпеки та Служби безпеки (СД) Німеччини про арешти членів ОУН (С.Бандери) в Берліні й містах України і поширення українськими націоналістами листівок антигітлерівського та антисталінського спрямування. *23 грудня 1942 р.*

№65. Заява Волинського осередку ОУН (С.Бандери) про боротьбу за соборну самостійну Українську державу. *Грудень 1942 р.*

№66. Інформація місцевої преси Криму про формування татарського легіону та життя й діяльність українців на території півострова. *1942 р.*

З М І С Т

Вступ: Переломний рік в історії Організації українських націоналістів	3
Документи	21
Перелік документів	237

Наукове видання

**ОУН
в 1942 році:**

Документи

Відповідальний редактор –
Станіслав Владиславович Кульчицький

Упорядники
*Олександра Михайлівна Веселова,
Олександр Євгенович Лисенко,
Іван Казимирович Патриляк,
Володимир Іванович Сергійчук*

Комп'ютерний набір –

<i>Марія Євгеніївна Вишневська</i>

Верстка –
Людмила Андріївна Гречина

**ОУН
в 1942 році**

Документи

ОУН в 1942 році. Документи

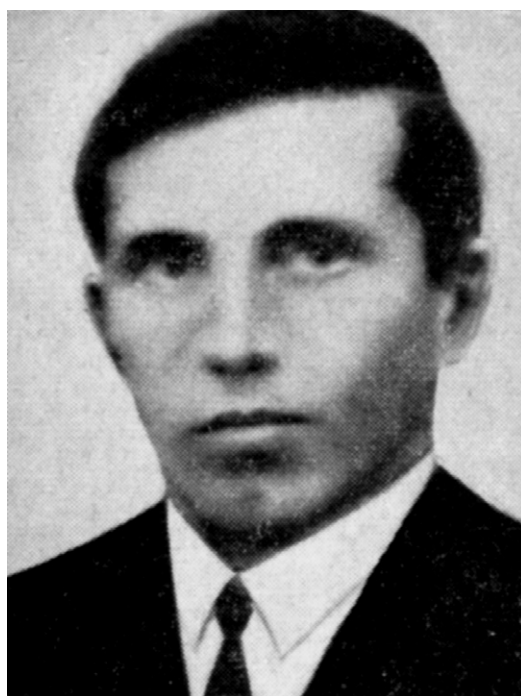
Міхновський М.

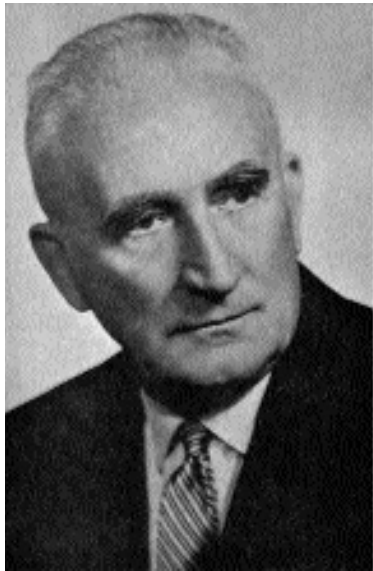
Петлюра С.

Коновалець Є.

Бандера С.

Мельник А.

Залізник О.

Отаман Тарас Бульба-Боровець

Участники венского конгресса. В первом ряду четвертый слева - Евгений Коновалец. (Публикуется впервые).

В учебниках по истории Украины об этой дате сообщается очень скупо. Говорится, что в столице Австрии было задекларировано создание ООН, утверждена устав и программа, в которой важнейшим пунктом было образование Украинского Самостоятельного Социального государства. Вот, вообще-то, и все. Поэтому «Комсомолка» решила узнать подробнее, что же происходило в Вене с 28 января по 3 февраля 1929 года. В этом нам помог молодой львовский историк Владимир Муравчик, разыскавший в Праге много любопытных материалов, документов, которые держали в руках лишь основатели ООН.

История одним фотографам

Ровно 75 лет назад в Вене собрались участники Конгресса украинских националистов

Збор назначили в Праге, а приехали в Вену в те лютские январские дни, когда восточные славянские общности в дороге отпра...

...тесна НАНУ инициатором Стэфаника Валентина Муравского, что достаточно опытные люди и все вместе стали фотографироваться? Вель полади снимок и руки врозь и... Действительно, на пер...

...вс. Впрочем, этот момент мне еще придется хронически исследовать.

Кто были эти люди?

История до сих пор точно не знает, сколько же было участников конгресса. Цифры колеблются от 30 до 33. За-

Список участников конгресса

1. Андриевский Дмитро, наддиприронець.
2. Антонович Микола, сотник, наддиприронець.
3. Арсенич Володимир (участь у конгрессу під псевдонімом наддиприронець).
4. Баба Осип, поет, галичанин.
5. Барановський Ярослав, галичанин.
6. Божунчик Осип, галичанин.
7. Васильєв Юліан, чотирнадцятирічний хлопчик (десятирічний - брат рідний).
8. Винogradник Василь, поручик, галичанин.
9. Віслюк Микола, доктор, професор, наддиприронець.
10. Герасимович Ярослав, галичанин.
11. Демчук Дмитро, доктор, наддиприронець.
12. Загребний Максим (літературний псевдонім М. Пруса), наддиприронець.
13. Згориневич Олександр, сотник, галичанин.

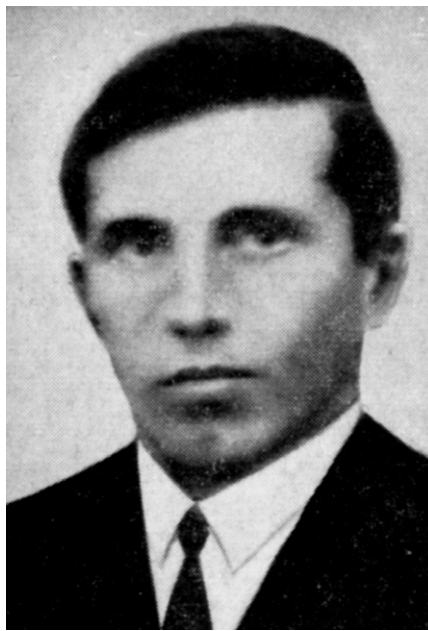
Фото з "КП"

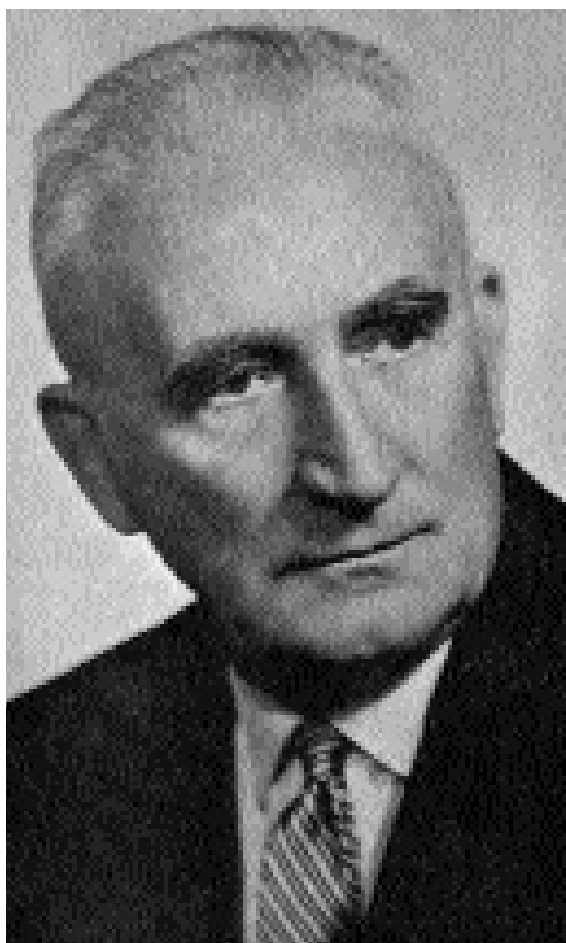
Петлюра С.

Коновалець Є

Бандера С.

Мельник А.